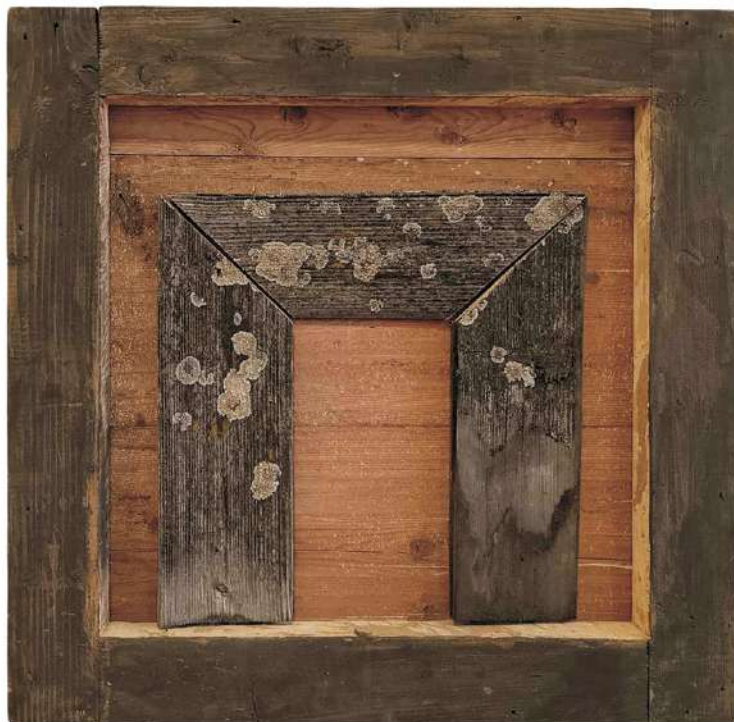

SZÉKELYFÖLD

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

ANDRÉ FERENC, MÉHES KÁROLY,
VERMESSER LEVENTE VERSEI
HORVÁTH ILDIKÓ, HORNYÁK TIBOR,
SZILVESZTER ANDREA PRÓZÁJA
LITERATA HUNGARICA: A KÉTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT
JÓKAI MÓR ÉS A NÉPDALOK VILÁGA
KÖDOSZLÁS: KULÁK-NÉVJEGYZÉKEK
MAROS MEGYÉBEN
1949-1959 KÖZÖTT
MŰTEREMTÉS: ÉLTES BARNA

XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM 2025. FEBRUÁR

<i>Szépirodalom</i>	
André Ferenc versei	5
Vermesser Levente versei	7
Méhes Károly versei	10
Hornyák Tibor rövidprózái	13
Keszeg Tibor rövidprózái	25
Horváth Ildikó rövidprózái	37
Pintér Lajos versei	46
Farkas Gábor versei	51
Bánkövi Dorottya versei	53
Fellinger Károly versei	56
Lakatos-Fleisz Katalin: Lebegés	58
Szilveszter Andrea: Segítség, ufó vagyok?!	70
Palotai Péter rövidprózái	76
 <i>Literata Hungarica</i>	
Móser Zoltán: A kétszáz éve született Jókai Mór és a népdalok világa	83
 <i>Ködoszlás</i>	
László Márton: Kulák-névjegyzékek összeállítása Maros megyében, illetve Maros tartományban 1949–1959 között	104
 <i>Kelet Népe</i>	
Halász Péter: Nyolcvan esztendeje hunyt el Mikecs László	151
 <i>Szemle</i>	
Zsidó Ferenc: Narratológiai hipnózis (Magyary Ágnes: <i>Az örök székelty</i>)	171
Hegedűs Imre János: Széltében-hosszában a kis Székelyföldön (Domonkos László: <i>Az Ér mellékén</i>)	176
Előfizetők névsora	179
A <i>Székelyföld</i> folyóirat pályázata	194

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Zsidó Ferenc (zsidoferenc@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: Magyarosi Sándor (sandormagyarosi@gmail.com)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
MENEDZSER: Mihály Gergő (gergomihaly80@gmail.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Lestyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Fodor Janka (janka.szekelyfold.kf@gmail.com)
TITKÁR: Beke Tasnád (beketasnad99@gmail.com)
KÖNYVELŐ: Nagy Csilla (harmatcsepp.nagy@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSÁK: Lakatos Mihály, Lőrincz György,
Lővétei Lázár László,
Nagy Koppány Zsolt, Tánzos Vilmos,
Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke - Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997-2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Bíró Barna Botond,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz., Pf. 149
Telefonszámok: (004)0266-311 775, (004)0266-311 026 (fax), (004)0746-195 413
E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro; honlap: www.szekelyfoldfolyoirat.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek egy évre 96,00 lej
Külföldieknek egy évre 8400 Ft / 30 EUR

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:

Beke Tasnád - Editura Harghita, Pf. 149
Folyószámláink: RO20 TREZ 3512 1G33 5000 XXXX/RO
Editura Harghita, Trezoreria M-Ciuc, Sucursala Harghita
RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR
RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita
SWIFTCOD: RNCBROBU

André Ferenc
SZÁZHÚSZ CSIKORGÓ TÉLEN ÁT.
HANGJÁTÉKOK JÓZSEF ATILÁRA

HÓ ÉS ÁRNYÉK
- *A Pilinszky-változat* -

Állsz csikorgó menny alatt. A nap kegyetlen.
Akár szelíd farkasok hada, ront feléd
a fény. Szikrázó túske szép szemedben.
Takard el arcod: szavaid árterét.

Koronád követeled, mi jár még
Neked, te gyúrt idő és tél tudója.
Tekinteted irgalmatlan árnyék,
Alázuhan a néma óra.

Lázadásod menedék és börtön.
Teleírtad minden oldalát.
Hogy csöpp meleg járjon át, te rögtön
a világot magadra gyűjtanád.

Rabruhád fölhúzza rád a reggel.
Hétvégi remény kíséri utadat.
Kerítés mögül harsanó füttyjel.
Raportra hív? Vagy csak tehervonat?

Csak állsz, állsz. Tűröd, a fagy, hogy éget.
Félni és szeretni tanulsz mindentől.
Tiéd az ég. A föld. Törött beszéded
arkangyalok hallgatása istenről.

A GLECCSER

– A Nemes Nagy Ágnes-változat –

Szádban gyémánt: hány karát,
Mely zúzott nyelvedért kijárna?
Mesélj zimankót, zúzmarát.
Te légy a fázás bibliája.

Fák között halk rezdülés:
A szél. Neved tanulja.
Meg-megbotlik, félrenéz.
Vacogva kezdi újra.

Nézd. Átfagytak szárnyaid.
Szempillád szúr. Hódarás.
Szavaid zúgva járnak itt.
Ez nem feltámadás.

Ez csak didergéstanfolyam,
Fölrázza kihült tested.
Nem élsz, csak folyékonyan
Anyanyelven reszketsz.

Taníts, hadd vacogjak jobban!
Legyek szilárd, akár a törvény.
Jég-szavad a földre koppan:
Dörrenés után a töltény.

Tanulni kell. A hallgatásod.
Némább vagy a némaságnál.
Szemeid. Dermesztő rácsok.
Már elbírom, hogy rám kiáltsál.

Olvadjon föl nyelved hegyén
A gleccserbe zárt örület.
Tiéd a bűn. A tett enyém.
Gyermek vagy. S én a gyermeked.

Vermesser Levente
ATHÉNÉ RÓDOSZON

Bozóttúz idején,
rönkház padlásterén
sötét szavakat szól
egy bölcs bagolyasszony.

Egyre csak azt mondja,
klímakatasztrófa,
egyre csak azt mondja,
klímakatasztrófa.

Görög is, barbár is
fölneszél, hogy mit mond...
„Éjmadár képében
itt egy istennő szólt!”

Vén olajfák törzse
lánggyötörten izzad,
halgyilkos öbölben
fortyogó tengerhab.

Füst és korom mögött
egy tűzoltó sisak,
füst és korom mögött
hallgatnak a falak.

Nem láttam istennőt
ennyire lesújtva,
mind azt hajtogatja:
klímakatasztrófa.

SORREND

Igen, valóban nagyon fontos
a türkizkék hullám Vathi mellett,
a márványporos partnál, ahol
Pán ólálkodik bakkecske képében,
és a turistahajók utasai
önfeledten ugrálnak a vízbe,
de azt is tudod, hogy neked fontosabb
ebben a délutáni fényben
a tányérra kirakott füge, szőlő,
Sotiris tüzes szirtakija,
vagy Potámia legutolsó háza,
ahonnan az ösvény fölfelé vezet.

ASSZONYKÓRUS

Mint szél ringatta bárkán,
éppolyan most a kedvünk,
ahogy az Álomember
szavain elmerengünk,

egy narancsgyújtó dombról
jött le az Álomember,
bőrén még narancsillat,
odakint zúg a tenger,

s amíg az ó-időknek
dolgait elmeséli,
szava a hagyománynak
lényegét felidézi,

hogy hajóztak a hősök
átkelve hét világon,

meddig szerették egymást
a királylány és Iászón,

hogy lett az aranygyapjú
várunk védelmezője,
és éjjel hogy világít
a kosnak aranyszőre,

a hold hatalma alatt
mesél az Álomember,
ilyenkor titkot, vágyat,
sorsot magához rendel,

legmélyebb emlékeit
a földnek, ahol élünk,
rekedten mond el mindent,
mi lágyan énekeljünk.

Stáció III., 2017

Méhes Károly

APÁM KARDIGÁNJA?

Amikor apám meghalt ruháitól egy idő után megszabadultunk
rám egyik sem passzolt kivéve egy sötétkék mintás kardigánt
ami tökéletesen állt és bár elég sokat hordta egyáltalán nem
látszott viseltnek szinte újnak tetszett

Mégis a szekrény mélyére került mint afféle régi emlék
amiről tudni való (és jó tudni) hogy ott bújik a sötétben
de csak akkor esett rá a pillantásom amikor rámostam vagy
valamit kerestem megesett hogy ilyenkor elő is vettem
mintegy ellenőrizni vagy íme itt van hm apám kardigánja
Aztán az egyik ilyen elővételkor nem csupán megsejtéltem
hanem ki tudja miféle indíttatásból bele is bújtam és
a tükör elé állva gyorsan megállapítottam milyen jól áll
nem is ódivatú sőt vagyis teljesen alkalmas a viselésre
És az is eszembe jutott hogy amikor apám a kardigánt egyik
karácsonyra kapta nagyjából annyi idős lehetett mint én most
tehát tényleg minden rendben van csak a megfelelő időt
kellett kivárni mint az életben a legtöbb dologhoz általában.

SZILVESZTER

M-mel kétszer találkoztunk
Első ízben jópofa fanyar humorú
férfit ismertünk meg benne
mindenhez hozzá tudott fűzni
egy történetet egyáltalán nem
tolakodó módon
Mondogattuk is jó lenne vele
megint találkozni

Amikor a szilveszteri
társaság összetételén töprengtünk

mivel az akinél M-et megismertük
amúgy is jött jó ötletnek tűnt
hogy hívjuk meg M-et is
hiszen milyen remekül
mulattunk együtt

De valahogy nem sült el jól
a dolog mert ezúttal csak fanyar volt
humor nélkül kissé gyanús
kocsonyát hozott magával
amiből senkinek nem akaródzott
ennie sürgető unszolására sem

Nem sokkal később kiderült
menthetetlen és a nyár derekán
mindenki döbbenetére meghalt M
Eszembe jutott amikor együtt
koccintottunk erre az új évre
természetesen azt kívántuk
egymásnak legyünk boldogok
M kicsit kényszeredetten
nevetett és ivott annak az évnek
a legelső napján amikor megboldogult

KÁNIKULAI NAP

Majdnem egész nap az ágyon hevertem
amolyan proustosan pedig kutya bajom
csak a 38 fok ami odakint tombol
nem csak feloldozást adott a végtelen
lustaságnak tetsző időfecsérlésre
hanem voltaképp bölcs döntésként is elkönnyelhető

Ha feltápáskodtam bekaptam egy-egy apró
paradicsomot darabka sajtot ittam rá
citromos vizet és persze kikukkantottam

az erkélyre de úgy tűnt csak még melegebb lett
Később aztán megnéztem egy filmet
ami télen játszódott sokat fáztak benne
és néhányan meg is fagytak de azért jó film volt

AMERIKA 1989

Nekünk ez volt a minden.
A szocialista tábor ellensége.
Az álmok netovábbja.
Az amerikai nagybácsi. Az '56-osok.
És egyszerre csak ott voltam.
1989 őszén. Amikor minden Kelet-
Európáról szólt. Hetente háromszor
Magyarország állt a New York Times
címlapján. Japán szobatársam
csak lesett: ilyen híresek vagytok?
Vagyok???

Hálaadásra apám genetikus
kollégája meghívott Bostonba.
Másfél méteres hó esett, beszorultunk
a házba, néztük a csehszlovák
forradalmat, Dubčeket, Havelt,
és ittuk a Budweisert, amiről nem akarták
elhinni, hogy cseh sör.
Aztán engedett a hideg és a havazás,
és Lew átkísért a szomszédhoz, mert tudták, írogatok:
a néni Sylvia Plath anyukája.
My pleasure, nice to meet you.
Az indulás napján mínusz 39 fok volt.
Mire hazaértem, elfogták a Bukarestből menekülő Ceaușescu.
Boldog karácsonyi ünnepeket.
La revedere. Bár az kicsit mást jelent.

Hornyák Tibor

FUTOTTAK MÉG

A busz zörget, majd becsukja az ajtaját, és meglődül a margitszigeti belső körön, méreates halálfelhőt köhögve a leszállókra. A szigetre is a környezetkímélő járműveket rakják, de ez sokszor annyiban merül ki, hogy az oldalukon végigfut egy zöld csík. A nő közepén ül, az egyik szimpla ülésen. Hol kifelé néz, hol végigfuttatja a szemét az utasokon. Harmincöt körüli. Ápolt, szőke haja úgy tükröződik vissza a busz üvegén, mint egy kiöntött banánturmix.

Mennyit jártam ide. Imádtam futni. Harminc után, legalábbis. Előtte, míg aktívan sportoltam, nagyon nem szerettem, de utána rákaptam. Meghallgattam pár podcastet, amiben elmondta egy volt sportoló, hogy belehal, mikor kitaposott cipőben látja futni az embereket. Így az első dolgom a sportboltba vezetett, és vettem egy normálisabb futócipőt. Nyáron kezdtem, sok új ruha nem kellett, magamra kaptam egy leggingst, megnéztem a tükörben a seggem, és kísértáltam a szigetre. A visszavonult triatlonista mondta, most hétvégén is lekocogott egy maratont. Meg tudtam volna ölni. Én egy hídköznyi távolsággal kezdtem. Margittól Árpádig.

A busz a Nyugatitól indul, végigrajzolja a kijelölt utat. Mikor az északi szigetcsücsökhöz közeledik, a nő feláll. Állva még elegánsabb, mint ülve. Magas, vékony. Mindenki odakapja a szemét a buszon. Egyet lép, jelez, majd az utolsó szigetmegállónál leszáll. Áll egy kicsit, míg a koromdémon eloszlik, majd elindul a szemközti megállóhoz, a pad felé. Sántít. Nem nagyon, de észrevehetően.

Nagyon gyorsan fejlődtem. A fél kört hamar egésszé, majd két körré bővítve. Szerettem a közeget, noha soha nem szóltam senkihez. Megálltam a lépcső aljánál, bemelegítettem, majd lefutottam az adagomat. Közben néztem az embereket. Fiúkat, lányokat, idősebbeket, sétálókat, babakocsi-sokat. Élesen elkülönültek azok, akik ténylegesen futni jártak, azoktól, akik csak magukat mutogatni jártak ki. Cipőt, ruhát, telefont. Minél élénkebb színben volt valaki, sokszor annál lassabban futott. Észrevettem, hogy gyorsabb vagyok az átlagnál. Kerülgettem őket, hallgatva akadozó zihálásuk.

Jön a busz visszafelé. A nő felkel, odalép az első ajtóhoz. Megmutatja, hogy jogosult, és fellép a buszra. Ugyanoda ül le, ahova fél órája idefelé

jövet. A táskáját gondosan az ölébe helyezi. Csak két megállót utazik, leszáll a Zenélő kútnál, és besétál az ösvényen a bokrok takarásába. Halványan elmosolyodik, mikor beér a kis térre. Leül a padra, és a táskájából kivessz egy koszorút. Nézegeti egy darabig, kezével kihúzza a fehér szalagot, amire csak két dolog van írva cikornyás arany betűkkel. Egy hármas, és egy név. Ádám.

Szeptember vége lehetett. Sokan sötétedés körül jártak futni, mert akkor hűvösebb az idő, de engem nem zavart a hőség. Szerettem időben kiérni, jellemzően hat magasságában, és a fullasztó melegben lefutni az adagomat. A sziget csodálatos, misztikus árnyékokat rajzolva, ahogy keresztbesüt rajta a nap. Aznap elhúzódott a munka, így csak hét körül jutottam ki. A Budai-hegyek mögé igyekvő nap egyre kevesebb világosságot adott, de a város olyan volt, mintha direkt képeslapra találták volna ki. Visszafordultam az Árpád hídnál, folyamatosan előzgetve. Félúton járhattam visszafelé, mikor egy árnyékosabb helyen beleléptem egy gödörbe, egy hiányzó macskakő helyére. Hatalmas reccsenést hallottam, és az oldalamba estem. Utólag kiderült, hogy eltört a bokám, és elszakadt két bokaszalagom. Sikerült úgy esni, hogy elrepedt a térdkalácsom is. Vonyítva feküdtem a földön. Próbáltam kikotorni a vállamra tépőzárolt tokból a telefonom. Ekkor lépett oda egy fiú. Megitatott a kulcsából, és hívta a mentőket. Ottmaradt velem, amíg odaértek. Ádám vagyok – búcsúzott, miközben engem beleszíjaztak az egészségügyi ellátásba. Kicsit sajnáltam, mert aznap tuti nem futotta le az adagját.

A nő kisétál az ösvényen, és Duna-part felé veszi az irányt. A koszorút a kezében fogja, szalagját a hátához csapkodja a szél. Lelépdél a lépcsőn. A partra érve nehézkesen leguggol. A koszorút pár másodpercig a víz fölött tartja, majd finoman beleejti. Reménykedik, hogy nem akad el egy part menti kőben vagy a közeli mólóban. Az olyan béna lenne. Már három éve – mondja maga elé – nagyon hiányzol. A koszorú beljebb sodródik a folyón, és távolodni kezd a napcsíkban. A nő nézi egy ideig, majd visszaindul. Dühöng, hogy nincs olyan ember, akinek megfelelnének ezek a lépcsőközök. Egyesével szedve olyan, mintha lépcsőzne térdemelve, kettesével haladva a lépcsők túl távol vannak egymástól, így szökellnie kell. Egyik sem túl kényelmes, főleg ilyen bokával.

Nem tudtam vele menni. Megint a munka. Persze Ádám arra is gondolt, hogy hamar elfáradnék. Fájna a bokám és a derekam a sok állástól, de én szurkolni szerettem volna neki. A hetedik maratonjára készült a Balaton-

felvidékre. Veszekedtünk, mikor elindult. Sosem vett matricát, azt mondta, felesleges. Ő az autóúton szeret menni. Lassabb, de látja a tájat, nem olyan monoton. Bármikor meg tud állni egy nyilvánvalóan keserves kávéra egy faluban, ha talál nyitott kocsmát. A pályán olyan érzésed van, mintha bárhol lennél. Vagy sehol. Kivéve, amikor kimész a mosdóba. Akkor azért a térképre nyom Kelet-Európa gombostűje. Visszafordult az ajtóból, megborzosolta a hajam. Leterítette szeretete pokrócával a haragom és az aggodásom. Az étellel összeegyeztethetetlen sérülései lettek. Egy kisbusz átsodródott a felezővonalon, és az út menti fának robbantotta a Fordot. Élt harmincnégy évet.

A nő leül a futókör melletti padra. Engedi, hogy a kora tavaszi napfény körbeölelje. Egy öreg bácsi poroszkál a futókörön. Olyan lassan közeledik, mintha szakadt filmről vetítenék. Ahogy a nőhöz ér, tempója tovább lassul, majd félénk mozdulattal köszönésre emeli a kezét. A nő visszaint. Megérkezik a busz. A sofőr már furcsán néz. Ezt a nőt ma már látta, talán nem is egyszer. A nő felszáll, leül a szokott helyre. Lassan névtáblát is lehetne rakni a háttámlára. A huszonhatos vissza-indult a Nyugati felé. A nő kifelé néz, és bedobálja az emlékeit az ősfák árnyékába. A közös futásokat is. Végez, mire a Hajóshoz ér a busz, hogy aztán megint a fiúra gondoljon. Üresen, fáradtan fordul vissza a busz belseje felé, majd lehajol, és kicsit megmasszírozza a bokáját.

Soha nem értettem ezt a futós divatot a lehetetlen rövidnadrágokkal, amiben mindenki úgy néz ki, mint egy poliészter sáska. Ádám kosaras shortban futott. Télen alávetett egy aláöltözőt. Nem olyan nehéz. Persze volt a másik véglét, a futós bácsi. Nem tudtam úgy kimenni, hogy ne legyen kint. Ott alszik valamelyik fának az odvában? Valahol hetvenöt körül járhatott, de az idő már kortalanná aszalta. Nyáron rövidnadrágban, télen egy sima melegítőalsóban. Nagy hidegben körbetekerte a koncepciót egy sállal, és a fejébe nyomott egy kukássapkát. A technikai ruhát nem ismerte, biztos nem bízott azokban a dolgokban, amelyeket nem abban a században találtak fel, amiben született. A balesetem napján is láttam. És persze ma is.

*Meglepődtem, hogy megismert, ahogy ültem a padon. Tétovázva köszö-
nésre emelte a kezét. Én rámosolyogtam, és visszaintettem.*

A KAPORSZAKÁLLÚ

A jándékba adta a táskát a fiúnak, az első házassági évfordulójukra. Megunta, hogy mindig csak olcsó kínai vackokat vett magának, amelyek pár év alatt elrongyolódnak, és egy nap-szitta túra után vállalhatatlanul néznek ki. Bement egy túraboltba a körúton. Párszor elsétált előtte korábban, de a kirakatban látott árak eltántorították. Akkor viszont az ár nem érdekelte, nagyon szeretne volna meglepni a fiút.

Drága táska volt. Magának soha nem vett volna ilyet, vagy bármit, ennek az árnak a feléért sem. De megérte. Örült. Örültek. A fiú a szoba felé húzta a lányt. A virág reggelig szomjazott a cipősszekevényen. Ki kellett dobni, mert a nyáréjeli panelmeleg megbarnította.

Egy teljesítménytúrán találkoztak. A lány először indult. A második sáros emelkedő után vissza akart fordulni, és hazamenni. Végül tovább vonszolta magát. Valami megrántotta az ösvényt a lába alatt, ő pedig belesett a távolságba. Ötven kilométer, tíz és fél óra, négy új vérvizhólyag. A fiút egyszer látta indulás előtt, majd egyszerre értek be a célba. Később derült ki, hogy míg a lány ötven kilométert, a fiú hetvenötöt ment.

A lány nem hitte volna előtte, de jól érezte magát. Rájött, hogy a vízhólyag reciproka a büszkeség. Ahogy múltak a hólyagok, úgy áradt szét benne a megelégedés. A második alkalommal is látta a fiút, de az előző forgatókönyv ismétlődött. Reggel a start előtt, majd a célban látták egymást. Összenéztek párszor, talán még egy mosolyt is váltottak, de aztán a fiú alakja belemosódott a párás erdőbe. Szűk tizenkét órával és ötven kilométerrel később a fiú ott ült a célban. A kopottpiros padra mellé állítva két ice-teás doboz. A lány meglátta, mellé ült. Egymásra néztek, és a fiú csak ennyit mondott... Egészségedre. A következő pár hetük olyan volt, mint egy banalitásírt romantikus regény. Két hónap után költöztek össze.

Másfél év telt el. Túl esküvőn, megjött menstruáció miatt titkon átsírt éjszakákon.

A kéktúra adekvát, de jó ötletnek tűnt. Már négy szakaszon, és százhusz körüli kilométeren túl voltak, mikor Nagyvázsónynál a lány a hasához kapott. Veszélyeztetett. Hat hónapra rá a férfi, nem találva

jobbat, a táskába dobálta a váltásruhát, hálóinget, papucsot, vécépapírt, mobiltöltőt. Rohantak a kórházba. Egészséges kisfiú.

A táska sokáig a szekrénybe került. Hallott néha örömeket. De többször próbált inkább összébb húzódni a pozdorja sötétjével. A gyerekka-cajt viszont szerette. Finoman belepte a por, cipzárja ellustult. Egyszer került elő, mikor egy rövid túrára a férfi elvihette. Egy barátjával mentek, de az egész napot befelhőzte az indulás előtti veszekedés. Pedig a nő ötlete volt, hogy a férfi egy kicsit kiszabadulhasson. Hátha bakancsban könnyebb a helyes útra lépni, mint tükörfekete elegánsban.

Az indulat hullámai tépkedték a szekrényajtót. Leépítés, nem érted? Nem tehetek róla, most volt az értékelés, azt mondták, meg vannak elégedve! A férfi dühösen kikapta a szekrényből a táskát. Beledobált pár cuccot. Kabátot, pulcsit, három könyvet. Benézett a békésen szuszogó gyerekekre. Míg a szüleihez ért, könnyei eláztatták a mellkasát és a táska pántját.

Egy hétig sem bírta. Vissza kell menned a gyerekhez! Egy gyereket nem lehet otthagyni! – hallgatta. Harmincévesen, tíz év különlet után, már nehéz úgy szeletelni a kenyeret, ahogy a szülők elvárják. A harmadik nap már üvöltöttek egymással. Gyúrte a ruháit a táskába megint. A kupac tetejére a három könyvet. Hová mész? Nincs hova menned. Hová mész? – kiabált utána az anyja. Rángatta a táskát a nem-tudta-hova.

A legjobb barátjához nem mehetett. Hét éve volt házas, két gyerek már legyártva, megvolt a kombi is, de a feleségével úgy éltek, mintha a lakásuk egy szál kifeszített kötél volna. Belépsz az ajtón, és egyből neki kell állnod egyensúlyozni. Ha szembetalálkoztak, egyiküknek le kellett másznia a kötélen, hogy a másik átlépjén fölötte. Általában a barátja mászott.

A régi kollégája jutott még eszébe, akire lehetett számítani. Megosztottak néha pár gondolatot és sört. Sajnálom – szabadkozott, de pár hete elesett a nagymamám, és amíg a combnyaktöréséből lábadozik, addig foglalt a kissozoba, amit amúgy szívesen megosztottam volna veled. Hónapok, lehet, hogy fél év, vagy még több. Senki sem segített, a kórházban azt mondták, szívesen kiállítják a halotti bizonyítványt, elég lesz majd csak a végdátumot utólag beírni. Lehetőleg ugyanolyan színű tollal.

Pár hívást még eleresztett, de egyre reményvesztettebben. A válaszok éles ollóként szabdalták a szociális hálóját.

Kora nyári estén töltötte az első éjszakáját az utcán, egy padon. Hús fok körül volt. Vett pár üveg sört. Hagyott némi pénzt a kártyáján, de a többit elutalta a nőnek. Úgy aludt, hogy a táskát a hátára szíjazta, majd ráfeküdt. Ezt a későbbiekben is így csinálta, így a táskát a legnehezebb időkben sem tudták elvenni tőle, és ő sem hagyta el. A pántok kötötték a fiához.

Kihaló szakma volt az övé. Hiába tanulta évekil az egyetemen, lassan mindent automatizálnak. A telefonjáról küldözgette az önéletrajzokat, igyekezett szétnézni az apróhirdetésekből, de pár hét után mindkettőt elhagyta.

Volt ideje gondolkodni. Hallgatni, ahogy az óra elkattogja a másodperceket. Olvasott, bár aggódott, mi lesz, mert ebben a tempóban nem fog sokáig tartani ez a három könyv. Esténként vett még pár sört, megmosdott egy csapnál a parkban, majd visszament a padhoz. A második hét elején verték meg először. Összehugyozta magát. A táskáját nem tudták letépni a hátáról, azt úgy védte, mint az utolsó lehetőséget a visszaútra. Elvitték az óráját és a pénztárcáját. Tehetetlenül folytatta a taknyát és a vérét az ölébe. Az egyik visszajött, a fiú önkéntelenül húzta össze magát, félve az újabb rúgástól. A férfi megállt előtte, és a gyereke képét, amit a tárcájából kivett, az ölébe ejtette.

Nehezen szokta a koldulást, de valahogy pénzt kellett szereznie. Attól félt, hogy megismerik a környéken, ezért átment a város másik végébe. Lógott a négyhaton. Nem sokkal nézett ki jobban az utazóközönség, mint ő. Hiába a másik kerület, itt találkozott a középiskolai szerelmével. Igyekeztek olyan arcot vágni, mintha nem ismernék meg egymást, és a voltszerelem, összebb húzva magán a kabátját, gyors léptekkel elsietett. A fiú gondolkodott, hová mehetne. Nem olyan nagy ez a város, hogy ne jöhessen szembe egy múltfoszlány. A koldulás paradoxona, hogy forgalmas helyre kell menned, de közben nem akarod, hogy bárki így lásson. Legalábbis eleinte.

A nyár eltelt. A mobilját már átváltotta feltöltésre, majd abba sem tudott már kártyát venni. Süketnéma lett a külvilág felé, az állomástól elszakadt úrben lebegő tehetetlenség. Csak addig tart ki, amíg van oxigén a hátára csatolt tartályban. Heti kétszer felment a szüleihez enni, és alaposan lefürdeni. A kádban direkt otthagya körben a koszoscsikot, tudta, hogy az anyja majd lemossa, és ezen is összevesznek

az apjával. Kicsinyes bosszú. Kéthetente meglátogatta a gyereket. Nagyjából négy havi megélhetést utalt el a feleségének, mikor elköltözött. Addig engedte fel a gyerekhez, amíg ez kitartott. Még nem mentem vissza dolgozni, mondta. Miből éljünk? Azt akarod, hogy éhen haljon a gyereked? A férfi felvette a cipőjét, és behúzta az ajtót maga mögött, egy utolsót pillantva a felé totyogó gyerekekre. Különben is, hol élsz, az utcán? – hallotta még a lépcsőházban.

A hűvösödő időben behúzódott a belvárosba. Ösztönösen menedéket keresett, és közösséget. A Blaha környékén. Nevetett magában, hiszen régóta utálta ezt a teret. Régen, amikor keresztül kellett mennie az aluljárón, ösztönösen meggyorsította a lépteit, hogy mielőbb a felszínre érjen. Most csak a táskájába tudott kapaszkodni. Zavarta a szag, ő még mindig kényesen tisztán tartotta magát. Nézte a többieket, a dobozgitáros koszos cigányt papucsban, a delírium különböző szintjein vergődő szerencsétleneket a tükrös paplanokból kitépett bélésben szuszogva. A koszos ruhák alatt megbújt az ugrásra kész agresszió. Csak állt, és próbált habituálódni. Pár perccel később kiabálás, majd verekedés támadt. Egy rikácsoló hangú, orr nélküli öregasszony veszett össze az egyik társával. Káromkodtak, kiabáltak. A fiú elképzelte, hogy egy szexi fürdőruhás lány körbemegegy egy táblára kasírozott tizennyolcas karikával, hogy figyelmeztesse az érzékenyebb lelkűeket. A helyzetet végül egy, a lépcsőn lebotorkáló pillepalackjézus oldotta meg, újabb négy liter bort osztva szét. Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetségé, amelyet sokakért kiontanak a bűnök bocsánatára.

Túl sok túlélési technika nincs. Majdnem mindenki iszik. Sokaknak persze az utcára kerülés elsődleges oka is ez volt, de a többség itt kapott rá. Ez volt a legkönnyebben beszerezhető tompulat. A szagok nem lettek tőle elviselhetőbbek, de egy idő után már senkit nem érdekelt. Négyen-ötven összekapaszkodtak egy szervvé, elég volt nekik egy száj, és óránként, ha az egyikük kiment és lúgmérgezte a csenevész zöldfoltot az áruháza tövében. A fiú is kipróbálta, amikor megjöttek az első hidegek. Két liter saját márkás alföldi bort ivott meg. A mindennapokra – olvasta a reklámújságban. És tényleg. Röhögött. Ülve aludt a Blahán, néha felriadt, akkor irányíthatatlanul hányt. Az ölébe, a lábára, maga mellé a beton U elemre. A varjak boldogan kapkodták a jobb falatokat a hányásból, miközben arra gondoltak, hogy ez a test vagy egy hétig elegendő kaja lesz, ha ki tudják csipkedni a ruhából. Harmadnap tért

magához, és többet nem ivott. Egyszer szagolt bele a hígítóba, és néha a biofüvet is kipróbálta, de aztán rájött, hogy nem kell semmi. Undo-rodott a szennymagától.

- Mit olvasol, Kaporszakállú? - lépett mellé egy öreg. A fiú önkéntelenül végigsimított hosszúra nőtt szakállán. Az öreg tiszta volt, ápolat, rendezett ruhában. Tekintete éles, fürkésző. A fiú látta már sokszor a környéken, mindig könyv volt a kezében, és tudta, ő talán az egyetlen a környéken, aki nem tudatmódosít. Az első viharos hetek után ebben is hasonlítottak a fiúval, és kicsit talán várta is, hogy röppályájuk keresztezze egymást.

- Vonnegutot - válaszolt. - A *Macskabölcset*, hetedszer.

- Höhö, az jó. Majdnem mindent olvastam tőle, bár a könyvei fele inkább tűnik moralizálásnak, és mintha a hetvenöt százalékát csak azért írta volna, hogy cigit tudjon venni.

- Ez igaz. Én is olvastam tőle majd' mindent.

- Na gyere, lesz még időnk ezt átbeszélni.

- Hova? Hol?

- Az Örsön. A kiserdőben. Van ott egy kis társaság. Évek óta ott töltjük a teleket, összehordott viskókban, kályhával. Sajnáltalak, mikor okádtál fent vagy két napig, de reméltem, hogy tanulsz belőle. Az nem a te utad. Túl felhőszerű a tekinteted, fiam.

- De nem is ismer.

- Ismerlek, fiam. Nem iszol. Olvasol. Vissza akarsz térni a rendes élethez. Talán neked sikerülni is fog. Gyere. Itt nem éred meg a tavaszt, vagy megfagysz, vagy halálra vernek.

- Köszönöm.

- Ne köszönd. Inkább add majd kölcsön a *Macskabölcset*, ha végeztél. Kapaskodsz abba a táskába, fiam, mint a kisiskolás. Na, induljunk!

Kiérték az Örsre, elfutottak az ellenőrök mellett, majd kísértáltak a kiserdőbe. Ez itt a Kaporszakállú, mondta az öreg. Beköltözik hozzám. Nem volt ellenvetés. Az öreg sátra azt hív, akit akar, ha betartják a szabályokat. Nincs pia, nincs lopás, nincs erőszak.

Eltelt a tél. Voltak nehezebb napok, de a vegyestüzelésű jó szolgálatot tett. Csak egy embert veszettek. Ő nem bírta tovább, összekoldult egy kétliteres bort, és egy félliteres vodkát, és még az Örsön magába eresztette. Tudta, hogy a táborba így nem mehet vissza, de a kiserdőig elvonszolta magát, leült egy fához, és hagyta, hogy a valóság rétegekre

szakadjon. Annyira összefagyott a talajjal, hogy a lélek alig tudott belőle kiszabadulni. Végül azért megoldotta.

Tavasztól őszig a Jászain és környékén laktak, néha a Margitszigeten. Volt egy kiszuperált telefonfülke a téren, amit az öreg berendezett raktárnak. Az adminisztráció elfeledkezett róla, így nem bontották el. A készüléket régen letépték, de ha jobban fülelt az ember, szerelmes üzenetek és veszekedések visszhangjait halhatta.

- Fiam, belváros, turisták. Több pénz, jó csajokat lehet nézni, és százötvenért olyan könyveket lehet kifogni ezekből a könyves kocskiból városzerte, hogy elájulsz. Az emberek nem tudják, hogy milyen értékeket dobnak ki. Mesélte egyszer egy eladó, hogy ellenérték nélkül szabadulnak meg az emberek a családi könyvtártól, amit a papa vagy a mama évtizedekig gyűjtött. Csak vigyék el, kell a hely a tévének.

- Igen, tudom. Még a régi életemben vittem a szelektívet az udvarba. Egyszerűen nem jöttek olyan sűrűn, hogy ha rendesen szelektálsz, akkor elég legyen a kuka. Bedobáltam a két zacskónyi üveget, közben persze jött a lelkifurka, hogy ezt mind én ittam meg, majd a papíroshoz léptem, felnyitottam a fedelét, és a nagy kétszáz literes kuka tele volt könyvvel. A szívem szakadt meg, de nem tudtam belenyúlni, csak olvastam a címeteket, amiket nem takart ki egy másik könyv.

- Most már kivennél párat, mi? - nevetett az öreg.

- Abban biztos lehetsz.

A második infarktust már nem élhette túl az öreg. A fiú utána tudta meg, hogy sok baja volt a szívével. Az öreg sosem mesélt róla. Csak annyit mondogatott, én tisztán fogok meghalni. Igaza lett. Megérkeztek a sokat látott mentősök, és meglepődtek, hogy sem az öreg, sem a fiú nem bűdös. Beszállították a kórházba. Megmosdatták azért, rárakták a tapadókorongokat, melyek majd kiszívják belőle az életet. Magára húzta a takarót, csak ritkás ősz haja, és a feje búbja látszott ki a lepedő alól. Engem ne kelljen letakarni - gondolta az öreg. Fertőtlenítő- és szappanszagot hagyott maga után, és a telefonfülkét a Jászain.

A fiú megsiratta. Most tudta meg, hogy ötvenhárom éves volt, többnek nézett ki, néha pedig kortalannak. Megörökölte a telefonfülkét, és az öreg kalyibáját.

TÚLOLDAL

N. A. főorvos emlékének.

Három acélszürke pózna nyújtózik az ég felé. Zászlórudak, zászló nélkül. Évekig kint volt a fekete zászló, amit barnára, majd világosszürkére fakított a nap. Most csak a fémrudak, és mellettük, mint egy húr, egy vékony acélsodrony.

Nem tudom, hová menjek először, a temetőbe vagy a kórházba. Végül a kórház mellett döntök, mert az esik közelebb a villamosmegállóhoz. Vajon mire számíthatok? Egy fénykép, körülötte virágok, talán néhány gyertya? De nincs az aulában semmi. Sem beljebb a folyosón. Az osztályra nem merek felmenni. Nem akarok más reakciókat látni, mint amit elvárok, és nem akarok mást mutatni, mint amit tőlem elvárnak. Hetekkel a halála után jöttem, az élet is kezd visszasorolni az autópályára a pihenőhelyről, letudván a cigiszünetet. A bejárattól balra egy hatalmas fekete márványtábla. Orvoshalottaink. Dátumok ezerkilencszáztól, nevek egymás alatt, három oszlopban. Legalul az övé. Ekkor realizálok, hogy mi olyan furcsa az egészben. Nincs kiírva, hogy Dr. Csak a nevek, mintha civilek lettek volna.

Szorogatom a kezemben a fehér rózsát. A szárát nem pucolta le rendesen a virágárus, ezért egy félbetört túske megszúrja a gyűrűsujjam. A kibuggyanó vércsepp elkenődik a zsírpapíron. Állok egy percig a hatalmas márványtábla előtt. Szinte rám dől a sok névtől. Meghajtom a fejem, és elindulok a kórházból a temető felé. A csikkes tejfölösvödörök szépen sorakoznak az ablaknyílásokban. Barna lében úszkálnak a nikotinhajók.

Nem voltam még a Fiumei úti sírkertben. Talán még leszek, bár a magamfajta az Új köztemetőbe való. A portás azt hiszi, túrára jöttem, már tolja felém a kis tájékoztató füzetet, fél szemmel a pasziánszát nézve. Mikor a segítségét kérem, hogy megtaláljam a sírt, morogva kérdezi újra a nevet, majd útbaigazít. Péntek reggel majdnem egyedül vagyok a temetőben. Mármint élő. Mindenfelé híres és kevésbé híres nemélők. Grófok, bárók, vitézek, nagyiparosok, Blaha Lujza.

Haladok tovább, nézem a sírköveket. Kínaiak. Fekete márvány, arany betűk, kiolvashatatlan nevek. Majdnem biztos vagyok benne, hogy a fél magyar lakosságra ezek vagy kínai ételnevek vannak rátetoválva.

A fák összekötik a mennyet a pokollal. Gyökereik lefutnak a sírok között, ágaik az égig érnek. Köztük vékony réteggént az életünk. Remélem, egyszer egy évben a túlvilágon is van fordított nap, mint az iskolában, és aki akarja, kipróbálhatja a másik szerepet. Azon a napon a mászóktól nagy lehet a forgalom a fákon.

Kis ösvényre kanyarodom, látszik, hogy ezt a sarkot csak a helyhiány miatt rakták rendbe, és kezdték használni urnás temetésekre. Orvospáciens. Aszimmetrikus viszony. Egy vakbél vagy sérv napi rutin. Vonatbaleset, az más. Ezzel a kétes dicsóséggel ismerttettem meg magam. Súlyja van az infúziós palackoknak és a mondatoknak. A hátmról készült fotók konferenciákon szerepeltek, noha én mást képzeltem gyerekkoromban, mikor a világhírről ábrándoztam. Odaérek a sír elé. Még ott van a halott virághalom, édeskés szagot áraszt, a szirmok szélét kikezdte a barnulás. A hálálkodó selyemszalagok rendezetten lógnak ki a koszorúk és csokrok tömbjéből.

Az élet szálai összegubancolódnak, mint a sínek a légifelveleken. Aztán jön a halál, hogy rendet tegyen. A kerítés túloldalán közelről kattognak a vonatok. Szelük megrebegetti a fölém magasodó gesztenyést. A Keletiből idehallatszik a MÁV szignál.

UTAZÁS KARTHÁGÓBA

Lisztangyalt csinálok a parkban. Megvárom, míg elül a fehér por nagyja, átugrom, de a szélén így is maradt pár erősebb, és kijjebb, a távolsággal halványuló lányom. Kicsit távolabb leülök egy padra.

Harmincöt éve vagyok pék. Voltam, most már. Tizenöt évig egy arab pékségben, és húsz éve csináltam a sajátot. Ezzel keltem, ezzel feküdtem.

Még mielőtt megjötték a megvédett rezsizsámlák, már tudtam, hogy vége.

Azért persze ellenőriztem, utánaszámoltam, hogy bizonyosságot nyerjek.

Nyertem.

Szerettem volna a maradék alapanyagokat elsütni, de a tehetetlenség megbéklyózott. Éreztem, egy darabig nem leszek képes csinálni.

A lisztet felajánlottam iskolának, hajléktalan szállónak, éttermeknek. Nem kellett sehova. Kimentem a parkba, kiszórtam, majd elmossa az eső. Színpadias gesztus, persze. Mikor megláttam a pár négyzetméternyi fehér felületet, bevillant egy emlék. Belefeküdtem, elkezdtem a karjaimmal csapkodni.

A magokat hoztam még ki, gondoltam, eldobálom a madaraknak. El is kezdtem. Gyűlnek a pad köré. Verebeket szeretnék, ehelyett jellemzően galambok jönnek. Bassza meg Hrabal, meg a galambjai is! Bevágom közéjük az egészset, fejbetalálva két-három dögöt. Felállok, közéjük rúgok. Annyira pofátlanok, hogy bár kicsit felrebbenek, egyből vissza is szaladnak a magokhoz, és folytatják a zabálást, én pedig otthagynom őket.

Nem nagyon jártam nyaralni, úgy alakult, hogy nem lett családom, és ott volt a pékség. Jellemzően egyedül csináltam, nem tudtam otthagyni. Az ötlet hirtelen jött, és már ültem is a fapadoson, repültünk Tunézia felé. Idősecske párok és baráti társaságok, akik biztos tapsolnak majd, ha leszállunk. Fiatal szerelmesek, ahol a lány alig várja, hogy tevegeljen, és elveszenek az egzotikumban, a fiú pedig azt, hogy lemoshassa a lábáról a gusztustalan homokot, és végre dugjanak.

Voltak buszos szervezett utak, de én csak egyre fizettem be, Karthágóba. Megnéztük, és meghallgattuk, amit meg kellett, majd kaptunk egy óra szabadidőt a busz visszaindulásáig.

Elsétálok tőlük, amennyire tudok húsz perc alatt. Végigcsorog az izzadság a hátamon, és átáztatja az ingemet.

Kibontom a hátizsákot, kiveszem a maradék két kiló sót, körbenézek, hogy nem bámulja-e valaki, majd mintha vetnék, szétszórom a repedezett földön. Kicsit arrébb sétálok, leülök, és sírni kezdek. A könnyecseppek végigfutnak az arcomon, majd a lehullanak, a föld mohón beissza őket.

Megtörlöm az arcom az ingem ujjába, majd előveszem a telefonom. Megnyitom az órát, és kitörlöm a 3.10-es ébresztőt. Harmincöt éve mindennap ugyanekkor keltem.

Felkelek, és visszasétálok a turistabuszhoz.

Tudom, hogy a föld sóval behintése csak legenda.

Keszeg Tibor

A ZÖLD GYÍK

A falu szélén, az első ház közelében, ahol egy mezei útféle fordult a Maros felé, Laci megállította az apjától kölcsönzött kocsit. Kiszállt, kezében egy szál fehér rózsával, és elindult a folyó irányába. Csendes, napos, nyár eleji délelőtt volt. Vasárnap. Senkit sem látott a környéken. Furcsa érzés kerítette hatalmába, és ahogy közeledett a folyóhoz, egyre izgatottabb lett, annak ellenére, hogy már régóta és többször elképzelte ezt az utat. Egyedül akart jönni, egyedül akart lenni. A rózsát hol egyik, hol másik kezében tartotta. Így ért a folyóhoz. Megállt a magas parton és mozdulatlanul nézte a békésnek tűnő, csendes vizet. Hányszor, de hányszor próbálta átélni a húsz évvel korábbi történetet!

*

A peronon András a lábához csúsztatta hátizsákját. Felesége, Kata megkönnyebbülve követte példáját, noha az ő csomagja sokkal könnyebb volt. Ez mindig így történt. A ruhákat és az élelmet Kata csomagolta, de András cipelte.

A férfi felpillantott a peron nagy órájára – amelyen egy galamb tollászkodott –, és nyugtalanul látta, hogy már csak tíz percük van a vonat érkezéséig. István és Marika meg sehol. Biztosan Marika miatt késnek, mert az anyának a gyermeke a legfontosabb. Az alig egyéves kisfiukat, az egynapos kirándulás idejére, István anyjára bízták, akivel egy házban laktak.

Szombat kora délután a peronon sokan nyüzsögtek, főleg ingázók, akik haza igyekeztek. Sok fiatal család volt látható, akik a város munkásnegyedeinek beton háztömbjéből hétvégére falura utaztak a szülőkhöz, anyóshoz, apóshoz, hogy aztán vasárnap késő délután sülttel, süteménnyel, borral megrakott szatyrokkal tegyék meg vissza az utat, legalább kétszer havonta.

A hangszóró bementa a személyvonat érkezését. András a fejek fölé emelkedve továbbra is a peron végét fürkészte.

– Ez a vonat nélkülünk fog továbbmenni – mondta végül a feleségének. – De még semmi sincs veszve, fél óra múlva jön a brassói!

Késő délutántól már ritkultak a vonatjáratok, ami nehezítette az utazást. Nyári időben egy-egy nemzetközi járat javított ugyan a szűkös helyzeten, de azok nem álltak meg, csak a nagyobb állomásokon. A horgászkirándulásra, amelyre indultak, olyan megállóban kellett leszállniuk, amit jóindulattal sem lehetett állomásnak nevezni. Ott egy árva bakterház unatkozott a töltés mentén, még működő sorompóval. Innen ösvény vezetett a közeli Maroshoz.

A beérkező vonatot megrohamaozta a tömeg. A leszálló utasok alig tudták átfúrni magukat rajtuk az állomás felé igyekezve. Andrásék egykedvűen nézték az oszló tömeget, lábuk közt a hátizsákkal. Aztán a gyérülő tömegben felbukkant István és Marika.

- Busz és nők után nem futunk, és újabban vonat után sem, mert jön másik - mondta mentegetőzve István. - Elnézést a késésért, de ez akár egy előjel is lehet, hogy ne menjünk ma sehova. Marikát nem tudtam jobban noszogatni, őt Lacikától nem könnyű elszakítani.

- Majd két-három év, és ő is jöhet velünk. Ígérem, akkor nem fogunk elkésni - tette hozzá zavartan Marika.

Amikor befutott a következő vonat, még ülőhely is akadt benne.

*

A bakterháztól háromszáz méterre állt a vashíd, amely a Maros két partját köti össze. Rajta át autóút és járda vezetett. Ezen mentek át a folyó túlsó partjára, ahol balra kanyarodva rátaláltak a mezei ösvényre, amely a folyó vonalát követte a szárba szökkent kukoricás mentén. A víz, a fűzfák és a dús, folyó menti bokrok jellegzetes illatkeveréke már messziről érezhető volt. A nyárfák vattaszerű csomói hópehelyként szálltak a folyó sárgás-zöld vizére.

Negyedórai gyaloglás után értek arra a helyre, ahol András már járt korábban. Csendes folyású, ponty-, és harcsafogásra alkalmas szakasznak tűnt, ahol a füves parton, a víztől nem messze, két sátrat is fel lehetett állítani. Szerencsájük volt: a közelben nem láttak senkit. Andrást ez a jellegzetes, vízi környezet ismét elvarázsolta, kellemes izgalomba hozta, akár egy élvezetes szerencsejáték, amely minden lehetőséget magában hordoz. A jó kapás, a jó fogás, és nemritkán ezek elmaradása ott rejtett a következő órákban, ami gyermekes izgalommal, bizsergéssel töltötte el. Mintha a legmélyebbről, ösztönszerűen tört volna fel benne ez a szenvedély, amit nem örökölt. Sem az apja, sem a

nagyapái nem horgásztak. Már kiskorában, amikor az nyári vasárnapokon a családdal kimentek a városszéli folyóhoz fürdeni, megfogta őt a botja mellett üldögélő horgász látványa, és képes volt hosszú percekig kuksolni, figyelni csendben a leginkább mozdulatlan, a „fenekező horgászra” jellemző jelenetre.

Miután lerakták a csomagokat, a férfiak felverték a sátrakat, majd lementek a vízhez és bevetették a horgokat.

A nők csacsogva csomagoltak ki, és jóízűen nevetgéltek hozzá, aztán elindultak körbenézni a környéken. A sátraktól lefelé, a folyó mentén a partot dús, helyenként szűrös bozót nőtte be, vadszőlő ölelte át a bokrok derekát, és futott föl az öreg fűzfák, fehér nyárfák törzsére. Néhány szeder- és mogyoróbokor is gazdagította a parti növényzetet, amely annyira összefonódott, olyan sűrűvé vált, hogy csak ágakat széthajtva látszott a folyó csendes felszíne. A vízhez lemenni innen nem lehetett. Járhatatlan volt a part lefelé félszáz méteren keresztül. Utána nagyot kanyarodott a folyó, négy-öt méteres meredek falat vájva keskenyedő, de mélyülő és erősödő sodrásával a fekete, helyenként sárgás-agyagos partba. Ezen a közel kilencven fokos kanyarulatú partszakaszon mintha letarolták volna a növényzetet. Se bokor, se fa nem nőtt, mintha ösztönösen érezték volna az omladozó, évről évre növekvő vájat bizonytalanságát. A kanyar elején, ahol még nem volt meredek a part, a folyóhoz patakszerű kis árok futott, amelyben csörgedező víz vágott magának utat a mezőn át a fél kilométer távolságra meghúzódó kis falutól. Az árok mentén már le lehetett jutni egészen a folyóig.

- Holnap reggel itt lemehetünk a vízig, és nem zavarjuk a horgászást sem - állapította meg Kata.

- Igen, és olyan kellemes itt bóklászni, mint egy lakatlan szigeten, távol a zajos nagyvilágtól - mondta élvezettel Marika, és lassan visszasétáltak a sátrakhoz.

- Most a fiúkat egy darabig nem lehet semmivel idecsalogatni - mondta hangosan Marika úgy, hogy ők is meghallják.

- Horgásszanak csak, mert ha megéheznek, úgyis idemerészkednek. Néhány szendvicsre gondoltam, mert úgysem vesztegetnék az időt tűzgyújtással.

- Az evéssel úgy vagyok egy ideje, hogy nem tudom, kevesebbet vagy többet egyek-e, mert mostanában úgy rám jön egy szédülésféle, hogy

szinte egyensúlyt vesztek. Nem tart sokáig, de nem tudom, mi az oka?
- nézett kérdően Katára Marika.

- Mikor észlelted ezt?

- Utoljára pár napja. Délután a varrógépnél ültem, megcsörrent a telefon, hirtelen felálltam és annyira elszédültem, hogy a szekrénynek dőltem, ami, ha nincs ott, talán el is esek - vallotta be Marika.

- Nálunk a szülészetben is történnek néha hasonló esetek, leginkább vérvesztés miatt. A vérnyomásesés, az agy oxigénhiánya oka a szédülésnek, de lehet vérszegénység is. Ezt azért ki kéne vizsgáltatni, Marika, mert veszélyes is lehet egy ilyen egyensúlyvesztés. Leesel és összetöröd magad - mondta Kata.

- Tudom, de mind halogatom, és félek is, nehogy valami súlyosabb legyen.

- Volt menzeszed? - érdeklődött mosolygva Kata.

- Ebben a hónapban még nem, de jönnie kell. Csak nem gondolod, hogy megint...? - kérdezte csodálkozva Marika. - Hát erre nem is gondoltam.

- Gyere el hozzánk, a nőgyógyászatra! Mindenesetre mindig figyelj arra, hogy ülésből, fekvésből soha ne állj fel hirtelen!

- Jó, jó, de most készítsük el azokat a szendvicseket. Hoztam egy kis házikolbászt, és szalonnát is - tért át kellemesebb témára Marika.

- Akkor álljunk neki, csak felveszem a melegítőmet, kezd hűvös lenni.

Elkészítették a szendvicseket, és a fiúkat sem kellett kétszer hívni. Az igaz, hogy miután bekapták a finomságokat, és megdicsérték a lányokat, siettek is vissza a horgászbotokhoz, hogy még kihasználják az időt a teljes sötétedésig. Csobbant a part közelében a víz, fröccsent odébb is, mozgott a hal, de nem igazán evett, és gyorsan leszállt az este. Már a csillagok sziporkáztak, amikor abbahagyták a horgászást.

- Mára ennyi volt - mondta András -, holnap reggel folytatom. Megyek és alszom egy nagyot.

- Igazad van, én is feladom. Jobb lesz a sátorban. Próbáljuk meg utolérni a lányok álmait ezen az éjszakán - válaszolta halkán István, és ő is elkezdte feltekerni a dobóorsóra a horgászszinórt.

- De szépen mondtad, te István! Látom, hat rád a hely romantikája - vélte András.

Aztán csendben felmentek a sátrakhoz.

Marika álmában hatalmas napraforgótáblában találta magát, mintegy sárgálló tengerben, és annyira hatása alá került, hogy ő is valamilyen sárga szirmú virágot tűzött volna a hajába. Hangosan, mint az óvodában a gyermekekkel, énekelni kezdte: *Lánc, lánc, eszterlánc, / eszterlánci cérna / Cérna volna, selyem volna, / mégis kifordulna.* Akkor mögötte, vele együtt egy másik hang is folytatta, hogy: *PéNZ volna karika, / forduljon ki Marika, / Marikának lánca!*

Hirtelen megfordult.

- Marika drága! - lépett feléje ölelésre tárt karokkal volt osztálytárs-nője, akivel az óvónőképző elvégzése óta nem találkozott, pedig jóban voltak, barát nők és hálótársak is a híres iskola internátusában.

- Te vagy az, Eszter? - Istenem, hogy kerülsz te ide? - kérdezte Marika.

- Hozzád jöttem, és szeretettel meghívlak hozzánk. Visszakerültem szülőfalumba, a székelységbe. Ott élek a családommal a fenyevesek közelében. Emlékezz, mennyit beszélgettünk erről a földről, a székelyekről! Gyere, és körbejárjuk a környéket! Elmegyünk a Gyilkos-tóhoz is! - válaszolta mosolyogva Eszter, de nem várta meg Marika válaszát, hanem úgy, ahogy érkezett, hirtelen eltűnt. Marikának ámulni sem maradt ideje, mert pár lépés után azt érezte, hogy a lába nem éri a földet, és egyre magasabbra és magasabbra emelkedik, ahonnan már egyetlen sárga napraforgó koronát sem lát, mert a fejek mind a föld felé fordultak.

A nap egyre erősebben égette csukott szemét, és felébredt. Pár pillanatig nem tudta, hol van, de megnyugodott, amikor meghallotta a mellette alvó István békés lélegzését.

Amikor Marika talán a másik oldalára fordult, Kata, korán kelő lévén, kibújta a sátorból, és az ösvényen lesétált a meredek partszakaszig. Ott könnyen leért a vízhez, átúszott 15-20 métert a folyó közepén húzódó kis szigetszerű zátonyhoz, és kifeküdt a finom, melegedő homokra. A júniusi égbolt báránnyfelhőit fürkészve kisfiára gondolt, és arra, ha most maga mellett érezné, simogatná, finoman babusgatná. Ezekkel a gondolatokkal, és a folyó csobbanásai által ringatva lassacskán, mosolyogva elbóbiskolt.

Röpke óra elteltével Marika zöld fürdőruhában szintén lesétált a kis vizes árok mentén a folyóhoz.

- Hahó! - kiáltotta, amikor meglátta Katát. - Van még ott hely?
- Gyere, gyere, nagyon finom itt a homok - szolt vissza Kata.
- Áá, csobbannék én, de a gyatra úszásommal nem merek, a Küküllőn talán még átevicckélnék.

- Akkor maradj! Ott is jól lehet napozni - kiáltotta Kata. - De meginnék most egy bögre finom kávé!

- Én sem ittam, pedig még meleg a termoszban - bánkódott Marika. Aztán leterítette törölközőjét, és leült, hátát nekivetve a meredek partnak.

Kis idő után András is megjelent nagyokat nyújtózkodva fent a parton, s mintha várfalon állna, lenézett végig a nagy folyón, és arra gondolt, hogy ezen a szakaszon is érdemes lenne bevetni a horgot, mert a nagy márnák szeretik a mély, gyorsuló vizet. Belátta, hogy ez alkalommal már nem lesz erre idő. Majd legközelebb.

- Lányok, még legfeljebb egy órát maradunk, aztán pakolás és megyünk haza - kiáltotta András. - Ma nem nagyon adakozó a folyó - mormolta magában, és visszaindult a kukoricás mellett a horgász-helyre. Amikor visszaért, István éppen egy alkarnyi hosszúságú harcsát emelt ki a vízből. Egyik kezében a horgászbót, a másikban a merítőszákot tartotta, amelyben a harcsa U alakban hajlott meg.

- Ügyes vagy! - csettintett elismerően András -, de jobban örülnék az apjának, és az egyik dobozból kivett egy piócát, felcsalizott, majd könnyed dobással bevetette a zsinórt a partról benyúló méretes facsonk közelébe. Néhány perc elteltével megfeszült a zsinór, és finoman megrezdült a horgászbót hegye. András lassan a bot nyeléhez nyúlt, bevágásra készen.

Az egyre melegebb napsugarak és a csend szinte álomba ringatta Marikát, de meg-megébredt. Így történt akkor is, amikor valami száraz levélzörgésre kinyitotta szemét, és alig egy méterre tőle egy araszos, világoszöld gyíkot vett észre, aki figyelte őt. Annyira meglepődött és megijedt, hogy rövid sikollyal felugrott, de látása elmosódott és elszédülve elvesztette egyensúlyát. Lépett egyet, de nem érzékelte, merre, és fejfel előre belezuhant a vízbe.

Kata a sikolyra és a csobbanásra kapta fel a fejét, azonnal vízbe vetette magát és a part felé úszott segíteni, de Marika eltűnt a vízben. Akkor kiáltott a fiúk felé:

- Segítség, segítség! Gyertek, gyertek...!

István és András egyszerre ugrottak föl a botok mellől, és teljes erőből rohanni kezdtek. A sátorozó helytől a kanyarig a kukoricás melletti gyengén kitaposott ösvényen helyenként térdig érő gazban loholtak, és szinte bukdácsolva értek a magas parthoz. Kata feje akkor bukkant fel a víz alól, de Marika nem volt sehol...

- Ott, ott, arra! - kiáltotta kétségbeesetten Kata.

István a partról elrugaskodva, nagyot csobbanva ért a vízbe. András tovább rohant és a partról pásztázta a vizet. Pár percig tartó, kapkodó, egyre kétségbeesettebb és végül reményvesztett keresés után nyilvánvalóvá vált, hogy mindennek vége. Őrjítő, gyilkos csend lapult a folyóra.

- Marika, Marika! Nem lehet! - kiáltotta az ég felé teljes erejéből István, majd ismét a víz alá merült.

Kata egy gyökérbe kapaszkodva húzta fel magát a partra, szótlantul jött András felé, és egész testében reszketett.

- Nem láttam semmit, csak egy sikolyfélét elnyomó csobbanásra néztem oda. Csak két-három csapkodás történt, és végleg elmerült - mondta zokogva. - Esélyem se volt a mentésére. Jaj, istenem!

István jóval lejjebb ért partot, lehajtott fővel jött.

- Nem lehet, nem lehet, nem lehet! - rebegte, és leroskadt a földre.

András tehetetlenségében, szinte gépiesen a falu felé indult, ő sem tudta, hogy miért, de csak ment, csak ment... Talán egy óra is eltelt, mire visszatért.

- A rendőrségen azt mondták, hogy ők nem tudnak segíteni, be kell mennünk a megyeszékhelyre, és megkeresni a tűzoltó egységet. Ők jöhetnek segíteni a keresésben emberekkel, csónakokkal, csákllyakkal - mondta remegő hangon.

- Kata drága, te menj haza egy óra múlva a tövisi személlyel, és mondd el, hogy mi történt - kérte a feleségétől András. - Borzasztó, borzasztó - csuklott el a hangja.

Áthordták a hazaindulásra már összepakolt csomagokat a meredek partra, oda, ahonnan Marika lement a folyóhoz. Néhány méterre a szélétől, szótlantul fölhúzták az egyik sátrat, hogy itt töltsék az éjszakát.

István leült a sátor elé, két tenyerét az arcához szorította és halkan sírni kezdett. Válla meg-megrándult.

András mozdulatlanul állt és szótlánul nézte a folyót. Békésnek, de félelmetesnek látta, mint egy lecsendesedett szörnyet, aki elvitte áldozatát, és utána megpihent. Ajka remegett, hideg futkorászott a hátán, de nem bírt megszólalni, pedig ordítani tudott volna, és agyát marcangoló gondolatok gyötörték: egy egyéves gyermek várja otthon az anyját, akit elvett tőle a folyó, aki már soha nem fog hazatérni. Árva maradt, de ő ezt még nem tudja, nem érti. Szegény Lacika! És Marika szülei, Istenem, hogyan fogadják ezt a borzasztó csapást?

Csend volt, csak az ismerős tücsökciripelés hallatszott a rét felől. Sötétedett. A júniusi égbolt első csillagai megjelentek az égen.

- De mi vonzotta a vízbe? Hiszen alig tudott úszni - nyöszörögte István. - Szegénykém, biztos belecsúszhatott.

András elfordult a folyótól, és a falu felé nézett, ahol már néhány sárga fényű lámpa égett, és úgy rémlett, mintha emberi alakot látna a mezei ösvényen, aki feléjük tart. Vagy csak képzelődött? De nem, valóban közeledett valaki lassú léptekkel.

- Hallottuk mi történt. Jöjjenek be hozzánk, töltsék nálunk az éjszakát, nem jó ilyenkor a vízparton maradni - mondta csöndesen az ember, amikor melléjük ért. Szótlánul álltak. Istvánék hirtelen meg sem tudtak szólalni, mozdulatlanul néztek a meredek partról a meg-megcsobbanó vízre, mintha onnan várnának választ.

- Jöjjenek velem, holnap majd visszajövünk ide - noszogatta őket csöndesen az ember.

- Köszönjük - rebegte végül remegő hangon István, aztán Andrással összefogták a sátrat, és elindultak a falu felé.

A borzalmas éjszakát félálomban mocoogva töltötték egy nyári konyha heverőjén. István nyöszörgött és fel-felcsuklott fájdalomában. Másnap autóbusszal utaztak be a megyeszékhelyre a tűzoltó egységhez, ahonnan négy tűzoltóval autón, csónakkal és csákllyákkal felszerelve tértek vissza a tragédia helyére. Fél óra keresés után megtalálták a holttestet néhány száz méterrel lejjebb az arasznyi mélységű, veszélytelen, ártatlannak tűnő kavicsos vízben, ahová a folyó kivetette. A nyaka bal oldalán nagy lilás folt húzódott a mellkas irányába. Talán az ijedségből adódó infarktus jele, ami azonnal megölte.

Katonai hordágyra fektetve a teherautón bevitték a holttestet az idős román ember udvarára, ahol takaróval leborítva árnyékba helyezték. Egyik fiatal tűzoltó keresztet vetve, frissen tépett mezei virágot tett a takaróra.

Aztán megérkezett a halottkém, aki szótlánul nézte az élettelen testet, és azt sem kérdezte, hogy történt. Bizonyára itt, a folyó környékén neki nem volt ritka látvány.

Egy koporsót is hoztak, mert a hír gyorsan terjedt. Asszonyok, lányok jöttek, egyik-másik kezében pár szál kerti virággal.

- Szegény asszonyka, milyen vékony, és meg kellett halnia, mert a férfiak annyit ittak, hogy részegen aludtak a sátorban - suttopta az egyik falusi asszony a másíknak.

- Ezt honnan tudod? - kérdezte az csodálkozva.

- Nem tudom, de lehet, mert a horgászok is sokat isznak, ha kell, ha nem...

Késő este egy falubeli kopottas terepjáró érkezett, amelyre feltették a koporsót, kétoldalt István és András ült. Szótlánul, megsemmisülve szállították haza Marikát a néptelen országúton. Haza, utolsó otthoni éjszakájára, oda, ahol alig egyéves kislia csöndesen aludt. Az egyik falu végén egy kutya felugatott, aztán vonítani kezdett, és sötét volt, mint a sírban.

*

Laci a rózsát hol egyik, hol másik izzadt tenyerében tartotta. Megigézve, mozdulatlanul nézte a békésnek tűnő, csendes vizet, melynek barátságos felszíne alatt bizonyára most is ott gomolygott az a végzetes, gyilkos áramlat, amely az ő életét is megváltoztatta.

A folyó túlsó partja felől, a szomorúfüzek felett távoli harangszó hallatszott.

HALSZAGÚ JELENTÉS

A szakembereken kívül a horgászok is észrevették, hogy a folyami ökoszisztémák megváltozásával, a természetes élőhelyek és életfeltételek romlásával számos őshonos halfaj élete veszélybe került, sőt egyes fajok el is tűntek. Migráció ide, migráció oda, helyüket idegenhonos fajok foglalták el, sokuk igen invazív és komoly károkat okoz.

Egyelőre nem derült ki, hogy ez a jelenség valamilyen ismeretlen politikai döntés eredménye, vagy a természet spontán végzéseként történt. A vízparton mozdulatlanul ülő és morfondírozó horgászok talán erre is rájönnek egyszer. Íme néhány idegen-honos faj: *lapátorrú tok* (*Polyodon spathula*), *gyöngyös koncér* (*Rutilus frisii*), *razbóra* (*Pseudorasbora parva*), *keleti pikó* (*Gasterosteus aculeatus*), *csupasztorjú géb* (*Babka gymnotrachelus*), *aranyhal* (*Carassius auratus*). Ez utóbbi nem a mesebeli kifogott aranyhalacska, ezért tök süket és néma marad mindhalálig bármilyen kérésre, könyörgésre, parancsra, sőt erőszakra is.

A veszélybe került valós fajok közül itt csak egyet említünk, ez a *lápi póc* (*Umbra krameri*), amelynek nagy része a Duna 1992-es elterelésének következtében pusztult el, ezért napjainkban jelentős mentési munkálatokkal és mesterséges szaporítással próbálnak javítani ezen a helyzeten.

Reméljük, hogy más veszélyeztetett honos fajok nem jutnak arra a sorsra, mint az alábbi unikális fajták.

Bugázó vizekfrásza (Aquatis coite)

Rákokat, de különben minden vízben mozgó lényt alulról molesztált és harapott, beleértve a műcsalit is, teljesen alantas szándékkal. Végül ez okozta vesztét az utolsó példánynak is, mert nem bírta türtőztetni a fajra jellemző mohóságát, és fűbe harapott, pontosabban egy pöttyös, rózsaszín, polkorrekt villantóra.

Kukucskáló fodrosfütyi (Fudrisae penis vidice)

Felületes megfigyelők, tévesen – talán nagy szeme miatt – vízalatti kukkolónak tartották. Valójában a halvérű ragadozóról csak később –

kevéssel kihalása előtt – derült ki, hogy titokban, úgymond baráti szeretetből, sok tiszavirágot termékenyített meg. Teljesítménye miatt kimondottan keresett faj volt kutató urológusok számára. Ez, sajnos, döntő mértékben járult hozzá kipusztulásához.

Tojásfejű sompolygó (Cefalo sompolys)

Optimális élettere a nehézvíz volt, de a norvég fjordokban is gazdag rajokat figyeltek meg, ahol az arra nyaraló horgászok – főleg fizikusok – próbálták horogra keríteni. A második világháború alatt kezdtek ipari halászatát, miután felfedezték, hogy zsírja bizonyos heves láncreakciókat csillapít. Szakmai körökben nagy érdeklődést keltett, amikor a Duna paksi szakaszán egy elpusztult, méretes példányt fedeztek fel a parton. Szakértők szerint pusztulását a nehéz helyzetbe kerülése okozta az országos nyomor közepette.

Brunyáló tömpike (Tampico spiralis urinae)

Kevésbé tudományos nevén leginkább kunkszolónak, selypítve kunxolónak hívták. Főleg csatornák, kanálisok befolyásánál felbukkanó, félénk, de nagyon hasznos hal volt. Nagy rajokba verődve, a spirálisszerű ánuszan kifecskendezett klór-mész tartalmú, tejszerű ürülete hatásosan semlegesítette a szennyvizet. A zöldek erőszakos csalogatása elől menekült ismeretlen vizekre.

Azóta mélybúvárok is kutatják hollétét.

Valagrázó cuncorgó (Concuro curris – szláv nyelvterületen: Valagina cuncorgovna)

Főleg a Balaton kiéhezett halászeit hozta tűzbe, illetve vitte vízbe, nem ritkán jégre is. Csábos testének erős halszaga ellenállhatatlanul vonzotta az orruk által vezérelt gyengén látó halászokat is, valamint más halfajok erős izgalmi állapotban úszkáló hímjeit. Ilyenkor a valagrázó cuncorgót rövid időn belül hatalmas haltej-felhő borította, meghozva számára is az extázist. Halálos ellensége az angolna volt, amelynek túlszaporodása végzetesnek bizonyult számára. Olyan hevesen csavardott a cuncorgó derekára, hogy sokuk vesztét okozta. Sajnos a nemzetközi csempészhalózat érdeklődését is felkeltette, így aztán az állomány nagyon megritkult.

Nemrég tudomásunkra jutott, hogy Isztambul egyik varázslatos szerájának hatalmas akváriumában hamisítatlan, hátulról valagrázós, előlről hastáncot lejtő cuncorgók szórakoztatják az ámuló közönséget. Egy ideje a Balatonon – nagy reménnyel – drónokkal figyelik a víz alatti élvezetek tejfelhőinek buzgárszerű kitörését, egyelőre, sajnos, eredménytelenül.

Guggoló figura, 2022

Horváth Ildikó

CSAK RÁ KELL KERESNI

– *Molnár Vilmos Öt című írása nyomán* –

Hát arról tudtok-e, hogy Amundsen, a híres norvég kutató elindult felfedezni az Északi-sarkot, de útközben megtudta, hogy valaki megelőzte, gondolt egy nagyot, megfordult, és a Déli-sarkot fedezte fel, állítólag azt is csak titokban, nehogy a vetélytársai hamarabb odaérjenek, azt rebesgetik, nem is tudott örülni, mert világeletemben az Északi-sark volt a vágya, hát, azért ezek a tudós felfedezők is fura szerzetek, nemde, később aztán átrepült léghajóval az Északi-sark fölött, ha minden igaz, úgy halt meg, hogy olasz vetélytársa megmentésére indult, és a jeges óceánba veszett, fene érti ezt, egyszer a nagy ego meg virtus, hogy ő legyen az első, máskor meg segít a vetélytársán, na de honnan is tudhatnátok ti ezt. Bár ma már minden ott van az interneten.

Hát azt tudjátok-e, hogy akit anya szült, az a hüvelyen átvergődve egy életre felszerelkezik egy jó kis baciluskészlettel, ami megóvja a betegségektől, valami mikrobiomnak vagy biotának vagy minek hívják, állítólag olyan, mint az ujjlenyomat, a kutatók ezt különálló szervnek tartják, ami egész életünkben irányítja az anyagcserét meg az immunrendszert, szóval, az első bacikat egy nő öléből kapjuk, hogy is mondta József Attila, ezér' ölel minden, ami asszonyra lel, míg el nem fehérül a száj is, lehet, hogy tudott valamit, he, de a mai nők!, azok hajmeresztőek, a buszon hallottam, az egyik várandós anyuka mondja a másiknak, hogy ő nem hülye, hogy szüljön, inkább leperkálja a borítékot, elkábítják, hogy ne fájjon, aztán kivesszik belőle, a gyerekeknek is jobb így, nem gyötri meg a szülés szegényt, nem lesz olyan a feje, mint egy megpotyolt vöröskáposzta, mifene, csak tátogtam ott, nem szóltam bele a nők dolgába, de hát, ti nem utaztok buszon, nem kaptok el ilyeneket. A többi meg úgyis ott van az interneten.

Hát azt tudjátok-e, hogy van egy magyar író, valami Krasznahorka, akinek olyan hosszú mondatai vannak, hogy egy szuszra nem is lehet kimondani őket, mire a végére értél, már el is felejtetted az elejét, ezeket

a lányomtól tudom, most felvételizik valami drámaegyetemre, s tele-tömködi a fejünket mindennel, a múltkor is leültetett, hogy na, ezt a filmet nézzük meg, valami Sátántánc vagy miféle, percekig mutattak egy sáros udvart, ahol tehenek múúúztak, csak néztünk egymásra az asszonnal, hogy mi lesz ebből, oszt inkább egy krimire váltottunk.

Hát azt tudjátok-e, hogy van egy olyan színház, ahol tiszta pucéran táncolnak a színpadon, de a nézőtérre is csak úgy lehet beülni, ha minden ruhádat leveted, bizony, még az alsógyádat is, volt már olyan, hogy valaki megvette a jegyet az előadásra, és gondolhatjátok, nem olcsó az efféle jegy, de amikor le kellett volna vetkőzni, meggondolta magát, pedig mér' is ne lehetne kipróbálni, egy kicsit úgy érezheted magad, mint a paradicsomba', hisz ott is mindenki anyaszült meztelen volt, úgy, ahogy az Isten megteremtette, persze, lehet, hogy elámulnék, ha meglátnám, mit takar a szomszédasszony köténye, no de a szomszédasszony úgyse jönne az efféle színházakba, régebb volt valahol egy kiállítás is, ahol a bejáratnál két pucér művész állt, egy férfi meg egy nő, és köztük kellett bemenni, hát, mit mondjak, eléggé meghökkentek a látogatók, és zavarba' is voltak rendesen, azér' milyen prűdek vagyunk már, de vajon mi lesz 20-30 év múlva, ha megöregednek ezek a táncosok, bár ők biztos edzenek, hogy formába' maradjanak, meg hát a nézők is már 70 körüliek lesznek, bizonyára meglötyyednek, lehet, már ki se mozdulnak otthonról, a fiatalokat meg már nem érdeklik a megvénült pucér táncosok, persze, ti ezeket tényleg nincs honnan tudjátok. Bár ma már minden ott van az interneten.

De hát azt tudjátok-e, hogy létezik egy aprócska medúza fajta, halhatatlan medúzának hívják, mert stresszhelyzetben megfiatalodik, valahogy újraindul az életciklusa, klónozza önmagát vagy mifene. Spanyol kutatók vizsgálják, hogy hogyan csinálja, hátha megértik, és megfiatalítanak minket is.

Úgyhogy, van remény, Cimborák, hátha mégse vénülünk meg. Ha nem hisztek nekem, nézzetek csak utána. Ma már minden ott van az interneten, csak rá kell keresni.

LÁTOGATÁS

Megint csak utazom, vonatállomásról vonatállomásra, rég tudom, hogy évek óta D-ben laksz, halogattam a találkozást, de most már én költözöm messzire, hónapok óta búcsúzom tájaktól, emberektől, indokot is találtam, van ez a peres ügyem, te meg jónevű jogtanácsos lettél, kiségetsz, mondtad a telefonban, közönyös volt a hangod, én mégis bizakodva indultam el, hátha feloldalak, zavaromban persze egy megállóval hamarabb szálltam le, ott botorkáltam a sínek közt a félhomályban úttalan utakon, míg rátaláltam végül az utcára, amiben laksz, egymás szemébe nézünk, a hátad mögött az egyik kerti lámpa vibrálni kezd, mértéktartó ölekezés, diplomatikus számbavétel, szinte semmit nem változtál, kissé szikárabb az arcod meg öszülsz, de még egy árnyalatnyi pocakod sincs, ami emberibbé tenne, és az a kifogástalan öltöny, mintha egy szenior divatlapból léptél volna elő lazán, kissé ingerülten a késésem miatt, kivilágított nagy udvar katonásra nyírt gyeppelel, és az emeletes ház, szorosán mellette az irodád, látom, oda vezetsz, nem az otthonodba, épp kilép a fiad az ajtón, keresnek, mondja, tágas előszobára látok, fénylik a parkett a perzsaszőnyeg alatt, leültetsz az irodában addig, hatalmas íróasztal, a polcon iratok, vajszínű fotelek, festmény a falon, egy szolidabb Vasary talán, minden katonás rendben, hová lett egykori bohémságod, a kiszámíthatatlanság, amivel végigdübörögtük diákéveink javát, csak egy kurta bejegyzés lettem a határidőnaplódban, talán ha meginnánk egy pohár bort, hoztam is egy félszázaz vöröset, azt iszogattuk anno, gondoltam, megbontod, szabadkozva érkezel, az íróasztal túlsó felére ülsz, és várakozva nézel, igen, a szemed, a szemed a régi, abban még ott bujkál szemernyi huncutság, zavarba jövök, dadogok, a családomról kérdezek, te meg a családodról, aztán a szakmáról, bénán potyognak a számból a szavak, kicsit úgy érzem magam, mint abban a Kosztolányi-novellában a diák, aki vágyakozásával visszahozta régi kedvesét halottaiból, de amikor végre találkoztak, nem tudtak mit kezdeni egymással abban a félórában, ami adatott, végül a peres ügyemben adsz néhány kézzelfogható tanácsot, lopva a falióra nézel, távozáskor még megkérded, van-e hol aludnom, persze, motyogom, megoldom, kilépek az utcára, az ajándék bort ott szorongatom a kezemben, teljesen

megfeledeztem róla, később aztán megtudom, úgysem bontottad volna fel, évek óta nem iszol.

ÚGY HÚZZAD EL...

Amikor Olga megleste a lányát, amint titokban kifejti a szekrényből és magára veszi a cigányszoknyáját meg a karaktercipőjét, a tükör előtt megpördül, és dúdol, és bámulja magát, beléhasított a felismerés: hanemegyéb ebből a lányból is táncosnő válik, hiszen ő is így próbálgatta az édesanyja alsószoknyáit anno, és ugyanígy vágyott a táncba, amikor látta a szüleit készülődni az esti mulatságba. Bár ők még csak a helyi táncegyüttessel léptek fel, Olga már kikupálódott, profi táncossá érett, menet közben még a főiskolát is kijárta.

Ugye veletek mehetek, Anya, kérdezte másnap Eszti, bár már tán tízszer is látta az előadást. De hát azt tényleg nem lehet megunni, azt a ropogós kalotaszegi muzsikát, a színes szoknyák surrogását, a fényeket, a csujogatásokat, a legények táncát, a csizmák dobogását, a csapásolás hangjait, a színpad illatát. És az a svung, amivel a zenészek húzzák: *Úgy húzzad el, lassan, szépen, csende-e-sen, / hogy a babám százszor jobban szeressen* – csoda, hogy belészerelmesedik az ember leánya? Jól van na, gyere hát, gyere, Esztikém, hanemegyéb te is táncos akarsz lenni. Mondjuk, ezen nincs mit csodálkozni, már a nagyanyád elkezdte volt, s nem mondom, láttalak az iskolai ünnepségen, ügyesen forogsz, jól áll neked a tánc. De a szemed, arra nagyon vigyázz, Esztikém, mert tudod, majd' húsz éve, mióta az együttesben táncolok, még nem volt olyan pár, aki megmaradt volna egymás mellett. Valahogy egymás karjába sodorja őket a tánc, elbódítja, házasság, tán még gyerek is lesz a nagy szerelemből, de egytől egyig szétválnak, új partnerek, új táncrend felé sodródnak.

Olga tekintete elmereng, eszébe jutnak az előadások utáni mulatságok, az igazi tüzes tánc, amikor előkerül a bor, a pálinka, durmog a brácsa, szakadnak a húrok a vonón, kibomlanak a szorosra font copfok, lobog a haj, feloldódnak a lányok, a legények. *A mérai csorgóvíz, / olyan édes, olyan édes, mint a méz, / aki iszik belőle, / vágyik a szerelemre. // Én is ittam belőle, / szerelmes lettem tőle.* Még szerencse, hogy apád

muzsikus, így mi meg tudtunk maradni egymásnak, nem mondom, hogy könnyű volt, mert nem volt könnyű. Áldás és átok a tánc, lányom, mámor és pokol. És persze az ízületek, azok bizony évről évre kopnak, és a hajad, azt folyton fésülnöd, gondoznod kell, nem vágathatsz csak úgy kedvedre holmi fru-fru frizurát, no meg a sok kiszállás, zötykölődni a buszon egyik városból a másikba, és falura is, ünnepekkor, majálisra, kampány rendezvényekre, átöltözni hidegben, szélben, és az a sok próba éjjel, nappal, izzadni a súlyos ruhák alatt, nagy fegyelmet követel ez a táncos élet. S a végén mivel maradsz. És mégis, ha úgy elkap a szele, és sodor a ritmus, a muzsika, és szól a dal, belesajdul a lélek, nemhiába érzi az ember leánya, hogy a tenger habját kanállal is ki bírná merni. És bár alig van benne szusz, mégsem állja meg, teli torokkal éneklí, hogy: *Barna legény, / ne csald meg a szívemet, / én akarom megcsalni a tiedet.*

Látom ám, hogy csillog a szemed, Esztikém, attól tartok, elkapott a vírus, belőled is táncos lesz.

Elindulnak. Az előadás előtt a próbateremben már javában szól a muzsika. Olga előrelép, mosolyog. Megragadja az oszlopot, mintha az volna a legény, és forgásnak indul. Épp a lassú csárdást húzzák. A kalotaszegi külső lábas tánc, és lent hangsúlyos, így ni, mutatja, és nyújtja a kezét, próbáljuk együtt. Látod, megy ez neked. Nem pördülsz magadtól, hagyod, hogy a fiú vezessen. És a bemelegítést mindig vedd komolyan, a végén meg a nyújtást, nem játék, ha meghúzódik egy ínszalagod, hetekig, hónapokig kínlódhatsz.

Olga tánc közben el-elréved. Elmámorosítja a pörgés, a muzsika, hiába, hogy már oly sok éve hallgatja, mindig újra és újra belezsibong ott belül. Lehet, hogy már nincs visszaút? *Rózsát ültetek a gyalogútra, / úgy szeretlek, a Jóisten tudja. / Megtagadom apámat, anyámat, / mégse hagyom a kedves babámat* – ezt már Esztivel együtt éneklí. Jól van, na, menj csak, mi tagadás, jól áll neked a tánc, elsodor téged is, ahogy engem is elsodort otthonról, messzi vizekre sodort, szinte hallja az apja hangját, ahogy az édesanyjának éneklí: *Ne sírj, rózsám, keservesen, / majd megsegít a Jóisten.*

A zenészek most székire váltanak. Olga a széki lépést mutatja, s arra gondol, legközelebb magukkal viszik Esztit is Székre. Összefonódva táncolnak, énekelnek: *Illik a tánc a cudarnak, / minden rongya lobog annak, / Lobog elől, lobog hátul, / lobog minden oldalából.*

Meglobogtatják szoknyájukat, grimaszkodnak hozzá. Kacagásuktól a muzsikusok is jókedvre derülnek.

FÜGGŐLEGESEN

Jani vagyok, 48, agglegény. Hanemegyéb függő lettem, eseményfüggő. Nevezhetjük ceremóniának, sőt, rítusnak. Egy ideje gamatul érzem magam. Csak kóválygok a vakvilágba'. Lebuktam. Mostantól le is út, föl is út. Pedig nyugodt voltam, már-már derűs, beszereztem heti meghittség-adagomat. S az úgy épp elég volt az élethez, a továbblendüléshez.

Mikor is kezdődött? Talán a szomszédom, a Józsi temetésén. Olyan jó volt elmélázni a temető hűvösében, hallgatni a papot, amint másvilági útjára bocsát egy életet, nézni az arcokat, a sírásókat, a billegő koporsót, s persze titkon örülni, hogy nekem több jutott, én még felülről szagolom az ibolyát, én még függőlegesen. Kalácsot osztottak és jóféle pálinkát, emberek között voltam. Veregettük egymás vállát, fakó emlékeket idéztünk, halotról jót vagy semmit, pedig milyen fukar egy alak volt Józsi, sosem adott kölcsön, ha kértem.

Aztán valahogy rászoktam. Kezdetben nem volt nagy kunszt elvegyülni a gyászoló tömegben. A feleség rokonai, ismerősei azt hitték, bizonyára a férj baráti társaságához tartozom, és fordítva. Ha úgy adódott, még a torra is becsusszantam, ebédeltem egy jót, társalogtam. Néha még filozofáltunk is életről, halálról. Ebből állt a szociális életem.

Az ortodox sírkertet leszámítva, három temető volt a városban. Lehetőség szerint váltogattam őket. A helyi újságban a gyászjelentéseket bújtam, s napokig készülődtem az eseményre. Két kalapot vettem az ószeren, egy kávébarnát meg egy feketét, felváltva viseltem őket, és jól behúztam a homlokomba, még véletlenül se tűnjek föl senkinek, ne keltsek gyanút.

De mért is kellett ez nekem? Ne gondoljátok, hogy csak a pálinkáért. Olyan szép látni, ahogy ünneplőbe öltözött emberek gyülekeznek, ahogy visszafogottan társalognak. Rég nem látott rokonok találkozását meglesni, és a fiatalokét, akik alig tudják visszafogni viháncos kedvüket, de azért szolidan próbálkoznak. Olyan távol áll még tőlük a halál. A közeli

hozzátartozók arcrándulásait fürkészni, az árkokat a szemek alatt, találgatni, ki volt a társ, az ex, a jóbarát. Aztán a liturgia. A pap, amint csúri-csavarja a szót, az igét. Az imádkozás, a zsoltárok, a zsongás a koporsó körül, a kántor baritonja. Néha egy-egy barát, aki elcsukló hangon búcsúbeszédet mond, felemlegetve egykori kalandokat. Vagy az unokák kórusa, akik a nagyfi nótáját éneklik. *Kimegyek a hegyre, / lenézek a völgybe, / ott látom a babám, / tiszta feketébe'*. Egyszer a Király dala is fölcsendült felvételtől: *Csak a jók mennek el...*

Idővel rájöttem, kész nekrológipar van kiépülőben, ilyenkor lehet ám elmondani dolgokat, valahogy erősebben hatnak a szavak.

Egy alkalommal egy híres költőt temettek, rengetegen jöttek el, felvonult a város krémje, alig férték a tarka koszorúk a koporsó körül, a színészek verseket szavaltak, én meg csak álltam ott félszegen a tömegben, és folytak a könnyeim.

Aztán a menetelés a dombra, ziháló szuflák, cuppanó léptek sora. A sírgödör körüli újabb ceremónia. *Jobban tiéd, uram, jobban tiéd...* Van, akinek ehhez már nincs türelme, lemaradozik, elillan. Pedig csak most jön ám az érzelmi szökőár: a fohászok, a végső búcsúzás, a földbe döröngölés.

Aztán a bandukolás lefelé. Erőtlenül, kifosztottan.

A temetési szertartás az élőkért van, nem a holtakért – talán valamelyik prédikátor mondta ezt is. És milyen igaz!

Lehet, hogy néha meglegyintett a Lélek vigasztaló ereje – ahogyan a pap mondaná. Nem tudom. Ilyen lenne a katarzis? Valami hirtelen rád zúduló érzés. A mélyről buggyan fel, és váratlanul előnt. Csak úgy bizsereg tőle az egész tested, főleg itt gyomortájékon. És úgy elandalít. Ez hiányozna?

Az egyik sírásó vagy a katolikus temető adminisztrátora fogott gyanút. Nem tudom. De egy napon megragadtak kétfelől, és kivezettek. Többet meg ne lássanak itt, sziszegték.

Sok búcsúbeszédet végigéltem. Ma már tudom: a létezés örök. De akkor mért bennem ez a nyughatatlanság. Indulnom kell. Hol a kalapom?

Azt hiszem, ha eljön az időm, a hamvasztást választom, nem a temető hús nyugalmát. Valami folyóba szórjatok, hadd sodorjon.

DONORLESBEN

Valamit muszáj kezdenem magammal, csak ténfergek itt egykedvűen, a béka segge alatt kódorog *neuroplaszticitásom*. Állítólag az agyunk mindig a könnyebb utat választja, a kisebb ellenállás felé indul, hogy megússza. Ezt tapasztalom magamon is, sajnos. Ezért kell tanulni, új dolgokat kipróbálni, legalábbis ezt mondják az okosok. Meg hát tartani kell a tempót a fiatal generációval, és most ugye a *podcast* a menő. Elkezdtem hát ismeretterjesztő podcasteket hallgatni útban a munkahelyre, meg mindenféle holtidőkben. Mit nekünk rádió-meg tévéadások! Sülyedjetek! És *podcast*ből, nekem elhihetik, irtózatossá a felhozatal! Csak kapkodok ide-oda. Posztmodern gondolkodás, transzgenerációs genderedés, önismereti gabalyda, boldogtalanság receptek, diszkrét szenzációk, klímaszorongás, körkörös gazdaság, szocio-portrék, vegán morzsák, közéleti észverés, reklámpari és tech-bulvár infók, meg persze a politika. Szóval: az élet meg minden.

Valamit muszáj választanom, gondoltam, már hasogat a halántékom, csupa ideg vagyok, túl nagy a kínálat, elvesztődöm benne. Döntenem kell. És döntöttem. Talán már ki is találták, hogy miket hallgatok. Igen, a biológia-orvostudomány tengelyre kattantam rá.

Hát, mit mondjak, akkorákat esik az állam, hogy a fal adja a másikat. Csak úgy borzolódnak hétévente megújuló sejtantennáim. Micsoda világok tárulnak föl! Micsoda fogalmak: molekuláris mimikri, mekónium, lyukashél szindróma.

Pont a minap ötlött eszembe, mekkora különbség van a tápcsatorna felső és alsó végét övező kultúrák között. De mostanság, ha minden igaz, ez valamelyest kiegyenlítődni látszik. Mert ugye a felső nyílás köré egész iparág, a gasztrokultúra épült annak minden helytörténeti ágával-bogával. Az alsó köré meg, hát, mit mondjak... Bizonyára a latrináknak is megvan a maga cool-túrája, de azért van némi különbség az inycsiklandozó falatok és a tápcsatorna alsó végén távozó anyagcseretermék (becenevén: kaki) megítélése között.

És most tessék, ódákat zengenek a bélsárról! Elnevezték mikrobiomnak, a baktériumok fővezérét meg Alexandernek. Félő, hogy Nagy Sándor forgolódik a sírjában. És visszatértek Hippokratészhoz, aki már a Jézus előtti időkben megmondta, hogy minden betegség a belekben

kezdődik. Mutasd a bélflórad, és megmondom ki vagy! Persze, a kivagyiság! S ha a bélflóránk nincs egyensúlyban, bizony a lelki állapotunk issza a levét, és nemcsak.

Na, de itt a korszerű megoldás: a *székletátültetés*. Lám-lám, a tudomány is kezdi felfedezni a spanyolviaszt! Mert ugye, a kínaiak már jó ezer évvel ezelőtt sárga levesként itták a hígított székletet hasmenés ellen, de azon ugye csak mosolyogtunk.

Szerencsére a vese-, máj-, szívatültetésnél azért valamivel egyszerűbben zajlik a dolog, jobb helyeken elég egy kis kapszulát bekapni, s máris a gyógyulás útjára tértünk. Csak meg kell találni a megfelelő donort! És képzeljék, már az eddigi szervátültetéseknel is feltűnt, hogy a szerencsés (vagy szerencsétlen?) befogadó a donornak nemcsak a testi egészségét, de bizonyos alkati jellemvonásait is kapja csomagban, a kakival együtt például a donor bohóságát vagy szorongásait, valamilyen kirívó tehetségét, szépérzékét, muzikalitását, esetleg épp szoknyapecérségét vagy a középkor iránti rajongását.

Azóta csak járok és figyelek, már podcasteket sem hallgatok. Új életet akarok kezdeni. Muszáj megtalálnom a megfelelő embert, aki okos, tehetséges, energikus és jókedélyű. Donor-hajkurászó lettem.

Valakire rá is cuppantam. Nagyon kedves és előkelő, jobban ki kell ismernem. Remélem, nem lesz nehéz meggyőzni, elvégre nem rövidítem meg semmivel. Azt hiszem, jó úton haladok. Alig várom, hogy meséljek az új életemről.

Két ajtó, 2022

Pintér Lajos

SZIGLIGET

hattyú úszik be
a szigligeti öbölbe
hatyikáim hatyikáim
rikoltoz a költő
és kezéből kenyérrel
eteti őket
vérezik a hajnali ég
vagy kora este
rőt csíkot vág az égre
a naplemente
magam sem tudom
csak azt tudom
hogy vérezik a hattyú
habfehér szárnya
az hasította
fel az eget
ahogy ballagunk
végig az úton
örtálló nyárfasor integet
szép kora nyár
az öböl ringató anyaöl

ÖNARCKÉP

milyen sors az enyém
kivájta a betegség
a fél szemem
mint kazinczyét
disznó rágta meg arcom
lefagyott a lábam

amikor télen
festettem a templomot
hófehérre hófehéren
akartam hogy tiszta
szép templomotok legyen
ahol égis lebeg az ének
bolond festő
falu bolondja
futnak utánam a népek
gyönyörű örökségül
hagyom rátok a kereteket
a képkereteket
tüzeljétek jól égnek
a festményeket viszem magammal
adom a mindenségnek

FEKETE VIRÁG

milyen virág
a fekete virág
én festettem nézd
fekete mint a
bolond világ
én festettem
festettem örült
mindent feketére
feketére festettem
a földet a zöldet
feketére festettem
a vásznat
alig maradt hely
csöppnyi hely a képen
a fehér virágnak
magam sem tudom
hóvirágnyi folt a tájon

vagy hófolt a fekete világon
csak azért kellett
hogy felragyogjon
hogy átüssön éjszakánkon
a csöpp fény a csöpp fehér
különben minden
csupa vér
vércsík a házfalon
a paprikafüzér

HAJNALI TÓ

hej halászok halászok
mit fogott a hálótok
nem fogott az egyebet
pirosszárnyú keszeget
énekeled

kivetette hálóját
a hajnali eget
és nem fogott mást
csak csillagokat krisztus
a legfőbb halász
énekelem

VIRÁGCSENDELET

én láttam nehéz sorsotok
szántottatok vettetek
magatokat vetettétek be
az árva földbe teremjetelek
istenem adj esőt kértétek
de nem adott
de nem adott

fénylett az ég fénylett a föld
fénylett a földben
a holtak csontja
vetettetek nem arattatok
adtatok de
nem kaptatok
én örült festő én adok
csendet életet én adok
virágot tőlem kaptatok
eltorzult arcú asszonyok
csendélettel festem tele
a házat
csendélettel a falut a várost
a pusztulásra szánt világot
ragyogjanak éjtekben
gyönyörű élő színeim

EPERPÁLINKA

ezt a fát én ültettem
rövidnadrágos gyerek
tán ötven éve
ezt az eperfát
otthoni udvarunkra
mára már óriás
teremj órjás eperfa
teremj
eperpálinkát főzök
termésedből
eperpálinkát főzetek
és érlelem és érlelem
nem halhatok meg
míg pálinkája
ízesre érik
nem halhatok meg

míg pálinkája
meg nem érik
ebben lesz reményem
jövőm
palackba zárva fénylik

Ház VI., 2023

Farkas Gábor

[KERET]

Vannak rétegek, amiket nem lehet
sebek nélkül eltávolítani, mert
véges mivoltukban hordozzák minden
téves egymáshoz idomulásunkat.

A hálószoza repedéseiben
tükröződik születésünk, halálunk,
mint valami hold-áztatta éjszaka.
Bőröd kaparom, akár a magamét.

A sötétség-keretbe zárt nappalok
csikorogva, vonyítva üszkösödnek,
ahogy mélyülnek az arcon az árkok.

Reggel mégis mintha összeállna a
mindenség egy percre az ócska térben.
Még félig alszunk, vagy talán egészen.

[SEMMIK, CSENDEK]

Ki vonszolta a költeményt idáig?
Kék mondatok a csendszagú pázsiton
szerteszét, néhány strófa a vázizom –
készül a vers, rejtve benne hibáink.

Arasznyi lobbanásaink rímelnék
néha a külsőtlen empátiára,
és ismétlődik a sok-sok hiába,
miként a ködbe ékelt semmik, csendek.

Babitsot citálva *Lásd, így élünk mi,*
próbálunk hasonlatokban eltűnni,
megszemélyesített tárgyakba veszni,

így lesz olcsó mindenükké a semmi.
Ihlesd a tegnapi fákat, esőket,
a jambusok kiterítve előtted.

Hajlék IV., 2023

Bánkövi Dorottya
LÁGY APOKALIPSZIS

Valamennyien, akik ismerték a történet kezdetét,
meghalnak, amikorra az a végére ér.

A vízből kilépve tükröződést keres –
talán csak a kép keretét.

Elakad,
amikor emlékezni próbál.
Fordul, hogy a hiányzó képkockákat
képzelettel fedje le.

Vajon egyszer megérti-e,
hogyan annak, amit magában nem fedez fel újra,
hiányzik az élethez szükséges feltétele?

Nem kell elmozdulnia,
kimerítik a lélek száguldásai.

Nem térhet vissza oda,
ahol meglódult az inga,
ahol a felszínből kiemelkedett a hullám.
Most észrevétlen megfulladhatna.

Középen nincs semmi,
a sziget létezésének
valószínűsége kisebb,
mint a rokonok vagy
a nyilvánosság jóindulata.

Kilép a napra,
arcán megcsillan a rászáradt köpés.

Anyai örökség,
hogy csalódásánál
csak szégyene volt nagyobb,
a migrénné fejlődött elfojtás,
amit önfegyelemnek hívott
generációkon át minden elhagyott.

Egy szélvihar, egy árvíz.
Néznek rá az utolsó idők.
Fenyegető, véges elegancia ez,
amiben néha hisz is,
felnövekedése volt és marad
a ráeső leglágyabb apokalipszis.

FELOLDOZÁS

Minden a maga elveszett formája felé törekszik.

Szennyezetten, torzítva, kielégületlenül.
A fél-állapot igazságtalansága
kövezi le a választakat.

Nyomasztva van minden a mellette
lévő formákkal, amelyek szintén
a megnyilvánulásra törekszenek.

A lét már nem elég: bizonyítani kell.
A büszkeség megbabonáz, az órák sodrása
feje tetejére állítja, aki ellene szegül.

Hívhatnánk sorsnak a medréből kiöntött folyó tükrét?

Állapotos veled valamennyi éjszakám.
Közös bolyongásaink termékenyítették

meg őket. Nem hordta még ki
egyik sem a találkozást.

Érintés. Templom hátsó padsorában
előrenyúló csuklóra tekeredett
hajtincs. Ujjbegyek az arcodon.
Amikor a test a testhez ér.

Papnak kellene öltöznöd. Barnacsuklyás
szerzetesnek, és a gyóntatófülkében
várnod rám, ahol a kinyilatkozó bűn
megdicsőítené a halandó testet.

A talapzat megremeg a térdkalácsok alatt.

Vajon feloldozhatnál-e ölelésem alól,
amikor kilépnék a kétszáz telet
magába dermesztett falak szorításából
a térre, hogy szembenézzek
egyetlen utódunkkal?
Változatlannak látnám-e akkor
az idő arcvonásait?

Eloldozott galambok röppennek szét,
sirállyá változnak a folyó felett.

Megtudhatja-e valaha két fél,
hogy egy percre megérdemelte az egészet?

Fellinger Károly
PÉTERKÁLYHA

Csanda Gábor 60. születésnapjára

Három zsáknyi
saját könyvem
megrágták az egerek,
ennyi volt az összes példány,
amit ebből a művemből kiadtak,
felvásároltam mind,
pedig csak nekem kellett volna
világgá menni.

Nemhiába jártam egész
életemben egérúton,
gondolkodtam,
mi legyen velük,
ami velem még nem történt meg.

Odaadtam őket
a szomszédnak,
gyűjtson be velük,
de attól féltem,
a mesekönyveket, versesköteteket
előtte elolvassa,
a történetekből
simán magára ismer,
s majd ő is szeretné meg nem történtté
tenni, ami bennük van.

És akkor ez már
igazi könyvégetésnek
fog minősülni.

ELSŐÁLDOZÁS

A kisgyerek,
kit az anyja megtanít
szappanos vízből
buborékot fújni,
évekig az emlékezés
buborékját fújja.

A tapasztalat
visszafelé, háttal fut,
átadva a célnak
a stafétabotot.
Amikor a cél elejti,

Isten egy magaslesen
álomra hajtja a fejét.

Oltár, 2017

Lakatos-Fleisz Katalin

LEBEGÉS

– *Margit, gyere csak!* – kiáltott be az anyja, és ő arra gondolt, hogy harmincegy-néhány évesen még mindig nem szokta meg a nevét. Határozott taszítást, sőt ellenszenvet érez a név hallatán, minden más jobb lenne, az ő korabeli harmincas nők mind Enikők és Eszterek vagy Edinák és Nórák, még a Krisztina és az Annamária is elmenne. Persze olyan túlkapásokba sem kell esni, hogy Klementina meg Kunigunda, néhány osztálytársát így hívták az általánosban, pedig teljesen átlagos lányok voltak, nem volt bennük semmi klementinás meg kunigundaság, már ahogy az ember a klementina- és kunigundaságot elképzeli.

– *Margit, gyere mán, emeld meg az asztal lábát!* – erőlködik az anyja a portörklővel a kezében, mert szombat lévén nagytakarításba fogott éppen. A másik, hogy ezt a házat sem tudta eddig megszokni. Igaz, hogy a falu legvégén, a mezők szélén áll. Amikor anyjával ideköltöztek, ő épp a csendjét és nyugalját kereste, valami elképzelt idillt, amit a lelke legmélyén őrizgetett. – *Ezt kellett nekem elérni, egy vén, öreg asszonynak, akinek mán csak pihenni kéne, meg fürdőbe járni, mint másnak, hogy megállásom ne legyen egész nap!* – dohog az anyja, miközben az asztal egyik lába alá tolja a szőnyeget. Ilyenkor a lányát egzecirozza, de valahogy mindig oda lyukad ki, hogy amit nem ő maga csinál, az nem arra való, ez a lány is, mármint a lánya, csak elzagyvál mindent, látja ő jól, hogy minél előbb túl akar esni rajta, mert amit csinál is, nem azon jár az esze. Pedig takarítani mindennap kell. Egy ilyen házban pláne. Margit maga is mindig bosszúsággal vegyest csodálkozott azon, hogy ha egy forró nyári délután nyitva hagyja az előszoba ajtaját, zsúfolásig megtelik legyekkel, zsong tőlük a ház, mint egy méhkas. Ráadásul nem is azok az apró, csinos legyek, miket még elvisel valahogy az ember, hanem azok a testes feketék, amik ha nagy lendülettel odaütődnek az ablaküveghez, olyat koppan tőlük, hogy félni kell, hogy betörik. Nem értette, honnan jönnek, a házon túl kukorica- és búzatáblák nyúlnak el hosszan, az udvaron fű és néhány cseresznye- és meggyfa, amiknek már augusztus lévén rég leért a termésük; állatokat, kutyán és macskán kívül nem tartanak, mint ahogy a

szomszéd sem. Valami mégis idevonzza őket. Mint ahogy a pókokat is; minden sarok, ablakmélyedés beszóve azzal a finom művű pókhálóval, amit ha nem szednének le, Margit sokszor elképzelt, teljesen beszóné a házat, mondjuk, ha ő egyedül élne itt, és naphosszat csak olvasna, lassan őt magát is beszóné könyvestől, mindenestől, és végre kedvére megfigyelhetné, hogy az aprócska, finom fehér kis gömböknek hogy hasad ki a fala, hogy a pici pókocska hogyan indul el első útjára, míg hatalmas, tekintélyes pók lesz belőle, óriási hajszálvékony lábakkal faltól falig araszolva.

De ilyen figyelgetések nincsenek megengedve, mert folytonosan irtani kell. Mindig mindent. Mivel padló nincs, csak a döngölt föld, leterítve linóleummal, azon a szőnyeg; minden sarokból veszély leselkedik. Nagyon száraz napokon, ha felemel egy-egy, szék karfájára letett ruhát, alatta lapul egy fülbemászó. Esőre a hangyák figyelmeztetnek. Forróságra a tornác sarkában a darazsak. Minden mintha a természet ősi jogát követelné, és jelezné, hogy az ember csak betolakodó itt, az is csak ideig-óráig. Persze az ember épp fordítva gondolja, a rovarokat látva betolakodónak. Margit nem győzte venni a rovarirtót, örökösen a spray-jel, permetekkel vagy legalább a konyharuhával a kezében jött-ment, hogy a betolakodókra lecsapjon. Közben anyját figyelte. Az egész teste egyetlen megfeszített figyelem. Mert tudja, hogy mindjárt meghallja azt a hangot, aminek bár ismerősnek kéne lennie, annak hallatán mindig összerezzen. – *Ezt kellett elérjem öreg koromra, hogy egy ilyen putriban lakjak, pedig micsoda házam lehetett vón'!* Nem érdemelném meg vajon? *De hát így van az, ha az embernek nincs szerencséje! Milyen rendet, tisztaságot tudtam vón' én tartani egy normális házban! Mikor mindig olyan vótam, mint a pohár. De hát mit csináljak, ha egyik emberem se vót arravaló!* – mondja most már valóban az anyja.

Talán mert Margit egy ideig nem volt itthon, most megint nem győz csodálkozni a nyilvánvalón. Hogy anyja akkor is beszél, ha nincs, ki hallgassa. Csak úgy magának. Az ágy sarkán ülve, maga elé nézve februári sötét délutánokon, hogy megtelik az egész szoba tőle. Vagy mint most is, amikor a hiábavaló erőlködéstől fáradt és dühös lesz, és mint egy lavina, elindul benne valami. Most, hogy Margit júniusban filozófiából letette a doktorit a falujukhoz legközelebb eső városban, Debrecenben, és megint ráismer arra, hogy mit jelent egészen itthon lenni, és hogy e kívül nincsen számára hely, mert Debrecenben soha

nem fogják felvenni egyetemi oktatónak, mint ahogy a másik nagy egyetemi városban, Kolozsváron sem, és továbbra is be kell járnia Szatmárra, a szakiskolába, hogy filozófia mellett pszichológiát, társadalomismeretet, még éneket is – mikor miből van hiány – oktasson úgy, hogy tudja, rajta kívül senki sem olvas már filozófusokat, még a kollégái sem, mert más fontosabb dolguk van. Az idő meg, mint tudjuk, véges. Persze, ha egyszer valaki olyan sok időt adna az embernek, hogy abba a minden fontos dolgon túl még a filozófia is beleférjen, akkor talán a reklámszatyrokon vagy a választási plakátokon egy-egy frappáns Nietzsche- vagy Sesztov-idézet szerepelne, előbbitől mondjuk az *Isten meghalt* mondat egy „de” kötőszóval és egy reklámszöveggel folytatva, ami reményt sugározna, hogy hát mégsem veszett el minden.

Szóval Margit, hogy most megint itthon volt, ráért ilyeneken gondolkodni. Meg arra is, hogy akkurátusan végiggondolja az eddigi életét. Lehetne azt mondani, hogy ezért, mert a doktori után élete egy új szakaszba érkezett, de inkább azért, mert ezen az augusztus középi délutánon olyan álomszerű hangulatot gerjesztően lopakodik be a fény a szobaablakon. Emlékszik, hogy tavaly ilyenkor, amikor nyári vakációra itthon volt, írta meg a *Redőnyök résein a fény* című versét. A vers meg is jelent valahol, mint sok más verse, novellája és értekezése azóta kilószámra, itt-ott, folyóiratok titkos zugaiba eltemetve, amiket azóta sem olvas senki. Egyszer ki is hallgatta egy nyáron, miközben az odvas, megdölt cseresznyefán, ahol a villásan elágazó ágakon olyan jólesik az üdögélés, miközben az *Idahegyi pásztorokat* olvassa, ahogy az anyja a szomszédasszonynak nagy hangon, a jó meg a rossz időről való körök után azt mondja, hogy ez az én lányom is, nem érti, mi lesz belőle, itt doktorál, ott doktorál, külföldet jár, folyton ír meg a könyvet bújja, de mi jön ki ebből? Erre a szomszédasszony azt válaszolta, hogy hagyja csak el, örüljön, hogy van valamihez *tehetsége*. – *Hallja, ez még egy dicsőség magának is* – tette hozzá. – *Dicsőség, hm* – erre azért csóválta a fejét az anyja –, *csak legalább kerülne valakije ebbe a nagy tanulásba*’ – tette hozzá.

Hát az a valaki, az kellett volna, igaz. Az anyja is mindig mondogatta félhangosan, csak úgy, magának. Mert ebben a régi házban mindig került valami baj. Hol egy deszka szakadt le, hol a kerti csap romlott el, vagy ha nem, akkor is mindig félni kellett valami ilyesmitől. Aztán ha valóban baj volt, akkor el kellett hívni Koszmint, a vénlegényt a

másik utcából, aki viszont maga is folyton dolgozott, hívták ide-oda napszámba, úgyhogy csak nagy kérések, könyörgések árán volt hajlandó beadni a derekát, akkor is már az utcaajtóból kiabálta, hogy na, mondják gyorsan, mit kell csinálni, mert most egy építkezés közben jött el, és ha meglátja a tulaj, neki baj lehet belőle. Az is igaz, hogy egy tízpercnyi munkáért, amikor csak épp feljebb kellett tolni a pajta tetejét, mert néhány centit lecsúszott a vihartól, már egy százast kellett a kezébe nyomni, de nem baj, erősködött az anyja, meg kell fogni ezt az embert, mert ha látja, hogy nem adunk neki, *úgy itthágy, mint Szent Pál az oláhokat*.

Meg az is igaz, hogy Margit is sokat gondolt egy ilyen arc nélküli, homályos valakire, akinek azonban nagyon határozott körvonalai lettek, amikor úgy érezte, nincs ereje végigcsinálni a napot, vagy amikor a tanfelügyelő asszony jött el az óráját megnézni, hogy lássa, hogyan tanít. Mert Margitnak folyton az erővel volt baja. Mindig úgy érezte, ereje határán egyensúlyoz, hogy már csak egy kicsit kell kibírni, a tanórákat, a kollégákat, a vég nélküli gyűléseket, a szeles peronon való várakozást a mindig már beharangozott, de csak nagyon nehezen érkező vonatra, hogy otthon végre kedvére bekapcsolhassa a Bartók rádiót, és a Muzsikáló délutánban élvezze azt az üdítő változatosságot, hogy egy-egy barokk ária után egy romantikus darab részlete szól, és ez a változatosság olyan jótékony hangulatba ringassa, hogy akár a délután közepén is mély álomba zuhanjon, majd időérzékéhez visszatalálva riadjon föl az éjszaka közepén, hogy hát még nem készült a másnapi óráira, és akkor ezt most kell bepótolnia hajnalig.

De hát tehetett ő arról, hogy bár magasnak ugyan elég magas volt, de épp csak ötven kiló, és külsejében úgy nézett ki, mint egy ázott madár! Nem volt érzéke a sokhoz, a bőséghez. Az italt, dohányt nem bírta. Egy picit zsirosabb étel már émelygésre készítette. A csokoládétól puffadt, a kávétól háborgott a gyomra. Minden étel vagy gondolat rögtön a fejébe szállt, a zsigereibe, a bor szulfidjaitól ödémás lett, a napfénytől pattanásos. Ha egy pohár vizet ivott, rögtön szaladt a mosdóba. Semmi nem pangott benne, nem raktározódott el ismeretlen testtartományokba. Egy álmatlan éjszaka után, papírvékony bőrét, bádogos szemét látva, az embernek kedve kerekedett volna megöntözni, akár egy cserepes növényt.

Szóval ez a valaki, amikor Margit nagyon félt, fázott, gondolkozott vagy képzelődött valamin, és úgy, hogy ez a félés, fázás, gondolkozás

és képzelődés *látszott* is rajta, ez a valaki csak fölényesen tűnézett az egészen, ezen a valakin soha nem látszott, hogy nagyon gondolkozna vagy pláne félne valamitől. Ebből látszott az ereje, hogy nem rendelte alá magát semminek. Igaz, hogy ez az elképzelt valaki mindig más alakban mutatkozott. Legelőször egy ismeretlen követő alakját vette fel Debrecenben az Egyetem sugárúton, aki aztán minden erejét összeszedve bemutatkozott már ott az utcán, és így kiderült, Imrének hívják, 45 éves, és a debreceni vízműveknél dolgozik. Margit nem látott benne semmi furcsát, megvolt mindkét keze, lába, széles gesztusokkal beszélt, tehát nem is tűnt introvertáltnak. Csak úgy találomra beültek ide-oda a városban, és a különböző semleges témák után a férfi elővette – mint később kiderült – az egyetlen témát, amiről beszélni szeretett: a síelést a hegyekben, amikről képeket is mutatott, és ebből a nagy magyarázásból, amiből Margitnak csak a megértő bólogató szerep jutott, valahogy az az érzése támadt, hogy ez a férfi egy senki, egy nagy nulla, de úgy, hogy ezt ő mondja magáról öntudatlanul, mert csak ez az egyetlen elsüthető fegyvere létezik, ez az egyetlen tartalom, amit meglehetősen lapos tarsolyában tartogat.

Imrének aztán folyton ritkultak az e-mailjei. A munkáról sem lehet vég nélkül beszélni, mivel rendszerint mindennap ugyanaz történik, síelés sem adódik, legfeljebb egy évben egyszer. Aztán mikor egyszer már két hétig üres volt a postaláda, Margit elhatározta, hogy végére jár a dolognak. Igen, bent van, mondta egy kollégája, bent van az irodában, mindjárt kihívom. Egy külső szemlélő azt mondta volna erre, hogy lám, itt most a nő fut a férfi után, amire vagy a bátorságáért járó elismerést, vagy rosszalló fejcsóválást kapott volna, de Margit esetében nem arról volt szó. Egyszerűen csak végére akart járni a dolognak, mint ahogy egy könyvet is – ha már elkezdte – kiolvasott, nem hagyta félbe még akkor sem, ha nem tetszett neki. Imrét is végig akarta olvasni, hogy lássa, mi a vége. Imre ki is jött zavartan, laposakat pislogva, hogy hát akkor üljünk be valahova és beszéljessünk. Az jó lesz, mondta erre Margit, végre színt vall ez a férfi, nem lehet tovább mellébeszélni, homályoskodni. Margit elmondta, amit akart, erre Imre is elmondta, hogy ha már ilyen őszinte hozzá, akkor ő is őszinteséggel tartozik, hogy ő már évek óta dolgozik a vízműveknél, és már nem bírja, váltani nem lehet, és hogy valami hiányzik az életéből, de nem tudja, mi, és még néhány éve is úgy gondolta, hogy ha jönne egy rendes lány, akkor vele

talán együtt... De most már nem érzi úgy, már nem volna ereje ehhez, hogy valakit még maga mellett tudjon, hogy felelősséget vállaljon, valami kihunyt benne, nem tudja, mi, csak azt tudja, hogy már nem megy neki senkivel. Meg hogy egyedül már megszokta. Már jó így. Azaz, lehet, hogy nem jó, de nem tudja, mi lehetne már jobb. Margit erre megértően bólogatott, amiből azt lehetett kiolvasni, hogy valami ilyesmire számított. Igazából nem is számított semmire, nem voltak elvárásai, mivel évek hosszú során megtanulta, hogy magát mindig háttérbe kell szorítania, aminek fejében a pástról kedvére megfigyelheti, kielemezheti a jelenségeket, hogy az ő vágyai nem annyira számítanak, neki inkább ügyesnek kell lenni abban, hogy az élet kéretlenül eléje tolt dolgait a maga képére formálja, hogy megmunkálható anyag legyen belőle. Most, hogy Imrét kiolvasta, az esti vonattal hazament, és másnap, kedvenc fájára felköltözve, újabb könyveket vett elő, hosszú regényeket, amiket mind becsülettel végigolvasott.

Amikor Ádám akadt az útjába, aki szintén egy városi séta alkalmával, egy orgonakoncertről hazatérőben szólította le az utcán, már fel volt vértezve a szükséges tudnivalókkal. *Tudta, mit jelent* egy tanári továbbképző alkalmával egy idegen nagyvárosban leszólitottnak lenni, látta azt, hogy a férfi, aki már szintén nem volt fiatal, szűk mellkasa, elmosódott arcvonásai, keskeny szemüvege és zárt szájú motyogása semmi jót nem ígér, és azt is tudta, hogy a találkozások rendszerint sok gonddal, veszéllyel járnak, és nem adják azt, amit ígérnek, mert az igazi találkozásokat lehetetlenné teszik a szavak, az a kényszer, hogy mindig beszélni kell valamiről, de az is lehet, hogy a szavak csak tünetei valami mélyebben hiányzóknak, de hogy mi az a hiányzó, annak senki sincs tudatában.

Csakhogy amikor Zoltán vette fel az autójával, úton hazafelé jövet az iskolából, ezekről a bölcsességekről egykettőre megfeledkezett. – *Nem találkoztunk már valahol?* – hajolt hozzá a sofőrülésből. Sima modor, fölényes magabiztosság. Olyan típus, aki ha fél is, nem látszik rajta. Egy határ menti kisvárosból származott, legalábbis azt mondta, naponta járt át Debrecenbe, mint az innen származó jól szituált férfiak többsége. Rózsaszínben játszó bőre, nagyon világos szeme, sárgásszőke haja akár egy lányé is lehetett volna, csak jól kifejlett végtagjai, szélesebb tenyere és nagyobb lábmérete vallott férfira. Könnyű, lenvászomból szabott világos bermudát és ugyanilyen könnyű, laza ingeket

viselt, akárcsak azok a fiatal debreceni férfiak, akik könnyedén, hangtalanul suhannak fényes autóikkal, és a Péterfia utcán szállnak ki, egy-egy szép villa előtt biztos mozdulatokkal lóbálva a kezükben a slusszkulcsot, amiből messzire látszik, hogy otthon vannak.

Ő ráhagyta, hogy talán valahol találkozhattunk már.

Innentől kezdve a folytonos, Zoltánra való várakozásban teltek a napjai. A férfi ugyanis soha nem mondta meg, mikor jön, hanem egyszer csak megjelent. Eleinte gyakrabban, később egyre ritkábban. Mindig váratlanul, alkalomszerűen. Nyári éjszakákon két fénycsóva bevilágította az ablakon. Zoltánnak ugyanis autója volt, tehát szabadon jöhetett-mehetett, amikor akart. Ráadásul Zoltán mint roppant elfoglalt ember folyton úton volt, biznisszelt valamivel, de hogy mivel, azt neki nem mondta. – *Komoly dologról, pénzről van szó* – tette hozzá mélyen a szemébe nézve. Meg hogy nem sok lányért tenné meg azt, amit érte. Ő hitte is, nem is. Végül is eljön, az igaz, más nem jön hozzá, csak ő. Mogyorót hoz már feltépett zacskóban, van, hogy egy üveg bort. Meg különben is, amikor itt van, egészen normálisan viselkedik. Ő sohasem kérte számon, nem követelt semmit, minek tönkretenni ezt a kis időt együtt. Minden apróságon nevettek, egymás szavába vágtak, mértéktelenül falták a csokit, itták a bort. Volt, hogy otffelejtette magát reggelire is, körülményesen terített ilyenkor, elővette a sosem használt teáskészletet a vitrinből, a tagjaiban szétáradó fáradtságról tudomást nem véve forgolódott, mint egy igazi háziasszony. Önkéntelenül is kellett magát. Igyekezett úgy viselkedni, mint akinek komoly barátja van.

Végül csak rendben lesz minden, igen.

Közben titkon várta, hogy végre ismét egyedül legyen.

Margit akkor még nem tudta azt, hogy amiért őt nem viszi el bemutatni a szüleihez, hogy nem tervez vele eljegyzést, esküvőt, meg minden ilyesmit, amit az ilyen viszonyban levő párok szoktak együtt tervezni, abban nagy szerepe van annak, hogy a falu végén ebben a kis házban lakik, egy sorsüldözött anyával, hogy az apa sehol, de még rokonok vagy barátok, társadalmi kapcsolatai, a tanárkollégáit leszámítva, sincsenek. Margit akkor még azt hitte, elég, ha Dvořákot hallgat és nagyon tud *nézni*. Mert a nézés az egyik kedvenc foglalatossága volt. Sőt, a nézést szerette összejátszatni a hallással. A telefonján hallgatni 18–19. századi zenét a ház mögötti mezőkön. Mondjuk a *Cara sposa* kezdetű áriát. Vagy az *Új világ szimfóniát*. Ilyenkor szerette azt látni,

ahogy a mindig változatlan akácok csipkelomb-hézagai között hangtalan, csak a fák számára érthető drámák zajlanak. A felhők változó játéka nyugtalanító távolságról üzen. Ilyenkor, nyáron látta igazán, hogy zene és természet felcserélhetőek. A zene a táj hangja, a táj a hangok szédítő látványa. A zene a tájat megmutatja. A hallás felnyitja a szemet. A látvány erősíti a (meg)hallást.

Miközben Margit ilyen gondolatokkal foglalkozott, Zoltán gyanúsán méregette, majd csakhamar meg is jegyezte, hogy nem érti, mit tud csinálni egész nyáron egyedül, majd azzal folytatta, hogy már rég látja, csak nem akarta mondani, hogy van benne valami fásultság. Amivel ő nincs megszokva. Ez már a szakítás előszele volt. Margit bólintott. Majd megjegyezte, hogy mégis ő mondja ki az utolsó szót: az estéről megmaradt bort hazaviheti, és a számát kitörli a telefonból.

Margit azt sem tudta, hogy ha nem ebben a falu végi kis házban élne anyjával egyedül, ha volna egy apja, akinek széttagazó társadalmi kapcsolatai lennének, legalábbis valaki volna, és az egész családnak neve volna, és a férfi elmondhatta volna, hogy én ebbe és ebbe a családba házasodom bele, akkor ugyan elvitte volna a szüleihez bemutatni, eljegyezte és elvette volna, de néhány keserves év után két gyerekkel mégis válásra került volna a sor, ráadásul hosszadalmas, idegőrlő válási procedúrák után, mert lehető legjobban akart volna kijönni a dologból, tehát Margit valójában szerencsés, hogy ebbe a kis házba költözött anyjával, és hogy nem volt apja, sem társadalmi kapcsolatai.

Margit tehát szakított. Büszke lehetett volna magára, hogy megtette, amit már rég meg kellett volna tennie, azaz volt ereje megtenni. Ugyan érzett valami homályos felszabadulásfélét is, de sokkal inkább valami nagy erőtlenséget. Homályosan azt is tudta, hogy ebben a nagy erőtlenségben kevésbé van jelen Zoltán, nagyobb rész az, hogy végtelen sok magányos nap következik most egymás után, és főleg, messze még a nyári vakáció, amikor is ebben a magányban végre igazán békén hagyják, és amitől a legjobban tartott, hogy a nagy békén hagyás előtt lelki egyensúlyának egy nagy megzavarása vár rá. Margit ugyanis akkor még kezdő tanárként a véglegesítő vizsgára készült, aminek sikeres letétele után van engedélyezve, hogy ezentúl „véglegesen” is tanárként dolgozhasson. Persze, hogyha Zoltán vele maradt volna, és egy olyan ember lett volna, akinek elmondhatta volna, hogy nézd, ez és ez vár

rám, ilyen vagyok, a tanfelügyelőrő meg olyan, és Zoltán figyelmesen meghallgatta volna, akkor könnyebb lett volna, de Margit tudta már, hogy nem szabad emberektől elvárni, hogy ilyenek és olyanok legyenek, ha egyszer valaki nem tud a másik mellett lenni, akkor azt sem szabad, és ami fontosabb, ismerte már, hogy milyen az, nem elmondani fontos dolgokat senkinek, örökösen leplezni, titkolózni, éjjel gondolkozni, hánykolódni, míg másnap úgy kell felébredni, mintha nem gondolkozott volna semmin, és nagy hangon, erőteljesen beszélni, magyarázni, kimagyarázni magunkat, mert ez az elvárás.

A tanfelügyelői óralátogatás napján aggodalmasan szemlélte a tanári kitárt ablakából a teljes pompájában viruló vadcseresznye-fát. De sem a fát nem látta igazán, sem az élesen behasító madárfütytőt nem érezte vigasznak. Inkább sejtette, mint tudta, hogy most lépett be a jégcsapszikár alakú tanfelügyelőrő a tanáriba, és ahogy ez ilyenkor illik, az igazgatóhoz kell odalépnie először, elvégre hivatalos látogatásra jött, és az igazgató fogja bekísérni a jelölt órájára, és mind a ketten megnézik, az óra letelte után komoly értékelő véleményt mondanak majd az elhangzottakról, amely aztán hivatalos jegyzőkönyvbe is kerül.

Mint egy vészkiáltás hasított bele a neki szóló csengő, pupillája kitágult, belül a motor ezer lóerőre kapcsolt. Automatikusan azzal nyugtatta magát, hogy csak ötven perc, és letelte után, akárhogy is, vége lesz az egésznek. Nyugalmat erőltetve magára ment be, elvégre csak ötven perc, ismételtette magában. Viszont azt is tudta, hogy mégsem ússza meg ilyen könnyen, mert azt a furcsa szorítást a nyakán nem tudja megoldani, akkor sem, ha nem érdekli, ki mit mond, és azt is tudja, hogy ez a feszült csend és fegyelem nem neki szól, hanem annak, hogy egy idegen, egy hivatalos személy, ráadásul igazgatóstul, van jelen az órán, és a következő óráktól már megint ugyanúgy lesz minden, magányos, önmagának szóló olvasás és beszéd, amikor is senki sem figyel arra, amit mond, csak egy-két jobb érzésű vagy jobb családból való lány jegyzi meg mosolyogva, hogy szimpatikus nekik, hogy ilyen lelkesen magyaráz ezekről a fura könymoly alakokról, akik egész életükben ráérték az életről gondolkodni.

Margit tehát beszélt. Beszélt, magyarázott, járt a keze-lába, igyekezett friss és fordulatot lenni. Lopva hátra is sandított: a tanfelügyelőrő az igazgatóval sugdolózott valamin. Majd eljutott oda, amit az óra fénypontjának tartogatott: a francia fenomenológia és Marion. A tanfelügye-

lőnő erre élesen rávetette a szemét, majd összehúzott szemöldökkel gyorsan jegyzetelt valamit. Jegyzetelés közben többször is ránézett ugyanolyan éles, szúrós tekintettel. Margit érezte, hogy szavaiból szép lassan elfolyik a vér, és Marion, ez a pompás, bekerített vad élettelenül koppan a földön.

Itt már tudta, hogy veszített.

A kiértékelésnél nyugodt volt. Tiszta fejjel hallgatta végig a tanfelügyelő ellenvetéseit, amiből legalább az látszott, hogy az igazgatóval való folytonos beszélgetés ellenére mégiscsak figyelt az órán. Azzal kezdte, hogy észrevette, hogy Margit választékosan beszél, a szakzsaragont is helyesen használja, csak hogy sajnos a tanításhoz ez kevés. Alapvető, lényegi hibákat sorolt fel, hosszan érvelve Margit súlyos fogyatékoságai mellett, el nem titkolható ingerültséggel a hangjában. Majd hozzá is fordult, elvégre mégis róla van szó, hogy megkérdezze, hallott már a csoportmunka módszeréről, azonban ezt olyan hangsúllyal kérdezte, hogy abban benne volt a válasz is, hogy tudja, miszerint Margit nem hallott még ilyenről.

A legnagyobb kifogása Jean-Luc Marion ellen volt, mert ha az óra témája Heidegger, akkor minek kellett a franciákat is belekeverni? Csak még jobban összezavarjuk a diákokat, tette hozzá, miközben úgy tett, mint aki az ingerültséget csak addig a pontig engedné magában, hogy még inkább nyomatékot adjon szavainak, hogy vegye észre magát ez a „rossz tanuló”, hogy milyen károkat okoz az amúgy is megzavart fiatalság lelkében.

Hogy erről volt szó, Margitnak eszébe jutott, mikor órára készülve belenyilallt, hogy a „feltárulás”, amiről a legjobban szeretett olvasni Heideggernél, mekkora gondolat, ez nemcsak nála, hanem Merleau-Pontynál, és Jean-Luc Marionnál is. A *megpillantás*, ami a Másikat kiemeli a tárgyak sorából! Egy közös lepárlást keresett ebben a gondolatban, és úgy érzi, meg is találta, csak ez még nincs kifejtve, de akkor már meg akarta írni egy nagytanulmányban, csak még előtte el akarta olvasni Mariont eredetiben. És milyen súlyos boldogság volt *Az erotikus fenomént* franciául olvasni! Nem volt könnyű pedig, hosszú utat tett meg odáig. Mert mindig is tudta, hogy neki a legnagyobb gyengéje az idegen nyelvek hiánya, mert nem írárták nyelvórákra, nem vitték külföldre, de nem baj, majd ő megtanul magától, hiába, hogy még románul sem tud egészen, mert ha kinyitja a száját, az akcentusa rögtön

leleplezi, de akkor franciául fog tanulni, ha kell éjjel-nappal, francia hírvideókat, beszélgetéseket hallgat, olvasni fog franciául, nyelvtanárhoz is jár, engedni fogja, hogy birtokba vegye ez a nyelv és gondolkodás, frankofón lesz egészen. – *Qui me délivre de la haine de soi!* – kiabálta többször egymás után, miközben egyik nyáron azt az udvarra betévedt futkorászó patkányt próbálta agyoncsapni a seprűvel. – *A fejét célozd, a fejét!* – biztatta az anyja a tornácról, de hát a patkánynak amúgy sem kellett sok, valahogy féloldalasan poroszkált, és apró lábai mintha futóművek lettek volna, amik ezt a girhes összenyomott testet furcsa könnyedséggel vitték előre.

De hát ezt nem mondhatta el ott a tanfelügyelő és az igazgató előtt, így hát inkább hallgatott.

A tanfelügyelőnő aggodalmas arcot vágott. Mert ha a lelkiismeretére hallgat, nem tudja megadni az átmenő jegyet, ami ahhoz kell, hogy a véglegesítő próba stációinak következő állomásain, a szóbeli és írásbeli szakvizsgákon részt vegyen. Viszont... és itt elhallgatott, mert azt akarta mondani, hogy annak súlyát sem akarja magára venni, hogy egy kezdő tanártól elvegye a kenyeret. Látszott, hogy nagy tusát vív önmagával. Most látta úgy az igazgató, hogy eljött az ő ideje, mert ahogy mondta, a jelölt mindig nagyon pontos, a szünetekben is mindig könyvbe temetkezik, és amennyire ő látja, a diákok is szeretik. Itt már a tanfelügyelőnő és az igazgató harmadik személyben beszéltek róla, aminek eredményeképpen a tanfelügyelőnő már kissé megenyhültnek látszott – elvégre *egyik* jelölt a többi között, és mint tudjuk, a jelöltek között vannak ilyenek is, olyanok is –, végül is úgy döntött, megadja az elégségest egy jótanáccsal karöltve, miszerint, ha rá hallgat, elhagyja a tanári pályát, és valamilyen másik területen próbál boldogulni.

Gondolataiból az anyja rezzenti fel, aki seprűvel a kezében lép be a szobaajtón, és már mondja is nagy hangon, hogy a ház oldalán, a falon a hasadás már megint nőtt, tavaly még nem volt ekkora, de most már az ujjá majdnem belefér. – *Nem értem, meddig akarsz még itt maradni, megvárod, míg ránk dülök a ház? Hát nem veszed észre, hogy évről évre romlik minden, és nincs ki csinálja?* Az anyja beszél, csak beszél, talán igaza van, talán nem, mindenesetre folyik a szó, a beszéd elválik a szótól, embertől, mindentől, mozgó masszává gyűlik, élő alakot kap, kifolyik az utcára, már a kert végéből szól, mint egy szózat, testébe költözik, a fejében belülről dörömböl.

Hangok, beszéd. Margitnak közben eszébe jut, amit reggel a tévében az a hang mondott. A tévé géphangja, a hang, ami beborít mindent, hogy ne halld a saját gondolataidat. És az a hang beszélt. Hogy körülbelül 25 évünk van még a következő jégkorszakig. Egyre több tudós gondolja ezt. Hogy az észak-atlanti áramlási rendszer összeomlik. És egyre nagyobb aszályok váltják egymást addig. Meg ahogy a kutatók szerint mi most csupán két eljegesedési periódus közti meleg szakaszban, egy úgynevezett *interglaciálisban* vagyunk.

Interglaciális. Ez a szó megnyugtatja. Ezt ismételve magában. Interglaciális. Süt a nap, besüt az ablakon. Egy apró énekesmadár, szürke, közönséges rálibben a ruhaszárító drótra, hintázik kicsit, miközben feje egy pillanatig sem áll meg. Észreveszi az ablakot, a félig felhúzott redőnyt, kíváncsian benéz. Majd egy hirtelen mozdulattal apró, tűfokra hasonlító csőrét kétoldalt megtörli a drótban, majd gyorsan elrepül. Az üres huzal még sokáig hintázik utána.

Jel, 2021

Szilveszter Andrea

SEGÍTSÉG, UFÓ VAGYOK?!

Fütyül az az áldott ember. Ebédszünet. Tyű, ma a reggeli köszönéseken kívül nem szóltam még senkihez. Mondjuk, kihez szóltam volna? Nem törődik ma velem még a Fennvaló sem. Na jó, ő még igen, mert mesés napkeltében gyönyörködhettem. Ez a napom eddigi legje. És kétszer is megmentett, az utolsó pillanatban, a létráról való leesésről ezen az átkozott göröngyös fólián. De azonkívül? Tadeus reggel ideterelt, ebbe a szélső sorba, ahol málna ugyan van rogyásig, de mind az ágak tetején, így állandóan a létra tetejére kell másznom, és már rég lemaradtam a szomszédaimtól. Nem is gondolkoztam el még rajta, hogy most akkor jót akart vagy kiszúrni akart velem? De mindegy is. Jólesik kicsit egyedül lenni, mire kezdem megenni, szünet.

Anyu ma szabadnapos, juhé. Azt jelenti, hogy ő megy ebédért, ő mosogat, s még a kávé is kézbe kapom.

Nofene, történéis van a faluban. Ahogy lötyögök hazafelé, látom, hogy érkezik egy busz népe. Kicsit morgolódom is. Minek hoznak újabb munkásokat? Maholnap nekünk sincs munka.

Most érkezhettek. Még folyik a hajsza a csomagokért.

Micsoda hecc, jut eszembe. Ezt nem hagyhatom ki. Kicsit gyorsabbra veszem a tempót, hogy kipirosodjon az arcom.

Anyu épp a fürdőből lép ki egy tál elmosott edénnyel. Én lihegve, mint aki szaladt vagy megijedt, mondom, hogy jöjjön hamar, hamar be a házba.

Belépünk, megvárom, hogy letegye a tálat és kezdem:

- Itt van apu. Most jött a busszal.

Anyu, mint aki szörnyet látott. Egyik kezével a fejéhez kap, a másikkal zavartan a cigije után kotorászik, s még bent meggyújtja. Azzal sarkon fordul.

Nem akarom tovább cukkolni. A hatás megvolt.

- Vicceltem - röhögöm el magam. Huh, de rám vágja az ajtót. Gyorsan utána lépek. Leül a padra. Keresztbe tett lábát tempósan lógatja, úgy szívja a cigit. Mindig így csinál, ha ideges.

- Na és, ha itt lenne? - kérdezem értetlenül.

- Cseszd meg, Andi! - vágja hozzám a gyilkoló tekintettel, amit már ismerek jól.

- De uncsi vagy - replikázom.

Na, ezt egy kicsit túltoltam, belátom. Később majd elmesélem, hogy miért.

Francba, most ebédelhetek egyedül.

Ez a móka kábé az a kategória, mint amit a nővéreim úztek velem úgy másodikos koromban. Kezembe adtak egy csomag Zoo állatformás kekszet, a hónom alá egy pokrócot, s áttereltek a Küküllő partjára. Lehasaltak mellém ketten kétoldalt. Nyugodtan zabálták a kekszet, s nagy komolysággal előadták a sztorit. Nem tudom szó szerint idézni, de a lényeg a lényeg. Elmondták, hogy úgy érzik, jogom van tudni, hogy én nem vagyok a testvérük, az is lehet, hogy nem is ember vagyok, mert az ufók raktak le az udvaron egy esős délután. Olyasmikkel érveltek, hogy figyeljem csak meg, mennyi mindenben különbözöm tőlük, például az én szemem kék, míg az övék zöld. Aztán eszmeftuttatásaikat egy viharverte búzatóblára mutatva nyomatékosították. Hogy nézzem csak meg, hogy oda is egy csészealj szállt le, különben mivel magyarázható a leterített búza a tábla közepén, amihez nem vezet semmiféle nyom?

Volt ott aztán bömbölés. De anyu rendet rakott. A „két nagy kajla”, ahogy ő fogalmazott, ha kihúzták a dugót, kapott egy-egy körmöst a fakanálból. S nekem többé nem jutott eszembe, hogy ufó vagyok.

Egészen mostanáig. Most, a málnaszedés idején joggal férkőzik gondolataimba újból a kétely.

Volt még egy heccem, itt, a málnásban, amiből akár profitálhattam volna is. De nem vitt rá a lélek. Van egy lány. Olyan velem egykorú lehet? Talán kisebb egy-két évvel. Nem tudom a nevét, de én Lenkének nevezném. ÜgyetLenke, SzerencsétL... Na, ennyi elég is róla. Egyik délelőtt egymás mellett dolgozunk, amikor Imi ordítja, hogy mindenki vigye ki a ládáit a sor végére, mert sürgős rendelés van. Épp jó, mert két kupicám hiányzik a harmadik ládából, azt hopp, megkapkodom, s már viszem is. Lenke kezd mellettem vakarászni a táskájában, elvörösödik, csaknem síróra jut. S nyafog.

- Jaj, jaj, nem hoztam címkét. Most mi lesz?

- Csak ennyi a baj? Szívesen adok én az enyémből - mondom könnyedén, kacagva.

- Tényleg? Köszönöm nagyon! Hála.

S indul is felém, hogy elvegye a címkéket. Nyújtom felé, de aztán megesik rajta a szívem. Épp Imi a mi sorunk szélén áll. Odakiáltok.

- Imi, a leányzónak elfogytak a címkéi. Beszaladhat, hogy hozzon? Lenke értetlenül néz rám.

- Imi most megszid. Jaj, nem akartam, hogy megtudja.

- Az lehet, de inkább egy lecseszés, mint négy óra potyamunka, nem?

Erre Imi:

- Menjél! Isten tökéletlen teremtménye!

- Köszí, Imi, van egy söröd - mondom én. Napi jócselekedet kipipálva.

Egyszer én is szedtem epret az állványosban. Persze, senki nem mutatta meg, hogy hogyan kell. Ránézésre nem is volt nagy művészet, így hát szedtem, ahogy gondoltam. Azt nem tudhattam, hogy az epres szekerek végén van egy kis mérő, aminek a lyuka a mérce. Ha átfér rajta az eperszem, az túl kicsi, nem szedjük le. Én pedig, ha egyszer szép piros volt, mérettől függetlenül leszedtem. Arról nem is beszélve, hogy keresztbe raktam a kupicákat a ládába, így a tizenkét kupica helyett nekem csak nyolc fért a ládámba. Gondolom, mindezt elmagyarázták az iskolában, első nap az eperszedőknek, de én ugye a málnásba voltam leszerződve.

Tipikusan az a nap, amit a hátad mögé kívánsz. Egész délután zuhog. Alig várom, hogy hazaérjek, lerúgjam a gumicsizmát, kibújjak az anzugból, és egyek egy meleg levest. Épp, hogy átmelegedem, hallom, hogy elég nagy a zshivaj odakinn, kilépek az ajtó elé, hogy lássam, halljam, mi történik. Ha netán valami fontos infót kapunk, ne maradjak le, mint sokszor. Nagy dérral-dúrral érkezik Tadeus, s kiáltja:

- Mindenki, plusz Andrea a hálába!

Na tessék. Mit mondtam?

Dicséretére legyen mondvá, egész szépen elsajátította a magyar konyhanyelvet a munkásoktól az évek során. Abszolút érthetően kommunikál. Persze azért a nyelvtani botlásairól könyvet lehetne írni.

Így hát mindenki, én is szaladunk a hálába. Arra érkezem, hogy a hálafőnök torka szakadtából üvölt és dobálja az epres ládákat. Lengyelül, így lövésem sincs, hogy konkrétan mi baja, de azt sejtem, hogy éppen minket szid. Mint kiderült, csak az epresekkel van a gond. Egy nagy balhé, fenyegetőzés, kis átszervezés és slussz. Ja, és persze, Andreát többé soha nem küldik epret szedni. Magam sem értem.

Nos, ha mindez miattam volt, ami egyáltalán nem kizárt, hát ezúton is bocsí!

Miért van az, hogy ha valaki fiatal és esetleg kicsit talpraesettebb, máris azt hiszik, hogy mindenhez ért. Ilyesmikre gondolok, hogy „Nem tudom feltölteni a telefonom, segíts!”, vagy „Nem tudom elmagyarázni a dohányosnál, hogy dohánypapírt szeretnék, segíts!”, vagy „Ki kéne szedni a szemöldököm, megcsinálod?” Persze, amiben tudok segíteni, miért is ne? De ez a szemöldökösdi, na ne! Ebben büdös gyenge vagyok, a körmöm sem tudom kifesteni magamnak. Azt nem akarod te sem, hogy én szedjem ki a szemöldököd, az tuti. De hiába magyarázom ezt egy falumbeli asszonynak, mellesleg anyu barátnőjének. Addig jön utánam, hogy beleunok. Így aztán kiegyezünk annyiban, hogy megfesztem a haját. Az még megy. Garanciát persze nem vállalok. Kijelöljük a legalkalmasabb időpontot a szépülésre. A csodát fogom ezzel elpepecselni a szabadnapomon. Ő kedden szabad, azt a napot választjuk, estefelé, amikor bejövök a mezőről. Persze azt is szeretné, hogy ott legyek vele a hajfesték-vásárlásnál, hogy mindenképp jól válasszon, de másképp alakul.

Eléggé kinyúlik a mai nap. Sietek, hogy ne váraкоztassam, és szeretnék időben ágyba kerülni. Azt tervezem, hogy megkérem, hogy kint, a barakk mögött üssük nyélbe a dolgot. Olyan kellemes az este, és hadd, ne ücsörögjek ötödmagammal – mert ugye, anyu is jön – a festékszagú szobában. Elő is állok az ötletemmel. Erre ő, hogy hát ezt nem lehet, mert lekvárt főz és kell kavargatnia közben. Na tessék! Elsőre nem is reagálok le. De aztán egyszerre a lekvár- és ammóniaszagban csak nyakon ver a helyzet komikussága. Na ne! Eszméletlen! Ezek hetek, de legalábbis napok óta csempészik haza a müllös vederben az epret-málnát, hogy lekvárt főzzenek télire. Fodrászatból fogászat. Mindennek a teteje pedig az, hogy ittlétük eddig nem szólt másról, mint kelj fel, aldis lekváros kenyér, feküdj le, aldis lekváros kenyér, hogy legyen elég befőttesüveg a nagy eltevésre. Itt esik le a tantusz. Megsejtem, hogy mit is cipelnek csörömpölő bőröndjeikben a hazaindulók. Nincs több hozzáfűznivalóm.

Apropó, a hajfestés, ami az én reszortomat illeti, jól sikerült. Azonban, hogy hogyan mutat egy frissen festett, de elnőtt rövid fazonú haj, az már más kérdés.

Lévén, hogy a sport mindig is hol hangsúlyosabban, hol kevésbé, de része volt az életemnek, igyekszem alternatívát találni, hogy becsem-
pésszem ittlétem napjaiba is. Az általános sulit végigkézilabdáztam,
aztán művészeti líceumos sportélet-hanyatlásom után valahogy újra
egymásra találtunk. El is jutottam arra a szintre, hogy diszkomfort
érzetem van, ha huzamosabb ideig nem kap extra terhelést az izomza-
tom. Most is ez a helyzet. Mert egyezzünk meg, a málnaszedés, ha még
fizikai munka kategória is, sportnak nem sport. A kocogás mellett
döntök. Kissé vacillálok persze, mert, ahogy elnézem itt a dolgokat,
minimum megbotránkoztatásnak minősül egy ilyen manőver. Még egy
ok, hogy kinézzenek. Csak néhány pillanat erejéig engedek teret az ilyen
gondolatoknak. S döntök, márpedig esténként szaladni fogok. Próbá-
lom azért mégiscsak kicselezni a falu száját, mégpedig úgy, hogy amíg
a horizonton vagyok, csak szaporán lépegetek, mint aki igyekszik
valahova. Melegítek, a légzésemre koncentrálok, de ezt csak én tudom.
Aztán ahogy kikerülök a látóhatárból, zene a fülbe, és uzsgyi. Na ez
igen! Ilyenkor érzem a szabadságot, amikor felszabadul az adrenalin.
Egy hátsó, mezei úton szaladok. Nekünk, melósoknak nincs erre utunk,
mert a málnamező és a város is ellenkező irányban van. Persze kivételek
mindig vannak. Szívemék ma épp erre romantikáznak. Aztán egy alak,
közülünk való, valami nagy szatyrot húz a barakkok irányába. Biccen-
tek, de nem tulajdonítok nekik különösebb jelentőséget, ahogy látszólag
ők sem nekem. Jó harminc percet kocogok, a mai inkább csak ilyen
terepfelderítő, langsam mozgás. Megállok az út szélén, és jó alaposan
lenyújtom, átmozgatva minden porcikám. Zene ki, séta haza. Egyesek
már ki vannak ülve, sör, cigi a kézben, kezdődik az esti lazítás. Van,
aki épp tusolni igyekszik, más címkét nyomtatni, de egy szó, mint száz,
mintha mindenkinek éppen ebben a percben kint lenne dolga. Úgy
néznek rám, mint... na? Na? Igen, úgy. Másnap persze visszhang is van,
terítéken „a másik futni jár.” Naná, hogy hírértéke van egy ennyire
rendhagyó dolognak. Miért is veszem szívre? Magam sem értem.

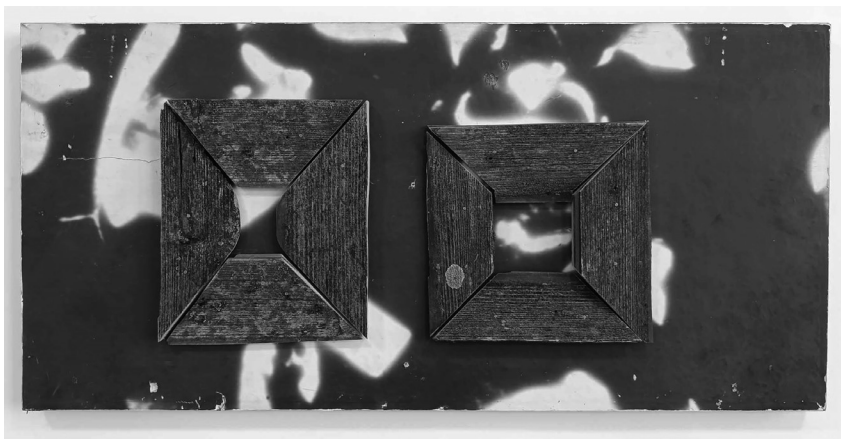
Számolgotok, tervezgetek. Megcsappant a munka, napi három-négy
órát dolgozunk, már lassan egy hete. Jócskán hiányzik még a
háromezer-háromszáz euróból. Mert ennyivel és nem kevesebbel
megyek haza, slussz. Az már körvonalazódott, hogy nem állok meg két
hónapnál, hanem ráhúzok még egyet. Ennyi napi óraszámmal azonban
ez sem lesz elég. Pár nap múlva megy haza olyan negyven ember.

Köztük az a két lány is, aki a mosdókat takarítja. Anyu egy barátnője dobja a labdát, hogy vállaljuk el ketten helyettük. Nem habozok, bólintok. A munka, az munka. A pénz, az pénz. Jó lehetőségnek ígérkezik, meg is bírjuk. Napi plusz egy órát kapunk rá, azaz 8,4 eurót. Ez úgy harminc nappal számolva... Meglesz az.

Na, azokat a tekinteteket látni kellett volna, amik rám szegeződtek, amikor először láttak a felmosóvederrel. Azt kérdezi valaki: Te? Elvállaltad? Ejsze rea vagy szorulva?

Hát nem kezdtem el magyarázkodni. Mi a bajuk? Más nem pénzért jött? Tőlem ücsörögjenek csak nyugodtan. Átadták a melót a lányok, elmondták a feladatunkat: kagyló kimos, vécé kisúrol, padló felmos, ennyi. Ha a vegyszerek fogytán vannak, Iminek kell jeleznünk.

Azzal kezdem, hogy minden létező kis zugot, ahol Isten tudja, mikor járt kefe vagy rongy utoljára, jó alaposan kisikálok. Nógatásomra társam is ezt teszi. Csaknem rámegy az egész napunk. Végtére is, magunknak csináljuk, nem igaz? S az eredmény maximálisan kárpótol. Persze csak sikerül nap végére kihozniuk a sodromból. Vannak arcok, akik a nap folyamán többször bekukkintanak, csak úgy, hogy lássák, még mindig takarítunk-e? Kuncognak, s egyértelműen leolvasni az arcukról: ti aztán hülyék vagytok. Tudjátok, mit? Ma eljutottam egy beismeréshez: igen, ufó vagyok. Büszkén vállalom.

Két ablak, 2022

Palotai Péter

GÖDÖRBEN

A férfi rokkantkocsiban ül, mindkét lába csonkolt. A tolókart egy középkorú nő markolja, így indulnak az erdei sétányon levegőzni. A nő a nyári melegben is mackóalsót visel, az ápolatlannak tűnő, rövidre visszavágott haja, a karján sorjázó párhuzamos hegek lajstroma és a kissé felpuffadt arc nehéz előéletet feltételez. Talán a rövid haj, a műanyag keretes szemüveg és a sötétkék póló miatt is, elsőre férfinak nézhetnénk. Mindennel együtt, a maga 58 évével a szociális otthon egyetlen fiatalos nőjének számít. Csak átmeneti lakó, jelenleg közmunkából tartja fenn magát. Alig egy hete ismerte meg a férfit, amikor átszökött a férfirészlegbe. A folyosón pálinkaillat csiklandozta meg az orrát, beosont hát a férfi szobájába és felajánlotta, igyák meg együtt a néhány perce feltekert félliteres kisüstit. A váratlan vendég épp időben érkezett, mert a rokkant megvágta a kezét a csavaros fémkupak feszegetésekor, késsel próbálta levágni a rögzítő pontokat. A nő – akár egy macska – a közelébe somfordált, kihívóan a szemébe nézett, aztán egyszerre – csak úgy – végignyalta a felhasadt tenyeret, majd egy textilzsebkendővel körbetekerte a sebet. A férfi más esetben felszisszent volna, de most, a régen tapasztalt meleg nyelv érzete egészen más utakra vitte.

Hamar elfogadta a nő külsejét, tudta, abból a kis pénzből nem telik kozmetikusra vagy fodrászra. Az intézeti létben egy idő után jön a beletörődés, mindenki lejjebb ad az igényekből. A nő elmondta, hogy már senkinek sem számít, és nem foglalkozik azzal, hogy nőies legyen, mondván, ide minek?

Lassan gurul a kocsi a süppedő bitumenrácok között, a bejárattól csupán alig száz méternyire jutnak, de már elég messze ahhoz, hogy a platánfák árnyékában ne számítson a szemérem. A nő hirtelen szembefordul a tolókocsival, magához húzza a férfi fejét, és hosszan csókolja. Most látszik, hogy négy ujján is gyűrűt visel, a valaha szebb időkről tanúskodó körméről foltokban kopik a lakk.

- Még a nevedet se tudom – szólal meg elsőként a férfi.

- Mert nem lényeges. De ha nagyon akarod tudni: Tinka. Legalábbis, akik régebben szerettek, így szólítottak.

- Ne marhászkodj velem. Az meg miféle név?

- Hát, egyszerűen csak Tinka. Nagyanyámat Katarinának hívták, róla kaptam ezt a becéző formát. De már nem igazán szólít így senki. Azt sem tudom, ki vagyok, mi vagyok – és itt elcsendesedett, látszott, hogy gondolatai messze járnak.

- Tinka, Tinka, Dinka! – kürtöli a férfi.

- No, szép! Megállj csak! – kiáltotta Tinka, és hangos kacagással gyors szlalomozásba kezdett a tolókokcsival.

- Hé, a picsába, lassabban, még kiesek! Egészen kiverte a verejték a homlokát.

- Na, mi van Dinkatárs?! – csúfolódott a nő.

- Jó, jó. Ha már itt tartunk – törölgette arcát a férfi –, még én sem mutatkoztam be. Mihály vagyok, de szólíts Misinek.

- No, szépen vagyunk. Tudod, mihez lenne kedvem, Misike? Újra gyerekek lenni. Menjünk el egészen a panellakásokig és nyomkodjuk végig az összes kaputelefon gombját! Aztán spuri!

- Nem vagy normális! – válaszolta a férfi széles vigyorral a száján.

- Vagy menjünk be a Lajos téri áruházba, és beleiszunk a polcokon sorakozó piákba! Vagy csak úgy, csórjunk el valamit? Loptál már valaha az életedben Misike?

- Nyavalyát! – jobbat tudok. Van itt egy hely az erdőben, vigyél oda, jó buli lesz! Csak erősen fogd a szekeremet, nem szeretnék kiesni!

Letérnek a járdáról, a Nagyerdő sűrűje felé veszik az irányt. A parkban visító gyerekek és a szülői dorgálás zaja egyre halkul az erdő távolabbi szakaszán. Percekig haladnak így, míg Tinka legnagyobb csodálkozására a bokrok, fák rejtekében egy barnás-moszatos vizű gödör partján kötnek ki. Már-már kész tavacska. Körös-körül tisztasági szerek, eldobott borotvafejek, nejlonzacskók, szétdobált cigarettacsikkek. A magas fű közül egy elhagyott, csonttá száradt kabát kandikál ki.

- Itt megy a fürdő felé a termálvíz. Ez a csőtörés hónapok óta megvan, elég sokan tudnak már róla. Szerencse, hogy most kettesben lehetünk. Vetköztess le, fürödni szeretnék.

- Először én – engedelmeskedett a nő, majd hirtelen lefejtette a testét borító ruhadarabokat. Amikor elkészült, karjait összekulcsolva igyeke-

zett palástolni a közelmúlt tetoválta sebhelyeket. Nappali fényben még nem tárulkozott fel a férfi előtt.

- A bugyit is?
- Azt is.

Misi a pólóját, rövidnadrágját és az alsóját is lehúzta. Tinka ismét azzal a kacér macskanézéssel bújt hozzá. A férfi átkulcsolta partnere nyakát, így, egymásba kapaszkodva csúsztak az agyagos partról a vízbe. Most ő csókolt először.

Tinka szólalt meg elsőként.

- Ne menjünk beljebb - kérte, - nem tudok úszni, itt már alig ér le a lábam.

- Már én se tudok.
- Mit?
- Úszni.

Ezután a férfi elhallgatott és hosszan nézett a nő válla fölött kezdődő végtelenbe.

- Mi a baj? - kérdezte Tinka, és félrefésülte a férfi vizes homlokára tapadt hajszálakat.

- Szeretsz? - kérdezte Misi.
- Miért is ne.
- Mi lenne, ha?
- Micsoda?
- Mi lenne, ha elengednél? Engedj el, ennél jobb már úgyse lesz. Ha szeretsz, megteszed.
- Ne csináld ezt!
- Tedd meg ezt nekem!
- Neeem!
- Nem akarok dulakodni, egyszerűen csak eressz el!

Ekkor a férfi, mint valami vízilabdás center, hirtelen nagyot taszított a nő testén, és kiszabadult a szoros emberfogásból. Hagyta magát, hogy a mélybe süllyedjen, nem vonaglott egyet sem. Tinka egészen későn eszmélt. Míg kutatva kalimpált maga körül, megcsúszott és a víz alá merült. Nagyokat kortyolt a moszatos vízből, hörögve csapkodott a part felé. Amikor elérte a biztonságot nyújtó fücsomókat, kétségbeesetten nézett maga mögé. A vízre vetülő árnyéka megtörve gyűrűzött szét az elsimuló felszínen.

- A kibaszott, kurva életbe! – kezdte ököllel verni egy közeli fa törzsét. Mire leállt, véresek voltak a bütykei. Pánikszerűen húzta a fejére a melegítőalsót, majd a földre dobta, a melltartó pántja is a karjára csavarodott. Milyen bűdös ez a víz. Öklendezni kezdett, elhányta magát. Túl négy öngyilkossági kísérleten jól ismerte a halál lehetőségét. Hirtelen tört ki belőle a zokogás.

- Segítség, segítség! – kiáltozta. Futni akart, de a lábai nehezen engedelmeskedtek.

- Hé! Hé, bolond, ne hagyj itt! Még élek! – szólt az ismerős hang. A nő visszaroht a gödörhöz. A férfi önelégülten tempózott a vízben.

- Na, végre, húzzál már ki! Biztosan megvolt vagy öt perc!

- Te barom, már azt hittem, hogy meghaltál – zokogta Tinka.

- Ezek szerint láb nélkül is tudok merülni. Magam sem hittem volna.

- Áru!d már el, mi a franc történt veled?

- Mostarban, a hídépítő utászoknál voltam aknaszedő bűvár, ott vesztettem el mindent. Egy kötömb alatt működésbe lépett egy harcocsilövedék, és bum! – a férfi mintha varázsolt volna, mindkét karjával félkörívet rajzolt a levegőbe.

- Sajnálom.

A férfi a nőre függesztette távolban úszó tekintetét.

- Az első évek rémálomra hasonlítottak. De egy rémálomról legalább tudja az ember, hogy mindig felébred, és vége van.

- Figyelj, soha, de soha többé ne csinálj ilyet velem, hogy ennyire megijesztesz – rázta mutatóujját a nő. Ezután felsegítette a férfi ruháját és elindultak visszafelé.

- Azóta nem próbáltam ki magam egyszer sem – mondta Misi.

A hazaúton sokáig csak a görbe jobb kerék puha surrogása hallatszott, amint időnként hozzáért a fékhez. Közeledett a naplemente.

- Leszünk egy pár, Misike? – kérdezte a naptól hunyorgó Tinka.

- Két lábbal és négy kézzel? – szorított egyet a férfi a nő kezén. Na, guruljunk vissza, Dinkácska! Maradt még egy kis dugipálinkám.

A VÁLTÓ

Középerősen benyomom a hangosbemondó gombját. Tá-rara-ramtara-ramm. Kedves utasaink, az 528-as személyvonat érkezik Füzesabony–Hortobágy felől, a vágány mellett tessék vigyázni! A vonat tovább közlekedik Nagyhát–Nagymacs–Kismacs érintésével Debrecen irányába! Hm. Szoktam is mondogatni magamnak, Jozsó-kám, jobb vagy már, mint a Szalóczi Pál!

Itt is van a fél nyolcas. Stefi, lábhoz! Nagyon okos kutya, ismeri a járatokat, ugatással jelzi, ha közeledik a szerelvény. Egyedül a tehervagonok idegesítik, mert azok túl hosszan csattogtatják a síneket. Tudja, melyik vonat melyik sínen jár. Ilyenkor odarohan, és a szabad nyomtávból ugatja a szomszédos vágányon elhaladó vonatot. Ha jól figyelünk, észrevehetjük, hogy pont annyiszor csahol Stefi, ahány vonatkerék átgurul a dilatációs réseken. Előfordult, hogy egyfajta hiányérzettel álltam a peronon vonatérkezésre várva, mire Stefi a fogai közé szorítva, izgatott farokcsóválással hozta utánam a tárcsát. Hibátlan kutya.

Itt szinte mindent magam csinálok. Például a peron előtti sárga gyöngykavics heti átszítálását és gereblyézését, mert ne higgye senki, hogy a kavics olyan jelentéktelen dolog egy állomás életében. Az sem mindegy, hogy a lépések alatt hogyan zizegnek. Vidáman vagy tompán. A reggelente várakozó utasok a földön heverő kavicsvilágot nézegetik, és ezzel elfoglalják magukat. A gyerekek belerajzolják a kedvenc állatfigurájukat, és mellé írják a nevüket. Tádé, Cili – sokszor elnézem, milyen ügyesek –, ezzel is javul a nebulók íráskészsége. Szeretek kedves lenni az emberekkel, és ezt sokszor mosollyal viszonzózzák. Persze, vannak olyanok is, akik azt gondolják, hogy a hülye bakter csak céltalanul lődörög a peronon a kerekeket kocogtatva. Meg aztán kiáll a vonat mellé a tárcsával integetni, és kész, ennyiből áll a munkám. A nagy frászt! Nap mint nap emberéletek felett döntünk. Mert ugye, pontos-e a vonat, nem késik-e, az baromira nem mindegy. Odaér-időben kiskezétcsókolom Katika a debreceni irodaházba, hogy mosolygósan induljon a napja? Meg hát a főnökének is, mert ha Katika nem készíti el időben a reggeli kávé, akkor borul a kollektíva idegrendszere. Na! Ez is tőlem függ. Én nem lehetek csüggedt, mint az a folyton másnapos Géczy állomásfőnök úr. Az a disznó még soha nem ért be

időben az irodába. Egy tisztviselő hogy tehet ilyet?! Mióta a felesége kirúgta, csak bámul ki a fejéből, szétvetett lábakkal vakargatja a micsodáját, és nézi a forgalmat az ablakon át. Közben meg kávézgat, persze rummal bélelve. Az egyennadrágja húgyfoltos, a zubbonya sincs begombolva. A sapkája is gyűrött, ki nem vasalná, nincs annak már tartása. Olyan, mint a gazdája. Semmi hivatástudat.

Bezzeg Stefivel teljes összhangban vagyunk, mellette nyugodtan lazíthatok vagy a várakozó utasokra koncentrálhatok. Morog, ha az állomásfőnök közeledik, majd két mellső lábát a lábfejemre fekteti, mintha azt mondaná, nyugodjak meg. Okoskutya. A főnök azzal vádol, hogy a kutya fontosabb számomra, mint a munkám. Ha végeztem a műszakkal, jön a szűrés nézésével: Jozsó, mááár? Meg hogy, csak ne örüljek úgy, mint majom a farkának, mert megvonja a pihenőnapomat. Tudom én, hogy el akar üldözni, az unokaöccse pályázik a helyemre. Ha hagynám! Írtam egy levelet a központba az elnök úrnak és az igazgatóság tagjainak. Hadd tudjanak róla, hogy mennek itt a dolgok. A szolgálati előmenetelem ügyét is megemlítettem. Ha az elnök úr átolvassa az írást, összeáll fejében a kép, és azonnali hatállyal kinevez az állomás élére.

Tegnap éjjel Géczy megint teleokádta a díszkertet. Ráadásul két hányás között, lecsukló fejjel Kandó Kálmán szobrát becézgette. Azt hitte, hogy a felesége. Óbégatott, hogy így bocsáss meg, Sára, meg úgy bocsáss meg. Stefi egyre csak ugatta, majd megragadta a nadrágszárát és próbálta elhúzni onnan, de az a mocskok rúgott egyet rajta. Reggel az utasok zsebkendőt tartottak az orruk elé. És még egy ilyen reprezentálja a céget. Mert ugye, mi van, ha odaszalad Stefi és felnyalja a szutykot. Aztán meg, míg a gyerekek simogatják, a bacis nyelvvel átad valami betegséget az aprószenteknek. Na, akkor ki lesz a hibás, állomásfőnök úr?! A higiénia, az smafu? De ez csak a vállát vonja és röhög.

Eldöntöttem, hogy felgyorsítom a dolgokat. Ma Géczy a váltófelelős. Mindent elterveztem. Gyermekekoromban papó mutatott egy trükköt. Még a románok ellen találták ki, nehogy azok a vasúton végigzabrálják a környéket. Van a váltóberendezésen egy kar, mindössze két csavar tartja. Ha azt kiiktatjuk, látszólag minden működik, csak éppen a váltóknál mozdulatlanok maradnak a sínek. Már jön is a reggeli tehervonat, hoppá, micsoda malőr, Géczy úr!

Reggel megsimogatom Stefi fejét, kérdőn vakkant rám, majd szokatlanul a sínek és köztem rohangál, most nem érek rá, mondom neki, erre elment a szokott helyére vonatot ugatni. Visszamegyek az irodába a tervem kivitelezésére. Két kis csavarocska. Kész. Már jön is Géczy a váltást elvégezni. Ekkor üt belém a ménkő, hogy Stefi rossz helyen várja a vonatot. Kinézek az ablakon, és látom, ahogy idegesen forog a sínek között, az ínye az orra felé csavarodik, mindenre elszánva vakkant egyet. Megragadom a tárcsát, rohanok a mozdony felé, a sapkám repül, integetek. – Ááállj! Örökkévalóságnak tűnik, míg a vonat nehézkes csikorgással megáll. – Egy perc, mondom a vezetőnek, visszasurranok, elhárítom a „technikai fennakadást”, és a szerelvény tovább gurul. Stefit hívogatom, mire Géczy megjelenik kezében egy zsákkal, melyből csöpög a vér.

– Szerencse, hogy nem történt nagyobb baj! Mondtam én! Még hogy Okoskutya! Félre se ugrott a maflája, csak úgy hagyta, hogy elgázolja a vonat.

Kapu, 2022

Móser Zoltán

A KÉTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT JÓKAI MÓR
ÉS A NÉPDALOK VILÁGA

– A Hétköznapiok című regény mottóiról –

Jókai Mór első regényének címe a *Hétköznapiok* (1846). A szerző egyik késői, század végi kötetében leírja e regény kiadásának körülményeit, utalva egy Petőfi Sándor és közte lezajlott párbeszédre, amikor a költő megdicséri Jókait, mondván, ez „eredeti gondolat volt tőled, hogy a fejezetekhez népdalokból válogattál mottókat.”¹

Mi itt, ebben az írásban a *Hétköznapiok*² mottóit mutatjuk be, vizsgáljuk meg, fejezetről fejezetre haladva, és idézzük a népdalok teljes szövegét, megjelölve a helyet, ahonnan Jókai is vette (forrás, variánsok).

A FUKAR VÉGPERCEI

*Meghalok, meghalok...
A temetőn nyugodni akarok.*

*

*Csináltatsz-e nekem Diófa koporsót? –
Eltemetsz-e engem temető szélébe?*

„Halványan pislog a mécs a haldokló fukar ágyánál. És a mécs élete hosszabb leend, mint azé, ki azt meggyújtotta” – így kezdődik a fejezet. Majd a haldoklót saját kérésre behelyezik a koporsóba, és egy ifjú leszögeli a haldokló, a „vén zsugori” koporsóját, ezzel ér véget ez a rész.

A mottó forrásai

*Meghalok, meghalok,
Még beteg sem vagyok;
A pesti temetőn
Nyugodni akarok.*

-
- 1 Jókai Mór: *A tengerszemű hölgy* (1890). Kritikai kiadás. Budapest, 1962, Akadémiai Kiadó, 331. p.
 - 2 A regény tárgya: Dömsödi Góliáth család bűnei s azokért kapott büntetések, érdekes mellékeseményekkel, élet- és természetképekkel átszőve.

*Csináltatsz-e nekem
Diófa koporsót?
Bizony csináltak
Márványkő koporsót. –*

*Hát behúzatod-e
Fekete fátyollal?
Bizony behuzatom
Fekete bársonnyal.*

*Kivereted-e majd
Szép sárga szögekkel?
Bizony kiveretem
Tiszta arany szöggel.*

*Eltemetsz-e engem
Temető szélébe?
Bizony eltemetlek
Virágos kis kertbe.³*

*

*Meghalok, meghalok,
Még beteg sem vagyok,
A galambom mellett
Nyugodni akarok.*

*Katiczám, Katiczám,
De elhagyta babám,
Ajakidat többé
Nem csókolgatja szám.*

*Nem lelek, nem lelek,
Szeretőt nem lelek,
Nem születik többé
Anyától illy lélek.⁴*

3 Erdélyi János: *Válogatott magyar népdalok*. Pesten, 1857. Szerelmi dalok, 9. sz.

4 Erdélyi János: *Népdalok és mondák*. I. kötet. Pesten, 1846, 91. p. 145. sz.

E népdal egy változatának dallamát Kodály Zoltán 1906-ban jegyezte le Kolonban, attól a 70 éves Szalai Zuzától, akiről egyik tanulmányában is megemlékezik:

*Meghalok, meghalok,
Még beteg se vagyok
Koloni temetőn,
Nyugodni akarok.*

*Érted vagyok, érted,
Érted ilyen beteg,
Teérted lél, ruzsám,
Mindennapi hideg.*

Kodály a *Meghalok, meghalok* kezdetű zoborvidéki népdalt két ízben dolgozta fel női karra, a kettő (1908 és 1957) között közel fél évszázad telt el, s közben megjelent zongorakíséretes dal formájában a Magyar Népzene sorozat III. füzetének 13. darabjaként is. Mondhatjuk: évtizedeken át visszatérően foglalkoztatta fantáziáját ez a különös szépségű, korán megtalált gyöngyszem. A dallamzáró sora: „nyugodni akarok” – nem hagy nyugodni.

IFJABB DÖMSÖDI GÓLIÁTH PÉTER

*Az én búcsúzásom nem lesz hosszú,
Csak egy szóból álló, de szomorú.*

„Az alkony pírja lehamvadt az égről. Hold és csillagok jöttek fel helyébe; langy estszél repkedett pillangószárnyakon az illatos mezők felett; a boráglugasból ábrándos suttogás és élveteg sóhajok méla hangjai vegyültek bele.” Így kezdődik a második fejezet, hogy aztán, mint egy modern thriller, vérrel átítatva folytatódjék ez a vadromantikus történet. Az olvasó csak kapkodja a fejét, hogy ki, hol, miért, minek, honnan?! Vajon miért ezt a mottót választotta Jókai? Ezért is érdemes idézni annak a népdalnak a szövegét – és néhány variánsát –, amelyet Jókai Erdélyi János révén ismert:

*Kinek varrod, rózsám, azt az inget?
Neked varrom; katonának visznek.*

*Ha meglőnek, jó lesz a sebedre,
Vagy ha meghalsz, hideg tetemedre.*

*Kiáll édes anyám kapujában,
Látja kedves fiát indulóban.
Ne sírj, édes anyám, a kapudba,
Se te, édes rózsám, a szobádba.*

*Az én búcsúzásom nem lesz hosszú,
Csak egy szóból álló, de szomorú.
S hagylak az istenre, szép galambom.
Gyönyörűn zöldellő virágszálam.⁵*

*

*Sír a kislány a kapuba,
Mikor viszik más faluba,
Mikor viszik más faluba,
De majd mikor megcsókolják,
Elfelejtí apját, anyját,
Aja-ja-ja-ja-ja-ja-ja!*

*Búsulj, babám, mer(t) én sírok,
Tőled búcsúzni akarok,
Tőled búcsúzni akarok.
Búcsúzásom nem lesz hosszú,
Két szóból áll, de szomorú,
Aja-ja-ja-ja-ja-ja-ja!*

Mákó (Kolozs)⁶

Egy szövegvariáns Bodrogszentesről

*Szereti a hal a hideg vizet,
Szerettelek, kislány, de nem lehet.
Más legénynek adtad a szívedet,
Így, hát kislány, felejts el engemet.*

5 Erdélyi 1846. 397. p. 398. sz.

6 In *Magyar Népzene Tára III/A. Lakodalom*. Szerk.: Bartók Béla és Kodály Zoltán. Budapest, 1955, Akadémiai Kiadó, 361. p. 301. sz. Gyűjtötte: Jagamas János, 1953.

*Éjjél után egyet üt az óra,
Gyere ki hát, kislány, búcsúszóra.
Búcsúzásom nem olyan hosszú lesz,
Egyet szólok, jaj, de siralmas lesz.⁷*

A ZIVATAR ÉJE

*Hideg szél fú Mátra felől;
A lelkem is fázik belől.*

*Az eső is esik, köpönyegem ázik;
A szél patkójától a kő is szikrázik.⁸*

„December 31-e volt, Szilveszter éje és iszonyú hideg” – így kezdődik ez a rész, amely Bálnairól, az ifjú ügyvédről szól, aki „magasztos képzeletekkel volt eltelve leendő néplelkészi pályája felől”. A szöveg alapján nehéz megfejtenuünk, hogy miért ezt a két rövid népdalidézetet választotta Jókai. De az idézendő csángó népdal teljes szövege kapcsán talán jobban érthető!

*Most van esztendeje, másodikba fordult
Hogy az én édesem háborúba indult
A hosszú utakat eleibe vette
A bűt s a bánatot magához ölelte*

*Kísérj el ingemet bárcsak a kapudig
Ha kapudig nem is bárcsak ez ajtódig
Onnan elmenyek én szívem egyedül is
Ingem Isten őriz, őrizdön téged is*

*Az eső is esik köpönyegem ázik
A szél patkójától a kő is szikrázik
Győzünk-e vaj veszünk, tán immár elválík
E sok szenvedés tán megjutalmazódik.*

7 Ág Tibor: *Felsütött a nap sugára. Kelet-szlovákiai népdalok*. Dunaszerdahely, 1999, Gyurcsó Alapítvány.

8 Csángó népdal.

*

A másik mottóról jóval többet tudunk, és az érthetőbbé is válik az alábbi énekek révén. Az elején idézett két sor egyébként Erdélyi János gyűjteményéből való:

Zöld Marcziról

*Hideg szél fú észak felől,
A lelkem is fázik belől.
Gyere elő a szép karton
Paplan alá, szívem, Márton!*⁹

Zöld Marcziról és társáról, Palatinszkiról azt tudjuk, hogy minkettől szökött katona volt, mindketten egy bandába tartoztak, és egyszerre is végezték ki őket. Zöld Marci 1790 körül született Berettyóújfaluban. A korabeli megfogalmazás szerint „viselt dolgaiért, mint olyan csendhábort – kikhez jobbulásokra vagy kevés, vagy éppen semmi reménység nem lehet s férhet, a helység bírái Zöld Marcit katonának adták Nagyváradra, a herceg Hessen-Homburg regimentbe. Innen azonban 1815 karácsonya táján egyik cimborájával megszökött, és mint dezertőr ezután már csak a zsványságban találhatott menedéket.” A róla szóló ének, mint a legtöbb betyárballada, ponyva útján terjedt el. Ez a tipikus ponyvás versezet, kisebb-nagyobb javításokkal és kihagyásokkal maradt fenn a hagyományban, többnyire régi dallamokkal párosulva. Bartók Béla 1907-ben Gyergyóújfaluban jegyezte le 12 strófás változatát, Kodály Zoltán pedig 1907-ben a zaborvidéki Gímesen találta meg egy másik változatát.

ÉLŐ FÉRJ ÖZVEGYE

*Hervadj, rózsá, hervadj, mert az enyém nem vagy.
Míg az enyim voltál, piros rózsá voltál.*

Ebben a fejezetben Leander néma házhoz érve benyitott az ajtón: „Keresztülment két-három szobán; mindenütt mély, nesztelen hallgatás, seholy hang, mely emberi lélek jelenlétét elárulná. Hallgatózva

9 Erdélyi 1846. 189. p. 233. sz.

nyitott be a negyedikbe, ez volt a nő hálószobája. A feltépett szőnyegen át teljes fényvel világíta be a hold, s tejvilága éles árnyékokban szaggatá meg a szoba sötétjét. Ott a szoba közepén állt egy nőalak merev egyenesen, mint szobor. (...) Leander hozzálép; halkán, lábhegyen lép mellé, gyöngéden megfogja a hölgy kezét, s fejét vállára hajtva, hízeltő édes hangon szól: – Szerelmem! A hölgy összerezzen, rátekint, ijedt öröm vissza sugárzik egy percre arcán, azután halántékaihoz kap, a vér szét akarja szakítani minden ereit. Keble elszorul. Hullámozó kéjsikoltással veti magát Leander keblére. (...) – Enyém vagy – szólt elégtelen Leander...”

A mottóban idézett népdal Erdélyi János gyűjteményéből kölcsönzött strófa, amely a fenti „*Enyém vagy*” fél sorral „*rímel*”:

*Hervad az a rózsa,
Kinek töve nincsen.
Elhervadok én is,
Mert szeretőm nincsen.*

*Hervadj, rózsám, hervadj,
Már az enyém nem vagy;
Mig az enyém voltál,
Piros rózsa voltál.*

*Piros rózsa voltam,
De már elhervadtam;
Sűrű könnyeimmel
Orczámat lemostam.*

*Jobb lett volna nékem
Világra se lennem,
Mintsem illy kinokat
Kelletik szenvednem.*

*Elmehetek már én
Alá s fel az utczán;
Nem mondják már nékem:
Gyere be, violám! –*

Gyere be, violám,
Csókold meg az orcám,
Én is megcsókolom
Százszor egymás után.¹⁰

A KOPLALÓ

Én vagyok ám az a kölök,
Ki a kocsmában hömpölyög;
Fakó lovam, meg a deres,
Mindig a kocsmára keres.

*

Tisza mellett van egy hajó kikötve,
Abban van egy szőke leány megölve.
Jertek, lyánkák, öltöztessük bíborba,
Temessük el egy nefelejsbokorba.

„Azon csárda, melybe Bálnai kedvesét vitte, Koplaló nevet viselt. A csárda ugyan nem koplalt, sőt inkább szüntelen tömve volt vendégekkel, s igazság szerint vendégei viselhették volna ezen címet, melyet reá ruháztak.” Ide, „e ronda s akolnak is undok fészekbe” lépett be Bálnai. Amit itt látott, illetve általában a síró csecsemőkkel kapcsolatban hallott, csak azoknak ajánlom, akiknek vasból van idegzete. Az ismertetés helyett inkább a mottóként kiemelt két népdalrészletet idézem teljes egészében:

Én vagyok ám az a kölök,
Ki a korcsmában hömpölyög.
Fakó lovam, meg a deres,
Mindig a korcsmára keres.

Nem egy a szőr a selyemmel,
A kend szive az enyimmel.
Kend is maradjon magának,
Én is barna galambomnak.

10 Erdélyi 1846. 31. p. 36. sz. Dallammal Seprődi Jánostól: *Kodály-rend – Kodály Zoltán kéziratos dallamgyűjteménye (1905–1958)*. https://library.hungaricana.hu/hu/view/ZTI_KodalyRend_097/?pg=119&layout=s (Utolsó letöltés: 2025. 01. 09.)

*Jó vagy velem veszekedni,
Nem tudsz karton szoknyát venni.
Egyet vettél, azt is bánod;
Mindig a szememre hányod.*¹¹

*

*Tisza mellett van egy hajó kikötve,
Abban van egy szőke leány megölve.
Jertek, lyánkáik, öltöztessük bíborba,
Temessük el egy nefelejsbokorba.*¹²

A TÖRVÉNYEK HALOTTJA

*Jő napról napra bánat a fejemre,
Nagy fájdalom szállott bánatos szívemre,
Ha a nap elnyugszik, az elmém bujdosik,
Hosszú tenger éjen soha el nem nyugszik.*

A fejezet azzal kezdődik, hogy itt minden olyan szomorú: „Emberi kéz nyoma nem látszik itt, hanem emberi átoké. Olykor a sziget legvadonabb oldalán, az összefészkelt tengeri közül egy emberalak jelenik meg, egy emberi rém; fejét ifjan megőszült haj fedti, s vadul lóg le arcaiba; arca sápadt és agg, ajkai lepittyedtek, nyaka mellére görbült, s bágyadt feje ingó lépései mindegyikénél biccenik. Kezei hátul vannak összefogva. Átnézi fénytelen szemeivel a környező sivatagot, átnézi a felhőkkel sivatag eget, s visszanéz magába, és nem talál sehol nyugalmat, sehol egy reményt. Ég, föld és szív, mind oly kietlenek.” Ő Góliáth Péter, a *törvények halottja*, akire illik a mottóban megfogalmazott népdalnak egésze, amelyet szintén Erdélyi János gyűjteményéből kölcsönzött:

*Ugy jó naprul napra bánat e fejemre,
Nagy fájdalom szállott bánatos szívemre.*

*Ha e nap elnyugszik, ez elmém bujdoszik,
Hosszu tenger éjjen szoha el nem nyugszik.*

11 Erdélyi 1846. 451. p. 467. sz.

12 Erdélyi 1846. 422. p. 420. sz.

*Ha nekem isz volna egy író diákom,
Író diákomval levelet iratnék.*

*Bizott emberemtől bátyámhoz küldeném,
Bátyámnak házához, apám udvarába.*

*Irom leveletem nagy szetét tömleczbe,
Kérem isztenemet nagy alázatosan.*

*Hogy ha még valaha hazámba vihetne,
Az én isztenemnek uj fogadást tennék.*

*Az ő szent házába mindennap elmennék,
Nyomorult rabokért szivbül könnyörögnék.*¹³

A NAGYNÉNE ÉS UNOKAHÚGA

*Kitették a holttestet az udvarra,
De nincs a ki végig-végig sirassa.
Most tetszik meg, ki az igazi árva,
Senki sem borul a koporsójára.*

*

*Zsákunk volt, tavaly eladtuk,
Az árát is bálban hagytuk.*

„Két évvel ama szomorú napok után, melyek K* városát elhamvaszták, egy földszinti sötét szobácskában agg nő haldokolt; szemeiben még akkor is végtelen és kiapadhatlan, Istenben vetett bizalom tükrözé magát; nyugodtan látszék várni a halált, mint az élet megváltó angyalát. Kezei össze voltak téve mellén; nyugodt volt és boldog, pedig ágya mellett egyetlen gyermeke térdelt, egy fiatal leány. (...) A fiatal lány a haldokló vánkosaiba temeti arcát és nem sír. Kis asztalkán halvány mécses ég, mellette egy úri hölgy ül, s Voltaire-t olvassa. Egy kis falióra egyhangú ketyegése osztja percekre a csendesen folyó időt. Az óra üt... Tizenegy óra... Amikor ezután az a beteg, öreg hölgynek orvosságot

13 Erdélyi 1846. 422. p. 420. sz.

akartak beadni, észrevették, hogy nem alszik, hanem már örökre megnyugodott.”

A mottó két sora itt elég különös! Ezért is érdemes idézni az egész szöveget, amely csak egyedül Erdélyi János gyűjteményében található:

*Elment a kisasszony, Trézi,
Kölcsön üres zsákot kérni,
Hogy asszony anyja küldötte,
A magát kiégette.*

*Tekintetes szomszéd asszony!
Azért küldött anyám asszony,
Ha egy üres zsákot adna,
Ma bengézni kísétálna.*

*Kisasszony lelkem! csak egy van,
Az is az urfi alatt van,
Ha kiveszem, felkel, majd sir;
Éhes, mindjárt kenyeret kér.*

*Pedig már egy falat sincsen,
Tegnap kértem egyet kölcsön.
A lisztünk is már elfogyott,
Hombárunk is összerogyott.*

*Majd hát, tekintetes asszony,
Hoz kenyeret anyám asszony,
Ha felkel is János urfi,
Kenyérrel kell csititgatni.*

*Csak ne bántsa, kérem szépen,
Mert mezítelen van épen;
A gatyáját meglugoztuk,
Még tegnap róla lehuztuk.*

*Ugy kötöttük be a zsákba,
Hogy szegényke meg ne fázna.*

*Mert nincs néki több gatyája,
Zsákon van hosszú párnája.*

*Zsákunk nincs, tavaly eladtuk,
Az árát is bálban hagytuk.
Az urfinak nagy kedve volt,
A sok serbe majd bele holt.*

A másik mottónak ismerjük a dallamát is. Azért is említem meg külön, mert ezzel az énekkel búcsúztatták Jókait. Ugyanis a temetésén a Népszínház előtt a színház énekkara a *Kitették a koporsót* az udvarra kezdetű népdalt adta elő.¹⁴

*Kitették a holt testet az udvarra,
De nincs a ki végig, végig sirassa;
Most tetszik meg, ki az igazi árva,
Senki sem borul a koporsójára.*

*A csillagok feketébe öltöztek,
Engem, babám, az irigyek üldöznek;
Jó az isten, pártját fogja a jónak.
Tudod, babám, sok alja van a szónak.*

*Gyere, babám, vegyünk három paripát,
Szántsuk fel a mi rózsánk kerte alját;
Vessünk bele szőke kis lányt rózsának,
Barna legény hadd arassa magának.¹⁵*

A BOLDOG EMBER

Magamban nevetem az egész világot.

Ebben a fejezetben pontos leírást kapunk egy kisdud szobáról, melyben boldogságával együtt lakik egy férj a feleséggel és egy újszülöttel. De itt olvashatunk egy valaha elkövetett szörnyű gyilkosságról

14 Kottáját lásd Tari Lujza: *Magyarország nagy vitézség (A szabadságharc emlékezete a nép dalaiban)*. Budapest, 1998, Magyar Néprajzi Társaság. 50. sz., illetve: Kerényi György: *Népies dalok*. Budapest, 1961, Akadémiai Kiadó, 210. p.

15 Erdélyi 1846. 437. p. 438. sz.

is, és arról, hogy „a bűn megtermé gyümölcsét: a büntetést.” De a mottóként használt népdal – valószínűleg egy „friss” műdal –, amelyet egészben idézünk, pont a fordítottjáról szól!

*Magamban nevetem
Az egész világot,
Nála jobb szeretem
A magánosságot.*

*Vigan eszem, iszom,
Mert nincs semmi pöröm,
Éjjel jól aluszom,
Reggelre vár öröm.*

*Minden pásztortársam
A legjobb emberem,
Örömet felosztom
Véle a kenyerem.*

*Nincs olly szép éneklés
Heted hét országban,
Mint a rigók tesznek
Mátra oldalában.*

*Tolvajok, gyilkosok
Nem férnek itt hozzánk,
Ha csak a farkasok
Nem ütnek mi reánk.*

*Majd délre jól lakik
Nyájam, s haza megyek,
Egy két dézsa tejet,
Kedvesemnek fejek.*

*Kihajtok délután,
S vigan furulyázok;
Gyapjas nyájam után
Jó kedvvel sétálok.*

*Árnyékkal kinálgat
Minden hárs engemet;
A puha pázsiton
Nyugtatom testemet. –*

*Csak az az én rózsám,
A kurta szoknyában,
Benne lakik szívem,
Melle hullámjában.*

*Ollyan vagy te, Pere,
Mint az engedelem,
Piros két orczádon
Játszik a szerelem.*

*Hol vagy hát, kedvesem!
Nyájam már bezártam,
Nélküled a mezőn
Szivszakadva jártam.¹⁶*

A MOCSÁROK VIRÁNYA

Megátkozlak, elhervadsz.

*

*Megvagyok én búval rakva,
Mint a borízű almafa;
Kettő-három terem rajta,
Mégis terítve az alja.*

„Gyönyörű valami egy mocsár, minő például a Bélabora” – így kezdődik ez a rész. „Álljunk csak ide a közepébe. Óh, nem kell azért a sárba lépni. Egy kellemes zöld dombra fogunk állani, honnét az egésznek széle-hossza belátható.” Ebben a részben megtudjuk, hogy Dömsödi Góliáth Péter volt, aki a bölcsőben ringó gyermekét jött elrabolni.

*

A két mottó közül az első, amely csupán egy fél sor, több változatban is ismert népdal, Erdélyi János kötetében is megtalálható:

*Nyitra partján nevelkedik tulipán;
Az én szívem téged ohajt és kíván.
Jaj de nehéz a szerelmet viselni,
Mint ibolyát tövis közül kiszedni.*

*Csattog a szél, az ég nagyon villámlik,
Az én szívem csak utánad bánkódik.
De megmondom, édes tubám, el ne hagyj!
Mert ha elhagysz, megátkozlak, elhervadsz.¹⁷*

A második is egy általánosan, több tájegységben (ma is) ismert, énekelt népdalunk:

*Meg vagyok én búval rakva,
Mint a borízú almafa;
Kettő három terem rajta,
Mégis terítve az alja.*

*Csütörtökön viradóra,
Ültem a bánathajóra.
Tíz órakor lefeküdtem,
Egy piczint elszenderedtem.*

*Szemeimet felvetettem,
Három hajdu állt előttem.
Kérdem tőlök: mit kerestek?
Talán én értem jöttetek?*

*Érted jöttünk, megkötözünk,
Város házához vitetünk,
Letétetünk a tömlöczbe,
A tömlöcznek fenekére.*

17 Erdélyi 1846. 66. p. 95. sz.

*Felizentem a birónak,
Oldozza fel két karomat;
Ne örüljön rabságomnak;
Holtig alázom magamat.*

*De a bíró ezt nem tette,
Inkább jobban megkötötte.
Szegény árvať, senki sem szán,
Ha csak szeretője talán.¹⁸*

KÉT FÖLDESÚR

*Pázsitos udvaron lakik a szegénység,
Üres kamarába beszorul a szükség;
Ott egy fedél alatt legközbül az éhség;
De atyafit látni gyakran jár az ínség.*

„Kétúrfalva nevezetes helység a Körös partján. Több nevezetességei közé számítandó az is, hogy bizonyos, a falut kétfelé osztó árok segítségénél fogva a Körös a falu felső részét áradások idején oly bőségesen el szokta látni azon jótékony elemmel, melyben a nimfák és a békák lakoznak, hogy a jámbor lakosságnak csak a konyhája ajtajából kelle a hálót kivetni, ha unokokra és vízi borjúkra volt szüksége. (...) Előfordult pedig ezen nílusi áldás esztendőn át kétszer, háromszor is; s a lakosság már annyira vitte dolgát, hogy halakkal kenyeret is tudott sütni, marháit pedig megtanította, mint kell a hínárt, sást és békalencsét takarmány helyett elkölteni. (...)”

Ebben a fejezetben többek között megismerkedünk Schuszter Károllyal, a híres harangjáték-kezelővel, aki olyan automatát készített, mely „a csalogány énekét mindenben híven utánéneklí. Ugyanezen mechanikus most a haldokló hattyúkra figyelmez, azokat kerülgeti haláléneküket akarván lekottázni és hangszerre alkalmazni.” Megjegyzendő, hogy a hattyúdalról, a haldokló hattyú búcsúénekéről Aiszkhülosznál olvashatunk először; Szókratész szerint a hattyú nem bánatában énekel, hanem dala a túlvilági boldogság előérzete. Ovidius így ír: *végző, bús panaszát haldoklón zengi a hattyú*. Mit mond erről a természettudo-

18 Erdélyi 1846. 201. p. 242. sz.

mány? Az énekes hattyúk hangja közelből inkább érdes, átható és nem kellemes hangzású.

A mottóban idézett népdalt szintén Erdélyi Jánostól kölcsönözte Jókai, de Kriza János székelyföldi (Udvarhelyszék) gyűjteményében is szerepel ennek egy hosszabb változata.¹⁹ Azt is meg kell említeni, hogy ennek első sora általánosan ismert közmondássá vált.

*Pázsintos udvaron lakik a szegénység,
Üres kamarába beszorul a szükség,
Ott egy fedél alatt legközbül az éhség,
De atyafit látni gyakran jár az inség.*

*Előáll a restség, mint egy édes atya,
Mellé a korhelység, mint egy édes anya.
De a sok borital csak azt erősíti,
Hogy mindenik neki tulajdon gyermeki.*

*Restség, korhelységet annyira szerette,
Hogy most nem régen is teherbe ejtette.
Borital fiokat szereti elvenni,
Ugy szokta magánál örökbe tartani.²⁰*

ZÖLDHALOM

Rongyos a kend háza vége

„Aki zöldhalmot egy zöld halomnak képzelné, nagyon csalatkoznék. Korántsem zöld ez, és még kevésbé halom, hanem egy kidült-bedült oldalú csárda, mely úgy áll a K... város határát a Kiskunságtól elválasztó pusztaságnak közepette, mintha valamely tátos a felhőkből pottyantotta volna ide, s azután haragjában jót rúgott volna rajta.”

Ebben a részben megismerekedünk a *Telezsák* nevű zsvivánnyal, a koplalói hőssel és komájával.

„ – Bort, korcsmárosné! – ordítja a fickó –, hanem osztán igyék belőle elsőbb!

¹⁹ Kriza János: *Vadrózsák*. Bukarest, 1975, Kriterion Könyvkiadó, 61. p. 45. sz.

²⁰ Hangzó változat: ZTE Népzenei gyűjtemény: <https://zti.hungaricana.hu/hu/audio/15474/?t=00%3A00%3A05#record-187608> (Utolsó letöltés 2024. 10. 03.)

Különös óvatosság ezen népeknél, hogy a hozott italt mindig megkóstoltatják előbb a csaplárnéval. – Nesze, bolond! Majd én kóstolgom a borodat; ha nem kell, nézz rá; úgyis megfizeti majd az öreg harang! – válaszolt erre durcásan a csaplárné, odaállítva az itce bort a suhanc elé.²¹ (...) Az asztal végén azonban egy sajátságos alak muzsikált. Már hangszere is megérdemli a figyelmet; ez az úgynevezett *szalmahegedű*²². Egy diófadeszkára két összetartó szalmakötél van kifeszítve, s rá vékonyabb-vastagabb egerfalécek körösztbe rakva, mik két kis fakalapáccsal üttetve, a legsajátságosabb melankólikus hangokat adják. Búsan verdegélte e műszert egy sovány sárgazöld színű ember, ...és lábával veri a taktust.”

*

A mottóban idézett egyetlen sort szintén Erdély János gyűjteményéből kölcsönözte Jókai:

*Rongyos a kend háza vége,
Piros a kend lánya képe.
Adja kend nekem a lányát,
Megcsináltatom a házát.*

*Azt mondottad, hogy elveszel,
Ha beszántasz, ha bevetel;
Beszántottál, bevetettél,
Engem itthon felejtettél.*

*Mind azt mondják a faluba,
Én vagyok a világ rosza.
Más is van még a faluba,
Még sem ugati a kutya.²³*

21 Közmondás: *Megfizet az öreg/a nagy harang* = Azaz soha senki meg nem fizet.

22 *Facimbalom, szalmahegedű, szalmamuzsika*: olyan xilofon, melynek hangzó rúdjai a cimbalom hürkiosztásának megfelelően vannak elrendezve. A spárgákra fűzött rudak a kisebb csillapítás érdekében szalmakötegen fekszenek. Bunkós végű faverőkkel ütik meg.

23 Erdélyi 1846. 451. p. 468. sz.

A CSAVARGÓTÓL A BOLYONGÁSIG

*Vad erdőben járok éjszaka,
Ide kerget szívem fájdalma;
Vad erdőben járok egyedül,
Rajtam az isten sem könyörül.*

*

Nagy a világ, végtül-végig bujdosom.

Ebben a részben találkozunk Dömsödi úr mellett egy rejtélyes peregrinussal: hogy ki volt ő, nem tudjuk. Lehet, hogy ezért kapta ez a fejezet *A csavargó* címet. A mottó viszont telitalálat. És ugyanonnan származik, mint Bartók egy kórusművének, a *Bolyongás*nak a szövege.

*Nagy a világ, végtől végig bujdosom,
De babámat felejteni nem tudom.
Megállj, fakóm, bundámat leterítem,
Megálmodom, látom-e még kedvesem.*²⁴

*

*Virágokbul lesz a koszorú,
Porcsalmai Palkó szomorú.
Porcsalmai Palkó, mit csinálsz?
Vad erdőben ugyan miért jársz?*

*Vad erdőben járok éjtszaka,
Ide kerget szívem fájdalma.
Vad erdőben járok egyedül,
Rajtam az isten sem könyörül.*

*Házam volt, elégett, azt bánom;
Szólóm volt, elpusztult, sajnálom;
Lovam volt, ellopták, az is tör;
Rózsám volt, elvitték, ez megöl.*

24 Erdélyi 1864. 214. p. 264. sz. Kottáját lásd *Kodály-rend – Kodály Zoltán kéziratoss dallamgyűjteménye (1905–1958)*. https://library.hungaricana.hu/hu/view/ZTI_KodalyRend_019/?pg=103&layout=s (Utolsó letöltés: 2024. 10. 03.)

*Haj, te tatár, átok lelkedén!
Forgó szél tekerjen nyergeden,
Száradjon el géged torkodban,
Ördög tánczoltasson pokolban.*

*Talán most csókolod rózsámat,
Hogy kígyó marná meg a szádat.
Boszorkány tépné el szivedet,
Sárkány csikorgatná lelkedet.*

*Hej, mióta rózsám elveszett,
Kinban töltöm csak az életet;
Vad erdőben járok egyedül,
Rajtam az isten sem könyörül.*²⁵

UTÓSZÓ

Nagy meglepetés volt számomra, amikor Jókai születésének 200. évfordulója (szül. 1825. február 18.) kapcsán az *Ethnographia* folyóiratban kutakodva Gulyás József száz évvel ezelőtti tanulmányára akadtam.²⁶ Azt tudtam, hogy – Petőfivel ellentétben – Jókai jó énekes volt, hisz gyerekként Komáromban tagja volt a templomi cantusnak, de hogy mintegy 400 népdalt idézett a regényeiben, a színműveiben, az meglepett. Ezért elhatároztam, hogy megpróbálok a nyomára akadni nemcsak a szövegeknek, de a dallamoknak is. 150 népdal mellé meg is találtuk a kottát, de csak több hónapos munka után vettem észre, hogy Erdélyi János népdalgyűjteménye és Jókai *Hétköznapiok* című regénye ugyanabban az évben, 1846-ban jelent meg. Ez a magyarázat arra, hogy ebben a regényében mindegyik, és a többiben is a legtöbb népdalidézet Erdélyi Jánostól vette át. Azt is tudjuk azonban, fotó is készült erről, hogy Hortobágyon egy tucat olyan népdalt jegyzett le (csak a szövegét), amelyet aztán felhasznált a *Sárga rózsa* című, talán a legsikeresebb regényében.

25 Erdélyi 1846. 382. p. 385. sz., illetve Bartók Béla: *Bolyongás. 27 kórusmű két és három szólamra gyermek- és nőikarok részére*. IV. füzet 3. szám.

26 Gulyás József: Jókai és a népdalok. In *Ethnographia*, 36. évf. (1925) 133–148. p.

Jókai a *Levente* végszavában (1898, 150. p.) így vallott arról, hogy honnan, miként és miért választott népdalokat a műveibe: „A magyar nép kedélyhangulatát igyekeztem kitalálni népdalgyűjteményeinkből, melyek Erdélyi János, Arany László és Gyulai Pál, Kriza és Kálmány könyvében valóságos kincstárrá vannak felhalmozva. Azokból igyekeztem kitalálni a tartalomnak és a dictionak, valamint a danának megfelelő igazi magyar rithmust.”

Nap, 2022

László Márton

KULÁK-NÉVJEGYZÉKEK ÖSSZEÁLLÍTÁSA
MAROS MEGYÉBEN, ILLETVE
MAROS TARTOMÁNYBAN 1949–1959 KÖZÖTT

Jelen tanulmányban a kulákká minősítés szempontjait, a kulák-névjegyzékek összeállításának módját, valamint a kulákká minősített családfők számának változását próbáljuk feltárni a volt Maros megye/Maros tartomány területén.¹ Munkánk során főként a helységenként összeállított kulák-névjegyzékeket használtuk. Mivel ezeket több esetben módosították – kihúztak belőlük vagy neveket adtak hozzá már meglévő listákhoz –, ezek feldolgozásánál az eredeti állapotot vettük figyelembe. Az adott időszakban kuláknak minősítettek pontos számát ennek dacára sem sikerült minden esetben megállapítani, ezért ezen számadatokat inkább a folyamatokat jelző mutatókként kell tekintenünk.

Maga a kulák kifejezés a Szovjetunióból származik, és a kommunista eszmerendszerrel együtt importálták Kelet-Európa szovjet megszállás alá kerülő államaiba. Az általunk tárgyalt térségben is a kommunista hatalom és ideológia Romániába való átültetését követően jelent meg, a gazdagparasztság negatív tartalmú megnevezéseként: olyan személyeket jelölt, akik a hatalom értelmezése szerint mások kizsákmányolása által tettek szert nagy vagyponra. A kulákságot tehát ebben az összefüggésben egy mesterséges, a kommunista ideológia által konstruált társadalmi csoportnak tekinthetjük, amelynek tagjait ellenségként határozták meg, és bűnbakként tekintettek rájuk. Az, hogy ki került bele ebbe a csoportba, tulajdonképpen az éppen érvényben levő meghatározáson múlt: 1947-ig egyes pártideológusok azokat a gazdálkodókat minősítették kuláknak, akik 10 hektárnál² több szántófölddel rendelkeztek, 1947 után azonban már 20 ha-ra emelték föl ezt a határt.³

1 Köszönöm Bicsok Zoltán és Nagy Botond levéltáros kollégáimnak a tanulmány elkészítésében nyújtott értékes segítségüket.

2 A továbbiakban: ha.

3 Robert Levy: *Gloria și decădere Anei Pauker* [Ana Pauker tündöklése és bukása]. București, 2002, Polirom, 99. p.

A romániai sajtóban a kulákokat támadó írások megjelenése 1947 májusától vette kezdetét.⁴

1949 márciusában, a 2-áról 3-ára virradó éjszaka folyamán a nagybirtokos családokat egy országszerte végrehajtott akció keretében elhurcolták otthonaikból, és olyan városokba szállították őket, amelyeket kötelező jellegű kényszerlakhelynek jelöltek ki számukra. Birtokaikat államosították, majd állami gazdaságokat hoztak létre belőlük, így az állam, amelynek vezetői korábban oly hevesen támadták a nagybirtokosokat és a nagybirtokosokat, maga vált nagybirtokossá, méghozzá oly módon, hogy az országban rajta kívül nem maradt más nagybirtokos.

Ugyanazon a napon, március 2-án vette kezdetét az országot ténylegesen irányító Román Munkáspárt plenáris ülése, amelyen bejelentették a kollektivizálás beindítását: a magántulajdonú mezőgazdasági földterületek közös (azaz kollektív) tulajdonba vételét és az említett területek közös művelésére való áttérést.⁵ A plenáris ülésen elfogadott határozat a hatalom vidéki társadalompolitikai céljait is ismertette, beleértve azokat is, amelyek a kuláknak minősített személyekre vonatkoztak:

6. c) *A jelenlegi szakaszban a falusi tőkés kizsákmányolás elleni harcot, a kulákság korlátozásának politikájával kell véghezvinni. [...] A kulákság gazdasági erejének és politikai befolyásának korlátozására vonatkozó feladatot a falusi osztálypolitika alapján kell megvalósítani:*

– *a mezőgazdasági proletariátus, a szegény- és középparaszt érdekeinek védelmével a kulákkal szemben, még a legapróbb kérdésekben is;*

– *olyan osztályjellegű adópolitikával, amely egyrészt megkönnyíti a szegény- és középparaszt helyzetét, másrészt pedig megterheli a kulákat;*

– *a gabonabeszolgáltatás, hitel stb. terén alkalmazott osztálypolitikával [...].*

A kulákok korlátozásának politikája még nem jelenti a kulákság mint osztály felszámolását, de ez a politika megakadályozza a kulákság gazdasági megerősödését [...].

4 A kommunista párt lapja, a *Scântea* 1947. május 29-i számában. Nicoleta Ionescu-Gură: *Categoria socială a „chiaburului” în concepția P.M.R. din anii '50. Analele Sighet*, 2000. nr. 8. 286. p.

5 *A Román Munkáspárt Központi Vezetősége 1949. március 3–5-i plenáris ülésének határozata a párt feladatairól a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megerősítéséért és a mezőgazdaság szocialista átalakításáért folytatott harcban.* [H. n.], 1949, kiadja a Román Munkáspárt, 12. p. (A továbbiakban: 1949. március 3–5-i határozat.)

7. A szövetkezeti mozgalmat teljesen meg kell tisztítani mindennemű tőkés elemtől [...].

A szövetkezetek vezetőségét kizárólag mezőgazdasági munkásokból, szegény- és középparasztokból kell megalakítani. [...].

9. a) A kollektív gazdaságba kizárólag szegény- és középparaszt vehető fel, kulák nem.

11. [...] A párttagokat és a munkásság, valamint a szegény- és középparasztság millióinak széles tömegeit [...] az engesztelhetetlen osztályharc szellemében kell nevelni a kulákok [...] ellen.

14. [...] A pártnak irányítania kell a mezőgazdasági bérmunkások szakszervezetét, hogy beszervezzék az összes bérest, az összes állandó és időszaki mezőgazdasági munkást, és fokozzák ezek harcát követeléseik kivívásáért a kulákoktól.⁶

A megfogalmazott távlati cél tehát a vidéki, kizsákmányolónak tekintett osztály – a kulákok – felszámolása (társadalmi csoportként való megszüntetése) volt, de középtávon a hatalom beérte annyival, hogy társadalmilag perifériára szorítsák, gazdaságilag pedig elszegényítsék őket. A folyamat fokozatossága azzal magyarázható, hogy a kulákoknak tekintett gazdák hirtelen kiiktatása élelmiszer-ellátási zavarokat okozhatott.

Arra, hogy kit minősítsenek kuláknak, egyrészt a már említett, 1949. március 3–5-i plenáris ülés határozata,⁷ másrészt Gheorghe Gheorghiu-Dejnek az ugyanazon az ülésen elmondott jelentése volt az útmutatás.⁸ „Kétségtelen – így a jelentés –, hogy a parasztgazdaság tulajdonában

6 1949. március 3–5-i határozat.

7 „Azon névjegyzékeket illetően, amelyeket össze kell állítani a kulákokról a mezőgazdasági adótörvény 19-ik cikkelyének megfelelően, ismertetjük, hogy ezeket a táblázatokat igazságosan meg kell vizsgálni, a Román Munkáspárt Központi Bizottsága folyó év március 3–5-i határozatának szellemében, teljes felelősséget vállalván az adataikért és azért a tényért, hogy a benne szereplők valóban kulákok.” Fordítás román nyelvről. Maros Megye Ideiglenes Bizottsága, Titkárság 10.092/1949. számú utasítása 1949. július 31-én. Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala (a továbbiakban: RNL-MsMH), Nyárádszeredai Járás Szolgabíróháza, 347. mutató, 7. ircs. f. 94.; ugyanaz: RNL-MsMH, Maros Megye Pénzügyi Igazgatósága (a továbbiakban: MsM PüI), 32. ircs. f. 9.; ugyanaz: RNL-MsMH), Maros-Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa (a továbbiakban: MMAT Nt), 65/1952. ircs. f. 218. Mindegyik járásnak címezték.

8 „A névjegyzékeket a legnagyobb figyelemmel kell összeállítani, a gazdaságok alapos megfontolás utáni besorolása után, bármilyen elfogultság vagy gyűlölet nélkül, a Gh. Gh. Dej elvtársnak a Román Munkáspárt 1949. március 3–5-i plenáris ülési beszámolójának szellemében.” Fordítás román nyelvről. Az Erdőszentgyörgyi Járás Ideiglenes Bizottsága Pénzügyi Ügyosztályának 127/17. 06. 1950. számú irata. RNL-MsMH, Erdőszentgyörgy Rajon Néptanácsa iratai (a továbbiakban: Erdősztgy Raj Nt), 63/1950. ircs. f. 7–8.

lévő földterület fontos elem annak meghatározásában, hogy az illető parasztgazdaság melyik csoportba tartozik. De ez nem az egyedüli és nem is lehet az egyedüli tényező.

Ahhoz, hogy a mezőgazdasági munkást, a szegény- és középparasztot megkülönböztessük a kuláktól, az alábbi szempontokat kell szem előtt tartanunk: van-e földje, és ha igen, milyen vidéken terül el, rendelkezik-e más termelőeszközökkel is, milyen számban és milyen termelőeszközökkel, mit termel, mennyit termel és termeléséből mennyit visz a piacra, kizsákmányol-e idegen munkaerőt, vagy sem, kizsákmányolják-e mások, vagy sem, a család nagyságát, valamint számos helyi körülményt, amelyet csak úgy mérhetünk fel, ha minden konkrét esetet külön megvizsgálunk.

A döntő azonban az, hogy kizsákmányol-e idegen munkaerőt, vagy sem, és kizsákmányolják-e, vagy sem; rendelkezik-e vagy sem termelőeszközökkel, és ha igen, milyen mennyiségben és milyen fajtájúakkal.⁹

A gyakorlatban gazdasági szempontok szerint azokat minősítették kuláknak, akik valamilyen kisvállalkozást folytattak (legyen az termelés, szolgáltatás vagy értékesítés), szolgát tartottak, az átlagosnál nagyobb földbirtokkal vagy átlagosnál jobb anyagi helyzettel rendelkeztek.¹⁰

A gazdasági szempontokon túl a „politikai” szempontot, azaz a rendszerhez való viszonyulást is figyelembe vették a névjegyzékek összeállításánál (lásd a „rendszerellenes” minősítést), valamint számított a származás is („kulák-fióka”) – főként akkor, amikor gazdasági szempontok alapján már nem volt kiket kulákká minősíteni, de felsőbb nyomásra mégis muszáj volt további „kulákokat” találni. Összességében elmondható, hogy a meglehetősen képlékeny szempontok tág teret engedtek az összeállítók szubjektivizmusának, emiatt pedig gyakran születtek részrehajló döntések – főként amiatt, mert a névjegyzéket összeállítók esetenként egyéni bosszúállásra használták fel a hatalmukat, amivel felruházták őket.

9 Gheorghe Gheorghiu-Dej: *Cikkek és beszédek. I. kiadás.* Bukarest, 1951, [k. n.], 234. p.

10 Pl. termelés: pálinkafőzés, halastó üzemeltetése; szolgáltatás: cséplés; értékesítés: saját termények piacon való eladása.

A KULÁKOKAT SÚJTÓ INTÉZKEDÉSEK

A kuláknak minősített személyeket változatos intézkedésekkel – gazdasági terhek növelésével, munkaerő-elvonással, társadalmi, oktatási, közellátási hátrányos megkülönböztetéssel, társadalmi mobilitásuk korlátozásával, ingatlanjaik állami célokra való elvételével¹¹, jogi meghurcolással, erkölcsi megszegyenítéssel, gyerekeik tanintézményekből való kizárásával – súlytották.¹²

A gazdasági leszegényítésüket célzó intézkedések teljesíthetetlen beszolgáltatási kötelezettségeket jelentettek: amint egyes visszaemlékezésekből kiderül, volt olyan kuláknak minősített gazda, aki akkora beszolgáltatási kötelezettséget kapott, mint az egész falu lakossága a két világháború közötti időszakban.¹³ Ezeknek a gazdáknak a saját termése nem volt elegendő a gazdasági kötelezettségek kiegyenlítésére, ezért – hogy az előírt mennyiséget be tudják szolgáltatni – kénytelenek voltak további terményeket vásárolni. Mindez azzal járt, hogy fokozatosan felélték tartalékaikat, és leszegényedtek – a hatalom céljainak megfelelően.

-
- 11 Azt, hogy a különféle intézmények számára székházat vagy raktárt biztosítsanak, illetve hogy az egyes helységekre beosztott, de ott lakhellyel nem rendelkező állami alkalmazottak lakhatásáról gondoskodjanak, úgy kívánták megoldani, hogy lefoglalták egyes kuláknak minősített helybeliek lakásait. Jobbik esetben pár év vagy évtized után a volt tulajdonosok visszakapták az így lefoglalt ingatlant, de sokuknak ez csak a rendszerváltás után, vagy egyáltalán nem sikerült. Bővebben lásd Kristó Tibor (szerk.): *Kuláksors. Székely kulákok története*. Csíkszereda, 1999, Státusz Kiadó, 38–39.; 126., 186–188., 205., 210. p.
- 12 Gazdasági terhek: megemelt adó- és beszolgáltatási kötelezettségek; munkaerő-elvonás: kényszerfuvarozás kirovása, gazdasági megkülönböztetés; hátrányos társadalmi megkülönböztetés: szövetkezetek és társadalmi szervezetek vezetőségéből való kizárás; hátrányos oktatási megkülönböztetés: a kulákká minősített szülők gyerekeinek kizárása bizonyos oktatási egységekből; közellátási megkülönböztetés: bizonyos hiánycikknek minősülő árucikkeket pénzért sem adtak nekik; társadalmi mobilitás korlátozása: bizonyos munkahelyeket elzártak előlük; ingatlanjaik állami célokra való elvétele: kollektív gazdaság vagy más intézmény székházának; jogi meghurcolás: kirakat- és indokolatlan büntetőpercek, erkölcsi megszegyenítés: alaptalan szidalmazás, gúny-karikatúrák és feliratok, gyűléseken vagy rendezvényeken nyilvános megszegyenítés, leköpés, iskolában gyerekeik kiközösítése. Lásd Kristó: i. m.; Máthé János: *Magyarhermány kronológiája (1944–1964)*. Csíkszereda, 2008, Pro-Print Könyvkiadó. https://www.adatbank.ro/html/alcim_pdf5970.pdf (Letöltve: 2024. február 12.) A sáromberki református papilak utca felőli részén ma is látható az ötvenes évekből származó felirat: „Itten kulák lakik.”
- 13 Lőrincz György: Raffai Gáspár megpróbáltatásai. In Kristó: i. m. 255–264. p.; Máthé: i. m. 99–102. p. (1952. II. 24-i bejegyzés.)

A NÉVJEGYZÉKEK ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK MÓDJA

Az 1949. márciusi határozat előírásainak értelmében megemelt gazdasági terheket a mindössze pár hónappal később kiadott mezőgazdasági adótörvénybe is beleszerkesztették; ennek értelmében a kulákgazdaságokra 20-50% közti többletadót róttak ki.¹⁴ A törvény és annak alkalmazási utasítása a járási közigazgatási szervek¹⁵ hatáskörébe utalta a kulák-névjegyzékek összeállítását, valamint az adónövelési százalék meghatározását (cotă de majorare); a megyei szervek feladata a jegyzékek ellenőrzése és jóváhagyása volt.¹⁶ A gyakorlatban a kulák-névjegyzékeket vagy listákat a községi közigazgatás állította össze. Ezeket a járási közigazgatás összesítette, majd a megyei vezetőség hagyta jóvá őket (kivéve néhány, nem egyértelmű esetet,¹⁷ a jóváhagyott névjegyzékeket pedig megküldték az adóhatóságoknak. A folyamat utolsó fázisaként ezeket kifüggesztették az érintett községekben, és megkezdték a megemelt adóterhek és beszolgáltatások behajtását.¹⁸

A kulákká minősítettek egy része kérvényekkel ostromolta a hatóságokat, hogy mentse fel őket, de amennyire a fennmaradt iratokból megítélhető, erre csak a megemelt adóterhek beszedése után kerülhetett sor.¹⁹ A nem egyértelműnek ítélt esetekben akár helyszíni kiszállásra is sor kerülhetett, mielőtt az adott családfő besorolását felülbírálták volna.²⁰

KULÁK-NÉVJEGYZÉKEK MAROS MEGYÉBEN: 1949–1950

1949 júliusának második felében Maros megyében a mezőgazdasági adótörvény végrehajtásához állítottak össze kulák-névjegyzékeket.

14 „19. cikkely. Az előző cikkelyben előírt adót a kulákgazdaságok esetében megnövelik 20 és 50 százalék közötti kvótával. Ezen gazdaságok kijelölését, beleértve a gazdaságra jutó növelési kvótát, a járási néptanácsok végzik és a megyei néptanácsok hagyják jóvá.” 18/1949. számú törvény, 19. cikkely. *Buletinul Oficial*, nr. 45, 1949. július 14. 1–3. p.

15 1949–1950-ben ideiglenes bizottságok, 1950-től néptanácsok.

16 A mezőgazdasági adótörvény 1949-es évre való alkalmazásának feladatai. RNL-MsMH, MsM PüI, 32. i. rcs. f. 7–8.

17 Az említett esetekben adatkiegészítést kértek a szóban forgó személyekről, és csak azután döntöttek róluk, hogy a kért adatok beérkeztek.

18 RNL-MsMH, MsM PüI, 32. i. rcs. f. 116.

19 A kulákká minősítettek felmentésük érdekében kérvényekkel ostromolták a hatóságokat. Ezek igen értékes kortörténeti források, hiszen a kérvényezők családi hátterüket, mobilitási pályájukat, anyagi gyarapodásuk történetét ismertették benne.

20 Máthé: i. m. 10. p., 22-es lábaj.

Ezekből egyelőre egy város és két járás névjegyzékét ismerjük.²¹ Az első körben benyújtott jegyzékekkel Maros megye vezetősége sem tartalmilag, sem formailag nem volt elégedett: július 31-én a járások vezetőseit a névjegyzékek alapos felülvizsgálására szólították fel²², valamint utasították őket, hogy óvatosabban járjanak el a jegyzékek összeállításán, illetve hogy láttamoztassák ezeket (a szövegben erre vonatkozóan a *certificare* kifejezés szerepel). Erdőszentgyörgy járás vezetősége ennél is rosszabbul járt: újra kellett készíteniük a névjegyzékét, mert a fölöttes hatóság úgy vélte, hogy „sok közép[paraszt] összetévesztenek a kulákokkal”.²³ A járások augusztusban új névjegyzékeket küldtek be.²⁴ Ezek közül a nyárádszeredai járás augusztus 8. előtti, 145 nevet tartalmazó jegyzékét²⁵ a megyei vezetés valószínűleg ismét visszadobhatta, mert a járás augusztus 30-án egy újabb jegyzékét nyújtott be, amelyen mindössze 129 családfő szerepelt.²⁶

Ezeket a megye vezetése augusztus második felében – szeptember elején hagyta jóvá, néhány gazdáról azonban további adatokat kértek be.²⁷ Amint a benyújtott iratanyagból látható, ezúttal azokat minősítették kuláknak, akik valamilyen kisvállalkozást folytattak (termelés, szolgáltatás, értékesítés), „idegen” munkaerőt (szolgát) alkalmaztak, átlagosnál nagyobb földbirtokkal vagy jobb anyagi helyzettel rendelkeztek, illetve termelőeszközöket birtokoltak.²⁸

21 Régen város jegyzéke július 23-án készült el (RNL-MsMH, MsM PüI, 32. ircs. f. 117.), a Régeni alsó járás jegyzéke pedig július 29-e előtt (RNL-MsMH, MsM PüI 32. ircs. f. 101–105., 117.). Július 31-én az Erdőszentgyörgyi járás névjegyzékét visszaküldték újrakészítésre. RNL-MsMH, Maros-Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa (a továbbiakban: MMAT Nt), 65/1952. ircs. f. 217. Több járási névjegyzék esetében nem tudjuk megállapítani az összeállítás időpontját.

22 Lásd a 7. lánkjegyzetet.

23 Maros Megye Ideiglenes Bizottsága 16092. számú irata Erdőszentgyörgyi Járás Ideiglenes Bizottságához, 1949. július 31-én. RNL-MsMH, MMAT Nt, 65/1952. ircs. f. 217.

24 A névjegyzékek elkészülte: Nyárádszeredai járás: aug. 8-a, Erdőszentgyörgyi járás: aug. 9-e, Dédai járás: aug. 10-e előtt pár nappal (nem datálták, de aug. 10-én hagyták jóvá), Hévízi járás: aug. 16-a, Marosi felső járás: aug. 25-e, Marosi alsó járás: aug. 27-e előtt pár nappal (nem datálták, aug. 27-én hagyták jóvá), Tekei járás: aug. 28-án küldte be – a községek által összeállított névjegyzékét, azok járási összesítése nélkül, és ugyanígy járt el a Mezőricsei járás vezetősége is. RNL-MsMH, MsM PüI, 32. ircs.

25 RNL-MsMH, Nyárádszeredai Járás Szolgabírósa, 347. mutató, 7. ircs. f. 91–93.

26 RNL-MsMH, MsM PüI, 32. ircs. f. 8–10.

27 RNL-MsMH, MsM PüI, 32. ircs.

28 Például termelő tevékenység: pálinkafőzés, halastó üzemeltetése; szolgáltatás: kocsmá tulajdonos, cséplés, molnár; értékesítés: saját termények piacon való eladása. A termelő- és jövedelmet hozó eszközök közé tartozott a pálinkafőző üst, cséplőgép, malom, kocsmá.

A névjegyzékek táblázat formájúak voltak, és bizonyára központi (megyei) mintára készültek, megadott szempontok alapján, mert eléggé egységesek. Mindössze három járás és egy város esetében fordult elő, hogy csak az alapadatokat – név, helység – rögzítették.²⁹ A többi járásban egyéb, nagyrészt gazdasági adatokat is feltüntettek a kulákká nyilvánított gazdákról.³⁰ Amint ezekből kiderül, az említett év júliusában-augusztusában a Maros megyei járások (Marosvásárhely várost nem számítva) mintegy 1814/1816 családfő kulákká minősítését javasolták.³¹ A megyei vezetőség ebből 1759/1760-at hagyott jóvá³², közülük pedig 1667 családfőre róttak ki többletadót.³³ Érdeemes az említett számokat kissé tágabb szemszögből is megvizsgálnunk: a román Pénzügyminisztérium becslése szerint Romániában 1949-ben 68 594, kulák-gazdaság volt,³⁴ Maros megyében a kuláknak minősítettek aránya 2,43-2,56%-nyira rúgott.

1950. április 4-én a megye pénzügyi ügyosztálya bekérte a járások pénzügyi ügyosztályaitól az 1949-ben mezőgazdasági többletadónak alávetett kulákok névjegyzékét³⁵ (erre valószínűleg az 1950. évi adóki-
vetés előbecslése miatt volt szükség), majd június 11-én a járásokat új,

-
- 29 A Régen városi, a Hévízi járás augusztus 2-i, a Nyárádszeredai járás augusztus 8-i jegyzéke, a Görgényi járás keltezetlen jegyzéke.
- 30 Ezekben feltüntették a szóban forgó család összfeldterületét (néhol művelési áganként), a haszonállatokat, és egyéb – különösen a jövedelmet termelő – vagyontárgyakat, pl. cséplőgép, pálinkafőző üst, lakóházakat a szobák számával.
- 31 RNL-MsMH, MsM PüI, 32. ires., MMAT Nt 54/1950, 65/1952, Nyárádszeredai Járás Szolgabírósága, 347 mutató, 7. ires.
- 32 RNL-MsMH, MsM PüI, 32. ires. f. 49–53.; RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950., 65/1952. ires. f. 211–218b.
- 33 1950. április 4-én a megye pénzügyi ügyosztálya utasította a járások pénzügyi ügyosztályait, hogy 48 órán belül küldjék be az 1949-ben mezőgazdasági többletadónak alávetett kulákok névjegyzékeit, amelyeket a pénzügyi ügyosztályok a következő napokban be is küldtek. Ezeket tekintjük az 1949-ben kulák-különadónak alávetettek legpontosabb jegyzékének. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ires. f. 109–175., 200.
- 34 Levy: i. m. 254. p. Érdekeség, hogy Teohari Georgescu, volt belügyminiszter 1953. december 14-i vallomása szerint 1949-ben körülbelül 160 000 személyt minősítettek kulákká az országban, de véleményünk szerint ez az adat erősen eltúlzott (a vallomás megtételekor kényszerítő körülmények álltak fenn). A cél a Vasile Luca/Luka László pénzügyminiszter ellen 1952-ben megfogalmazott vád bizonyítása lehetett. Lukát ugyanis azzal vádolták, hogy mesterségesen csökkentette a kulákok számát; az eltúlzott adat ennek bizonyításához szolgálhatott alapul. Dan Cătănuș – Octavian Roske: *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*. București, 2000, INST, p. 335.
- 35 RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ires. f. 109–175., 200.

a folyó évre vonatkozó kulák-névjegyzék összeállítására utasították.³⁶ A járások a községekhez továbbították a parancsot, ahol végül a névjegyzékeket összeállították.³⁷

A névjegyzékeket – Erdőszentgyörgy járásban biztosan, de feltételezhetően a többi járásban is – az adószedő referensekkel együtt (!) kellett elkészíteni, az adóbeszedő ügynököknél lévő minta (!) szerint.³⁸ A névjegyzék összeállításakor – a korszak szellemében – nagy valószínűséggel az adóbeszedési hivatal szempontjai érvényesültek; a helyiek csak az adatokat szolgáltatották.³⁹ A kulákká minősítés során ebben az évben is a Gh. Gheorghiu-Dej által az RMP 1949. március 3–5-i plenáris ülésén felvázolt szempontokat kellett alkalmazni.⁴⁰ A községek minden valószínűség szerint június 25-ig küldték be a kért jegyzékeket, amelyeket a járási szervek június végén, illetve július első felében összesítettek, majd továbbküldték ezeket a megye vezetőségéhez.⁴¹

Az 1950. évi névjegyzékek bővebbek voltak az előző éviéknél: új adatként a munkaképes családtagokat és az alkalmazottak számát is feltüntették (ezúttal már mindegyik járásban), továbbá szerepeltek bennük a nem mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelmek forrásai is.⁴² Júliusban a megyei vezetőség már dolgozott a névjegyzék-

36 RNL-MsMH, MM PüI, 33. ircs. f. 8.

37 A Nyáradszeredai járásban szóban, egy június 25-én tartott közigazgatási értekezleten kapták meg az utasítást. RNL-MsMH, Marosvásárhely Rajon Néptanácsa (a továbbiakban: Mv Raj Nt), 85/1950. ircs. f. 84.; az Erdőszentgyörgyi járásban június 17-én, körrendelet formájában adták ki az utasítást, június 25-i határidővel. Erdőszentgyörgyi Járás Ideiglenes Bizottsága Pénzügyi Ügyosztálya, 127/17. 06. 1950. számú irat RNL-MsMH, Erdősztgy Raj Nt, 63/1950. f. 7–8.

38 „Hasonlóképpen kérjük öt példányban összeállítani a kulák-táblázatokat, az [adó]beszedő referensekkel együtt, az adóbeszedő ügynököknek adott minta szerint.” Fordítás román nyelvről. Erdőszentgyörgyi Járás Ideiglenes Bizottsága Pénzügyi Ügyosztálya, 127/17. 06. 1950. számú irat. RNL-MsMH, Erdősztgy Raj Nt, 63/1950. ircs. f. 7–8.

39 Az adóbeszedési hivatal keretein belül működő Lakossági Jövedelmek Igazgatósága végezte a mezőgazdasági adó behajtását.

40 Lásd a 8. lábjegyzetet.

41 A Tekei járás vezetősége – akárcsak előző évben – ekkor is a községi jegyzékeket küldte be, összesítés nélkül. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 74.

42 Az 1950. évi névjegyzékek oszlopai: családfő család- és személyneve; munkaképes családtagok száma; állandó/időszakos jelleggel foglalkoztatott személyek száma; mezőgazdasági terület nagysága; kis/nagy háziállatok száma; kereskedelmi, ipari, munkahelyi jövedelemforrás; más vagyon; javasolt adónövelem mértéke; megjegyzések. A nem mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelemforrást a „kereskedelemből, iparból, [egyéb] foglalkozásból [származó] jövedelem” oszlopban tüntették fel, és ide került bejegyzésre valamilyen mesterség gyakorlása is, pl: kereskedő, szabó, kőműves. Vannak kisebb eltérések, pl. Hévíz rajon külön

keken, mert 11-én – akárcsak az előző évben – a megye pénzügyi ügyosztálya több járásnak is visszaküldött egyes neveket, részletesebb indoklást kérve arra vonatkozóan, hogy miért kerültek fel a beterjesztett listákra.⁴³

Ennél is lényegesebb talán, hogy a megye vezetősége és a pénzügyi hatóságok egyaránt kevésnek találták a járások által megállapított kulákok számát, ezért először július 19-én a megye pénzügyi ügyosztálya arra utasította a járási pénzügyi ügyosztályokat, hogy augusztus 5-ig pótnévjegyzékeket állítsanak össze, meghagyva számukra, hogy a kulákok számát „érezhetően” növelni kell az előző évihez képest.⁴⁴ A későbbiekben a megye vezetőségének titkársága több járás vezetőségének küldött ki hasonló tartalmú utasítást.⁴⁵

Ennek eredményeként augusztusban a megye 13 nagy közigazgatási egységéből négy járásban újabb gazdálkodókat nyilvánítottak kuláknak: egy járásban új jegyzéket készítettek, háromban pedig pótnévjegyzékeket állítottak össze.⁴⁶ Mivel több járás nem válaszolt a felszólításra, 1950. szeptember 1-jén Maros megye pénzügyi ügyosztálya a kulák-névjegyzékek ügyében két napon belüli válaszadásra szólította fel ezeket.⁴⁷

oszlopba tüntette fel a birtokolt juhok számát. Ugyancsak Hévíz járás „más jövedelem” címszóval külön oszlopban tüntette fel a jövedelmet hajtó vagyontárgyakat (kiadott szobák, vendéglő, erdőkitermelés), Erdőszentgyörgy járás a „Mégjegyzések” rovatba vezetett be hasonló adatokat, de osztályharcos kategorizálást is („spekuláns, kizsákmányoló”).

43 RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 268.

44 Lásd 14 100/1950. július 20-i irat. RNL-MsMH, Erdősztyg Raj Nt, 63/1950. ircs. f. 68., ugyanaz még: RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 264.

45 27 951 és 27 952/1950. július 21-i utasítás a Nyárádszeredai és Marosi felső járás vezetőségének. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 53–55.; ua. Nyárádszeredai Járás Szolgabíróháza, 24. ircs. f. 83.; ua. RNL-MsMH, MM PüI, 33. ircs. f. 23.; 29 239/1950. augusztus 3-i utasítás a mezőbándi járás vezetőségének. RNL-MsMH, Mezőbándi Járás Szolgabíróháza, 32/1950. ircs. f. 112b.

46 Tizenkét járás és Szászrégen város. A Marosi alsó járás újabb, 1950. augusztus 4-i jegyzékében hét családfővel több szerepelt a júliusi jegyzékhez képest (RNL-MsMH, MsM PüI, 33. ircs. f. 20–35.); az Erdőszentgyörgyi járás vezetősége augusztus 4-én egy pótlást küldött újabb 18 családfővel (Pótlista. RNL-MsMH, MsM PüI, 33. ircs. f. 89., ugyanaz, mint MMAT Nt, 54/1950. f. 97.), majd augusztus 7-én egy második pótlást három makfalvi családfővel (2-es számú pótlista, RNL-MsMH, MsM PüI, 33. ircs. f. 85.); a Régeni felső járás 1950. augusztus 18-i pótnévjegyzékében újabb 35 személyt nyilvánítottak kuláknak (RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 93.); a Mezőriúcsi járás augusztus 8-i pótnévjegyzéke három családfőt tartalmazott (RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs.f. 90.)

47 RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs.f. 268., 278.; RNL-MsMH, Erdősztyg Raj Nt, 63/1950. ircs. f. 68.

Ezt követően egy járás azt válaszolta, területén nincs több kulák,⁴⁸ egy másik járás pedig benyújtott egy keltezetlen, de az előzőnél több nevet tartalmazó névjegyzéket.⁴⁹

A megyei vezetőség nemcsak a kuláknak minősítettek számának növelésére, hanem a rájuk kirótt különadó maximalizálására is törekedett: 1950. augusztus 3-án utasítást küldött legalább két járáshoz (a bándi és a marosi alsó járásról van szó), hogy a községek vezetősége a helyi párt-alapszervezetekkel vizsgálja felül a kulák-névjegyzékeket, és minden kulák esetében a legmagasabb, 50%-os adóemelését alkalmazza.⁵⁰

Ami a kulákok számát illeti, egy forrás szerint ebben az évben ez 1621 családfőt tett ki Maros megyében, vagyis kevesebbet, mint egy évvel korábban.⁵¹ Ez a csökkenés összhangban volt az országos folyamatokkal: a román Pénzügyminisztérium adatai szerint az országban 1950-ben 64 780 személyt minősítettek kuláknak (mintegy négyezerrel kevesebbet, mint az előző évben),⁵² ezeknek mintegy 2,5%-a volt Maros megyei lakos.

KULÁK-NÉVJEGYZÉKEK A MAROS-MAGYAR AUTONÓM TARTOMÁNYBAN

Az 1950. szeptember 8-i közigazgatási átszervezés során Romániában a megyék és a járások helyett szovjet mintára rajonokat (raioane) és tartományokat (regiuni) hoztak létre.⁵³ Ennél is nagyobb horderejű változás volt, hogy a falvak önálló jogi (község) státuszát megszüntették, és bizonyos falvakat olyan községközpontokká nyilvánítottak, amelyeknek más falvakat rendeltek alá (egy-egy ilyen községközponthoz értelemszerűen több falu tartozott).

48 A Nyárádszeredai járás csak szeptember 11-én válaszolt, amelyben közölte, hogy járásukban nincs több kulák. RNL-MsMH, Nyárádszeredai Járás Szolgabíróháza, 24. ircs. f. 81.

49 A Mezőbándi járás 1950. évi kulákjegyzékében 216 családfő szerepel nem ismert időpontban. Egy másik, szintén keltezetlen, de ugyanabból az évből származó jegyzékben már 324 családfő. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. f. 122–125. és uo. 126–128., 130–132.

50 A Mezőbándi és Marosi alsó járások vezetőségéhez. A 29 232/1950. augusztus 3-i irat. RNL-MsMH Marosi Alsó Járási Szolgabíróháza, 63. ircs. f. 148., ugyanaz: RNL-MsMH Mezőbándi Járási Szolgabíróháza, 32. ircs. f. 112 b.

51 RNL-MsMH, MM PüI, 33. ircs. f. 49–54.

52 Levy: i. m. 254. p.

53 Legea nr. 5/1950, B. O. nr. 77, 1950. szeptember 8.

Székelyföld területén megalakították Sztálin (később: Brassó) és Maros tartományokat: az utóbbi hat rajonból⁵⁴, valamint Marosvásárhely tartományi alárendeltségű városból állt, és összesen 189 község – mintegy település – tartozott hozzá.⁵⁵

Az átszervezés után az új közigazgatási egységek átküldték egymásnak a helységek kulák-névjegyzékeit (ezúttal az új közigazgatási beosztáshoz igazodva). Ebből az időszakból Marosvásárhely rajon egy október 17-i névjegyzéke ismert.⁵⁶ Ezt követően a tartomány pénzügyi szerve az év vége felé kezdett foglalkozni a kulák-névjegyzékekkel, amelyeket november 21-én kért be a rajonoktól,⁵⁷ majd december 9-én jelezte a tartományi vezetőségnek: az adóhátralékok pontos behajtása érdekében szükség lenne az említett névjegyzékek véglegesítésére.⁵⁸ A tartomány vezetősége december 12-én utasította a rajonok vezetőseit, hogy öt napon belül küldjék be az aktuális kulák-névjegyzékeket, ilyenek azonban nem ismertek: elképzelhető, hogy végül a novemberben beküldött névjegyzékeket használták a különadó-hátralékosok személyének megállapítására.⁵⁹

Ami az átszervezés során a Maros tartományhoz kerülő rajonokat illeti, Csík rajonban ebben az évben 351 családfőt minősítettek kuláknak,⁶⁰

54 Gyergyó, Ludas, Régen, Erdőszentgyörgy, Dicsőszentmárton, Marosvásárhely rajonok.

55 413 faluval és 5 várossal.

56 680 személy. RNL-MsMH, Mv Raj Nt, 3/1951. ircs. f. 1–20.

57 A Tartományi Néptanács 1981/1950. számú átirattal utasította az alárendelt rajoni néptanácsok pénzügyi ügyosztályait a kulák-névjegyzékek beküldésére. (RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. f. 300.) A válaszként beküldött névjegyzékek közül eddig négy rajon névjegyzékei ismertek: Gyergyó (125 személy) november 24-i, Ludas (543 személy) és Erdőszentgyörgy (286 személy) rajonok november 25-i, valamint Dicső rajon (273 személy) 1950-ben, de nem pontosított időpontban elkészített névjegyzéke. RNL-MsMH, MsM Pül, 33., f. 9–12., 58–67., 78–80., 94–101.

58 Az év végi hátralékos adó behajtásához az adóalanyok pontos kimutatására volt szükség, amelyek elkészültét az is hátráltatta, hogy a rajonok vezetősége tartományi jóváhagyás nélkül módosításokat végzett a névjegyzékekben. Ennek megfelelően a tartomány pénzügyi szerve kérte, hogy a jegyzékben ne szerepeljenek azok, akik „csupán tisztán politikai céllal” kerültek a listákra, és nem is kell többletadót fizetniük, de ne vegyék ki a jegyzékből azokat, akiket „politikai okokból” törölték ugyan, gazdaságilag viszont kulákként tartják számon őket. A Tartományi Néptanács Pénzügyi Ügyosztálya 27 932/1950. számú átirata a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottságához. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 153.

59 Maros Tartomány Ideiglenes Bizottsága, 10 718/1950. számú irat. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 305.

60 RNL-MsMH, MMAT Nt, 4/1950. f. 1–10.

Kézdivásárhely rajonban a kulák-különadónak alávetettek jegyzékében pedig 300 családfő szerepel.⁶¹

1951

Az 1951. évi névjegyzékek összeállításának előkészítése Maros tartományban 1951. május 7-én vette kezdetét (erre a párt- és államigazgatási apparátusban egyszerre került sor): ezen a napon gyűlést tartottak a tartományi székhelyen, ahol a rajoni elsőtitkárok a szóbeli felkészítés mellett írásbeli útmutatást is kaptak a névjegyzékek összeállításához.⁶² Ugyanekkor és ugyanebben a témában került sor a rajoni pénzügyi ügyosztályok vezetőinek értekezletére, a rajonokhoz pedig írásbeli utasítást küldtek ki, amely értelmében a névjegyzékek elkészítésének és beküldésének határidejeként május 25-ét jelölték meg. Erre azért volt szükség, hogy a mezőgazdasági adó július 1-jén történő kivetéséhez felhasználandó dokumentumok időre elkészüljenek.⁶³ A listákat ezúttal is az 1950. évi szempontok alapján kellett összeállítani, annyi kiegészítéssel, hogy azokat a személyeket, akiket politikai okokból (az 1950. decemberi választások miatt) töröltek a kuláknak minősítettek közül, de gazdasági erejük alapján továbbra is kuláknak számítottak, újra fel kellett venni a névjegyzékekbe.⁶⁴ A feladat ezúttal is a községek vezetőségére hárult (a tervek szerint a munkában a rajoni küldötteknek is részt kellett volna venniük).⁶⁵ A tartományi vezetőség 1951. május 18-án még egyszer megismételte a kulák-névjegyzékek összeállítására vonatkozó utasítását a rajonok felé.⁶⁶ Az utóbbiak végül a kijelölt

61 Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya (a továbbiakban: RNL-KvMO), Kézdivásárhely Rajon Néptanácsa (a továbbiakban: Kézdiv Raj Nt), 8-as mut. II. r., 56. ircs. f. 135–137.

62 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. f. 11.

63 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. f. 12.

64 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. f. 11. Az 1950. decemberi választásokon nem vehettek részt azok, akiket erre méltatlannak tekintettek, így tehát az osztályelenségnek minősített kulákok sem. A kuláknak minősítettek egy részét a választások előtt végül nem-kulákká minősítették.

65 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. f. 97.

66 RNL-MsMH, Erdősztygy Raj Nt, 1/1951. ircs. f. 76. Érdekes, hogy 1951. május 25-én a Tartományi Néptanács Pénzügyi Osztálya a határidő leteltekor – május 25-én – kérte a névjegyzékeket a Tartományi Néptanács Titkárság Osztályától. RNL-MMH, MMAT Nt, 85/1951. ircs. f. 10.

határidő előtt beküldték a kért adatokat a tartományi Néptanácsához,⁶⁷ amely ellenőrizte és jóváhagyta ezeket,⁶⁸ majd június 25-én, illetve 28-án visszaküldte a rajonok pénzügyi szerveihez,⁶⁹ hogy a július 1-jétől számított mezőgazdasági adó összegének megállapítása már az új jegyzékekre támaszkodva történjen. Mindegyik kulák esetében a maximális – azaz 50%-os – adónöveléssel számoltak.⁷⁰

A jegyzékek az 1950. évekkel összevetve meglehetősen vegyes képet mutatnak: volt olyan rajon, ahol kisebb-nagyobb mértékben csökkent a jegyzékben szereplők száma (Gyergyó, Erdőszentgyörgy rajonok), de olyan is, ahol jelentősen megnövekedett (Dicső rajon). Mindegyik rajon számadatai nem maradtak fenn, azonban a tartományi összesítés szerint Maros tartományban 1888 kulákot írtak össze.⁷¹ Ettől némileg eltérnek a központi (minisztériumi) adatok; ezekből ugyanis az derül ki, hogy az 1951-es évben a tartomány lakóiból mintegy 2625 családfő minősült kuláknak.⁷² Ami a később a Maros tartományhoz kerülő rajonokat illeti, Csik rajonban ugyanekkor további 30 családfő került fel a listára, így az előző évekkel együtt 381 kuláknak tekintett családfővel számolhatunk.⁷³ Udvarhely rajonban 1951. augusztus 3-án 385 családfőt írtak össze kulákként.⁷⁴ Sepsiszentgyörgy rajonból is több névjegyzék ismert erre az évre vonatkozóan: ezek 198–204 nevet tartalmaznak.⁷⁵ Ennél jóval részletesebb adatok maradtak fenn Kézdi rajon kulák-névjegyzékének összeállítása kapcsán: amint ezekből kiderül, a rajon vezetősége 1951. március 13-án utasította az alárendelt közigazgatási egységeket, hogy március 20-ig állítsák össze az említett

67 Ludas rajon – úgy tűnik – nem küldött be újabb névjegyzékeket, hanem az 1950. november 25-i, 543 nevet tartalmazó jegyzékét hagyták jóvá 1951. július 4-én (hat személy kivételével, azaz 537 névvel). RNL-MsMH, MsM PüI, 33. ircs. f. 58–79.

68 Néhány kivizsgálásra visszaküldött eset kivételével.

69 Maros Tartomány Pénzügyi Ügyosztálya 6479/1951. június 25-i számmal küldte vissza a Marosvásárhely, Régen, Ludas és Erdőszentgyörgy rajoni jegyzékeket, 28-án a Dicső és Gyergyó rajoni névjegyzékeket, és július 12-én még egyszer a Dicső rajonét. RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. ircs. f. 54–94.

70 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. ircs. f. 6–9. ua. mint f. 15–16.

71 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. f. 6–9., 15–16.

72 Dorin Dobrinu (coord.): *Colectivizarea agriculturii din România. II. kötet. Iași, 2017, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 257. p.*

73 RNL-MsMH, MMAT Nt, 4/1950. ircs. f. 1–10.

74 MsMTL, MAT Nt, 17/1951. ircs. f. 3–13.

75 Ismert rajoni névjegyzékek: egy június 28-i 172 névvel, egy július 17-i 174 névvel és egy augusztus 3-i 178 névvel, amihez még hozzájött Sepsiszentgyörgy város június 29-i 26 családfőt tartalmazó névjegyzéke. MsMTL, MAT Nt, 8/1952. ircs., 25/1951. ircs. f. 5.

névjegyzékeket.⁷⁶ Az is ismeretes, hogy e felszólításra március második felében érkeztek be a kért adatok egyes községek részéről (ugyanis nem minden esetben hajtották végre az utasítást).⁷⁷ Feltételezhetően ezekből állították össze az 1951. május 14-i rajoni névjegyzéket 274 családfővel⁷⁸, ezt követően pedig a rajoni névjegyzéket. Sztálin tartomány utasítására⁷⁹ a rajoni Néptanács keretében felállítottak egy háromtagú bizottságot is, amely minden községbe kiszállt, és a községi [kulák-ellenőrző] bizottság tagjaival együtt egy héttagú testületet hozott létre.⁸⁰ A testület ülésén a rajoni bizottság egyik tagja ismertette („feldolgozta”) az RMP KB 1949. március 3–5-i ülésének határozatát, bírálta az előzőleg összeállított listákat, felszólította a bizottság tagjait az új névjegyzék elkészítésében való közreműködésre, majd – az 1950. évi jegyzékekre támaszkodva – összeállították az említett új névjegyzéket.⁸¹

A hatalom beszámolóí szerint volt két olyan község is, ahol ellenszegültek az utasításoknak. Poján községben a helyi bizottság megpróbálta elhallgatni a kulákok neveit, így a rajoni bizottság más forrásokra támaszkodva egészítette ki az általuk készített listát.⁸² Bereck községben a Néptanács elnöke – a teljes helyi bizottsággal egyetértésben – azt mondta a rajoni bizottságnak, hogy a községben egyáltalán nincsenek kulákok. A rajoni bizottság erre a következőképpen reagált: „*aprólékos kivizsgálással*” mégiscsak találtak kulákokat a községben – való-

76 A 2655/1951-es utasítással. RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs. II. köt. f. 65.

77 RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs. II. köt. f. 25–44.

78 Maros Megyei Tanács levéltára (a továbbiakban: MsMTL) Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa (a továbbiakban: MAT Nt), 26/1951. ircs. f. 1–12. Ezt a névjegyzéket ismeretlen időpontban kibővítették egy 313 nevet tartalmazó jegyzékre. Lásd: RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs. III. köt. f. 237–248.

79 A néptanácsok működésére vonatkozó törvényt alkalmazó állami bizottság 1951. május 12-i, 9558-as számú körlevelének utasításaival, és Sztálin tartomány Néptanácsa Végrehajtó Bizottsága 1951. március 16-i határozatának alapján, a Sztálin Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsága 16 213/1951-es számú utasítására. RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs. I. köt. f. 77–78.; ua. f. 119–120.

80 A bizottság elnöke a Rajoni Néptanács Agrár Osztályának vezetője, tagjai pedig a Rajoni Néptanács Végrehajtó Bizottságának egy tagja, valamint a Román Munkáspárt egy küldötte, feltehetően a rajoni pártbizottságtól. RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs., I. köt. f. 77–78.; ua. f. 119–120.

81 „[...] rámutatott a kulák-névjegyzékek összeállítása alkalmából elkövetett hibákra.” Fordítás román nyelvből. RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs. I. köt. f. 77–78.; ua. f. 119–120.

82 „[...] elrejtette a kulákokat, nem vallván be őszintén azok neveit.” Fordítás román nyelvből. RNL-KvMH, Kézdiv Raj Nt, 1. mutató, 134. ircs. I. köt. f. 77–78.; ua. f. 119–120.

színű, hogy önhatalmúlag, a gazdasági lajstromok alapján döntötték el, hogy kit írjanak fel az említett listára.

A rajonban a munkálat lezárásakor, 1951. június 8-án 300 családfő szerepelt a névjegyzékben.⁸³ Július közepéig további névjegyzékek is készültek, ezekben is 300 családfő körül ingadozott a jegyzékben szereplők száma.⁸⁴

A román Pénzügyminisztérium becslése szerint 1951-ben összesen 48 133 kulákgazdaság volt Romániában.⁸⁵ Az akkori belügyminiszter által közölt, 50 000–60 000 fős összlétszám szintén ehhez közelít.⁸⁶

A névjegyzékek összeállítását követően az érintettek egy része szabaddulni próbált földterületeitől, hogy ne minősítsék őket kuláknak, és hogy mentesülhessenek a különadók fizetése alól. Ennek eredményeként az a fura helyzet állt elő, hogy egyes gazdálkodók még szerepeltek névjegyzékekben, de földterületük már nem volt, mert az időközben a kollektív gazdaság/állami gazdaság/Néptanács tulajdonába került. 1951 tavaszán a tartományban több mint száz ilyen helyzetben lévő személy volt, akik a tartományi Néptanács 1951. június 22-i ülésén is szóba kerültek, de arról, hogy ügyükben milyen döntés született, semmit nem tudunk.⁸⁷

1952

A kollektív gazdaságok működési nehézségeiért és a kollektívellenes megmozdulásokért országos szinten a „befurakodott” kulákokat kiáltották ki bűnbaknak, és utasítást adtak, hogy ezeket le kell leplezni, illetve ki kell zárni a kollektív gazdaságokból. Ennek eredményeként Maros tartományban 1952 elején egy tartományi szinten szervezett akció

83 BJAN Covasna, Kézdi Rajon Néptanácsa, 1a mutató, 134. ircs. I. köt. f. 77–78.; ua. f. 119–120.

84 RNL-KvMH, Kézdi Raj Nt, 1a mutató, 134 ircs. I. köt. f. 109–118; III. köt. f. 1–29., 237–248.; MsMTL MAT Nt, 26/1951. ircs.

85 Levy: i. m. 254. p.

86 Teohari Georgescu volt belügyminiszter 1953. december 14-i vallomása szerint. Cătănuș-Roske 2000, 335. p.

87 A gyűlésen elhangzottak szerint 122 kulák minősítésű személy teljes vagyona kollektív gazdaságok/állami gazdaságok/községi néptanácsok tulajdonába ment át, így semmi értelme sem volt őket a kulák-névjegyzékben feltüntetni. Az esetekről beszámolókat kértek a rajoni néptanácsoktól, és egy bizottságot is alakítottak az ügy kivizsgálására, de egyéb fejlemény nem ismert. Az egyik elhangzott vélemény az volt, hogy semmi értelme sem volt őket a névjegyzékekben feltüntetni. RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. ircs. f. 144–145.

keretében több száz kollektív gazdasági tagról derítették ki, hogy „befurakodott kulák”; akiket előre megrendezett, nyilvános gyűlések keretében „lepleztek le” és zártak ki a kollektív gazdaságokból. A helyzet iróniáját az adta, hogy ezeknek az embereknek jelentős részét előzőleg kényszerrel szervezték be a kollektívekbe.

Országosan 4569, kollektív gazdaságba „befurakodott kulák”-ot azonosítottak; közülük július 15-ig 3390 családfőt zártak ki.⁸⁸ Maros tartományban 1952 első negyedében mintegy 264 családfőt érintett ez az intézkedés.⁸⁹ Az utóbbiak beadott állataikat és mezőgazdasági felszerelésüket nem, vagy csak részben kapták vissza, földterületeik helyett pedig rosszabb minőségű, lakhelyüktől távolabb eső területeket mértek ki számukra.

Ami a kulák-névjegyzékeket illeti, a Maros tartományi pártbizottság 1952. január 14-i bővített büroülésén határozatot hozott, hogy a rajoni és községi néptanácsok „tisztázzák” a kulák minősítésük helyzetét.⁹⁰ Arra vonatkozóan, hogy ez a határozat hogyan került végrehajtásra, nincsenek további adataink.

Az országos politikai harc természetesen a „kulák-politikát” is jelentősen befolyásolta: 1952. március 15-i datálással közreadták a Román Munkáspárt Központi Bizottság „Zárt levél” elnevezésű, csak párttagoknak szánt közleményét, amelyben többek között azt állították, hogy Vasile Luca/Luka László, volt központi bizottsági tag és pénzügyminiszter intézkedései miatt a gazdagparaszság (vagyis a kulákok) 1949–51 között túl alacsony adókat fizetett, és hogy a kulákgazdaságok számát mesterségesen csökkentették.⁹¹ A Központi Bizottság ezen állásfoglalása után várható volt, hogy a „kulák-politika” szigorúbbá

88 Román Nemzeti Levéltár – Központi Történeti Levéltár (a továbbiakban: RNL-KTL), Román Munkáspárt Központi Bizottsága (a továbbiakban: RMP-KB), Mezőgazdasági Ügyosztály (a továbbiakban: Mez Üo) 141/1952. ires. f. 4.

89 László Márton: Kizárási akciók a kollektív gazdaságokból Marosvásárhely rajonban, 1952. In Bárdi Nándor (szerk.) *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csíkszereda, 2005, Pro-Print Kiadó, 276. p.

90 Az ülés érdekessége, hogy kulákügyben személyes támadásra is sor került: egyik felszólaló úgy vélekedett, Marosvásárhely Város Néptanácsában megbékélő magatartás tapasztalható, főleg a városi néptanács elnöke, Soós részéről. Az érintett azzal védekezett, hogy éppen most állítják össze a városi kulák-névjegyzéket, és problémák vannak a kritériumokkal, mert ha városon valakinek csak 1-2 ha földje van, már szolgákat tart. RNL-MsMH, Román Munkáspárt Maros Tartományi Bizottsága (a továbbiakban: RMP-MTB), 42. ires. f. 17–23.

91 Cătănuş–Roske 2000, 286. p.

válík, vagyis hogy újabb gazdasági megszorító intézkedéseket léptetnek életbe a kulákok ellen, illetve hogy újabb családfőket minősítenek majd kuláknak. A „Zárt levél” tartalmát a Maros tartományi pártbüro tagjaival 1952. március 22-én ismertették.⁹² Március 28-án Gh. Gheorghiu-Dej bizalmi embere, Moghioroş Alexandru/Mogyorós Sándor KB-titkár már szélesebb körben, a tartományi pártbizottság előtt is kifejtette az iratban foglaltakat.⁹³

Ezt követően várható volt az eredetileg a névjegyzékekben szereplő, de utólag felmentett gazdák hatósági ellenőrzése, és ez pár nappal a pártbizottsági feldolgozás után el is kezdődött: 1952. március 29-én a tartományi vezetőség utasította a rajonokat, hogy küldjenek listát azokról a kulákokról, akik 1950-ben szerepeltek a névjegyzékben, de 1951-ben már nem – bizonyára azzal a szándékkal hogy felülvizsgálják, indokolt volt-e az érintettek felmentése.⁹⁴

Az 1950. és 1951. évi kulák-névjegyzékek megszületése között közigazgatási átrendezésre is sor került, és emiatt elég nehéz a pontos különbséget számszerűsíteni. A korabeli kimutatásokban szintén több, egymástól eltérő adatot találunk.⁹⁵ Tudjuk azonban, hogy a kulákok

92 A tartományi pártbüro 1952. március 22-i rendkívüli üléséről készült jegyzőkönyv. RNL-MsMH, RMP-MTB, 42. ircs. f. 127.

93 A levél felolvasását követően, egy kérdésre válaszolva Ludovic/Lajos KB küldött összefoglalta, kiket tekintenek kuláknak: ha valaki a legfontosabb mezőgazdasági munkák idején alkalmaz külső munkaerőt, azt nem tekintik kuláknak, csak azokat, akik folyamatosan, nagyszámú idegen munkaerőt alkalmaztak. A tartományi pártbizottság 1952. március 28-i rendkívüli üléséről készült jegyzőkönyv. RNL-MsMH, RMP-MTB, 40. ircs. f. 44–60.

94 A Tartományi Néptanács Pénzügyi Ügyosztályának utasítása a Rajoni Pénzügyi Ügyosztályokhoz. A választjegyzékben fel kellett tüntetni az érintettek gazdasági adatait, valamint azt, hogy ki és milyen okból hagyta jóvá a kulák-névjegyzékből való törlésüket. RNL-MsMH, MMAT Nt, 54/1950. ircs. f. 200.

95 Egy 1952. április 10-i jelentés szerint 1951-ben 1123 kulákgazdasággal volt kevesebb a tartományban, mint 1950-ben. (RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1950. ircs. f. 144–145.); egy 1952. április 10-i jelentés szerint 766 személlyel kevesebb szerepelt az 1951. évi névjegyzékben, mint az 1950. éviben. Ezek közül 95 személyt a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsága törölt a névjegyzékekből, mivel földterületeik kollektív gazdaságok, állami gazdaságok vagy a községi néptanács tulajdonába mentek át, és nem tudták volna a megemelt adóterheket fizetni. A megmaradt 671 esetben a rajoni néptanácsok kezdeményezték a törlést, a községi néptanácsok javaslatára. Közülük többeket az 1951. évi kulák-névjegyzékek összeállításakor töröltek (középparasztá minősítették őket). Más esetekben arra hivatkoztak, hogy az illetők szerepeltek az 1950. decemberi választások választói névjegyzékein, tehát nem tekinthetők kuláknak. Maros tartományi Nt Pénzügyi Ügyosztálya, 1952. április 10-i jelentése. (MsMTL, MAT Nt, 39/1952. ircs. f. 1–2.); A Maros tartományi pártbüro 1952. május 5-i ülésén is szóba került a kulákok száma az előző években. Az itt elhangzottak szerint 1950-ben 2622 kulákok

száma csökkent, és azt is, hogy ezt három fő okra vezették vissza: egyrészt az 1950. decemberi helyhatósági választással összefüggő létszámcsökkentésre; másrészt a miniszteriumi vagy tartományi engedéllyel végrehajtott kuláktalanításokra, amelyekre azt követően került sor, hogy az illető gazdák az államnak vagy valamely állami irányítású gazdasági szervezetnek adták át földterületeiket; harmadrészt pedig arra, hogy egyes személyeket a községek javaslatára a rajonok vezetősége törölt a névjegyzékekből.⁹⁶

1952. április 5-én a tartományi pártvezetőség úgy döntött, hogy mindössze egy hónap alatt – április–június között – új névjegyzékeket kell összeállítani, ezt a munkát pedig a be nem vallott földterületek felderítését célzó akcióval kívánták összekötni.⁹⁷ A tartományi elképzelés szerint mindkét feladatot a rajoni Néptanácsok tagjainak kellett elvégezniük.⁹⁸

Az 1952. január és április között összeállított rajoni vagy községi névjegyzékeket nem ismerjük, tudjuk azonban, hogy 1952. április 30-án a pártvezetés 3074 kulákként besorolt gazdával számolt a tartományban, ami egyharmados növekedést jelentett az előző évi névjegyzékekhez képest. A számbeli növekedést annak tulajdonították, hogy a „kulákfiakat” is feltüntették a névjegyzékekben – azaz a szülőkkel egy háztartásban élő és korábban családtagként számontartott, ámde munkaképes korú fiúgyerekeket külön gazdaságként/családként vették számba, bár előfordulhat, hogy az egy háztartásban élő, de különálló családokat számolták külön.⁹⁹

tartottak nyilván (nem számítva a Marosvásárhelyen lakó kulákokat), 1951-ben pedig 1894-et, azaz 728-cal kevesebbet. Ebből 95 személyt töröltek a névjegyzékből, 98-at pedig „kuláktalanítottak” a Mezőgazdasági Minisztérium jóváhagyásával – ők vélhetően átadták ingatlanaikat az államnak. A tartományi pártbizottság 1952. május 5-i üléséről készült jegyzőkönyv. (RNL-MsMH, RMP-MTB, 42. ircs. f. 228–232.)

96 A névjegyzékből töröltek egy részét az 1950. decemberi néptanácsi választásokra a kulákság alól felmentettek alkották. Az indoklás szerint azért mentették fel őket, hogy szerepelhessenek a választói névjegyzékben. RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1950. ircs. f. 144–145.

97 A tartományi pártbizottság 1952. április 5-i rendkívüli ülésének jegyzőkönyve. RNL-MsMH, RMP-MTB, 40. ircs. f. 65–66.

98 RNL-MMH, Régen Rajon Néptanácsa (a továbbiakban: Régen Raj Nt), 17/1950. ircs. f. 342.

99 „A kulákok számának 1952-i növekedéséről azt mondják, hogy onnan ered, hogy a kulák-fiúkat is feltüntették.” Fordítás román nyelvről. A tartományi pártbizottság 1952. május 5-i üléséről készült jegyzőkönyv. RNL-MsMH, RMP-MTB, 42. ircs. f. 231.

1952. május 5-én a tartományi pártvezetés további pénzügyi és adminisztratív határozatokat hozott a kulákok ellen, és emellett döntést hoztak a közigazgatási apparátusban végrehajtandó tisztogatásról, valamint arról is, hogy a jövőben a pártszerveket is bevonják a névjegyzékek összeállításába.¹⁰⁰

1952. április 21-én a Román Munkáspárt Központi Bizottságának szervezeti büroja új alap-irányelveket dolgozott ki a kulákok azonosítására.¹⁰¹ Ezek értelmében valaki akkor minősült kuláknak, ha az 1947–1951 közötti időszakban vagy a kuláklisták összeállításakor olyan mezőgazdasági területtel rendelkezett, amelynek megműveléséhez évi 30 napnál hosszabb ideig fizetett munkaerőt kellett alkalmaznia; ha részesművelésbe vagy bérbe adott ki mezőgazdasági területeket; ha más, jövedelmet termelő berendezéseket/eszközöket birtokolt a múltban vagy a névjegyzék összeállításakor városban vagy vidéken; ha vidéken valamiféle kereskedelmi egységet üzemeltetett a múltban vagy irányelvek kiadásának idején.¹⁰² A felsoroltakat leszámítva továbbra is Gheorghiu-Dej meghatározása volt az irányadó a kulákok beazonosításában.¹⁰³

Az új szempontok alkalmazása, mivel eddig a fizetett munkaerő állandó – nem pedig szezonális – alkalmazását tekintették a kulákság

100 Az ülésen meghozott határozat szerint azokra a kulákokra, akik 1950-ben és 1952-ben szerepeltek a kulák-névjegyzéken, de 1951-ben már nem, visszamenőleg ki kellett szabni a kulákokat érintő többletadókat. Arról is döntöttek, hogy a Tartományi Néptanács Mezőgazdasági Ügyosztályáról távolítsák el a nem megfelelő elemeket, valamint, hogy a rajoni pártbizottságok „támogassák” a rajoni néptanácsokat a kulákok azonosításában (azaz: vegyenek részt az azonosításban). Egy másik, nehezebben kivitelezhető intézkedést is hoztak: a hozzátartozóknak „szétosztott” kuláköldeket kellett volna azonosítani és visszamenőleg megadózni. A tartományi pártbüro 1952. május 5-i ülésén hozott határozatok. RNL-MsMH, RMP-MTB 42. ircs. f. 237–238.

101 Cătănuș–Roske 2000, 304–306. p.

102 Az iratnak nincs keltezése, de hivatkozik a Román Munkáspárt az évi február 29. – március 1-i ülésére, amely 1952-ben zajlott. RNL Hunyad megyei Hivatala, A Román Munkáspárt Hunyad Tartományi Bizottsága 430/1952. ircs. f. 252–255. Ezúton köszönöm Livia Coroi asszonynak az irat közrebocsátását. Még megjelent: *Dobrincu* 2017 II. p. 249–251.

103 1952. augusztus 5-én a Csík Rajoni Néptanács Végrehajtó Bizottságával folytatott levelezésében a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsága kuláknak minősülők meghatározására Gh. Gheorghiu-Dejnek az RMP 1949. március 3–5-i plenáris ülésén tett jelentéséből a kulákok meghatározására vonatkozó részt ajánlotta. (MsMTL, MAT Nt, 35/1953. ircs. f. 141.) Az adott bekezdés Gh. Gheorghiu-Dej beszédéből a kulákok meghatározását taglaló része. A mű, amelyre utalást tesznek: Gh. Gheorghiu-Dej: *Cikkek és beszédek. I. kiadás.* Bukarest, 1951, [k. n.]. Köszönöm a Hargita Megyei Könyvtár munkatársainak a jelzett oldal lemásolását és elküldését.

egyik ismérvének, a kulákká minősíthető személyek körének nagymérvű növekedésével járt együtt. Az, hogy betakarításkor időszakosan fizetett külső munkaerőt is igénybe vettek, vidéken meglehetősen elterjedt gyakorlatnak számított, és megjósolható volt, hogy az említett szempont figyelembe vételével a kuláknak minősíthető egyének száma jelentősen megnő. Ezzel a pártapparátus tagjai is tisztában voltak; erre utal, hogy az 1952. május 14-ei tartományi gyűlésen egy hozzászóló a következőket mondta: „az új alap-irányelvek szerint sok [párt] alapszervezeti titkár is kulák lesz”.¹⁰⁴ Jellemző a titkolózás mértékére, hogy az új rendelkezés ismertetése – vagy korabeli kifejezéssel élve: feldolgozása – közben a résztvevők nem készíthettek jegyzeteket, ez viszont a végrehajtás kárára vált: az egyes rajonok küldöttjeik felfogóképességének és emlékezőtehetségének függvényében állították össze az új listákat, amelyek emiatt nem is lettek egységesek.¹⁰⁵

Az ülésen egy újabb kulák-kizárási¹⁰⁶ és kulák-ellenőrzési akciót is elrendeltek. Az akció munkaterve 1952. május 19-én készült el; az derül ki belőle, hogy ezúttal a be nem jelentett földterületeket, illetve a kulák-névjegyzékek összeállítását is ellenőrizni szándékoztak.¹⁰⁷ Májusban a tartományi pártbizottságban további feldolgozó gyűléseken ismertették az új alap-irányelveket¹⁰⁸, majd május 27. és július 1. között a tartományban új kulák-névjegyzéket állítottak össze.¹⁰⁹ A községekben

104 „Sok [párt]alapszervezeti titkár kulák lesz, a Központi Bizottság által adott irányelvek szerint.” Fordítás román nyelvről. A gyűlésen a tartományi pártinstruktorok, a rajoni pártbizottság-titkárok, és egyes tömegszervezetek vezetői vettek részt. RNL-MsMH, RMP-MTB, 58. ircs. f. 68.

105 „[...] felhívja az elvtársak figyelmét, hogy ne készítsenek jegyzeteket, mert tilos, véssék csak az agyukba.” Fordítás román nyelvről. RNL-MsMH, RMP-MTB, 58. ircs. f. 68.

106 A tartomány kollektív gazdaságaiból és a szövetkezetek vezetőségéből.

107 A terv szerint mindegyik rajonban a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottságának egy tagja és egy pártinstruktor kellett hogy felügyelje ezeket a munkálatokat. A községeknél folyó ez irányú munka ellenőrzésére kádereket szándékoztak felkészíteni, akiknek szűrőpróbaszerűen kellett ellenőrizniük ezeket a munkálatokat, majd egy jelentést küldeni a munkájukról és az eredményekről, amit – a tartományi pártinstruktor jelenlétében – egy rajoninéptanács-ülésen terveztek kiemelni. Itt az adott községek jelentéseit a kiküldöttek jelentéseivel kívánták összehasonlítani. RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 17/1950. ircs. f. 342.

108 A Központi Bizottság új alap-irányelveit 1952. május 20-án a tartományi pártbizottság ülésén, majd május 26-án a tartományi pártbizottság bővített – 58 fős ülésén – ismertette a mezőgazdaságért felelős tartományi párttitkár. RNL-MsMH, RMP-MTB, 40. ircs. f. 69., 135.

109 RNL-MsMH, Mv Raj Nt, 22/1951. ircs. f. 101.

1952. május 27-én vette kezdetét ugyanez a munka.¹¹⁰ A legtöbb helyen egy hét alatt el is készültek vele, azonban arra, hogy mindenki végezzen, június végéig kellett várni.¹¹¹

Az előző évektől eltérően, mikor a helyi szintű összeírás a községek vezetőségére hárult, ezúttal minden községben jelen volt egy vagy két kiküldött a rajoni párt- és/vagy állami vezetés részéről; az összeállítás szempontjait ezek a kiküldöttek ismertették a helyi bizottsággal, majd – vélhetően az adófizetési jegyzék vagy a mezőgazdasági lajstrom alapján – részt vettek az új névjegyzék összeállításában is. Mivel az ő érdekük az volt, hogy minél több gazdát kulákká minősítsenek, valószínű, hogy ezt elérendő némi nyomásgyakorlást is kifejtettek, amire a bizottság helybeli tagjai esetenként az adatszolgáltatás elszabotálásával reagáltak.¹¹² Máshol a helyiek és a kiküldöttek közötti nézeteltérés nyílt vitákat eredményezett – olyannyira, hogy egyes esetek akár a rajoni vezetőségig is eljutottak.¹¹³

1952-ből olyan korabeli feljegyzést is ismerünk – igaz, Sztálin tartomány Rákos rajonjából –, mely szerint a névjegyzékek összeállításakor tendenciózusan feltett kérdésekkel a gazdáikat rossz színben feltüntető információkat akartak kicsikarni a volt szolgálktól.¹¹⁴ Mivel ilyen típusú adatok a Maros tartományi névjegyzékek „Jellemzés” vagy „Megjegyzések” rovatában is visszaköszönnek, feltehetően ugyanazon a módon és szempontok alapján ment végbe az adatgyűjtés.

110 A tartományi pártbűró 1952. június 2-i ülése. RNL-MsMH, RMP-MTB, 43. ircs. f. 1–3.

111 Erdőszentgyörgy rajon községeiben május 27. és június 28. között, Marosvásárhely rajon községeiben zömmel május 28. és június 5. között, Gyergyó rajon községeiben június 3. és július 1. között történt meg az összeállítás. Két rajonból: Dicső és Ludas nincsenek, illetve – a kézirát elkészítésekor – nem hozzáférhetők az adatok, Régen rajonból szórványos adataink vannak. Feltételezhetően ezekben a rajonokban is május vége és július eleje között állították össze a községszintű névjegyzékeket.

112 Mezőbánd község július 2-i kulák-névjegyzékének összeállításakor felvett jegyzőkönyv: „A munka nagyon nehezen ment, nem kapván őszinte és elkötelezett segítséget a [Végrehajtó] Bizottság elnökének és alelnökének részéről.” Fordítás román nyelvről. RNL-MsMH, Mv Raj Nt, 28/1952. ircs. f. 51–54.

113 Bővebben lásd RNL-MsMH, MMAT Nt, 65/1952. ircs. f. 36., 178.

114 Magyarhermányi 1952. VI. 12-i feljegyzés: „Fülöp titkár úr az irodára idézte és egyenként kihallgatta azokat, akik a múlt időben mint gazdasági cselédek a gazdánál szolgáltak, hogy milyen bánásmódban részesültek. »Ugye kizsarolta? – ugye nem fizette ki a bérét? – ugye nem adott ételt? – ugye a pajtában halatta? – ugye éjjel is dolgoztatta?«, és ezekhez hasonló kérdésekre akart igenlő válaszokat és írásbeli nyilatkozatokat kicsikarni sikertelenül.” Máthé: i. m. 107. p.

A június 2-i tartományipártbüro-ülésen elhangzott, a kulákgazdaságok folyamatban lévő felméréséről szóló rajoni beszámoló egyik elszólásából az derül ki, hogy a felmérés fő célja az adóalanyok felkutatása volt.¹¹⁵ Ugyanakkor felmerült az is, hogy helyipárt-alapszervezeti titkárok is alkalmaztak idegen munkaerőt – emiatt kuláknak minősültek¹¹⁶ –, és bizonyos tartományi pártbüro-tagokat is azzal gyanúsítottak meg, hogy támogatják a kulákokat.¹¹⁷ A tény, hogy potenciálisan kuláknak minősíthető egyének is részt vesznek a névjegyzékek összeállításában, nem volt összeférthető a feladat természetével, ezért a tartomány vezetősége június 5-én megváltoztatta az összeírás módját: a kuláksággal vagy ilyen rokonsággal gyanúsítható személyeket el kellett távolítani a bizottságból, a helyi párt- és tömegszervezetek befolyását pedig növelni kellett.¹¹⁸

Mivel felmerült, hogy az említett tényezők miatt a névjegyzékeket esetleg nem megfelelő módon állították össze, a rajoni közigazgatási apparátust a községi névjegyzékek helyszíni ellenőrzésére utasították – azaz miután a rajoni küldöttek maguk is részt vettek a listák összeállításában (gyakorlatilag ők irányították a munkát), most újra ki kellett szállniuk a községekhez, hogy ellenőrizzék a névjegyzékeket¹¹⁹ –, mindezt úgy, hogy a tartomány községeinek zömében már befejeződött az összeírás. Az ügymenet szempontjából újdonságnak számított, hogy nem kellett összesített rajoni névjegyzékeket készíteni; ehelyett a községi névjegyzékeket kellett a tartományi közigazgatási apparátushoz jóváhagyásra küldeni azt követően, hogy a rajonnál ellenőrizték őket, és

115 A hozzászólások során egy tartományi párttitkár szerint a legfontosabb az volt, hogy az adózókat azonosítsák. A társadalmi hovatartozást csak másodlagos kérdésnek tekintette, és sürgette az ellenőrzési munkálatok felgyorsítását. A tartományi pártbüro 1952. június 2-i ülése. RNL-MsMH, RMP-MTB, 43. ircs. f. 1-3.

116 „Az eligazítás során felmerült a párttagok, sőt egyes alapszervezeti titkárok problémája, akiknek van földje, vagy más formában idegen munkaerőt zsákmányoltak ki.” Fordítás román nyelvről. RNL-MsMH, RMP-MTB, 43. ircs. f. 1.

117 A mezőgazdasági ügyekért felelős tartományi párttitkár ismertette: sok megkeresés érkezett, hogy a cukorgyárban sok a kulák. Ezért felszólította a jelenlévő cukorgyári igazgatót – Veress Károlyt (aki egy személyben tartományi pártbürotag is volt), hogy készítsen jelentést ez ügyben. Veress Károly Gh. Gheorghiu-Dej börtöntársa volt a két világháború közötti időszakban, ami védelmet jelenthetett számára. Valószínűleg emiatt mert osztályellenségnek minősített egyéneknek munkát adni. (Bodolai Gyöngyi: *Édes élet? (2.) Népujság*, 2013. 02. 06.)

118 A tartományi néptanács 17 640/1952. június 5-i átírata. RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 17/1950. ircs. f. 346., és Erdőszty Raj Nt, 1/1951. ircs. f. 126.

119 A helyszíni ellenőrzésre a tartományi vezetőség legalább egy rajon esetében külön utasítást is adott. A Gyergyó rajonnak szóló utasítást június 17-én keltezték. Az utasítás eddig nem került elő, de hivatkoznak rá. RNL-MsMH, MMAT Nt, 64/1952. ircs. f. 28.

megtették a maguk javaslatait. Az intézkedés az addigi felügyelet megkétszereződéséhez vezetett.¹²⁰ Az újabb kiszállások a rajoni és a tartományi közigazgatási apparátust is leterhelték: az utóbbiaknak majdnem tízezer személy jellemzését kellett áttanulmányozniuk, elbírálniuk, jóváhagyniuk és visszaküldeniük, és ugyancsak ők foglalkoztak a kérdéses esetek kapcsán az adatok kikérésével, a fellebbezések elbírálásával, stb.

A helyszíni ellenőrzésekre július második felében került sor.¹²¹ Az adatpontosításon túl a küldöttek tevékenysége rajononként és községenként is különbözött: volt, ahol töröltek személyeket a névjegyzékből, máshol viszont pótlistákat állítottak össze, amelyekre az újonnan „felfedezett” adóalanyok kerültek.¹²²

Júniusban a községek összeállították, majd július közepéig a rajonok – ellenőrzés után – a tartományhoz küdték meg jóváhagyásra a névjegyzékeket.¹²³ Július 18-ára ezek – kevés kivétellel – meg is érkeztek a tartományi apparátushoz, ahol nagy részüket jóvá is hagyták.¹²⁴ Ez összesen 7030 (!) kulákot jelentett; ebből csak 1869 volt „régí” kulák, azaz olyan, akit az előző névjegyzékekben is feltüntettek.¹²⁵

120 Mivel a névjegyzékek községi összeállítása is rajoni küldöttekkel együtt történt.

121 Lásd RNL-MsMH, MMAT Nt, 64/1952. ircs.

122 Gyergyó rajonban legtöbb község csupán újabb adatokkal bővítette a családfőkről előzőleg összeállított referátumot, csak egy község esetében történt meg, hogy öt személyt töröltek a névjegyzékből. Viszont a rajonközpont Gyergyószentmiklós esetében meglepő a tevékenységük: augusztus 1-jén pótlistával hat családfőt kulákká nyilvánítottak, de augusztus 4-én 60 (!) személyt töröltek a város kulák-névjegyzékeiből – őket áttették a „kizsákmányolók” közé. (RNL-MsMH, MMAT Nt, 64/1952. ircs. f. 37–62., 67–85.) Marosvásárhely rajonban a legtöbb esetben a helyszíni kiszállás alkalmával pótnevjegyzékeket is összeállítottak, ezekben 1–11 családfőt is kulák-névjegyzékre tehettek, és a kivizsgálást követő napon a rajoni vezetés már jóvá is hagyta az adott község összesített névjegyzékét. (RNL-MsMH, MMAT Nt, 72/1952. ircs.) Erdőszentgyörgy rajon mindegyik községére nincs pót-névjegyzékünk, elveszhettek, vagy ezekbe a községekbe nem is készítették másikat. (RNL-MsMH, MMAT Nt, 64/1952. ircs.)

123 1952. július 2-án a tartományi vezetőség másnapra a rajoni vezetőségtől adatokat kért a kulák-névjegyzékek ellenőrzésének munkálatairól (leellenőrzött kulákok száma, ezek közül hányra alkalmazták a megemelt beszolgáltatást és adót, stb.).

RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 17/1950. ircs. f. 343.

124 Addig az időpontig Ludas rajon nyolc községe és négy (feltehetően rajon rangú) város névjegyzéke nem érkezett meg a tartományi néptanácshoz. MsMTL MAT Nt, 35/1953. ircs. f. 207–209.

125 A tartományi néptanács a 7030 kulákká minősítési javaslat közül 6217-et jóváhagyott. 219 esetben ítélték úgy, hogy a nevezettek nem rendelkeznek az elvárt gazdasági teljesítőképességgel, ezért a megemelt adóterhetek rájuk nem alkalmazták. 156 esetben nem minősítették a nevezetteket kuláknak, további 657 másik esetben pedig nem volt világos a kulákká nyilvánítás oka, ezért az iratcsomót újbóli kivizsgálásra visszaküldték a rajoni néptanácsnak. Az ügyek mielőbbi elintézése érdekében a rajoni néptanácsok pártbűroít felszólították, hogy azok kötelezzék a

Régen rajonban a kuláknak minősített családok a gazdálkodó családok 0,5–7,6%-át tették ki, községtől függően.¹²⁶

A véglegesített névjegyzékeket visszaküldték a községeknek és az adóhatóságoknak, ez azonban az előző évekhez képest több hónapos késéssel történt meg, veszélyeztetve a mezőgazdasági adó és beszolgáltatások időbeli kirovását. Július 24-én már az ország kormánya¹²⁷ is a mezőgazdasági adó kivetésére hivatkozva sürgette meg Maros tartomány vezetőségénél a névjegyzékek véglegesítését; határidőként július 28-át jelölték meg számukra.¹²⁸ A tartomány vezetése ezt továbbította a rajonok felé.¹²⁹ Július végén, az adóbehajtásnál valóban gondot okozott, hogy még nem álltak rendelkezésre mindenhol a végleges kulák-névjegyzékek.¹³⁰

A rajoni közigazgatás egyes tagjai megpróbálkoztak azzal, hogy kulákká minősített személyeket töröljenek a névjegyzékekről; ez abból derül ki, hogy a tartomány vezetősége büntetni akarta azokat, akik ilyesmit követtek el.¹³¹ Mivel a tartományi apparátus a beérkezett névjegyzékeket folyamatosan hagyta jóvá, a végleges jegyzékekben szereplők száma meredeken emelkedni kezdett: 1952. július 18-án 6217, július 25-én 6753, augusztus 2-án 7774, augusztus 5-én pedig 8096 családfőről beszélhetünk.¹³² Augusztusban több rajonban is pótnévjegyzékeket állítottak össze.¹³³

rajoni néptanácsok végrehajtó bizottságait a tartomány által ellenőrzésre küldött dossziék mihamarabbi kivizsgálására. MsMTL-MAT Nt, 35/1953. ircs. f. 207–209.
126 RNL-MsMH, MMAT Nt, 182/1956. ircs. f. 67–218. Csak Régen rajon esetében készítették el.

127 Minisztertanács.

128 Ekkori keltezésű az a távirat, amelyet a Minisztertanács küldött a tartomány vezetőségének. Ebben felszólították a vezetőség tagjait, hogy a mezőgazdasági adó kivetésének mielőbbi befejezése érdekében július 28-ig állítsák össze a tartományi kulák-névjegyzéket, és adják át azt a Tartományi Néptanács Pénzügyi Ügyosztályának. MsMTL, MAT Nt, 35/1953. ircs. f. 189.

129 1952. július 25-én a tartományi vezetőség utasította az alárendelt rajonokat, hogy a névjegyzékekben szereplő, kivizsgálásra visszaküldött eseteket intézzék el, tegyenek javaslatot a törlésre vagy a névjegyzékbe való felvételre, és az így véglegesített névjegyzékeket július 28-ig küldjék el a tartományhoz. RNL-MsMH Erdősztygy Raj Nt, 1952. ircs. f. 138.

130 Maros Tartomány Néptanácsának Végrehajtó Bizottsága 1952. július 29-i ülésén elhangzott, hogy „A kulákok [adója] növelésének akciója folyamatban van, nagyon lassan megy, az újonnan azonosított kulákok táblázatainak hiányában.” Fordítás román nyelvről. RNL-MsMH, MMAT Nt, 5/1952. ircs. f. 4.

131 RNL-MsMH, MMAT Nt, 5/1952. ircs. f. 7.

132 MsMTL, MAT Nt, 35/1953. ircs. f. 192–193., 198., 210.

133 Például Erdősztygyörög rajon négy községében pótnévjegyzékeket állítottak össze, és több esetben is a kollektív gazdaságból „befurakodott kulák” címen kizárt személyeket vettek fel a község kulák-névjegyzékébe. RNL-MsMH, MMAT Nt, 65/1952.

Egy forrás szerint ezeken még majdnem ezer családfőt tüntettek fel.¹³⁴ Az újabb növelésnek köszönhetően a kuláknak minősített családfők száma tartományi szinten megközelíthette a tízezret!¹³⁵ Sok személyt még az új alap-irányelvekkel sem lehetett volna kulákká minősíteni; ilyen esetekben az adott családfő rendszerellenességét tüntették fel indokként, esetleg „kulákbérencekké” nyilvánították őket.¹³⁶

Nem csak Maros tartomány esetében volt ilyen nagymértékű a növekedés: a Sztálin (Brassó) tartomány alá tartozó (és később Maros tartományhoz csatolt) több rajonban is hasonló emelkedést tapasztaltunk. Ezek közül különösen kiemelkedik Kézdivásárhely rajon helyzete. A politikai harc egyik szereplője, Vasile Luca/Luka László Kézdivásárhely rajon Lemhény nevű falujából származott. A „Zárt levél” ismertetésére a rajoni vezetőség azzal reagált, hogy igyekeztek minél több kulákot beazonosítani – minden bizonnyal így kívántak elhatárolódni a kuláklétszám-csökkentés Vasile Luca/Luka László ellen irányuló vádjától. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy rajoni szinten döntötték el, melyik községben hány kuláknak kell lennie. Ennek eredményeként az adott évben Kézdivásárhely rajonban mintegy 1000 családfőt minősítettek kuláknak; a szám az előző évi névjegyzéken szereplők több mint háromszorosa volt.¹³⁷

Csik rajont illetően a községi adatok meglehetősen hiányosak, azonban az egy évvel későbbi összesített adatokból megállapítható, hogy a létszámnövekedés kétszeresnél több, háromszorosnál kevesebb volt.¹³⁸

134 963 családfőt (MsMTL, MAT Nt, 30/1953. ircs. f. 307.) egy másik forrás szerint 972 családfőt (MsMTL, MAT Nt, 30/1953. ircs. f. 300.)

135 Egy 1952. szeptemberi forrás 9984 családfőt, egy 1952. november 12-i forrás 9546 családfőt ad meg, nem pontosított évközi helyzetre utalva. RNL-MsMH, RMP-MTB, 46. ircs. f. 85. és MsMTL, MAT Nt, 30/1953. ircs. f. 307.

136 RNL-MsMH, MMAT Nt, 51/1959. f. 1–6.

137 Jelentés a társadalmi csoportok rajonokénti és tartományi elemzéséről, a Román Munkáspárt Központi Bizottsága által tartott 1958. június 9–13-i plenáris ülés szellemében. Román nyelven. RNL-MsMH, MMAT Nt, 51/1959. ircs. f. 1–6. Létezik 1952. július 2-i jegyzék, 994 családfővel (RNL-KvMO, Kézdiv Raj Nt, 8. mut. II. r., 57. ircs. f. 87–117.), van július 14–16-i községi jegyzék, amely a július 16–18-i pótnévjegyzékkel, valamint a rajon két városának korábbi jegyzékével együtt több mint ezer kulák minősítésű családfőt jelent. (RNL-KvMO, Kézdiv Raj Nt, 8. mut. II. r., 56. ircs. f. 41–82.) Ezenkívül van rajoni – datálatlan – adat 1020 családfőről. (MsMTL, MAT Nt, 12/1953. ircs. f. 291.)

138 Az egy évvel későbbi kimutatás szerint 1952. július 3-án Csik rajon kulák-névjegyzékében 849 családfő szerepelt. Ez a Sztálin tartomány vezetés által jóváhagyott létszám. Ehhez még hozzáadódott július 11-én 14 családfő, 16-án 27+6 családfő. Így július 16-án 896 családfő szerepelt Csik rajonnak a tartomány által jóváhagyott kulák-névjegyzékében. Ebből a létszámból Maros tartomány vezetősége felmentett november 8-án 173, november 30-án 79 családfőt. Az év végén Csik rajonban 644 családfő minősült kuláknak (RNL-MsMH, MMAT Nt, 71/1952. ircs. f. 44b.).

Kézdivi rajon kulák-névjegyzéke

Község	1951. máj. 14. I.	1951. máj. 14. II.	1951. jún. 2.	1951. jún. 16.	1951. júl. 3.	1951. júl. 16. „régli”	1952. jún. 16.	1952. jún. 19.	1952. júl. 2. 14-16.	1952. júl. 16-18.	1952. júl. 16-18.	1952. okt. 18. nov. 8.	1952. okt. 18. nov. 8.	1957. aug. 9.
1 Futásfalva	9	10	10	10	10	+1	11	10	48	48	48	+1	48	12
2 Barátos	9	9	8	8	8	8	8	8	74	74	74	+3	74	14
3 Bereck	-	1	1	1	1	1	1	1	16	16	16	+3	16	4
4 Kászontófalva	6	6	5	5	5	5	5	5	23	23	23	+12	23	m. r.
5 Szentkatolna	2	2	2	2	2	+1	3	2	13	13	13	+1	13	19
6 AlsóJ Csermaton	43	43	43	43	43	+1	38	43	70	70	70	+37	70	22
7 Kommandó	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	-	2	-
8 Dálnok	12	13	11	12	13	-1	12	12	41	40	41	+1	41	15
9 Esztrének	3	3	3	3	3	3	3	3	17	17	17	+1	17	1
10 Gelence	4	5	5	5	5	5	5	5	34	33	34	+9	34	12
11 Lemhény	2	2	2	1	1	1	1	1	27	26	27	+9	27	1
12 Nyújtód	18	23	22	23	23	23	23	23	57	55	57	+9	57	23
13 Martonfalva	12	13	12	11	11	-3	9	11	23	23	23	+1	23	12
14 Almásd	2	2	2	2	2	2	2	2	19	19	19	+2	19	2
15 Ozsdola	6	9	9	9	9	9	9	9	30	29	30	+2	30	11
16 Pápolc	-	2	2	2	2	2	2	2	10	10	10	+5	10	1
17 Kézdikóvár	1	1	1	1	1	1	1	1	7	7	7	+5	7	4
18 Kászonalhíz	12	13	13	13	13	-1	12	13	77	74	75	+10	75	m. r.
19 Póján	-	9	9	9	9	-3	5	9	31	31	31	+2	31	-
20 Szentlélek	10	10	10	10	10	10	10	10	25	24	25	+2	25	7
21 Tamasfalva	7	9	7	7	9	9	11	7	18	18	18	+2	18	14
22 Torja	20	22	21	21	21	21	21	21	88	86	89	+4	89	20
23 Zabolá	12	13	12	12	12	+1	22	12	31	31	32	+2	32	14
24 Kovászna	48	57	58	53	56	56	53	66	123	123	123	+9	123	53
25 Kézdivásárhely	36	36	32	34	35	+2	34	53	91	91	+7+2	+9	91	31
	274	313	300	297	304	302	205	304	994	769	753	+98	+101	292

Forrás: RNL-KvMO, Kézdivi Raj Nt, 8. mutató, II. r., 56. ires. f. 9-27., 41-82.; 57. ires. f. 87-117.; 1-es mutató, 133. ires. I. köt. f. 2., 134. ires. I. köt., f. 109-118.; III. köt. f. 1-29.; 237-248.; MsMTL, MAT Nt, 26/1951. f. 1-12.; 54/1952., 12/1953. f. 302.; RNL-MsMH, 206/1957. f. 208-214.

1952. „régli” – az 1952. július 14-16-i összeállítás alkalmával feltüntetett „régli” kulákok csoport valószínűleg az 1951. évi vagy 1952 első felében lévő kulákok száma. Lásd: RNL-KvMO, Kézdivi Raj Nt, 8. mutató, II. r.
m. r. – más rajonhoz csatolták át

Udvarhely rajonban július közepéig több mint félszeres növekedésről tudunk; ez a hó végére több mint kétszeresére nőtt, ráadásul augusztus–október hónapokban itt is pótnévjegyzékeket állítottak össze, tehát a valós növekedés ennél nagyobb mértékű is lehetett.¹³⁹ Sepsiszentgyörgy rajonban több lépésben körülbelül három és félszeres létszám-növelést hajtottak végre.¹⁴⁰ Augusztus közepétől/második felétől a tartományban – feltehetően a megemelt földadó és beszolgáltatási terhek beszedésének függvényében – lassan csökkenteni kezdték a kuláknak minősítettek számát: augusztus 27-én 7922 családfő,¹⁴¹ október 26-án 8084 családfő,¹⁴² november 12-én 7469 családfő szerepelt a névjegyzékekben.¹⁴³

Az októberi létszámnövekedés lehetséges okát egy újabb közigazgatási átszervezésben kell keresnünk, amelyre 1952. szeptember 27-én, szovjet nyomásra¹⁴⁴ került sor. Az átszervezés vezérelve az volt, hogy a székelyföldi magyarlakta településeket lehetőleg egyazon tartományba tömörítsék. Ennek jegyében Maros tartománytól a zömmel románlakta Ludas és Dicső rajonokat Kolozs tartományhoz csatolták, ugyanakkor Maros megkapta a zömmel magyarlakta Udvarhely, Csík, Sepsiszentgyörgy és Kézdi rajonokat. A Felső-Maros-mente zömmel románlakta településeiből létrehozták Hévíz rajont, a korábbi Hévíz járás utódját. Az így kialakult és Magyar Autonóm Tartományra átkeresztelt közigazgatási egység kilenc rajonból és Marosvásárhely tartományi rangú városból tevődött össze, kilenc várossal, 222 községgel, 501 településsel.¹⁴⁵ A korábbinál jelentősen magasabb településszám feltételezhetően az összlakosság számát is megnövelte.

139 RNL-MsMH, MMAT Nt, 66/1952. ircs. f. 41–58.; MsMTL, MAT Nt, 15/1951. ircs., 33/1953. ircs. f. 2–21.

140 MsMTL, MAT Nt, 8/1952. ircs. f. 1–23.

141 RNL-MsMH, MTPB, 58. ircs. f. 87–89.

142 RNL-MsMH, MMAT Nt, 3/1952. ircs. f. 289.

143 MsMTL, MAT Nt, 30/1953. ircs. f. 307.

144 Lásd Stefano Bottoni: *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)*. Csíkszereda, 2008, Pro-Print, 21–45. p.

145 A többségében románlakta Ludas rajont ekkor Kolozs tartományhoz csatolták, a hasonló összetételű Dicsőszentmárton rajont Brassó tartományhoz. Sztálin tartománytól a túlnyomórészt magyarok lakta Csík, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely rajonokat átcsatolták a Magyar Autonóm Tartományhoz. A MAT így 9 várossal, 10 városi alárendeltségű faluval, 482 községi alárendeltségű faluval rendelkezett. 331/1952. sz. rendelet, *Buletinul Oficial*, nr. 50, 1952. szeptember 27.

Maros tartomány / Magyar Autonóm Tartomány / Maros-Magyar Autonóm Tartomány kulák minősítésű családfeinek száma
1950. 09. 08. – 1952. 09. 27. 1952. 09. 27 – 1956. 01. 10. 1956. 01. 10. – 1958.

Rajon	1950	1951	1952	1952 pót- névj.	1953	1954	1955	1956	1957	1957 kül. adó fiz.	1958
1. Mv. város		3529 máj. 25.	96		52 máj. 12.			28 aug. 18.	23 (aug. 1.)	25	
2. Gyer- gyó	kb. 125 nov. 24.	96 jún. 1.	762< júl. 1.	-65 +6	372 júl. 10.			116 aug. 18.	47	47	47 márc. 26.
3. Ludás	543 nov. 25.	537 júl. 4.			m. t.	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.
4. Régen		213 máj. 23.	550< máj.- jún.		434 máj. 12.	222 (t. a.)	177 (t. a.)	188 aug. 18.	88/92	55	
5. Erdő- sztyg	286 nov. 25.	187 máj. 24.	687< máj.- jún.	+533 júl.-aug.	1013 máj. 12.	534 ápr.-jún.		364 aug. 18.	63 nov. 21.	53	57 jún. 5. 81 szept. 20.
6. Dicső	273	324 jún. 17.			m. t.	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.
7. Mvsár- hely	680 okt. 17.	685+31 (+adózó)	2219 máj.		1115 máj. 12.		742 máj. 18.	695 aug. 18.	489 máj. 15.	402	391 nov. 24.
8. Csík	357 m. t.	387 jún. 18.	332< jún.-júl.		639 máj. 12.		262 feb. 12.	325 aug. 18.	170 dec. 31.	174 márc. 27.	174 márc. 27.
9. Udva- hely	m. t.	385 aug. 3.	684 júl. 3.		1196 máj. 12.			456 aug. 18.	177 máj. 20.	115	
10. Sepsí- sztyg	m. t.	300 júl.	524< júl. 1.	+251	960 máj. 12.			463 aug. 18.	369 jún. 1.	355	
11. Kézdi- vhely	300 m. t.	274 máj.	995 júl. 2.	+199	827 máj. 12.		523 feb. 1.	455 aug. 18.	292 aug. 9.	258	
12. Hévíz	-	-	-	-	303 máj. 12.			142 aug. 18.	50	50	
13. Szke- resztúr	-	-	-	-	-			322 aug. 18.	41 máj. 18.	41	
Összes	2622	1888/ 2625			7075 jún. 14.			3557 aug. 18.		1568	1523

Megj: az 1950. évi tartományi adataiban nincsenek benne Marosvásárhely (tartományi rangú) város kulák minősítési gazdáai.

dől betű – nem volt Maros tartomány része

m. t. – más tartomány része volt

< ennel több volt a kulákok száma

A felduzzasztott kulák-névjegyzékek hatalmas bevételeket jelentettek az államnak. Egy beszámoló szerint az, hogy május–augusztusban a tartományban tervezett adóbeszedést 156%-ban sikerült teljesíteni, főleg a megnövekedett számú kulák megadózásának volt tulajdonítható.¹⁴⁶ Igaz, ehhez a hatóságok azon szándéka is kellett, hogy a kulákoktól beszedett adót maximalizálni akarják. Ennek egyik módja az volt, hogy az egyes földterületeket termékenységük osztályozásakor a valószínűleg nagyobb osztályba sorolták.¹⁴⁷

Egy másik mód a helyszíni kényszervégrehajtás volt; ez a január 28. – október 30. közötti időszakban 5697 kulák és majdnem negyvenezer (!) középparaszt minősítésű gazdálkodót érintett a tartományban.¹⁴⁸

A pártvezetésen belüli hatalmi harc lezárultával (és valószínűleg a megnövekedett földadó és beszolgáltatások beszedése után) a tartományi vezetőség 1952. október 6-án a kulákok számának csökkentésére utasította a rajonok vezetését. Igen valószínű, hogy ez felsőbb utasításra történt.¹⁴⁹ Tartományi szinten fokozatosan több ezer személyt töröltek a névjegyzékekből.¹⁵⁰ Továbbra is készültek viszont pótnévjegyzékek:

146 RNL-MsMH, MTPB, 43. ircs. f. 117. Maros Tartomány Néptanácsa Pénzügyi Osztálya egy beszámolójában.

147 Maros Tartomány Néptanácsa Végrehajtó Bizottsága 1952. augusztus 3-i ülésén a tartományi beszolgáltatásért felelős tisztviselő elismerte, hogy a kulákok esetében „[...] valójában a termékenységi terület valós besorolását nem tartották be.” RNL-MsMH, MMAT Nt, 5/1952. ircs. f. 18–19.

148 Noha nem tudjuk, hogy az 1952. szeptember 27-i közigazgatási átszervezés előtti vagy utáni területtel számolnak, de nagyságrendileg érzékelteti az az évi folyamatokat. MsMTL, MAT Nt, 30/1953. ircs. o. n.

149 Az átiratban a tartományi vezetőség közölte a rajoni néptanácsokkal, hogy sok olyan személy is szerepel a kulák-névjegyzékekben, akik nem felelnek meg a kulák-kritériumnak, ezért utasította őket, hogy találják meg a felelősöket, és október 20-ig szolgáljanak tájékoztatással az ellenük fogatosított intézkedésekről (valamint megsürgette a kulák-kérvények mielőbbi elintézését is). RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 17/1950. ircs. f. 243.

150 Maros tartomány vezetősége felmentett Csik rajonból november 8-án 173, november 30-án 79 családfőt (RNL-MsMH, MMAT Nt, 71/1952. ircs. f. 44b.); Gyergyó rajonból 1952. október 4-én több mint száz családfőt, majd október 25-én, november 8-án és 23-án további családfőket mentettek fel (MsMTL, MAT Nt 31/1953. ircs. f. 30–33.; RNL-MsMH, MMAT Nt, 64/1952. ircs. f. 139–142.); Hévíz rajonban 1952. november 8-án 129 családfőt (RNL-MsMH, MMAT Nt, 73/1952. ircs. f. 171–173.); Kézdivásárhely rajonban 1952. szeptember 27-én 110 családfőt, majd október 4-én, november 8-án és 10-én további családfőket mentettek fel (RNL-KvMO, Kézdiv Raj Nt, 8. mut. II. r., 56. ircs. f. 1.; 57. ircs. f. 29–49., 51–52.)

ezek mögött adózási vagy politikai okok állhattak (pl. a kollektív gazdaságban „leleplezett” kulákok kerülhettek ezekre a listákra).¹⁵¹

1952. november 23-án a tartomány vezetősége utasította Erdőszentgyörgy (és valószínűleg a többi) rajon vezetőségét, hogy vizsgálják felül a névjegyzékeket, és töröljék azokat, akik anyagi helyzete már nem indokolja, hogy kulákként kezeljék őket. Ez azonban nem jelentette azt, hogy kikerültek volna a hatalom célkeresztjéből: őket egy külön nyilvántartásban kizsákmányolókként vagy volt kizsákmányolókként kellett nyilvántartani.¹⁵²

Az utasítást követően elkezdték összeállítani az utóbbiak névjegyzékét; ezek a listák 1959-ig a kulák-névjegyzékekkel párhuzamosan készültek. Az év folyamán más, a kuláknak minősítettek és családjaikat érintő akciók is zajlottak; ezek egyike a kulákok gyerekeinek a tanintézményekből való kizárása volt. Székelyudvarhely rajon két középiskolájában már 1950 szeptemberében tudunk kizárásokról.¹⁵³ 1951 augusztusában a Tanügyminisztérium a tanulmányi ösztöndíjak és bentlakási helyek osztályszempontok szerinti elosztásáról is rendelkezett, mégpedig oly módon, hogy több társadalmi csoport tagjait kizárták ebből a folyamatból. 1952-ben újabb hasonló intézkedésre került sor: július 28-án az RMP KV politikai büroja határozatot hozott „a tanulók és diákok társadalmi összetételének megjavítására”. Ebben arra utasították a Tanügyminisztériumot, hogy a kulákgyerekeket irányítsák szakiskolákba, akárcsak a volt háborús bűnösök, árulók, kémek, valamint a [háború elől] határon átmenekülők gyerekeit.¹⁵⁴ A határozat elfogadása előtti megbeszélésen Gheorghiu-Dej arról is beszélt, hogy a kulákok gyerekeit ki kell zárni bizonyos típusú tanintézményekből. Az utóbbiak közül a tanítóképző iskolákat külön is megemlítették.¹⁵⁵

151 1952. október 18-án több Kézdi rajoni községben pót-kuláknévjegyzékeket állítottak össze (RNL-MsMH, MMAT Nt, 69/1952. ircs. f. 51-67.; és RNL-KvMO, Kézdiv Raj Nt, 8. mut. II. r., 56. ircs. f. 9-27.)

152 A MAT Nt VB 17650/1952. sz. utasítása, RNL-MsMH, Erdősztgy Raj Nt, 16/1953. ircs. f. 31.

153 A székelykeresztúri gimnáziumból kizártak kapcsán lásd Kristó: i. m. 201-203. p.; A székelyudvarhelyi tanítóképző iskolából 1950. szeptember 25-én kizártakról bővebben: Máthé: i. m. 78. p.

154 Ioan Scurtu (coord.): *Stenograma Țe Ședințelor Biroului Politic și ale secretariatului Comitetului Central al P.M.R.* Vol. IV. (partea a II-a) 1952. București, 2007, Arhivele Naționale ale României. 292-293. p.

155 Gheorghiu-Dej: „Pontosítani kell, milyen iskolákból kell kizárni a kulákok fiait, a pedagógiaiból stb.” Scurtu: i. m. 300. p.

A határozatot Székelyföldön 1952-ben hajtották végre; az általános és középiskolákból tömegesen zártak ki tanulókat kulák származásuk miatt.¹⁵⁶ Amint a visszaemlékezésekből kiderül, az érintettek úgy próbálták megkerülni az intézkedést, hogy gyerekeik Bukarestben vagy más, a lakhelyüktől távoli helységben végezték el a középiskolát.¹⁵⁷

Egy másik, a kuláknak minősítettekét sújtó intézkedés a kilakoltatás volt. Már a negyvenes évek végétől, az ötvenes évek elejétől bevett gyakorlat volt a kuláknak minősítettek lakásainak, ingatlanjainak lefoglalása. Ezekben többnyire intézmények székhelyei kaptak helyet, de gyakran különféle hivatalos személyeket költöztettek az elkobzott lakásokba. A jelenség a kollektivizálással, illetve 1952-ben, a községi néptanács-elnökök és titkárok lecserélésekor vált tömegessé.

A KB politikai bürojának 1952. június 12-i ülésén arról határoztak, hogy mintegy 8000–10 000 gyári munkást a községi néptanácsokhoz küldenek. A szándék az volt, hogy néptanácselnöki és titkári tisztségekbe nevezzék ki őket. Az intézkedést Dej részben a politikai harccal, részben pedig azzal indokolta, hogy községi szinten nem alkalmazzák megfelelően a párt politikáját.¹⁵⁸ A visszaemlékezések és az iratok valóban arról tanúskodnak, hogy a helybeliekből álló közigazgatási apparátus – még ha hithű kommunisták voltak is – próbálták a helyi érdekeket védelmezni. Az ország vezetése úgy vélekedett, hogy a helyi kötődésekkel nem rendelkező, városi kommunista párttagok hatékonyabban fogják végrehajtani az általuk kiadott utasításokat. Maros tartományban az új néptanácselnököket és titkárokat 1952. július 6-án hajnalban szállították ki a községekbe. Ezek egy részét olyan kulákok házaiba szállásolták el, akiket kilakoltattak otthonaikból.¹⁵⁹ Az is előforult, hogy az így lefoglalt lakásokban intézményszékhelyeket vagy raktárakat hoztak létre. Az utcára tett családok kénytelenek voltak

156 Bővebben lásd Kristó: i. m. 92., 98–103., 168., 237., 241. p.; a csíkszeredai főgimnázium XI. A és B osztályaiból 16 tanulót zártak ki 1952-ben. *Csíki Hírlap*, 2014. június 20–22., 21. p.; 1952-ben a nagygalambfalvi általános iskola három vagy négy tanulóját kulák származás vádjával kizárták az ötödik osztályból, a kobátfalvi általános iskola hatodik osztályából szintén kizártak legalább egy tanulót. Vö. Oláh Sándor: „Az ellenség nem tudta magáról, hogy ellenség...” *Székelyföld*, 2022. augusztus.

157 Kristó: i. m. 95. p.

158 Mert vezetőségükben „sok kispolgári és felforgató elem van”. Fordítás román nyelvből. Scurtu: i. m. 204–205. p.

159 Kristó: i. m. 65–66., 126., 150–151., 186., 205. p. A Magyarhermány faluban történt kilakoltatásokról és beköltözésekről lásd Máthé: i. m. 79., 107–109. p.

rokonaiknál vagy ismerőseiknél meghúzni magukat.¹⁶⁰ A kilakoltatásoknak – mivel a korabeli jogszabályok nem tettek volna lehetővé ilyen intézkedéseket – nincs írásbeli nyoma, az azonban teljesen egyértelmű, hogy ezek a tartományi pártvezetés tudtával és jóváhagyásával történtek.¹⁶¹ Az előbbi okok miatt a kilakoltatottak pontos számát sem ismerjük, de mindenképpen legalább százas nagyságrendben került sor ilyen esetekre a tartományban.¹⁶²

1953

Az 1953-as évre vonatkozóan a hatalom külákpolitikájának egyik új fejleménye a kulákok azonosítására szolgáló alap-irányelvek módosítása volt. Az új változatot a Román Munkáspárt Központi Bizottságának 1953. február 29. – március 1-i plenáris ülésén ismertették. Eszerint azok minősültek kuláknak, akik:

- 1947 és 1951 között olyan mezőgazdasági földtulajdonnal¹⁶³ rendelkeztek, amelyet egy vagy több, 30 munkanapnál tovább alkalmazott személlyel műveltek;

- akik mezőgazdasági tulajdonukat teljesen vagy részben másnak adták ki művelésre;

- akik 1947 és 1951 között öntözött kerttel, gyümölcszárítóval, disznóhizlaldával, fejőstehenekkel, apaállatokkal rendelkeztek, ilyen típusú tulajdont jövedelemszerzési céllal bérbe adtak vagy ezek műveléséhez/gondozásához fizetett munkaerőt alkalmaztak;

- akiknek 1947 és 1951 között mezőgazdasági tulajdonuk mellett más jövedelemtermelő termelőeszközeik (malmok, gépek, műhelyek, pálinkafőzők, halászati eszközök, stb.) voltak, és azokat családi szükségleteik fedezésén túl jövedelemszerzési célra is használták;

160 Az Udvarhely rajoni Recsenyében és Kobátfalván kollektív gazdaság-székháznak, illetve gabonaraktárnak foglalták le kuláknak minősített családok házát. RNL-MsMH, RMP-MTB, 46. ircs. f. 83–87.

161 „Ezekre a kérdésekre Bota elvtárs válaszol, pontosítva, hogy a lakásokért lehet kényszerítést alkalmazni a kulákoknál.” 1952. július 5-én felvett jegyzőkönyv a Tartományi [Párt]Bizottság rendkívüli bővített üléséről. Fordítás román nyelvről. Bota Nicolae a Maros Tartományi Pártbizottság elsőtitkára volt. RNL-MsMH RKP-MTPB, 43. ircs. f. 91.

162 Abból a számból ítélve, amit a gyorstalpaló kurzuson meg nem jelentek pótlására kértek.

163 Szántó, gyümölcsös, szőlő, kert, legelő, kaszáló, erdő, [halas]tó.

- akiknek vidéki közegben kereskedelmi vagy szolgáltató célú vállalkozásaik voltak (ezek közé a kocsmák, vendéglők, szálláshelyek, építkezést vagy szállítást végző vállalkozások, mezőgazdasági vagy kisipari áruk viszonteladásával foglalkozó vállalkozások tartoztak); akik pénzt vagy mezőgazdasági terményeket kölcsönöztek kamatra vagy munkában való törlesztésért.

Nem minősültek viszont kuláknak azok, akik más helységeiben lévő gyárakban vagy intézményekben dolgoztak, és emiatt adták ki művelésre mezőgazdasági földtulajdonaikat, ha ezt a területet egy átlagos földműves család meg tudta művelni. Ugyanígy nem tekintették kuláknak azokat, akik a mezőgazdasági munkák csúcsidőszakában családtagjaik mellett 30 napnál kevesebb ideig más munkakerőt is igénybe vettek; mint ahogy azokat sem, akik azért alkalmaztak idegen munkaerőt, mert egy családtagjuk munkaképtelen volt, esetleg katonai szolgálatát töltötte.¹⁶⁴

Az 1953 februárjában ismertetett alap-irányelvek az 1952 áprilisában kiadottak „finomhangolásának” tekinthetők; általuk a hatalom elfogadta, hogy egy család kieső munkaerejének pótlására akár külső munkaerőt alkalmazhat. Szintúgy könnyítést jelentett az a pontosítás, amely szerint azok az egyének, akik csak a létfenntartáshoz elegendő hasznot kitermelő vállalkozásokat működtettek, nem minősültek kuláknak.

Az 1953-as év másik újdonsága az volt, hogy országos és tartományi szinten a kulákügyek intézésére és az eltitkolt földterületek felderítésére külön bizottságot hoztak létre. Májusban a kormány apparátusából olyan küldötteket jelöltek ki, akik a tartományi bizottságokban az ilyen jellegű munkákat felügyelték, és valószínűleg az új irányvonalat is ők ismertették („dolgozták fel”) a tartományi vezetéssel.¹⁶⁵

A kormány döntése nyomán 1953. május 20-án a tartományban létrehozták „a kulák-kérvényeket kivizsgáló és új földterületeket felfedező tartományi bizottságot”,¹⁶⁶ amely 1953. június 14-ig majdnem ezer

164 Dobrinu: i. m. 249–251. p.

165 A Magyar Autonóm Tartomány vonatkozásában 1953. május 13-án két személyt nevesítettek erre a feladatra: Kedves Pault/Pált és Pruner Petret, a Mezőgazdasági Minisztérium egy hivatalnokát. Dobrinu: i. m. 245–246. p.

166 „A fellebezések elintézésének és új földterületek beazonosításának tartományi állami és pártbizottsága.” Tagjai: a Tartományi Pártbizottság Mezőgazdasági Ügyosztályának vezetője, a Tartományi Néptanács alelnöke, a Tartományi Néptanács Mezőgazdasági Ügyosztályának vezetője, a Tartományi Néptanács Pénzügyi Ügyosztályának vezetője, és az Állami Begyűjtési Hivatal tartományi megbízottja.

személy ügyében hozott intézkedést: ezek egy részét törölték a kulák-névjegyzékekből, másokat áttettek a „volt kizsákmányolók” közé. Mindamellet a bizottság pár tucat olyan személyt is kulákká minősített, akik nem szerepeltek a korábbi névjegyzékekben.¹⁶⁷

A kulákok számának csökkenésében szerepet játszott egy másik folyamat is: a 308/1953-as minisztertanácsi rendelet értelmében ekkor már zajlott a magántulajdonú földterületek átvétele, amely során a kuláknak minősített gazdák is átadták mezőgazdasági földterületeiket az államnak.

1953 júliusában további két faluval nőtt a tartomány területe, és belső átszervezésre is sor került.¹⁶⁸ 23-án a vezetőség bekérte a rajonoktól a kulákok és „volt kizsákmányolók” létszámát¹⁶⁹, majd 31-én burkoltan a névjegyzékekben szereplők számának csökkentésére utasította a rajoni kulák-ellenőrző bizottságokat.¹⁷⁰ Ugyanakkor azt is megfogal-

nak helyettese. Dobrinu: i. m. 255. p. Rajoni szinten is létrehoztak ilyen bizottságokat. A bizottság neve később Tartományi Kulák-Ellenőrző Bizottságra rövidült. Elnöke eleinte Bob Ioan, de 1953 szeptemberében már Szabó Frank Ioan/János. 1954-ben már nincs ilyen tartományi bizottság, a kulákokkal kapcsolatos döntéseket a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottságának elnöke és titkára írja alá. RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 17/1950. ircs. f. 50., 18/1950. ircs. f. 199., 227.

167 Az 1953-ban benyújtott 2326 fellebbezésből helyt adtak 798-nak, és 157 személyt áttettek a volt kizsákmányolók névjegyzékébe, azaz összesen 955 személyt levettek a tartományi kulák-névjegyzékekről. Ugyanebben az évben „felfedeztek” 38 új kulákot, így 1953. május 20-a körül 6158 személyt tartottak számon kulákként a tartományban. A bizottság 1953. június 14-i ülésén részt vett a központi (országos) bizottság két tagja is; egyikük Pop Victor volt. Dobrinu: i. m. 255–257. p.

168 Az 1953. július 13-ai Hivatalos Közlönyben (*Buletinul Oficial* nr. 21. bis/1953) megjelent 268/1953. sz. rendelet szerint a Hévíz rajoni Borszék és Hévíz községeket várossá nyilvánította; Nagysolymos községet Erdőszentgyörgy rajonból átcsatolták Udvarhely rajonhoz; Kommandó községet Ploiești tartomány Cislău rajonjából átcsatolták MAT Kézdivásárhely rajonjához; Petek falut átcsatolták Sztálin tartomány Kóhalom rajonjától Udvarhely rajon Székelyderzs községéhez; Radnótfája község Ierbus tanyáját átcsatolták Szászrégen városhoz.

169 Törölt kulákok száma, összes kulákok száma, „volt kizsákmányolók”-ként nyilván tartott kulákok száma. RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 17/1950. f. 50.

170 A körlevél elismerte, hogy 1952 tavaszán sok „dolgozó- és középparasztot” kuláknak nyilvánítottak, és felszólította a rajoni szerveket, hogy időben és alaposan végezzék el a kulák-névjegyzékek ellenőrzését. A pontos munka indoklásánál, bár a szokott érvrendszer is felvonul (az ellenség karjaiba taszítunk becsületes dolgozókat, időben kell a pénzügyi szervezetnek tudniuk a kulákok számát, stb.), egy helyen egy humánus érv is feltűnik: „nem szabad becsületes állampolgárok megélhetésével játszani”. (Fordítás román nyelvről.) A körlevél emellett megdorgált egyes rajoni néptanácsokat a munkájuk silány minősége miatt, és egy pontos névjegyzék összeállítására szólította fel őket. RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 18/1950. ircs. f. 232–233.

mázták, községektől és rajonoktól pontosabb és részletesebb munkát várnak el¹⁷¹, a községi névjegyzékek jóváhagyását pedig továbbra is a tartomány vezetőségének hatáskörében tartották.¹⁷² Az utóbbi gyakorlat a tárgyalt évben legalább egy rajon esetében a névjegyzékek véglegesítésének szeptember közepéig való elhúzódását eredményezte, ez pedig az adó kivetését is hátráltatta.¹⁷³

A Pénzügyminisztérium – akárcsak az előző években – 1953 augusztus végén utasította a tartományi pénzügyi ügyosztályokat, hogy 1953. szeptember 15-ig állítsanak össze egy összehasonlító kimutatást az 1952-es és 1953-as névjegyzékeken szereplők számával, a különbségek okainak feltüntetésével¹⁷⁴, de ennek a minden évben elrendelt kivizsgálásnak semmilyen következményét nem ismerjük.

A Román Munkáspárt Központi Bizottságának 1953. augusztus 19–20-i plenáris ülésén újabb gazdaságpolitikai fordulatot jelentettek be. A mezőgazdasági politikában – még ha áttételesen is – több súlyos hibát beismertek.¹⁷⁵ A hibák felsorolásakor elhangzott az is, hogy egyes kulákgazdaságokkal szemben túlzottan magas és törvényellenes adókat, beszolgáltatási és más kötelezettségeket róttak ki, valamint hogy irreális vetésterveket állapítottak meg számukra, amelyek eredménykép-

171 A körlevél emellett megdorgált egyes rajoni néptanácsokat a munkájuk silány minősége miatt, és egy pontos névjegyzék összeállítására szólította fel őket. A községi ellenőrző bizottságnak minden, névjegyzékbe javasolt személyről részletes adatokkal alátámasztott véleményezést kellett összeállítania (név, házszám, a családtagok és családfelelő életkora, hányan dolgoznak a gazdaságban, vagy ha más munkahelyen, mezőgazdasági területi művelési ágak szerint, jövedelmi források – kocsma, pálinkafőző üst, malom –, szolgát ha tartott, és a szolgatartás időszaka stb.).

172 A rajoni bizottság határozata mellé csatolni kellett a véleményezést és az illető felmentési kérelmét, majd jóváhagyásra a tartományi bizottsághoz kellett küldeni. Csak a tartományi jóváhagyás után lehetett a végleges kulák-névjegyzéket a községben kifüggeszteni.

173 Erdőszentgyörgy Rajon Néptanácsa Pénzügyi Osztályának egy 1953. szeptember 15-i átíratából kiderül, hogy sok esetben a kulák-névjegyzékek még abban az időpontban sem voltak véglegesek, mert a rajoni néptanács jóváhagyta a kuláknak minősítették törlését, és erről írásban le is értesítette az érintetteket, de a tartományi néptanács nem értett egyet a törléssel. Emiatt a végleges névjegyzékek összeállítása elhúzódott, és így a [mezőgazdasági] adót sem lehetett kivetni. RNL-MsMH, Erdősztgy Raj Nt, 54/1953. ircs. f. 87.

174 RNL-MsMH, Erdősztgy Raj Nt, 54/1953. ircs. f. 88. A Pénzügyminisztérium 162 062/1963. augusztus 31-i átírat.

175 Hotărârea plenarei lărgite a CC al PMR din 19–20. august 1953. Dan Cătănuș – Octavian Roske: *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*. Vol. II., 1953–1956. București, 2005, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 131–140. p.

pen lecsökkent a kulák-gazdaságok terméseredménye, a tulajdonosok pedig parlagon hagyták földjeiket vagy elhagyták gazdaságaikat.

Egy határozat, amelyet ekkor fogadtak el, a korábbi, 1949 márciusában megfogalmazott álláspontot hangsúlyozta: nemzetgazdasági szempontból fontos, hogy a kulák-gazdaságok képesek legyenek többlettermelésre, kifizessék az adójukat, beadják a kötelezően beszolgáltatandó terményeket, valamint hogy az általuk megtermelt többletet piacon értékesítsék. A kulákok korlátozásának politikája továbbra is érvényben maradt, de azt úgy kellett végrehajtani, hogy az érintettek eleget tudjanak tenni az állammal szembeni gazdasági kötelezettségeiknek – azaz termelőképesnek kellett maradniuk.

1954

1954-ben a kulák ügyek veszítettek fontosságukból: a tartományi vezetés március végén ugyan kihangsúlyozta az adózóképes személyek felkutatásának fontosságát, de a községi kulák-névjegyzékek jóváhagyása ügyében a döntéshozatalt a rajoni néptanácsokra bízta.¹⁷⁶ Egy május 14-én kiadott utasítás szerint az alárendelt rajonoknak az adott hó végéig kellett rendbe tenniük az említett névjegyzékeket.¹⁷⁷ A végrehajtást részletekbe menően nem ismerjük, de az említett évben a tartományban 1888 családfőt minősítettek kuláknak.¹⁷⁸

176 1954. március 27-én a Tartományi Végrehajtó Bizottság arra utasította a rajoni végrehajtó bizottságokat, hogy miután eldöntötték egy személyről, kulák-e vagy nem, a meghozott döntésekről értesítsék a rajoni szervezetet anélkül, hogy a tartományi jóváhagyásra várnának. A rajoni végrehajtó bizottságok utólagos módosításokat is végrehajthattak, amiről a tartományi vezetést szintén csak értesíteni kellett. (A döntéshozatal egy alsóbb szintre való utalása arra utalt, hogy a kérdést már kevésbé tekintik fontosnak, valamint a központi ellenőrzés lazítását is jelentette.) Egyébként a körlevél a tehető adózóképes gazdálkodók felkutatására ösztönzött: egyrészt figyelmeztette a rajoni végrehajtó bizottságokat, hogy komoly indok nélkül senkit ne minősítsenek kuláknak, másrészt jelezte számukra, hogy új „kizsákmányoló elemeket” (azaz kulákokat) kell felfedezniük. A Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa Végrehajtó Bizottsága 2800/I. sz. körlevele a rajoni néptanácsok végrehajtó bizottságaihoz. RNL-MsMH, Régen Raj Nt, 18/1950. ircs. f. 199., ugyanaz RNL-MsMH, Erdősztyg Raj Nt, 3/1954. ircs. f. 96 és 13/1954. ircs. f. 225.

177 Azaz az 1953. évi névjegyzékek összeállítása óta történt módosítások alkalmazásával új névjegyzékeket kellett készíteni. RNL-MsMH, Erdősztyg Raj Nt, 4/1954. ircs. f. 92.

178 RNL-MsMH, MMAT Nt, 85/1951. ircs. f. 7.

1954. november 8-án a Központi Bizottság politikai büroja úgy határozott, hogy a kulák-névjegyzékeket ezúttal is felül kell vizsgálni, de a határozat tartományi alkalmazásáról eddig nem került elő irat.¹⁷⁹

1955

1955 februárjában a tartomány pénzügyi szerve utasította Erdőszentgyörgy (és feltehetően a többi) rajon vezetőségét, hogy a névjegyzékből törölt, de volt kizsákmányolóként nyilvántartott kulákokat ugyanolyan (50%-os) adó- és beszolgáltatás-növelésnek kell alávetni, mint a tényleges kulákokat.¹⁸⁰ Az intézkedés abszurditása abból adódott, hogy 1952 őszén a „volt kizsákmányolók” kategóriát éppen azok számára hozták létre, akiknek már nem volt megadóztatható vagyonuk. Úgy tűnik, a két évnyi felmentéssel csupán az volt a hatalom célja, hogy ezen adóalanyok gazdaságilag újra megerősödjenek – legalábbis annyira, hogy ismét legyen mit elvenni tőlük. Másként fogalmazva: igazából nem a politikai hovatartozás számított, hanem a gazdasági szempont: csak az volt a fontos, hogy a vidéki lakosságból minél többet sajtoljanak ki. Az „új kulák” kategóriájába soroltak pénzügyi kötelezettségei mellé két évre visszamenőleg 50%-os többlet-adót kellett kiszámítani, azoknak pedig, akiket csak 1954. október 31. után töröltek a kulák-névjegyzékekből, szintén megemelt pénzügyi kötelezettségeknek kellett eleget tenniük.

1956

1956. január 10-én újabb közigazgatási átrendezésre került sor, amely abban tért el a szokásos átrendezésektől, hogy ezúttal a korábban tanyának tekintett településeket faluvá minősítették. A MAT esetében ez 184 „új” falut eredményezett. Ugyanekkor a tartományhoz csatoltak

179 A Román Munkáspárt Központi Bizottsága politikai bürojának 1954. november 8-i határozata a kulák-névjegyzékek felülvizsgálatáról. Marius Oprea: „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final, 1953–1962. Dorin Dobrinu – Constantin Iordachi (szerk.): *Tărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România*. Iași, 2005, Polirom, 87. p.

180 A Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsának Pénzügyi Ügyosztálya által kiadott, Erdőszentgyörgy Rajon Néptanácsának pénzügyi részlegéhez intézett 25. sz. utasítása. RNL-MsMH, Erdősztygy Raj Nt, 25/1956. ircs. f. 2.

Kulák-névjegyzékek Erdőszenyörgy rajonban

Sorsz.	Községek	1951. máj. 24.	1952 – első (máj. 27. – jún. 10.)	1952 – második (jún., júl. 12.–28.)	1952. aug. ápr.–jún. nov. 21.	1954. ápr.–jún. nov. 21.	1956. jan. 19.	1957. máj. 29.	1958. jún. 5	1958. szept. 20.	1959. jún. 2.
1.	Alyha	2	18	júl. 18.	4						
2.	Étd	11	37	máj. 29.	51	júl. 17.	+11				
3.	Balavásár	9	95	júl. 28.	35	júl. 28.	7	6	4	4	4
4.	Székelybere	8			64		21	2	2	2	4
5.	Börzöd	10	39	máj. 27.	50	júl. 18.	44	5	3	4	5
6.	Bordos	15	21	jún. 1.	38	jún. 7.	22	4	4	4	8
7.	Mikháza	1	21	jún. 8.				m. t.	m. t.	m. t.	m. t.
8.	Nagykend	20	29	jún. 1.			+1	31	3	2	3
9.	Kibéd	4	27	jún. 1.				21			3
10.	Körödszenmárton	10	-				-	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.
11.	Köröspatak	8	17	máj. 28.			19	1		1	1
12.	Remete	5	37	jún. 10.			+6	16	m. t.	m. t.	m. t.
13.	Gyulakúta	12					25	6	6	6	8
14.	Makfalva	7	42	jún. 8.			30				2
15.	Ny-magyarós	3	39/40	jún. 8.	73	júl. 24.		27	3	2	2
16.	Mártkód	4	38	jún. 28.			33	3	3	3	7
17.	Havad	7	75	jún. 26.	12	júl. 22.	22	4	4	4	6
18.	Sófalva	-	11	jún. 9.	19	júl. 17.	3				4
19.	Parajd	8	14	jún. 9.	34	júl. 25.		9	3	2	2
20.	Erdőszenyörgy	22	96	máj. 29.			54	8	7	7	8
21.	Szováta	12	50	jún. 9.			42	3	3	2	3
22.	Sóvárad							4	4	4	6
23.	Sirőd	3	13		26	júl. 19.		15	1	1	1
24.	Solymos	-	51	máj./jún.			+7	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.
25.	Hármasközség	7	30	máj. 30.	8	júl. 12.		48	6	5	6
26.	Zágor	-	-				-	m. t.	m. t.	m. t.	m. t.
27.	Székelyvécke	-	n.a.		20			13	m. t.	m. t.	m. t.
		187	687/688		+444		+89	534	63	59	53
								57	81	63	

Forrás: RNL-MsMH Erdőszty Raj NI, 3/1952. ires. f. 1-4., 137/1952. ires. f. 253-269., 54/1953. ires. f. 14-84., 7/1956. ires. f. 1-16., 28/1958. ires. f. 57-64., 9/1957. ires. f. 39-40., 28/1958. ires. f. 13-14., 55-56.; MMAP NI, 65/1952. ires. 1952. szeptember 27-e után Körödszenmártont más rajonhoz csatolták, Solymos község nevét Nagysolymosra változtatták (Nagysolymos és Kissolymos falvakkal), és a rajonhoz csatolták Székelyvécke községet.

1956. január 10-től Étd., Mikháza, Remete, Nagysolymos, Zágor, Székelyvécke községeket más rajonhoz csatolták, Szováta városról leválták Sóvárad község.

m. t. – más rajonhoz csatolták

négy „régí” falut¹⁸¹ is, és létrehozták Székelykeresztúr rajont.¹⁸² Az átszervezést követően tehát a MAT tíz rajonnal (és Marosvásárhely várossal), továbbá 12 várossal és 226 községgel – összesen 702 településsel – rendelkezett.

A Román Munkáspárt 1956. július 16–17-i plenáris ülésén – a csatlós államok mindegyikében kibontakozó reformhullám szellemében – külön kitértek a kulákok helyzetére is.¹⁸³ Amint az ülésen meghozott határozatban leszögezték: az utóbbiakat célzó megszorító intézkedések, valamint a „mezőgazdasági tulajdon természetes szétaprózódása”¹⁸⁴ eredményeképpen a kulákgazdaságok száma jelentősen lecsökkent. Azt is megállapították, hogy az utóbbiak képtelenek gazdasági lehetőségeikkel arányosan kivenni részüket a termelésből. Úgy vélték, ezért „részben az egyes párt- és állami szervek” túlzott megszorító politikája a felelős. A probléma orvoslása érdekében azt javasolták, hogy a pártszervek igyekezzenek érdekeltté tenni a kulákgazdaságokat termelésük növelésében, emellett azonban a megszorításokat továbbra is alkalmazni kellett. Végül kifejtették, hogy a politikai büro által meghatározott irányelveknek köszönhetően javarészt sikerült kijavítani a kulákká nyilvánítás során elkövetett hibákat, de mivel a listákon továbbra is szerepeltek középparasztok, a névjegyzékek mihamarabbi felülvizsgálatát, valamint az indokolatlanul kulákká nyilvánítottak felmentését irányozták elő.¹⁸⁵ A határozat legfőbb újdonsága azonban az volt, hogy kiderült belőle: az államnak nemcsak a kulákok terményeire,

181 Gyergyótölgyes, Gyergyóholló, Teremi és Nagypatak.

182 Székelykeresztúr rajont Erdőszentgyörgy rajon öt falujából és Udvarhely rajon 27 falujából hozták létre, valamint az új rajon területén négy tanyát faluvá minősítettek. Kézdi rajontól átsatoltak Csík rajonhoz öt falut, Csík rajon egy faluját a rajoni székhely város alá rendelték; Gyergyó rajonhoz hozzácsatolták Tölgyes községet Bákó tartomány Csalhó rajonjától; Régen rajonhoz csatoltak hat falut Marosvásárhely rajontól és kettőt Hévíz rajontól, de egy falut átsatoltak Marosvásárhely rajonhoz. Marosvásárhely rajonhoz csatoltak négy falut Erdőszentgyörgy rajontól és egyet Kolozs tartomány Ludas rajonjától. Sepsí rajonhoz csatoltak egy falut (amely egyben községközpont is volt) Sztálin (Brassó) tartomány Sztálin rajonjától. 12/1956. számú rendelet, az 1956. január 10-i, 1-es számú Hivatalos Közlöny (Buletin Oficial) melléklete.

183 Octavian Roske – Florin Abraham – Dan Cătănuș: *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ 1949–1962*. București, 2007, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 454. p.

184 Valószínűleg arra a folyamatra utal, amely során az utódok között szétosztott birtok felaprózódott.

185 A határozat azt sugallta, hogy a kulákság legfőbb ismérve az idegen munkaerő kizsákmányolása.

hanem azok munkaerejére is szüksége volt. Ebből kifolyólag bizonyos feltételek mellett engedélyezték a kulákok és kulák-gyermekek felvételét a kollektív gazdaságokba, mezőgazdasági társulásokba és mezőgazdasági szövetkezetekbe.¹⁸⁶ Az 1951–52-es évek politikájához képest, amikor a hatalom utasítására egymást követték a mezőgazdaság szocialista egységeibe „befurakodott” kulákok kizárását célzó akciók, ez jelentős változásnak tekinthető, de egyben jól illusztrálja a gazdaságpolitikai szempontok elsőbbségét az elvi (osztályharcos) szempontokkal szemben.

Azzal kapcsolatban, hogy a gyakorlatban ez a kuláknak minősített családfelek számának csökkentését jelentette-e, csak néhány támpontunk van: Csík rajon esetében tudjuk, hogy az év végére a kuláknak minősítettek száma augusztushoz képest a felére csökkent,¹⁸⁷ a többi rajon esetében az 1957. év tavaszi–nyári névjegyzékeinél találunk hasonló vagy nagyobb mértékű csökkentést.¹⁸⁸

A magyarországi forradalom leverését követően, 1956. december 27–29-én zajlott a Román Munkáspárt Központi Bizottságának plenáris ülése. Ezen a társadalmi feszültségek csökkentése érdekében a gazdálkodó réteget érintő könnyítések jelentettek be, amelyek közül a legfontosabb a kötelező beszolgáltatás megszüntetése volt (a hús és gyapjú kivételével),¹⁸⁹ azonban a plenáris ülésen elhangzott jelentésében Gh. Gheorghiu-Dej a kulákokat érintő megszorító politika folytatásáról beszélt.¹⁹⁰

186 A kulákok gyerekei kollektív gazdaság- vagy mezőgazdaságitársulás-tagok lehettek, ha külön éltek a szüleiktől, és nem alkalmaztak idegen munkaerőt; a kulákok is beléphettek, ha támogatták a munkásmozgalmat vagy az 1945 előtti antifasiszta cselekményeket; ha 1944. augusztus 23-a után harcoltak Németország vagy Magyarország ellen, támogatták az 1945. évi földreform végrehajtását vagy az új rendszer kiépítését. Azokban a községekben, amelyekben a lakosság nagy része a kollektív gazdaság vagy mezőgazdasági társulás tagja volt, felvételt nyerhetett minden kulák, aki lojális magatartást tanúsított a rendszerrel szemben, de a beiratkozásuktól számított első években nem választhatták be őket a közös gazdaság vezetőségébe.

187 1956. augusztus 18-án 325 családfele szerepelt a rajoni névjegyzékben, 1965. december 31-én 170 családfele. RNL-MsMH, RMP-MTB, 142. ircs. f. 78.; MMAT Nt, 206/1957. f. 6–29.

188 Kivétel Sepsiszentgyörgy rajon, ahol csak mintegy 20 százalékos csökkentés történt. RNL-MsMH, MMAT Nt, 206/1957.

189 A Román Munkáspárt Központi Bizottságának 1956. december 27–29-i plenáris ülése. *Scântea*, 1956. december 30., 3791. szám, 1. p.

190 „Ebben a harcban a párt árucseré- és kereskedelemmel kapcsolatos politikájának biztosítania kell a munkásosztály érdekeinek ötvözését a dolgozó parasztság érdekeivel, a kulák-kapitalista elemek korlátozását, a népi-demokratikus rendszer megszilárdítását.” Fordítás román nyelvről. Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs jelentése a

Az 1956. évi kulák-névjegyzékek összeállításáról nincsenek részletes forrásaink; egy néhány évvel későbbi forrás szerint ebben az évben 3189 kulák gazdálkodót tartottak nyilván a tartományban.¹⁹¹

1957

1957. április elején a tartomány vezetősége utasította a rajonokat, hogy május 15-ig aktualizálják és küldjék meg a kulák-névjegyzékeket,¹⁹² június 5-én pedig a tartomány pénzügyi részlege küldött ki hasonló tárgyú utasítást.¹⁹³ A kulák-kérvényeket ekkor az RMP KB 1956. júliusi és decemberi határozatainak szellemében kellett elbírálni.¹⁹⁴

1957. augusztus 6-án újraszabályozták a mezőgazdasági adót; ennek során a kuláknak minősítettek befizetését – akárcsak az előző években – 30–50%-al növelték meg. Azt is előírták, hogy a kulák-névjegyzékeket a községek vezetősége decemberben kell hogy átadja a pénzügyi ügyosztályoknak, mivel az adóév kezdetét január 1-jére tették át.¹⁹⁵ A törvény a kivetett mezőgazdasági adó módosítását csak két esetben engedélyezte: ha az adóalany gazdasági vagy társadalmi besorolása megváltozott (ez a kulákká minősítésre vagy a kulákként való besorolás alóli felmentésre egyaránt vonatkozott), vagy ha az illető egy közös mezőgazdasági szervezet (kollektív gazdaság, társulás, stb.) tagja lett.¹⁹⁶ 1957. augusztus 26-án a tartomány vezetése valószínűleg az új mezőgazdasági adótörvénnyel összefüggésben döntött úgy, hogy a tartománybeli

Román Munkáspárt Központi Bizottságának plenáris ülésén. *Scântea*, 1956. december 30. 3791. szám, 2–3. p.

191 *Jelentés a társadalmi csoportok rajononkénti és tartományi elemzéséről, a Román Munkáspárt Központi Bizottsága 1958. június 9–13-i plenáris ülésének szellemében.* Román nyelven. RNL-MsMH, MMAT Nt, 51/1959. f. 1–6.

192 Arra utasították a rajonok vezetőségét, hogy bírálják el a még el nem intézett kulák-kérvényeket, majd ezután írják át a meglévő listát az új helyzetnek megfelelően. Az utasítás kihangsúlyozta, csak átírásról van szó, nem a névjegyzék újraellenőrzéséről. A Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa Végrehajtó Bizottsága 0422/I-es számú, 1957. április 9-i utasítása. RNL-MsMH, Mv Raj Nt, 24/1957. ircs. f. 6.

193 A MAT Nt Pénzügyi Ügyosztályának 6490/1957-es számú utasítása. RNL-MsMH, MMAT Nt, 206/1957. ircs. f. 125.

194 A MAT Nt Végrehajtó Bizottságának 0422/I-es számú, 1957. április 9-i utasítása. RNL-MsMH, Mv Raj Nt, 24/1957. ircs. f. 6.

195 379/1957. számú rendelet, 7. és 13. cikkely. RNL-KTL, Román Népköztársaság Államtanácsa – Rendeletek, 3043. számú mutató, 379. ircs. (a továbbiakban: 379/1957. számú rendelet).

196 379/1957. számú rendelet, 7. cikkely.

kulálokra 35–50% közötti emelést rónak ki, rajonok szerinti differenciálással.¹⁹⁷

Ebben az évben már nem a tartomány, hanem a rajonok vezetősége hagyta jóvá a kulák-névjegyzékeket; egy több évvel később készült jelentés szerint ezzel magyarázható, hogy 1354 gazdaságot töröltek a listákról.¹⁹⁸ Egy tartományi összesítésben 1957-ben 1775 gazdaság szerepelt a tartományi névjegyzékben;¹⁹⁹ ez körülbelül 45%-os csökkenés az az előző évi létszámhoz képest.

1958

A tartomány vezetősége 1958. március 21-én utasította az alárendelt rajonokat, hogy tisztázzák le a kulák-névjegyzékeket, és arra is magyarázatot kért, hogy miért van eltérés az adott időszakban rendelkezésükre álló kuláklétszám és az előző évben megadózott kulákok száma között.²⁰⁰ A rajonok válaszából az derül ki, hogy 1957 során 209 személyt mentesítettek a következő okokra hivatkozva: az illető átadta földterületeit az államnak, szétosztotta a fiai között, már nem voltak haszonállatai, vagy elhalálozott.²⁰¹

A KB 1958. június 9. és 13. között megtartott plenáris ülése a nyilvánosságnak szánt közlemény szerint a pártlétszám növelésével, az előléptetések szabályozásával és a párt társadalmi összetételének kérdéseivel foglalkozott²⁰², de az ülés szellemére hivatkozva a tartománybeli gazdálkodók társadalmi besorolását is felülvizsgálták: tartományi és rajoni bizottságokat hoztak létre, amelyek mindegyik község névjegyzékét ellenőrizték.²⁰³ Ennek nyomán a tartományban 382 családfő

197 A MAT Nt Végrehajtó Bizottságának 506-os számú határozata. RNL-MsMH, MMAT Nt – Végrehajtó Bizottság, 7/1957. f. 126.

198 *Jelentés a társadalmi csoportok rajononkénti és tartományi elemzéséről, a Román Munkáspárt Központi Bizottsága 1958. június 9–13-i plenáris ülésének szellemében.* RNL-MsMH, MMAT Nt, 51/1959. ircs. f. 1–6.

199 Ezek közül csak 1568 esetben tudtak különadókat kivetni. RNL-MsMH, MMAT Nt, 206/1957. ircs. f. 193.

200 Az 1772/1958-es számú, 1958. március 21-i utasítással. RNL-MsMH, MMAT Nt, 206/1957. ircs. f. 4., 30–31., 87.

201 RNL-MsMH, MMAT Nt, 206/1957. ircs. f. 193.

202 Kommuniké a Román Munkáspárt Központi Bizottságának plenáris üléséről. *Scântea*, 1958. június 14. nr. 4241, 1. p.

203 Tagjai közt voltak a Rajoni Néptanács Végrehajtó Bizottságának alelnökei és a rajoni pártbizottságok mezőgazdasági ügyekért felelős titkárai. *Jelentés a társadalmi csoportok rajononkénti és tartományi elemzéséről, a Román Munkáspárt Központi Bizottsága 1958. június 9–13-i plenáris ülésének szellemében.* RNL-MsMH, MMAT Nt, 51/1959. ircs. f. 1–6.

került fel újra a névjegyzékekre, így az év második felében már 1523 kulákgazdaságot tartottak nyilván.²⁰⁴ A rajon települései közül csak egy településről van két különböző időpontból származó adatunk erre az évre, ezek esetében viszont megfogható a létszámnövekedés ténye.²⁰⁵

A kulákok problémája a tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-i konferenciáján is szóba került. A tartományi párttitkár²⁰⁶ ezúttal is azt hangsúlyozta, hogy ebben a kérdésben a KB 1956. évi határozata a mérvadó, amely szerint ott, ahol a gazdálkodók többsége már bekerült a mezőgazdaság szocialista szektorába, azokat a kuláknak minősített egyéneket is be lehet venni, akik lojálisak voltak a rendszerhez – azzal a megkötéssel, hogy ezek nem tölthetnek be vezetői állást.²⁰⁷

1959

A kulákok száma 1959-ben tovább csökkent: februárban a tartományban 28 olyan község volt, ahol a helyi vezetőség egyetlen családfőt sem sorolt az említett kategóriába.²⁰⁸ Az egy évtizede tartó hátrányos megkülönböztetés és elszegényesítés azonban az 1959. március 30-án kiadott állami rendelettel ért véget, amely kinyilvánította: nem tekintik többé kuláknak azokat, akik az általuk meg nem művelhető földterületeiket átadják az államnak.²⁰⁹ Ez Maros tartományban a 4-5 ha-nál

204 RNL-MsMH, MMAT Nt, 51/1959. ircs. f. 1–6.

205 Erdőszentgyörgy rajonból rendelkezünk egy 1958. június 5-i, 57 neves jegyzékkel, és egy 1958. szeptember 20-i, 81 nevet tartalmazó jegyzékkel. RNL-MsMH, Erdősztgy Raj Nt, 9/1957. ircs. f. 39–40. és 28/1958. ircs. f. 55–56.

206 RNL-MsMH, RMP-MTB, 130. f. 178. A Maros tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27–28-i plenáris ülése.

207 RNL-MsMH, RMP-MTB, 130. f. 179. A Maros tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27–28-i plenáris ülése.

208 Ezek a következők: Kézdivásárhely rajonban: Kommandó község; Hévíz rajonban: Marosliget, Galócás és Borszék város; Székelykeresztúr rajonban: Galambfalva község; Sepsiszentgyörgy rajonban: Köröspatak, Mikóújfalva községek; Gyergyó rajonban: Marosfő és Vasláb községek; Udvarhely rajonban: Vágás, Ulke, Székelyvarság községek; Erdőszentgyörgy rajonban: Agyha, Sófalva, Siklód, Nagykend községek; Marosvásárhely rajonban: Koronka és Marosszentanna községek; Csík rajonban: Tusnádfürdő község. Régen rajonban volt a legtöbb kulák nélkülinek nyilvánított község, mint például: Bölkény, Görgényüvegcsúr, Kásva, Görgényhodák, Erdőlibánfalva, Alsóidecs, Marosfalfalu. RNL-MsMH, MMAT Nt, 206/1957. ircs. f. 193.

209 115/1959. sz. rendelet. Roske–Abraham–Cătănuş 2007. 489–493. p. Természetesen az intézkedést a szokásos kommunista mázba csomagolták, tudniillik a rendelet azzal indít, hogy Romániában megszűnt az „ember ember általi kizsákmányolása”.

nagyobb földterületek tulajdonosait érintette.²¹⁰ Noha magában a szövegben nem szerepeltek, a rendelet alkalmazási utasítása kitért mindazokra a jövedelemszerző berendezésekre is, amelyek üzemeltetéséhez a tulajdonosaiknak idegen munkaerőt kellett alkalmazniuk. Ha le akartak kerülni a kulák-névjegyzékről, nekik is át kellett adniuk az államnak az általuk birtokolt berendezéseket.²¹¹

A rendeletet a tartományi pártbizottság előbb a pártapparátussal, majd a vidéki lakossággal ismertette,²¹² április 7-én pedig rajoni és községi bizottságokat alakítottak annak végrehajtására. A hivatalos jelentés szerint sok kulák minősítésű gazda jelentkezett a községek vezetőségénél, hogy le kívánja adni a tulajdonában levő földeket, másokat pedig a vezetőségek hívtak be – vélhetően azért, hogy rábeszéljék őket az átadásra.

A végrehajtó közegek közlése szerint április 25-ig – azaz kevesebb, mint egy hónap alatt – a Maros tartományban ekkor nyilvántartott 1905 kulákból 1574 összesen 9159 ha területet adott át (5017 ha továbbra is a tulajdonukban maradt), és különféle más társadalmi csoportba tartozó személyektől további 3116 ha-t vettek át.²¹³ A volt kulákok emellett a következő jövedelemtermelő berendezések tulajdonjogáról mondtak le: 88 cséplőgép, 44 traktor és 17 önjáró cséplőgép (lokomobil).²¹⁴ A közigazgatási iratok szerint az előbbi kategóriába tartozók egyharmada a szocialista mezőgazdasági üzemekbe való felvételét is kérelmezte.²¹⁵

Természetesen akadtak példák ellenszegülésre is: Udvarhely rajonban 10 kulák azt mondta, nem adják le földjeiket, mert ezek megművelésére maguk is képesek (ez természetesen azzal járt, hogy termelősz-

210 RNL-MsMH, RMP-MTB, 230. i. rcs. f. 97.

211 RNL-MsMH, Hármasfalui Polgármesteri Hivatal, 446. i. rcs. f. 63.

212 Minden párt-alapszervezetben és nagygyűléseken is feldolgozták, hangosbemondón naponta beolvasták, faliújságokon közölték. RNL-MsMH, RMP-MTB, 230. i. rcs. f. 72–74.

213 Az összesen átvett 12 776 ha területből átadtak az állami gazdaságoknak 7889 ha-t, a kollektív gazdaságoknak 2633 ha-t és a helyi néptanácsoknak 1851 ha-t. A területek egy részét – mivel tulajdonosaik már bevetették őket – az őszi betakarításig meghagyták az utóbbiaknak. A helyi néptanácsok a nekik juttatott földekre megművelési szerződéseket kötöttek egyéni (?) gazdákkal a 630/1957-es MTH szerint. RNL-MsMH, RMP-MTB, 230. i. rcs. f. 72–74.

214 RNL-MsMH, RMP-MTB, 230. i. rcs. f. 72–74.

215 Az 1905 kuláknak minősített családfőből 586 kérte felvételét mezőgazdasági társulásokba, 189 kollektív gazdaságokba.

közeiket is meg kívánták tartani). Máshol a kuláknak minősített gazdák az engedélyezettnél több földet akartak megtartani,²¹⁶ bizonyos településeken pedig az addig napszámból élő szegénysorsúak részéről merültek fel aggályok. Az utóbbiak állítólag azt vitatták meg maguk között, hogy mivel eddig a kuláknak minősítettek földjeinek részesműveléséből tartották fenn családjaikat, ezután miből fognak megélni.²¹⁷ A leadott földek sorsa is érdekesen alakult: egyes helyi néptanácsok megpróbáltak azzal, hogy ezek mindegyikét a helyi kollektív gazdaságnak juttassák, de ezt a felettes hatóságok végül nem engedélyezték.²¹⁸

KÖVETKEZTETÉS

A kulák-névjegyzékek összeállítására a mezőgazdaság szocialista átalakítása során, 1949 és 1959 között került sor gazdasági, majd politikai (azaz a rendszerhűséggel kapcsolatos) szempontok alapján. A mindenkor politikai irányvonal olyannyira rányomta bélyegét a folyamatra, hogy hatására bizonyos időszakokban jelentősen megnőtt – akár meg is sokszorozódhatott – a kuláknak minősített családfők száma. A listák elkészítése során – noha ezek helyi szinten íródtak – a felettes hatalmi szervek nyomásgyakorlása a lokális szervek szórványos ellenállásának dacára is meghatározó maradt. A hatalom számára a gazdasági szempont volt az elsődleges – vagyis úgy kívántak minél nagyobb nagyobb bevételre szert tenni, hogy egyre több családfőt minősítettek kuláknak. Ha valaki szerény anyagi helyzete miatt nem teljesítette azokat a feltételeket, hogy gazdagparasztnak tekintsék, egyszerűen „kulákbérencnek” nyilvánították, az olyan egyének pedig, akik maguk nem voltak kulákok, de szüleik igen, „kuláfkfiókák” lettek. Máthé János magyarhermányi gazdálkodó, aki nemcsak szemlélője, de áldozata is volt ennek a rendszernek, igen találóan foglalta össze a hatalom kulák-politikájának lényegét: „Ha a korlátlan hatalom gőzével és nagyzási mániával telt fejekben született tervekhez újabb százmilliók kellettek, az a népi demokráciában nem okozott gondot. Egyetlen körlevélbe került, s a hajcsárok és pribékek hada az országban néhány nap alatt

216 Régen rajon Szászudvég községében egy gazda 4 ha helyett 5 ha-t próbált megtartani. Hasonlóan járt el egy másik Erdőidecs faluban: 8 ha-t kívánt megtartani az engedélyezett 5 ha helyett. RNL-MsMH, RMP-MTB, 230. ircs. f. 97.

217 Nyárádmagyarós, Csikfalva, Koronka, Mezőszabad, Mezőcsávás községekben. RNL-MMH, RMP-MTB, 230. ircs. f. 97.

218 Sóvárad, Somosd községekben. RNL-MsMH, RMP-MTB, 230. ircs. f. 97.

kuláklistára tett 40-50 ezer gazdát, a felemelt adókból és beszolgáltatásokból megszámlálhatatlanul ömlöttek a milliók.

Az ilyen gazdálkodás csak rövid ideig tarthatott. A földművesek hihetetlen nyúzása, és vagyonának pusztítása néhány év alatt a legszorgalmasabb és legkitartóbb gazdákat is tönkretette.”²¹⁹

Hajlék lovakkal, 2023

219 Máthé: i. m. 109–110. p. 1952. VII. 16–17-i bejegyzés.

Halász Péter

NYOLCVAN ESZTENDEJE HUNYT EL
MIKECS LÁSZLÓ

*„Tán egy új Széchenyi tűnt Benne el,
tudásával, hitével...”*

(Jékely Zoltán)

A mikor a moldvai csángók egyik legkiválóbb kutatója, Mikecs László 27 éves korában, épp nyolcvan esztendeje elpusztult a Krím félsziget mellett lévő taganrogi szovjet fogolytáborban, mindössze egy esztendővel volt idősebb, mint Petőfi Sándor, amikor halálra tiporták az Erdélybe törő orosz katonák paripái. Sőt, ha utána számolunk, kiderül, hogy még annyival sem: Mikecs alig több mint öt hónappal élt többet, mint Petőfi. Mindkettőjük vesztét idegen hadsereg okozta: Petőfi Sándorét a cári, Mikecs Lászlóét a szovjet. Mindkettejük végzetében szerepet játszott a „sors keze”, a talányos véletlenszerűség is. Ahogy Petőfinek sem kellett volna föltétlenül részt vennie a fehéregyházi ütközetben – tudjuk, hogy Bem nem is akarta odaengedni –, ugyanúgy Mikecs esetében sem volt törvényszerű, de még logikus sem, hogy a – ma talán így mondanánk – „baloldali érzelmű” történész nem engedelmeskedett a Kolozsvár kiürítését elrendelő katonai parancsnak, hanem naiv módon, fölszabadítóként várta a szovjeteket, akik fogságba ejtették, és a fogolytáborukban végezte életét.

A tragikus sorsú tudóst úgy ismeri az utókor, hogy történész, irodalmár, művészettörténész, néprajzkutató és nyelvész volt, Kósa László találó meghatározása szerint pedig „a legnemesebb értelemben vett magyarságtudományt művelte”¹. A néprajztudomány elsősorban a Kárpátokon túli magyarság, különösen a moldvai csángómagyarok egyik legavatottabb kutatójaként tartja számon. Legszebb méltatását talán Szabó T. Attila tollából olvashatjuk róla, aki ezekkel a szavakkal

1 Kósa 1969. 239. p.

búcsúzott fiatal pályatársától: „Kritikai gondolkozása magasan kiemelte őt kora értelmiségi rétegének tévedező, ábrándokat kergető tömegemberei közül.”²

Mikecs László Bihar vármegye Székelyhídi járásában, a kora Árpád-kor óta magyarok által lakott érmelléki tájon, Bihardiószegen született 1917. szeptember 27-én, innen indult arra a fényesen kezdődő életpályára, amely, bár 27 esztendőskorában tragikusan megszakadt, a magyarságtudomány legjelentősebb személyiségei közé vezette őt. Ősei évszázadok óta éltek ezen a tájon, és a parasztcsaládok sorából édesapja lépett elsőként értelmiségi, tanítói pályára. A gyermek Mikecset anyai nagyszülei Diószegen nevelték, itt érte őt az első világháború vége, és Trianon is, s csak hatesztendőskorában juthatott a már megcsonkított Magyarországon élő szüleikhez. Az elemi iskolát Cegléden, a középiskolát ugyanitt, valamint Aszódon végezte, ott is érettségizett.³

A kitűnően tanuló, szépirodalmi szárnyait is bontogató diák, aki egyszersmind jó atléta, tehetséges hegedűs is volt, beiratkozott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakára, fél év múlva pedig az Eötvös József Collegiumba is fölvettek. Az ehhez szükséges ajánlások között találjuk egyik gimnáziumi tanára, Geréb Gyula levelét, aki egyebek között azt írja róla: „Példás magaviseletű fiú, aki sikerét nem csupán ernyedetlen szorgalmának, hanem határozott kiváló tehetségének köszönheti. Nem a szajkoló, hanem az önállóan gondolkodó tanuló típusa, távol minden egyoldalúságtól.”⁴ Ez a jellemzés Geréb tanár úr jó pedagógiai érzékét mutatja, mert rátapintott tanítványa egyik legfontosabb tulajdonságára, az önálló gondolkozás, a véleményalkotás képességére. Mint látni fogjuk, rövid élete során akármilyen témakörhöz nyúlt, eredetit – néha talán túlságosan is eredetit – alkotott.

Az Eötvös Collegium tovább csiszolta a „kedves megjelenésű, szeretetre méltó, meggyerő és fegyelmezett természetű ifjú”⁵ személyiségét. A politika által akkor még el nem torzított kollégiumi szellemnek és saját hajlamainak megfelelően, tevékenyen tájékozódott a különböző

2 Szabó T. 1972. 515–516. p.

3 Nagy Varga 1988 8

4 Kósa 1989. IV. p.

5 Uo.

szellemi irányzatokban, de leginkább a tanárai – elsősorban a történész Mályusz Elemér és a nyelvész Pais Dezső – gyakoroltak nagy hatást tudományos arculatának kialakulására. Rajtuk kívül, leckekönyvének bizonyossága szerint, a filológus Horváth János, a nyelvész Zsirai Miklós, a turkológus Németh Gyula, a folklorista Solymossy Sándor, az irodalomtörténész Keresztury Dezső előadásait hallgatta, de látogatta Kodály Zoltán és Györfly István óráit is. Az Eötvös Collegiumban az önképzéshez hozzátartoztak a külföldi tanulmányutak is, Mikecs László saját költségén Ausztriában, ösztöndíjjal Németországban, majd ismét saját költségén Romániában képezte magát. Moldvában részt vett egy Dimitrie Gusti-féle szociológiai táborban, ahol megismerkedhetett a regáti román és magyar viszonyokkal. A kollégiumban olaszul, franciául és bolgárul tanult, sőt már a román nyelv tanulásában is előrehaladt, mert azt otthon, Bihardiószegen nem sajátíthatta el.⁶

1939-ben saját költségén ismét a Kárpátokon túli Ó-Romániával ismerkedett. Mint írja, Erdély magyarsága nem érthető meg az ott lakó más népek ismerete nélkül. Szükségképpen foglalkoztam hát szászokkal, és románokkal is. Az utóbbiak lehető legpontosabb megismerése, kultúrájuk felmérése, a magyarsággal való viszonyuk elejétől végig való felkutatása, világháború óta folytatott politikájuk, gondolkodásmódjuk figyelése egyúttal egyik legfontosabb magyar nemzeti érdek is. A magyar–román viszonyban, írja, még sok elintéznivaló kérdés van, és ennek kapcsán a 19. századi Salamon Ferenc történészt idézi: „...akivel valami célunk van, jól ismernünk legfőbb kötelességünk.”⁷ Ezért töltött 1939-ben ismét egy hónapot Nicolae Iorga Vălenii de Muntéban szervezett szabadegyetemén, de eljutott a moldvai csángó településekre is, mert már akkor elhatározta, hogy könyvet ír róluk.

Ezeket a tapasztalatait a *Románia* című, két kiadást is megért könyvecskéjében tette közzé 1940-ben. Jó stílusú, logikus gondolatmenetű könyv ez, fölismerései pontosak, bár optimizmusát az idő később jórészt megcáfolta, pesszimizmusát pedig igazolta: maradtak benne bőséggel olyan gondolatok, amelyek ma is megállják a helyüket. Iorga Vălenii de Munte-i tanfolyamán elhangzottakat nyilvánvalóan nem

6 Kósa 1989. VII. p.

7 Kósa 1989. VIII. p.

magyar füleeknek szánták, de a fiatal Mikecsnek és egy Miklós néven emlegetett útitársának hasznára volt, hogy betekinthessek a román elitnevelés boszorkánykonyhájába. A tanfolyam egyik előadója elmondta nekik, hogy a háború előtt ide lopóztak ki a határon túli – erdélyi és bukovinai – tanítók, vezetők, hogy előkészítsék a románok unióját. S amikor ez a Nagy-Romániát vizionáló vágyálmuk az elképzeltnél is hamarabb megvalósult, minden erejükkel arra törekedtek, hogy „az egyszerre meglett nagy ország birtoklására méltónak tüntessék fel a román népet: erősnek, vitálsnak, műveltnek, nyugatinak”. „Nem is a román vitalitás megerősítése volt a népi egyetem tárgya – írja Mikecs –, hanem a hangoztatása.”⁸ Iorga az egyetem megnyitásán „állást foglalt a nemzeti és politikai érdek mellett a tudományos igazság rovására”⁹. Mikecs ezen a szabadegyetemen ennél „furcsább” megállapításokat is feljegyzett, és nem hiszem, hogy elfogult lett volna a románok megítélésekor, egyszerűen tájékozódni akart, mert mint írta: meg kell ismernünk azt a népet, amellyikkel együtt kell élnünk. Jó megfigyelő volt, s megállapításait szellemesen tudta megfogalmazni. Saját népének helyzetéről is kíméletlenül vetette papírra meglátásait: „Középosztályunknak úgy hiányzik a jó tanár, mint a vénlánynak a férfi!”¹⁰ Igaza van Kósa Lászlónak, aki szerint egész „kis breviáriumot lehetne összeállítani Mikecs Romániájának fontos gondolataiból és megfigyeléseiből”¹¹. Úgy gondolom, a mű újrakiadása sem lenne tanulság nélkül való.

Mikecs Lászlót 1942-ben, 25 esztendőskorában kinevezték a kolozsvári gyakorló gimnázium „próbaszolgálatos” tanárának, és rövid élete végéig ez az oktatási intézmény volt a munkahelye. Ezt követően tanári munkája mellett írta tudományos műveit: két nagyobb tanulmányt a Kárpátokon túli magyarságról,¹² továbbá néhány kisebb cikket és recenziót. Bekapcsolódott az Erdélyi Tudományos Intézet munkájába, állandó munkatársa lett az *Erdélyi Múzeum*, valamint a *Hitel* és a *Termés* folyóiratoknak. Ezek a kisebb cikkek is becsületére válnának minden

8 Mikecs 1940. 25. p.

9 Mikecs 1940. 28. p.

10 Mikecs 1940. 44. p.

11 Kósa 1989. X. p.

12 Mikecs 1943. 441–507. p.; Mikecs 1944

magyarsors-kérdésekkel foglalkozó történésznek. Mindegyik Kelet-Közép-Európa népeinek sorsával, nemzeté válásuk buktatóival, a magyarsággal szembeni megkésettységük előnyeivel és hátrányaival foglalkozik. Őszinte empátiával, beleélő képességgel szemléli és írja ezeknek a kis népeknek a sorstörténetét. Írásainak hangvétele sok tekintetben a fiatal László Gyula „termékeny kételkedés” jegyében született mondatainak stílusára emlékeztet. Bizonyára nem véletlenül, hiszen mindketten Kolozsvárott, a rövid időre visszatért Észak-Erdély derűlátó hangulatában vetették papírra gondolataikat, ha nem is könnyen, de túltéve magukat a múlt árnyaként feltűnő, és a közeli jövőben fenyegető jelenségeken. Tanulmányai a *Termés* című, Kolozsváron kiadott társadalomtudományi folyóiratban¹³ jelentek meg, s a magyar¹⁴ és a két szomszéd nép – a szlovák és a román¹⁵ – „önszemléletét” vizsgálták. Hálás témakör volt ez akkoriban, hiszen mi, magyarok már többé-kevésbé túl voltunk a nemzeté válás folyamatának azon a rendszerint elkerülhetetlen, a realitástól el-elrugaszkodó szakaszán, ami óhatatlanul bekövetkezik minden idegen hatás alól kikerült közösségnél, de – amint ma már tudjuk – többször is visszatérhet, mint a váltóláz. Saját közösségi tapasztalataink alapján tehát könnyebben szomszédjaink fejére olvashattuk ennek a „gyermekbetegségnek” a veszélyeit. Ezt az alkalmat használta föl Mikecs László, hogy kifejtse véleményét a magyar „önszemléletről”, és számonkérje a szemlélet zsákutcáit és útvesztőit nem a szlovák és a román népen, hanem a fellegekben járó történészein és politikusain. Helyesen ismerte fel a „mítoszteremtő történelemírás” közös ismérveit. „A tünet – írja – igen ismerős, analógiájáért nem kell messzire mennünk. Szomszédaink, a románok és a szlovákok ugyanígy állandósították heves romantikus nacionalista érzelmeiket, szemléletüket, s ugyanígy ismételtgették dicső voltukat. A turanizmus testvérjelensége tehát a románok dákoromanizmusa és a szlovákok Szvatopluk-Cirillo-Methodizmusa.”¹⁶ Csak hogy a dolog gyakorlati hasznát tekintve számottevő különbség van a kétféle jelenség

13 1942–1944 között Kolozsváron negyedévente megjelenő nemzedéki folyóirat a reformértelmiség és a népi írók gondolatait közvetítette.

14 Mikecs 1943c. 69–80. p.

15 Mikecs 1943b. 76–102. p.

16 Mikecs 1943c. 74. p.

között. Erre is rámutat Mikecs, amikor kifejti, hogy „az ős- és rokonságkutató lázban bár kiterjedt rokonságot kerítettünk magunk köré, gyakorlatban magunkra maradtunk. Erőnket mitsem gyarapította, hogy a finnekkel vagy zürjénekkkel, vagy különböző türk népekkel éreztünk közösséget. Nemzetiségeinknek, szomszéd népeinknek öntudatát és politikai esélyeit viszont kimondhatatlanul gyarapította az, hogy százmilliós európai nemzeti közösségekhez, a szláv vagy latin népközösségekhez húznak. A kisszámú szlovákok a romantikában egyszeriben egy közel százmilliós nép, a szlávok tagjainak érezhették magukat, s öntudatuk ennek megfelelően növekedett, s ma is sok esetben százmilliós nép szemével néznek magukra. De felhozhatjuk példának a románokat is, akiknek a közös eredet, a latinitás révén sikerült jó barátságot kötniük – s mennyi hasznuk származott ebből! – a franciákkal, sőt az olaszokkal is. A fentiek alapján könnyen megérthetjük, hogy a nacionalizmus szomszédainknak több erőt adott, mint nekünk.”¹⁷

A románság és a szlovákság tehát bizonytalan őshazakeresései során praktikusabban, mondhatjuk „hasznot hozóbban” gondolkozott, mint a magyarság.

Világos felismerései mellett olykor Mikecs is elveszti a realitás biztonsági övét, s összekeveri jóra törekvő álmait a nemzet valóságos lehetőségeivel, amin – a háború kellős közepén, Erdélyben élve – nem is csodálkozhatunk. Olykor ki nem érlelt ötletek hálójába keveredik, ahonnan eljut az elméletben jól mutató politikai elképzelések világába, amit – nyilván nem a saját kútfejéből merítve – történelmi bajaink megoldásának hisz. Érti a helyzet megoldatlanságát, sőt talán megoldhatatlanságát, de mert nem akarja megadóan feltartani a kezét, a reményhez fordul. Tapasztalatai alapján érzi a megbékélt együttélés lehetetlenségét, s abbéli reményének ad hangot, hogy „a bennünk lévő szociális erőttöbblet biztosan győzedelmeskedik szomszédaink nacionalista erőttöbbletén”. Majd naivul hozzáteszi: „Ez a magyar szocializmus példa lesz minden itt élő népnek.” Ezt a fajta „szocializmust” később – hogy úgy mondjam –, volt szerencsétlenségünk megismerni!

17 Mikecs 1943b. 80. p.

Eddig bemutatott írásai Mikecs nemzetpolitikai szemléletét tükrözik. Miközben ezeket írta, még az Eötvös Collegiumban elkezdte élete legnagyobb lélegzetű és legnagyobb hatású munkáját, ami végül is – a kiadó javaslatára – a *Csángók* címet kapta, bár foglalkozik valamennyi Kárpátokon túli magyar közösséggel. Ám azoknak a magyar népcsoportoknak a történelmi emléke, amiket Havaselvére, az egykori Kunország déli részére, Olténiába és Munténiába vetett különböző időben és szándékkal a történelem, Mikecs idejében már inkább csak a helynevekben, a gyér számú krónikákban, oklevelekben élt; de hát a történész azért történész, hogy ezekből rekonstruálja azt az állapotot, amikor – nevezetesen a 10. században – a Duna jelentette a magyar–bolgár határt. Mikecs bemutatja azt a folyamatot, ahogyan a honfoglaló magyarság a Kárpát-medence benépesítése után túlsordult a Kárpátok gerincén, megtöltve népességgel a korábban lakatlan gyepűket: Szörény földjét, valamint a Havasalföld északkeleti csücskén lévő Săcueni megyét, amit a források később Săcueni Mic-nek is neveztek. Ezt a földrajzi területet 1845-ben közigazgatási szempontból megosztották, így helynevei ma Buzău és Prahova megyében tanúskodnak valamikori magyar lakosságáról.

Mikecs kutatásai nyomán újabb szempontok alapján bontakozott ki a Kárpátokon túli magyar települések képe, mégpedig nemcsak a már többé-kevésbé ismert moldvai részen, hanem Havasalföldön is. Mikecs újrafogalmazta a Kárpát-gerincnek mint ezeréves határnak a történelmi szerepét. Megállapította, hogy „már a régi magyarság ismeretében sem lett volna szabad megállnia a magyar gyepűk kutatójának a Kárpátoknál”, mert a hegygerinceknek, miként a váraknak is, csak a 13. századi tatárjárástól lett szerepük az ellenség feltartóztatásában, korábban a síkságokon, a völgyekben védekeztek. Ezeket a gyepűket szállták meg a honfoglalást követően a magyarok.

Mikecs történelmi tanulmányaiban mégis a legtöbb adatot megőrző moldvai magyarság felé fordult a legnagyobb figyelemmel, akik könyve címét is adták. Nekik ugyanis nemcsak az emléküik létezett, hanem a népcsoport jelentős hányada valóságosan, ma is megtalálható Moldvában. Vérbeli tudósként mindenekelőtt tisztázza kutatása tárgyának lényegét, és fölteszi a kérdést: kik a csángók? Meg is felel rá: „csángók azok a falvakban lakó magyarok, akik az összefüggő székely népsziget

szomszédságában vagy közelében, népünk legkeletibb szélein, határainkon belül és kívül, idegenek, szászok, de főleg románok között élnek.” A mindenfajta csángó témában alapműként számon tartott könyv bemutatja, hogy kik a Kárpátokon túl élő, a 18. századtól csángóknak is nevezett magyarok, és hogyan kerültek mai lakóhelyükre. Ismerteti a származásukra vonatkozó fontosabb elméleteket; számba veszi oda-kerülésük indítékait, mint az Árpád-házi királyok által védelmi célokból végrehajtott telepítéseket, a vallásüldözéseket, a politikai okokból történő meneküléseket. Bemutatja a kivándorlás külső okait: a csábítóan jó moldvai földeket, az oláh vajdák és bojárok csalogatását, valamint a belső okokat is: az erdélyi éhínségeket, a dögvészt, a nyomort, az osztrák hatalom magyarelleses föllépését. Felvázolja a Kárpátokon túli magyarság sorsának alakulását a középkorban és az újkorban, közli a létszámukra vonatkozó statisztikai adatokat, és kitér a 19. századi és a századfordulói „székely kivándorlásra”, aminek következményeként ezek a székelyek a regáti, de főleg a bukaresti románság „szolganépe” lettek. A könyv utolsó fejezete pedig főként arról szól, hogy a Kárpát-medencei Magyarország hogyan gondolkodott és gondoskodott a Kárpátokon túl élő magyarokról, és mit tett értük. Pontosabban: mit nem tett, hiszen elsősorban erről van szó. Számomra, aki nem is vagyok történész, de egyéb kötelezettségeim mellett immár legalább tízszer annyi ideje foglalkozom a csángókkal, mint amennyit Mikecsnek adott a gondviselés, és nem is tudom hányadszor olvasom el ezt a könyvét, mondom: számomra újra és újra megdöbbentő, hogy ez a zseniális tehetségű, 25 esztendőes fiatalember mindössze háromesztendőnyi tájékozódás után milyen tüpontosan megismerte, megértette és megfogalmazta nemcsak a csángók múltját és jelenét, nemcsak a „csángó kérdés” lényegét, de a csángók sorsának tanulságait is. Mégpedig úgy, hogy a könyv megjelenése óta eltelt több mint 80 esztendő gyűjtése, kutatása és történése érdemben jóformán semmit sem változtatott a csángók sorsából levonható megállapításainak érvényességén.

Azt, hogy mennyi nagy fontosságú, elmondatlan és megíratlan anyag maradt Mikecs fiókjaiban a *Csángók* kötet megjelenése után, mutatja, hogy rá két esztendőre nagyobb tanulmányban igyekezett pótolni a könyvben „kívülálló okokból, részben értelemzavaró hibákkal, részben tömérdek sajtóhibával kinyomatott” fontosabb eredményeket, továbbá

máris „újabb kutatásokról és újabb eredményekről ad számot”. Ismételtén visszatér a moldvai kunok kérdésére, ami a 19. század elejétől mélyebben ivódott a magyar – és nemcsak magyar – történészek egy részének tudatába, semhogy egyetlen mozdulattal át lehetett volna lépni rajtuk. Beismeri, hogy „sok megtévesztő csapda várta az egykori Kunország területén magyarokat kutató tudóst”. Ezek a nyomok ugyan is ugyanabból a kulturális körből származtak, mint a régi magyaroké, könnyen a kunok életmódjának, szokásainak folytatását láthatták bennük a térség ezeréves emlékeinek kutatói. A jeles és jó szándékú kutatók feltételezései végső soron azonban hasznosak voltak annak az elképzelésnek az ébrentartásával, mely szerint „a kunság elveszítve nyelvét, de megőrizve etnikumát – akárcsak a csángók nagy része –, bizonyára nemcsak a románságba olvadt be, hanem részben a Kárpátokon túli magyarságba is. Minderre azonban – teszi hozzá Mikecs a maga „termékeny bizonytalanságot” tükröző modorában – megfelelő adatgyűjtés hiányában még nem tud a tudomány bizonyossággal felelni. Arra pedig, hogy a moldvai múzeumokban és raktáraikban előítéletektől mentes kutatásokat lehessen végezni, szakszerű ásatásokkal lehessen vallatni a föld mélyében őrzött emlékeket, ma még gondolni sem lehet. Marad tehát a nyelvben – még ha idegen nyelvben is – megőrzött helynevek, személynevek elemzésének lehetősége. A folyóvölgyek bejáratainál álló, az Erdélybe vezető utakat védő Cetateákat és a magyar Várad szóból lett „Oradiakat, nyilvánvalóan a Kárpátok vonala ellen támadó népek elhárítására építették, ki mások, mint a magyar királyok.” De „a várvédelemnél korábbi időkre utaló adatokat is találunk a Săcueni megye területén: Valea Căpușeșilort, Leșculeasát, Semeșeascát, Pietra Leașului sziklát, Vameșu dombot, vagyis a régi magyar gyepűrendszer legjellegzetesebb neveit kapjuk Havaselve északkeleti csücskén: Kapus, Vámos, Les, Leskő, Szemes.”¹⁸ Eszerint – állapítja meg Mikecs – „a Kárpátokon túli magyar települések végső mozzanatai a magyar nép honfoglalásának, a magyar szállásterület megalkotásának”.

Kétségtelen, hogy a moldvai magyarság először a Szeret folyóig települt, erre vall az a székelyek és a csángók között élő monda, amely

18 Mikecs 1943a. 456. p.

szerint a Száraz-Szeretnél volt a középkori Magyarország határa. Eszerint a magyarok valamikor elcsapták a méheket, s ameddig azok kelet felé szálltak, az lett a határ. Mikecs följegyezte, hogy Huszváros kivételével a Szerettől keletre csak falvakban laktak magyarok, míg nyugatra maguk alapította városokban. Idézi Györffy Istvánt is, aki szerint „a Száraz Szeretnél a székely ember leveszi a kalapját”. A székelység mellett, tőlük északabbra egy más eredetű magyarság is telepedett Moldvába, mint a mai néprajzi kutatások tanúsítják, mégpedig „a Borgói- és a Radnai-hágón keresztül, a Szamos völgyéből. Ezzel aztán lejátszódtak és befejeződtek a magyar honfoglalás utolsó felvonásai.”¹⁹

Mikecsnek még ezután is volt mondanivalója Moldva magyarságáról, mégpedig alig egy esztendő múltán. Csábította őt Bandinus Márk 1646–1647-es összeírása, ami szerinte „olyan forrás, ami kevés néprészünk múltjából áll rendelkezésünkre”. Fölsírmerte, hogy „a magyar névadó képzelet működésének olyan régi indítékait rejtí magában, amilyen ősi névadó indítékokat egyéb, fejlettebb néprészünk összeírásából aligha állapíthatnánk meg.”²⁰ Ha Mikecs nem is közölt Bandinus nyomán minden tekintetben új adatokat, de a már ismertekből új következtetéseket vont le, mint például azon a térképvázlatán, amin fölrajzolta Bandinus püspök útvonalát.

Valósággal kinyomozta, hogy hol, mennyi időt töltött, tölthetett, és ott mit talált, mit találhatott. Feltüntette, hol szolgált katolikus pap, és hány, hol volt deák (kántor), és hány, megjegyezve, hogy hol vette számba név szerint is a katolikus híveket. Bandinus az 1646. november 11-én, Galacon kezdődött és 1647. január 11-én, Jászvásáron végződött, tehát alig tíz hétig tartó utazása során 33 akkor is létező és 9 kipusztult katolikus lakossággal rendelkező települést keresett fel. Bár úti beszámolója a 17. századi moldvai magyarság máig kimerítetlen és egészében feldolgozatlan kútforrása, a magyar nyelv ismeretének hiánya miatt a tiszteletreméltó püspök nem tudott olyan közeli érzelmi kapcsolatba kerülni híveivel, mint segítő kísérője, Beke Pál.

Ebben az utolsó munkájában Mikecs igen alaposan foglalkozik a Bandinus összeírásából lesűrhető névadási szokásokkal, s ennek során

19 Mikecs 1943a. 462. p.

20 Mikecs 1944. 48. p.

megpróbálja különválasztani a keleti és a nyugati egyház keresztnév-anyagának sajátosságait. Megállapítja, hogy a nyugatiban a 13. századra minden régi nevet kiszorítottak a szentek nevei, kihalt a rendkívül gazdag „pogány kori” névanyagunk is, ezzel szemben a románban sok a használatban lévő nem szent név. Különbséget vél látni a „keresztnévből vétetett vezetéknevek” tekintetében a moldvai székelyek és a moldvai magyarok között. Mint írja, „erre a különbségre a keresztnévből lett vezetéknevek becealakjainak, rövidüléseinek, kicsinyítő képzőinek térképélése, s a nem becézett, hasonlóan keresztnevékből lett vezetéknevekhez való arányának kiszámítása” vezette rá. Végül azonban ő sem teljesen biztos a dolgában, s megállapítja, hogy „a keresztnévadásban rengeteg szokás uralkodik mindenfelé, uralkodott és uralkodik bizonyára Moldvában is – kár, hogy a vele foglalkozó néprajzi munkák nem adnak erről tájékoztatást”. Különösen az volna érdekes, „ha ismernők, hogy szokás volt-e egy-egy helyen némely kedvelt, különösen tisztelt szent nevére keresztelni az újszülötteket”²¹. Mikecs tehát gyakran előreszaladt a következtetéseivel, mintegy kijelölve és megelőlegezve a kutatás által föltehetően később tisztázandó jelenségeket. Nem kétséges, hogy ha lett volna rá módja és főleg ideje, föltevéseit sorra tényekkel támasztotta volna alá – vagy vetette volna el. Hogy ezek a kérdések mennyire foglalkoztatták a történelem minden talányának megoldására törekvő ifjú tudóst, azt mutatja két, könyve lábjegyzetében található mondata: „...nem hagyja aludni az emberben azt a némely adaton alapuló jogos feltevést, hogy olvadtak kunok be a Kárpátokon kívüli magyarokba. S e beolvadásnak a körülményeit még okvetlenül ki kell deríteni.” Így azonban inkább csak munkatervként maradt ránk a türelmetlen labdarúgóként önmagát nemegyszer talán túl meredeken szöktető megfogalmazásai. Ilyenek voltak a névszerkezet-kutatásaiból kibontakozó „fejlett” és „fejletlen” névadási terminusokból levont, vagy legalábbis levonni próbált településtörténeti következtetései. „E szerint egyszerű neveket felmutató közösségek háborítás, lényeges külső hatás nélkül, megbolygatatlanul éltek, míg a főleg fejlett neveken nevező közösségekben különleges, eltérő foglalkozások, iparosok, kereskedők tűntek fel, más helyről jött jövevények, esetleg idegen

21 Mikecs 1944. 48. p.

népelem is. Mindez mozgalmasságot tételez fel az egyszerű nevű helyekkel szemben...”²² Ezeket az elméleti megközelítéseket és névadási terminusokat azonban a névtan tudománya jelenleg már nem használja, régen sem nagyon volt általános a „fejlett” és a „fejletlen” nevek elkülönítése. Így ez a módszer nem használható a megtelepülés elsőbbségének eldöntésére – amint azt N. Fodor János nyelvész szíves levélbeli közléséből tudom, amit e helyről is hálásan köszönök. Így van az, mikor valakinek a képzelete előrébb jár, amint azt a kor adatfeltárása és kutatásainak módszere lehetővé tenné. Mégis, ezekkel a bizonytalanságokkal együtt, lenyűgözően hatalmas az anyag, amit Mikecs a Bandinus-féle jelentésből szinte melléktermékként fölmutat az utókor számára. Persze tudván tudjuk, hogy ezen a szinten, amit Bandinus és Mikecs munkája képvisel, nincs fő- és melléktermék, hanem csak reánk maradt értékes tanúságtevés létezik.

Ez a hihetetlen lényegretöréssel és lényeglátással megáldott ifjú, a partiumi Bihardiószeg szülötte – de aki magát mindig erdélyi embernek vallotta – mindent megérezett és mindent megértett – hogy a csángók sorsa a 21. századi magyarságnak tanulsággal szolgál. Ez a Kárpátokon túli magyar népcsoport Mikecs megfogalmazásában azt üzeni a mai magyaroknak, hogy ők a „középkori nagyságunk ma is élő, valóságos bizonyítékai, amikor még Európa fiatal népe, a magyar terjedt, duzzadt, ömlött előre, kelet felé, a kínálkozó utakon...” Azt üzenik, hogy a moldvai magyar „néptöredékek kultúrája és nyelve olyan archaizmusokat őrzött meg, amelyek régiességük okán fokozottan értékesek a nemzeti műveltség szempontjából”. És azt is üzenik, hogy miként „Erdély magyarsága nem érhető meg az ott lakó más népek ismerete nélkül”, ugyanúgy az erdélyi magyarság sorsának jövőbeli alakulása sem képzelhető el a moldvai csángók múltjának és sorsának megismerése nélkül.

Mikecs Lászlónak több műve – úgy tudom – nem is született, vagy legalábbis nem jelent meg, hiszen akkor már nem sok volt hátra ifjú életéből. Pedig mennyi terve lett volna még, mennyi feladatot tűzött maga elé! Ám a végzet másként akarta. 1944 szeptemberében többek között gróf Bánffy Miklós személyes közbenjárására, Kolozsvár akkori

22 Mikecs 1944. 113. p.

parancsnoka, Dálnoki Veress Lajos, hogy megkímélje az ostromtól, harc nélkül kivonta csapatait a városból. Ezzel a kincses város megmenekült, de a civil lakosság nem.²³ Októberben több más magyarral együtt Mikecs sem engedelmeskedett a katonaság kiűritési parancsának, továbbra is Kolozsváron maradt, s néhány baloldali értelmiségivel – Balogh Edgárral, Nagy Istvánval, Szabédi Lászlóval és másokkal – készültek a demokratikus átalakulásra. Szabó T. Attila 1945-ben megjelent nekrológiájában úgy fogalmazott, hogy „egy leomló, avult világ romjain gondolatban építgette az új, emberibb szocializmusba torkolló jövőt”²⁴. A város szovjet elfoglalása után azonban, október 15-én a Vörös Hadsereg katonái „házzról házra, utcáról utcára járva több ezer civilt összeszedtek, s Mikecs Lászlóval együtt hadifogságba vitték őket. Román részről állítólag elhitették a Vörös Hadsereg parancsnokságával, hogy a magyar férfiak partizántevékenységre készülve maradtak helyben.”²⁵ Az újabb kutatások azóta meg is erősítették, hogy „az elhurcolások tömeges voltához főként a bukaresti román katonai főparancsnokság azon jelentése járult hozzá, amely arra figyelmeztette a 2. Ukrán Front vezérkarát, hogy a Magyar Királyi Honvédség visszavonulásakor, helyben mozgósítva, nagyszámú magyar katonakorú férfit hagyott hátra Észak-Erdélyben diverziós és partizántevékenység kifejtésére”²⁶. Az etnikai tisztogatás hatékonysága érdekében a „legveszélyesebb fasiszta elemek” névsorát a románok át is adták az oroszoknak. Így lett „a baloldali gondolkodású”, a „demokratikus átalakulásra készülő” Mikecs Lászlóból – mint sok más társából is – „legveszélyesebb magyar fasiszta”. Így aztán a bevonuló szovjet csapatok 1944 szeptember-októberében legalább húszezer civil férfit fogtak el és hurcoltak kényszermunkára a Szovjetunióba, részben a Vörös Hadsereg Torda környéki csatában elszenvedett veszteségeinek megtorlásaként, továbbá az Észak-Erdélyben foglyul ejtett honvédek kis száma miatt, mivel a hiányzó hadifogolylétszámot katonákként feltüntetett civilekkel pótolták. Csak Kolozsváron ötezer magyart ejtettek foglyul.²⁷ Az elhurcoltakat szerte a Szovjetunióban több lágerközpontba vitték, Mikecs

23 Vallasek 2003. 894. p.

24 Szabó T. 1972. 516. p.

25 Kósa 1989. XVII. p.

26 Uo.

27 Murádin 2016

László az Azovi-tenger melletti Taganrogba került, ahol 1944. december 4-én, vérhasban és tüdőgyulladásban nyomorultul elpusztult. Belső-Magyarországon élő családja sokáig nem tudta, mi van vele, csak 1945 őszén, majdnem egy évvel elhurcolása után kapnak hírt haláláról. A vele együtt fogságba esett Jancsó Béla hozta haza a halott zsebéből kimentett igazolványát, felesége és kislánya fényképével. Sógora, Jékely Zoltán ezt írta róla naplójában: „Ennyi maradt ebből a rendkívüli, nagyra hivatott emberből! (...) Utolsó szavai ezek voltak: Rosszak az emberek! – s ezt ő kellett mondja, aki annyira hitt az emberségben, a jövőben, az életben.”²⁸

A tudós Szabó T. Attila mellett a „poéta rokonság” siratta, búcsúztatta, emlegette költőkhöz méltóan lírai versekben, de mintha ők is csak halála után döbrentek volna rá arra, hogy milyen értékes, nem mindennapi ember volt Mikecs László. Jékely Zoltán megrázóan érzékelteti ezt a kései felismerést *Hagyaték* című versében, leírva a folyamatot, ahogy a „háború vérözönével” eltűnt rokont előbb „bizonyosan” visszavárják, de aztán, ahogy „szürkén múlik a hétre hét, rendre elfogy szemükből a könny”:

*„Bezzeg most már tiszteltük hagyatékát!
Noli tangere!²⁹... Féltőn és hiú
zártuk el dolgait, könyvét, a tékát,
mely lőn tilalmas, titkos múzeum.*

*Befogtuk fekhelyét, aztán a székét,
már évek múltak el, míg jött a hír:
keresztútjának rég elérte végét,
poklába zárta már a messzi sír...*

*Élőhalottnak hittük eddig. Most, hogy
holt híre jött, megelevenedett!”*

28 Péterfy 2003. 896.

29 Noli me tangere! (lat.): Ne érints engem! A feltámadt Krisztus figyelmeztető szavai a lábát átkarolni akaró Mária Magdolnához (Jn. 20,14–48).

Igen, az itt maradtak, akiket „a rettentő végzet itthagyt”, valósággal röstellték az életet, s magukat marcangolva keresték az okát, amiért nem mehettek el vele, aki eltávozott. Apósa, Áprily Lajos *Taganrog* című versében egyszerre gyászolja lányát, az özvegyet, aki „alig volt asszony még, s a gyász / sötéten egy leányfőt glóriáz”, és *Taganrogban* maradt vejét, akinek nyughelye az a „tengerhomokból keskeny földdarab / csak pár arasz, leányom párja fekszik ott, a rab...” Végül mindnyájuk számára megvilágosodott, hogy Mikecs László öröksége, a hagyaték milyen kötelezettséget jelent számukra. Jékely Zoltán így írja meg ezt az érzést, a szellemi örökség súlyát és vállalását:

*„Valami titkos célod van velem!
Tán hogy arcod mégegyszer megmutassam,*

*Sírból kiássam s az égi magasban
Meghordozzam boldog-győzelmesen.”*

Apósa, Áprily Lajos a feleség és kislány vigyázását érzi rámaradt hivatásának. Mint írja: a rettentő végzetet

*„Vallattam én is: mit akar velem?
a milliók közé miért nem vetett?
Most már tudom: reám bízott két drága életet.”*

Az pedig már a sors kegyetlenségének ráadása, hogy Mikecs leánya, Annácska, két esztendővel apja halála után, ugyancsak vérhasban halt meg Debrecenben. Jékely Zoltán így emlegette a szeretett kisleányt:

*„Magyar kislányka voltam, Mikecs Anna
Bár a világ már itt nyugodni hagyna!
A hontalanság ölt meg engemet,
Mint annyi-annyi kistestvéretem.
Már nem vagyok, ne is keressetek.
Messze vagyok, mint kis virág kinyílván
Szegény apámnak taganrogi sírján.”*

Mikecs László nem hagyott olyan mély nyomot a múltját és kulturális értékeit ma is elsősorban szájról szájra terjedő hagyományban őrző moldvai csángómagyarok között, mint a velük sokkal nagyobb felületen és sűrűbben érintkező Domokos Pál Péter, vagy a hozzá hasonlóan tisztességes kort megérett Kallós Zoltán. De amit fél évtizednyi, alkotással telt életében létrehozott, az megkerülhetetlenné teszi őt a kelet-európai nemzetek kapcsolataival és a moldvai magyarok történetével, művelődéstörténetével foglalkozó kutatók számára. Ahogy Áprily Lajos búcsúzott tőle, Taganrogra emlékezve:

*„Mondják, hatalmas császár halt meg ott.
Te tán csak puszta szám voltál, halott.
S mégis, te vagy Taganrog holtja, rab,
te minden császároknál rangosabb.”*

Mikecs László tudományos módszerére jellemző volt, hogy nem bíbelődött a vizsgált témával kapcsolatosan megrögzött, de kellően nem bizonyított, mondhatjuk számára bizonytalannak tűnő elméletekkel, mint például a kunok embertani, nyelvi és kulturális hagyatékának a havasalföldi és a moldvai oláhság, valamint a magyarság körében való továbbélésének kérdése. Mintha sejtette volna, hogy milyen kevés idő áll rendelkezésére, a legtisztességesebb megoldást választva el se vetette, el se fogadta, hanem – félretette. A Gegő, Weigand, Györffy, Makkai által felhozott kun nyomokról megállapítja, hogy a Kárpátokon kívüli magyarságnak volt kapcsolata a kunsággal, és beolvaszthatott belőle magába egy kis töredéket, de ezt a kérdést még bővebben és alaposabban meg kellene vizsgálni.

Annál gondosabban tanulmányozta Havasalföld és Moldva földrajzi névanyagát, s ennek során összekapcsolta az okleveles kutatás eredményeit a Radu Rosetti munkáiban³⁰ szereplő magyar nevekkel, melyek megtalálhatók az egykori Tatros tartomány egész területén. Megérdemli tehát, hogy „nagyobb figyelmet szenteljünk neki, s az ő, már tömönyebb sorain szoktassuk magunkat az ezután jövő fontosabb és kétségtelenül súlyosabb mondanivalókhöz.” De azért lelkiismeretétől hajtva

30 Rosetii 1904

akkor is megjegyezte, hogy jó volna még pontosabban utánanézni ezeknek a Rosetti-felhozta neveknek. Egy részük csak magyaros hangalakú, de nem magyar eredetű. Igaz ugyan, hogy így is magyar nyomot árul el. Majd odébb kifejti, hogy ez a nagyrészben magyar toponímia nem tulajdonítható másnak, mint annak, hogy ezek a helyek magyaroktól kapták a neveiket, és a románok, akik a magyarok után jöttek ide, már magyarra keresztelve találták őket.

Mikecs már igen fiatalon, a 20. század derekán felismerte, hogy az olyan népcsoportnál, ami után nem maradtak írásos emlékek, megnő a néprajzi örökség jelentősége. Nem volt ez vadonatúj felfedezés, hiszen az időben kezdte a régész László Gyula a „néma sírleleteket” is néprajzi ismereteivel „szóra bírni”, a székelység körében élő temetkezési és házassági szokások megfigyelt részleteinek segítségével.

Havasalföld helyneveinek tanulmányozása során Mikecs arra is rájött, hogy ott a legtöbb folyónév szláv és török, csak igen kevés a román. Hivatkozik Weigand német nyelvészre³¹, aki 28 magyar folyónevet is talált, mégpedig nemcsak a moldvai részen, de az általa Kisoláhországnak nevezett egykori Szörényi bánságban is. Mikecs számba vette és részletesen felsorolta a kora irodalmából megismerhető folyók, falvak, dombok, erdők, tavak magyar helynévanyagát, Mehedinț megyével bezárólag, ami – mint méhet ábrázoló címere is mutatja – a magyar 'Méhed'-ből származik. Megkülönböztetett figyelmet fordított Havaselve északkeleti sarkára, ami korábban még a régebbi román iskolai földrajzkönyvekben is Secueni Mic – vagyis Kis-Székelyföld – névvel szerepelt.

A Kárpátokon túl csak Moldvában megmaradt magyarság legjellemzőbb tünete az újkorban a fogyás, az oláhosodás volt. Ez a folyamat a toponímia elemeinek tanúsága szerint Bandinus idején már a hanyatlás előrehaladott szakaszában volt. Ennek okát Mikecs elsősorban a moldvai állam megalakulásában látta. Igaz ugyan, hogy a magyar elem elszigetelhetette volna magát az ortodox román tömegektől, de a hiányos szervezésű katolikus egyház erre csak nagyon korlátozott mértékben volt képes. Nem voltak állandó, csak „vizitáló” püspökök, a lelkiismeretes és nehéz életű Bandinus úgy magasodik ki a többi egyházfő közül,

31 Weigand 1921

mint tarvágásban a hagyásfa. Az általa a 17. századból jegyzékébe vett, de „hajdan a magyaroknak több házuk volt kétszáznál... most pedig egy katolikus lakos sincs” (Takucs); „régén a magyarok híres faluja volt, most teljesen elhagyatott” (Alfalu); „régén magyarok laktak itt, ötszáznál is több házban, most csak öt ház van...” (Herlo) megjegyzésekkel közölt települések nyomán Mikecsben megerősödött a meggyőződés, hogy „a régi magyar telepítéseknek sokkal kiterjedtebbeknek kellett lenniük a Kárpátok és a Szeret között. Magukba kellett foglalniuk azt az egész vidéket, amelyen ma régi magyar toponímia található.” Moldova középkori magyarságának pusztulását tehát siettette „a moldvai katolikus püspökség végtelenül hiányos szervezettsége. (...) Nem voltak állandó, csak vizitáló püspökeik, nem volt elegendő pap annyi falu számára, a moldvai katolikusoknak meg kellett elégedniük azokkal, akik Erdélyből, Lengyelországból, Itáliából alkalmoszerűen, szinte véletlenül jutottak el a moldvai magyar falvakba. Ugyanakkor a moldvai katolikusok között 3 ortodox püspökség működött, Románvásáron, Szucsávában és Huszon, s „egy csomó magyar falu ezeknek birtokában volt”. „Moldva városi magyarságának az oláhságba való felszívódását” Mikecs a 17. század közepére teszi, majd így folytatja: „A magyar falvak népe azonban – elszigetelődve, önálló kis szervezetekként – töretlenül megtartotta magyarságát...” Identitásukban azonban egyre inkább elbizonytalanodtak, ugyanis „nem öntudatosan ragaszkodott Moldvában a magyarság a nyelvéhez, mert a nemzeti érzés öntudata ismeretlen lelki magatartás maradt számára, nem közvetítettük neki (ez a jele, hogy az egykori sűrű kapcsolatok teljesen megszakadtak a belső és a külső magyarság között), hanem csak a fajtához való ragaszkodással, úgy látszik egy gyöngébb ösztönnel.” „Mindezt azonban – teszi hozzá – a természetes elasszimilálódásra értjük. Emberi beavatkozás ezen sokat gyorsíthat, vagy ellenkezőleg: megakadályozhatja azt.”

Ilyen emberi – vagy nevezhetjük inkább embertelen – beavatkozásokban pedig nem volt hiány a 20. század első, de különösen a második felében. Ezek tragikus következményeinek megtapasztalásától azonban a szovjet hadsereg képében megjelenő „gondviselés” megmentette az oly ígéretesen indult, ifjú magyarságkutatót.³²

32 A tanulmány rövidebb változata megjelent: *Erdélyi Múzeum*, LXXIX. évf. (2017) 2. szám, 127–139. p.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kósa László

1969 Mikecs László emlékezete. *Ethnographia*, LXXX. évf. 239–240. p.

1989 Mikecs László élete és munkássága. In Mikecs László: *Csángók*. Budapest, Optimum Kiadó, I–XVIII.

László Gyula

1944 *A honfoglaló magyar nép élete*. Budapest, Magyar Élet Kiadása.

Mikecs László

1940 *Románia. Útjegyzetek*. Budapest, Bolyai Akadémia.

1941 *Csángók*. Budapest, Bolyai Akadémia.

1943a A Kárpátokon túli magyarság. In Deér László – Gáldi László (szerk.): *Magyarok és románok*. A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve I. Budapest, Magyar Történettudományi Intézet, 441–507. p.

1943b Romantikus önszemlélet a szomszédságunkban. *Termés*, Tavasz, 76–102. p.

1943c A magyar önszemlélet változása. *Termés*, Nyár, 69–80. p.

1944 A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása. *Erdélyi Tudományos Füzetek* 172. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Murádin János Kristóf

2016 Erdélyi magyar civilek szovjet fogságban. Megtizedelt közösség. *Élet és Tudomány*, LXXI. évf. 22. sz. 681–683. p.

Nagy Varga Vera

1988 Cegléden járt iskolába... Mikecs László (1917–1944). *A Ceglédi Turini Százas Küldöttség Múzeumbarátok Köre értesítője*. Cegléd.

Péterfy Sarolt

2014 Zsoli Kolozsvariensis – Jékely Zoltán kolozsvári éve naplója és levelezése alapján. *Látó*, XXV. évf. 1. sz. 92–99. p.

Rosetti, Radu

1904 *Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova*. Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVII. 247–322. p.

Szabó T. Attila

1972 Mikecs László. In uő. *Nyelv és múlt. Válogatott tanulmányok, cikkek III*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 515–516. p.

Trunki Péter – Bodó Csanád

2017 *Inspectorul școlar raportează. Învățământul de stat român în satele maghiare din Moldova. A tanfelügyelő jelenti. Román állami iskolázás a moldvai magyar falvakban*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

Vallasek Júlia

2003 Mikecs László (1917–1944). *Holmi*, XV. évf. 7. sz. 894–895. p.

Weigand, Gustav

1921 Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien. In *Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache zu Leipzig (Rumänisches Seminar)*. 70–73. p.

Stăció, 2017

Zsidó Ferenc
NARRATOLÓGIAI HIPNÓZIS

Magyary Ágnes *Az örök székely*¹ című kötete káoszregény, karneváli regény, mely bizonyos szempontból sokat markol és keveset fog, számomra mégis az év legemlékezetesebb olvasmánya: egyszerre jelent intellektuális kihívást, székely humorú szóragoztatást, sok apró mozaikból felépülő nagytotálja ötvözi a történelmet a mával, a parciálist az egyetemessel.

„A szokatlan öltözetű férfi megállította az időt. Nem mintha túlzott jelentősége lett volna a *tempus* felfüggesztésének, mivel lényegében az már 1711-től nem nagyon araszolgatott előrefelé azon a vidéken...” (7. p.) – ezzel a felütéssel kezdődik a mű, mely jól megadja az alaphangot: ez a játékos-szellemes, az olvasót provokáló stílus többé-kevésbé végig kitart. Az efféle mondatokban, hogy „még ők maguk sem tudták, hogy kétségbeesni, vagy örvendezni kell” (12. p.), kissé a csíkszeredai író, Molnár Vilmost hallom, az ő „furmányos” stílusa köszön vissza; ha *Az ördög megint Csikban* című kötetére gondolunk, talán a téma is rokonítható

egy kicsit, de míg Molnár Vilmos kisprózában járatta csúcsra ezt a manírt, addig Magyary Ágnes egy regény egészen próbálja fenntartani ezt a játékos feszültséget: alapvetően sikerrel.

Magát a főszereplőt, az örök székelyt csak a második fejezetben ismerjük meg: „Sándor Zsiga élt, de nem létezett. Legalábbis nem hivatalosan.” (15. p.) Megtudjuk róla, hogy évszázadok óta forgolódik a világban, ezért megfáradt már kissé a teste/lelke, egyesek szerint

1 Magyary Ágnes: *Az örök székely*. Budapest, 2024, Magvető Kiadó.

háromszáz éves, mások tudni vélik, hogy a mohácsi csatában is ott volt (mint kiderül, nem volt ott, minthogy a Székely Hadosztály lekéste a harcot), de később utalás történik, hogy már Szent László mellett is hadakozott, de a kalandozások korában is felbukkan, és Etelközben is. Ahogy újabb és újabb információkat tudunk meg róla, úgy válik egyre inkább mitológiai alakká, mondaszereplővé: a bágyi vár ura volt valaha, innen sanyargatta a népet, de talán az ember előtti időkben is itt volt már: sárkány, illetve bölény képében.

Életének fő cezúrája a madéfalvi veszedelem, amikor majdnem utolérte a végzet, végül női alakban, Amáliaként folytatta életét. A jelen perspektívájából mesélő narrátor így világítja meg, vaskos iróniával a transzformáció okát: „Poszttraumás szindróma – mondaná a XXI. századi pallérozott olvasó. Mert a XXI. században mindenki módfelett tájékozott, főleg a lélek dolgaiban.” (25. p.)

De ha már az inkarnációknál tartunk: a vesztes 1849-es szabadságharc után Haynau felakasztatja, erre eperfává válik, egy ideig ott lengeti lombjait a templom előtt; száz év után változik vissza, hogy szétüssön a kommunisták között. Láthatjuk tehát, van élettapasztalata: „mégsem volt hiábavaló annyit jönni-menni az időben...” (138. p.)

Nem valami magasztos, illuzórikus képet kapunk róla, egy nagyon is evilági figura ő, aki szeret inni és káromkodni (kedvenc időtöltése: egyedül ücsörög a pincéjében, és pálinkát vedel), akiben kalandorvér folyik, de aki több ízben megmenti népét vagy éppen faluját, Székelydályát. Például lelövi a kommunista komisszárt, ezzel helyre fordítja a feje tetejére állt templomot. (Igaz, hogy a pisztolyt az ördögtől kapja.) Ezt követően szinte keserűen állapítja meg: nem halhat meg, mert akkor minden szinten szinte minden bogra fut.

A regény másik fontos szereplője, a nyitó jelenetben felbukkanó fura külsejű figura, Pali valójában egy átlagos budapesti fiatalember, aki részint barátjánője elől szökve, részint egy családi becsületbeli ügy miatt kerül Székelydályára. E becsületbeli ügynek köze van Sándor Zsigmondhoz és a *Csiki Székely Krónikához* (melynek elvileg az örök székely a szerzője). A történet jól kifundált, nem akarok spoilerezni, legyen elég annyi, hogy Szádeczky Lajos (az ő leszármazottja Pali) ugyan hamisítványnak tartja a krónikát, szerzőjét is kitalált figurának, a történések folyamán ugyanakkor felmerül annak a lehetősége is, hogy valójában Szádeczky a fiktív, irodalmi figura. Az viszont egyértelmű – bár nem

megnyugtató –, hogy Pali nem az ördög, bár annak sokféle inkarnációja van. Apropos, ördög: vele mindig harcban áll Sándor Zsigmond, eldönthetetlenül: „Én vagyok itt, aki a történet szálait fonogatja”, állítja az ördög, azt is látjuk azonban, hogy „Sándor Zsigmond a háttérből igazgatja az embereket”. (146. p.)

Amikor Pali bekvártélyozza magát Sándor Zsigmondnál Dályában, a következőket állapítja meg szállásadójáról: „Notórius hazudozó, (...) aki valamiféle narratológiai hipnózisban tartja a környezetét...” (109. p.), és elhatározza, hogy vérbeli szociológusként tanulmányozni kezdi a jelenséget, úgymond feltárva. A vizsgálódásnak egyik fő eredménye, hogy relatíve közel kerülnek egymáshoz: Paliról egy adott ponton megállapítást nyer, hogy „biztos léptekkel haladt az elsándorzsigmundosodás útján” (282. p.) Ami a krónika szerzővitáját illeti, Sándor Zsigmond helyreigazítást vár a Szádeczky családtól – és megkapja azt az élettől.

Az örök székelly tehát kalandor, ugyanakkor a hűség megtestesítője: egy egész életen át (és ez az ő esetében nem kevés...) hűséges a dályai cigánylányhoz (aki melleleg boszorkány), Gránca Margithoz. A szerelemről egyébként az a véleménye Sándor Zsigmondnak, hogy lehet, az ember lelke tenger, „a baj ott kezdődik, amikor mindenáron hajóra akarunk szállni.” (97. p.)

Apropos, szerelem: „A sikerkönyv titka (...) a szaftos szerelmi történet” (202. p.) – hangzik el, ki más, mint az ördög szájából, ennek megfelelően a szerző kísértésbe esik, hogy megírja Sándor Amália romantikus szerelmi sztoriját (de aztán nem csupán Sándor Zsigmondnak sikerül ellenállnia az ördög kísértésének, hanem a szerzőnek is).

A történelmi korok közül legrészletesebben a kommunista hatalomátvétel időszakát idézi meg a szerző, főként a Dályán történeteket, amelyeken már a mitológia köde ül. Parabolisztikusnak is tekinthetjük az elbeszéléteket, utalás történik az idő kizökkenet voltára (a Bestia megsebesítette az időt, az visszahúzódtott gyógyulni az Almási-barlangba...)

A kommunisták börtönbe zárják Sándor Zsigmondot, ő írni kezdi az emlékiratait. A börtönőr beleolvas, sommás a véleménye: „sosem voltál képes egy történetet az elejétől a végéig elmesélni, Sándor Zsigmond, mindig csak csapongsz ide, meg csapongsz oda.” (164. p.) Megszokhatunk, hogy meghökkenítő, abszurd jelenetek sorjáznak a könyvben, egyik

legmeghökkenőbb az, amikor a börtönben az ördög (börtönőr képében) azt állítja, hogy Sándor Zsigmond az ördög, ezért hogy megszabaduljanak tőle, elengedik...

Magyary Ágnes regényszövege maga a megtestesült posztmodern: a kívülálló, de egyre inkább implikálódó, lassanként szereplővé avanszáló narrátor főszövege mellett számos vendégszöveg is megjelenik, régi adomák elevenednek meg, gyakoriak a reflexiók az írás folyamatára (pl.: „Mert az írás munka. És ki szeret dolgozni?” (211. p.) Mindezek ugyanakkor nem nehezítik az olvasást, mert szellemesen-játékosan vannak adagolva, az intertextuális rétegek felfejtése kihívás. Például: „Én nem vagyok a dilettáns szubrettek rabszolgája” – hangzik el egy helyütt, úgy, hogy kihallható Ady híres sora az *Új vizeken járok* című versből: „Én nem leszek a szürkekék hegedőse.” Marquez műve, a *Száz év magány* tételesen is meg van nevezve, posztmodern technikával él és visszaél vele Magyary Ágnes, és máris ott vagyunk a mágikus realizmusnál, de ebben ezúttal nem kívánok elmélyülni (nota bene! a regényszöveg így is hatást gyakorol rám: csapongóvá tesz a kritikairásban).

Apropó, csapongás: az idő, mint jeleztük, fölöttébb relatív dolog ebben a kötetben, az egyes fejezetek századok közt ugrálnak, átfogva az egész magyar történelmet. Szinte minden fejezet egy-egy korszak tablója, a kiemelkedőbbekre vissza-visszatér. Így válik epizódszereplővé számos királyunk mellett Mária Terézia, Haynau, Dózsa György és Ady Endre (ez utóbbi előbbi unokájaként is), a Bricseszes Bestia (talán úgy is, mint Ana Pauker), stb.

Történelmi személyiségek ők, de Magyary Ágnes regényében mind egy fiktív történet szereplőivé válnak, mert – és azt hangsúlyozni kell – a regénynek van néhány családtörténeti vonatkozása, helytörténeti is, de fikciós műként olvasandó, mint ahogy a címszereplő: „Viszolyog a valóságtól. Ugyanis annyit beszélnek róla. Ebből látszik, hogy tulajdonképpen nincs is. Ha lenne, nem kellene annyi szót vesztegetni rá.” (93. p.)

A múltról, a történelemről sok szó esett már, de *Az örök székelő* hangsúlyosan mai regény is, a jelen perspektívájából van elbeszélve, felbukkan benne a koronavírus, és az ukrán háború is, Pali, és az őt üldöző Sári pedig tipikusan 21. századi, mondén fiatal. (Megj.: a Sáriról alkotott kép kimondottan maliciózus). Olvashatunk nagyon szellemes, egyben gúnyos eszmefuttatást a közösségi média működéséről, mint ahogy a sikerkönyvek működésének mechanizmusáról is.

És ha már idősikoknál tartunk: Sándor Zsigmond bizonyos értelemben a múlt embere, de a jövőjé is. Örök székhelyhez illő módon hosszú távra rendezkedett be: „A XXI. század sok tekintetben megbízhatatlannak bizonyult, magyarázta Zsiga bá. Ezért vagyok optimista a XXIII. századdal kapcsolatban...” (262. p.)

A téma kapcsán lehetetlenség nem asszociálnunk az örök zsidóra, aki a legenda szerint életben marad az utolsó ítéletig, így vándorol a világban: nos, úgy tűnik, az örök székhely is hordozza ezt a keresztet, s bár a referenciák nincsenek részletekbe menően kidolgozva, jellemeik, habitusuk között pedig lényegi eltérések mutatkoznak, közös nevezőjük a végzetszerűség, valamint az, hogy népüket/közösségüket bukott angyalokként vezetik, úgy harcolnak az ördöggel, hogy ők maguk is hordoznak démoni vonásokat.

A mű természetesen úgy zárul, hogy nyitott marad (egy „örök” témájú regénynél nem is tétélezhető fel másként): Sándor Zsigmondért lejön a tüzes szekér, és magával ragadja, mint Illés prófétát, de a dályaiak meg vannak győződve arról, hogy: „Nem kell izgulni, száz év múlva úgyis újra előkerül” (289. p.)

(Egy újabb ki-beszéd a kritikából, Magyary-manírban: ez a mozzanat beazonosíthatóan 2023-ban történik: máris bánkódom, hogy nem érem meg a 2123-at, hogy szemtanúja lehessek S. ZS. újabb feltámadásának. Sajnos – vagy szerencsére? – nem minden székhely örök...)

Magyary Ágnes megírta tehát a totális regényt: múlt és jelen, realitás és mitológia, egyéni és közösségi sorsok ötvöződnek benne, mindegyik rátevéődik egy polifon szövegjáték-regiszter. Nem kapunk részletes tablókat, nincs elmélyülés, inkább snittek, gegek, vadhajtások vannak, azokból épül fel a mű, szándékosan kaotikusan, kuszán (de azért nem viszi zsákutcába az olvasót). Különleges vállalkozás, aki érti a (székhelyes) humort, az a stílusát is szeretni fogja, aki nem, az olykor modorosnak vagy fárasztónak fogja találni. Olyan regény ez tehát, amit vagy nagyon szeretünk, vagy idegesít. Engem olykor idegesített, de nagyon szerettem.

Hegedűs Imre János
SZÉLTÉBEN-HOSSZÁBAN
A KIS SZÉKELYFÖLDÖN

Ha megkérdezné Csíkszereda vagy Sepsiszentgyörgy főterén egy képzeletbeli vándor, hol van a kis Székelyföld, bizonyára nem kapna választ. Márpedig létezik, közel négyszáz kilométerre az igazi, a nagy Székelyföldtől. Értékes, gondolatgazdag, érzelemdús könyv¹ bizonykodik erről, amelynek 190. oldalán ezt olvashatjuk:

„Itt áll hát előttünk ez a kis Székelyföld, a partiumi magyarság hátországa, ez az alig 20-25 kilométer széles és alig hatvan-nyolcvan-száz kilométernyi hosszú, jóformán színmagyar területsáv, szorosan és teljesen, szinte szenvedélyes odasimulással ráfonódva a trianoni vagy... a párizsi határra, pontosan úgy..., ahogy Illyés mondta: mint kenyérre a héja. Ez a héj azonban... különleges műgonddal vizsgálандó, mint valamilyen remekbeszabott extra-bravúr-pékáru gyönyörű, ropogós-illatos, csábító színű és fényű burka.”

Saját krédóját fogalmazta meg Domonkos László, amikor felállította a jelzőtáblát, megfogalmazta az ars poeticáját: „különleges műgonddal vizsgálандó” ez a csodálatos vidék.

És úgy cselekszik.

A stílust, a műgondot többek között a gazdag, elmélyült tudás biztosítja. *Az Ér mellékén* című könyv írója rendelkezik ezzel a sokrétegű, sok irányba mutató ismeretanyaggal. Ritka földrajzi, etnográfiai, történelmi, irodalomtörténeti, eszmetörténeti, etnográfiai adatot, illet-

1 Domonkos László: *Az Ér mellékén*. Budapest, 2024, Jogar Alapítvány.

ve forrást idéz, azok birtokában járja e földrajzilag körülhatárolható földet, az itt lakó nép múltjában mélyül el, felidézi a földrengésszerű megrázkódtatásokat, nyelvét, folklóráját vizsgálja, s talán nincs olyan Érmellék-kutató, tehetséges tollforgató, akinek ne idézné a megállapításait.

Az első nagy pozitívum tehát az, hogy szintézist kapunk az előttünk járók felfedezéseiről. Domonkos gazdagon merít versanyagból, prózai művekből, tanulmányokból, esszékből, idézi a legfontosabb tételeket, téziseket, s mégsem válik pozitivistá alkotóvá. Számára az adatok égő parazsok (Azzal táplálják a népmesékben a táltos csikót!), gyűlékony matéria minden megállapítás, a szerző azonosul vagy cáfol, ismeretlen számára a lagymatagság, tudja, nagyon tudja, hogy a langyosokat kiköpi az Úr. (Élete során több heves vitában volt alkalma tapasztalni a bölcs mondás igazát!)

Impulzív és heves tehát az érvelése, a magyarázata, az ítélete, s még az évtizedekig kötelező tilalommal sem törődik, azzal, hogy vigyáznunk kell nekünk, magyaroknak, legyünk tekintettel a szomszédos népek érzékenységre. (Ritkán szól a fáma arról, vajon ők betartják ezt a szabályt?)

Módszere látszólag egyszerű, a forrásától a torkolatig követi az Ér folyó vizének vonalát, gazdag anyagot kapunk faunáról, flóráról, de Domonkost az ember érdekli, boldogan tapasztalja, hogy az itt élő emberek megőrizték anyanyelvüket, sőt itt-ott még a románok is magyarul beszélnek.

Visszapillant a régmúltba, megemlíti, hogy Anonymus Omsó-érnek nevezi a folyót, s a térséget a honfoglalás után a Gutkeled és a Turul nemzetség kapta meg.

S itt, a szövegfolyamnak ezen a tájékán már várja az olvasó, mikor csobban a szerző abba az óceánba, amelyet úgy hívnak, Ady Endre. Ő látta meg először látó szemmel az Ért, ő alkotott örökéletű szimbólum-láncot, életútját megfogalmazó példabeszédet. A *Vér és arany* nagy fontosságú, kötetzáró darabja *Az Értől az Oceánig* című vers, ebben olvashatjuk:

*„Az Ér nagy, álmos, furcsa árok,
Pocsolyás víz, sás, káka lakják.*

*De Kraszna, Szamos, Tisza, Duna
Oceánig hordják a habját.*”

Domonkos nemcsak szépíró, nemcsak jó publicista, írt ő egyszemélyes irodalomtörténetet, itt is megcsillogtatja tudását, szinte mindent elmond Adyról, amit tudni érdemes: indulás az Isten háta mögötti Érmindszentről, és lépcsőről lépcsőre hágva az ország babérkoszorús költője lesz. Fontosnak tartja *Az eltévedt lovas* vers teljes szövegének közlését, hisz nemzet-szimbólumról van szó.

Azt aztán alig lehet követni, hányféle megvilágításban látja és láttatja a tájat és annak nagy fiát. Csoóri Sándor kezét fogja, az ő nyomdokaiba lépeget, idézi bőven Végh Antalt, Beke Györgyöt, Sütő Évát, Kósa Lászlót, dr. Szabó Józsefet, K. Nagy Sándort, Mocsár Gábort, Tófalvi Zoltánt, Balaskó Vilmost, Szilágyi Ferenc Hubartot, Gelu Păteanut, Csávossy Györgyöt stb., stb.

Szükségszerű volt itt a felsorolás, mert a könyv jelentős hányada idézet, ami nem baj, sőt növeli a szemhatárt, kiváló szép- és szakírók gondolatai forognak, villognak változatos stílusban.

Van viszont egy háromszög, amely bűvös területet zár be, ennek a sarkai: Németh László, Márai Sándor, Szerb Antal. Ők hárman Domonkos László eszményképei, az ő világuk, az ő életművük tartalmazza, hordozza a magyar sorsot, a magyar históriát, a magyar ethoszt, a magyar identitást, ennek szellemében fogant és született meg ez a hiánypótló, fontos munka az Érmellékről.

Értékesek az illusztrációk, a könyv 21 lapján színes fotók sorakoznak, így látjuk is azt, amit olvasunk: templomok, hidak, kastélyok, szőlősdombok, emléktáblák, szobrok, sírkövek, szobabelsők, borpincék, lovak, libák...

Nem hiányzik az önjellemzés, az önértékelés sem. Domonkos László útja hasonlatos a táltos költőnk útjához, ő is az értől az óceánba, az „igazság-óceánba” jutott el: „*A szelídhajlatú dombra fölérvé hirtelen kitágul a szemhatár. Eltűnik a lassú víz, nem látszik a mosott part, a Bor-Értől már csak az igazság-óceán terül itt szét mindenfelé, akármerre fordulunk.*” (210. p.)

Különleges műgonddal, tudósra és szépíróra jellemző elmélyüléssel készült munka a könyv.

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

Dr. Ábrám Zoltán – Marosvásárhely
Abrán Tünde – Székelyudvarhely
Albert Ernő – Sepsiszentgyörgy
Albert Géza – Székelyudvarhely
Andrási Iлона – Alsósófalva
András Pál – Bukarest
Antal Attila – Csíkszereda
Antal István – Székelyudvarhely
Antal Margit – Csíkszereda
Árvay Katalin – Sepsiszentgyörgy
Asztalos István – Székelyudvarhely
Bács Károly – Csíkszereda
Bajna György – Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő – Kézdivásárhely
Bakk Pál – Szentkatolna
Bakó Botond – Nagenyed
Balázs-Bécsi Emília – Gyergyóremete
Balázs Dénes – Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos – Csíkszereda
Balázs Zsuzsanna-Erzsébet – Csíksze-
reda
Balázsi-Pál Etel – Csíkszereda
Bálint Csaba – Csíkszereda
Bálinth Erzsébet – Csíkszereda
Bán Kata – Székelyudvarhely
Bán Árpád – Alsóboldogfalva
Barabás Imre – Gyergyóremete
Baracsi Levente – Arad
Bardócz Ferenc – Gyergyóditró
Baricz Lajos – Marosszentgyörgy
Bartha Árpád – Kászonújfalu
Bartha György – Csíkszereda
Bartha Imre – Székelyudvarhely
Bartók Melinda – Kézdivásárhely

Bartos Jenő – Jászvásár
Bege Károly – Gyergyócsomafalva
Benkő Levente – Magyarvista
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Bíró Ambrus Lenke – Székelyudvarhely
Bíró Gábor – Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor – Kézdivásárhely
Bíró Géza – Gyergyószentmiklós
Bíró László – Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor – Kézdivásárhely
Bíró Réka – Barót
Bíró Sándor – Gyergyószentmiklós
Blénessy Jolán – Székelyudvarhely
Bocskay Vince – Szováta
Bodó István – Csíkszereda
Bodor Antal – Csíkszereda
Bodor Attila – Sepsiszentgyörgy
Bodor Júlia – Gyergyóditró
Bogdán Zsolt – Kolozsvár
Bogos Zsolt – Csíkszereda
Borbáth Erzsébet – Csíkszereda
Borbély László – Csíkszereda
Borbély Tamás – Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila – Arad
Borboly Csaba – Csíkszereda
Dr. Borboly István – Gyergyócsoma-
falva
Dr. Borcsa János – Kézdivásárhely
Bölöni Domokos – Marosvásárhely
Bölöni Ildikó – Bikafalva
B. Tomos Hajnal – Négyfalu
Burus János Botond – Csíkszereda
Czikó László – Búzásbesenyő
Császár Vilmos – Csíkrákos
Csávossy György – Nagyvárád
Csatlós Mihály Levente – Kézdi-
vásárhely

- Cseke Péter – Kolozsvár
Csenteri Levente – Sepsiszentgyörgy
Cserey Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Ft. Msgr. Csiki Dénes – Nyárád-
köszvényes
Dr. Csiszár Anna – Marosvásárhely
Csiszer Imre Csaba – Csíkszereda
Csúcs Mária – Csíkszereda
Daczó Katalin – Csíkszépvíz
Dánél Sándor – Csíkszereda
Damó Csaba – Kézdivásárhely
Darkó Béla – Marosvásárhely
Daróczi Béla – Marosvásárhely
Ft. Darvas-Kozma József –
Csíkszereda
Darvas Mária – Gyergyóalfalu
Dávid Katalin – Székelyudvarhely
Dávid Péter Pál – Sepsiszentgyörgy
Dávid Zoltán – Kolozsvár
Deák Botond – Réty
Deák Ferenc – Csernáton
Deme László – Csernáton
Demeter Edit – Kézdiszentlélek
Dénes Emőke – Homoródalmás
Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
Doboly Beatrice – Vajdahunyad
Dobos Sándor – Nagyvárad
Dimény János – Nagybacon
Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
Domokos Éva – Arad
Dragomir Péter – Sepsiszentgyörgy
Ft. Drócsa László – Csíkmindszent
Egyed Emese – Kolozsvár
Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
Elekes András – Csíkpálfalva
Elekes Antal – Temesvár
Elekes-Józsa Márton – Gyergyóújfalu
Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
Elekes Péter – Kászonalitíz
Elekes Zsuzsanna – Gyergyóújfalu
Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
Farkas Antal – Székelyudvarhely
Farkas László – Gyergyócsomafalva
Farkas Miklós – Segesvár
Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
Fazakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Fekete Albert – Csíkszereda
Fekete István – Csíkszereda
Ferencz Edit – Gyergyóremete
Ferencz Éva – Kézdivásárhely
Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
Ferencz Imre – Csíkszereda
Dr. Ferencz László – Marosvásárhely
Ferencz-Nagy Zoltán – Brassó
Dr. Finta Ella – Szilágysomlyó
Fodor György – Székelyudvarhely
Fodor István – Sepsiszentgyörgy
Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
Forró László – Bukarest
Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab
egyéves előfizetés)
Funariu Éva – Szeben
Fülöp Dénes – Székelyudvarhely
Fülöp Géza – Marosvásárhely
Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
Fülöp László – Csernáton
Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
Fülöp Tamás – Majlát
Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
Gábor Emőke – Csíkszereda
Gagy József – Csíkszentlélek
Gajai Sándor – Árkos
Gajdó Albert – Csernáton
Gál Katalin – Gyergyóújfalu
Galvácsy László – Zilah
Dr. Garda Dezső – Gyergyószentmiklós
Gazda Árpád – Magyarfenes
Gazda József – Kovászna
Geréd Gábor – Székelyudvarhely
Gergely Borbála – Csíkszereda
Dr. Germán Salló Márta – Maros-
vásárhely

- Gulácsi Gizella – Marosvásárhely
 Györfi Jenő – Nyárádmagyarós
 Györfi Kálmán – Gyergyószentmiklós
 Dr. Györfi Sándor – Csíkszicsó
 Haáz Sándor – Székelyudvarhely
 Hadnagy Géza – Farkaslaka
 Haller Béla – Marosvásárhely
 Hantz András – Kolozsvár
 Hegyi Sándor – Székelyudvarhely
 Hertz Mikola – Csíkszereda
 Dr. Holló Attila – Csíkszereda
 Hubert Sándor – Székelyudvarhely
 Illyés Ferenc – Székelykeresztúr
 Imecs Márton – Kolozsvár
 Incze Szabó László – Marosvásárhely
 Istvánffy Katalin – Torda
 Izsák Balázs Árpád – Marosvásárhely
 Jancsó Miklós – Kolozsvár
 János Julianna – Csíkszereda
 Jánosi Csaba – Csíkszereda
 Joikits Attila – Szilágysomlyó
 József Álmos – Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde – Csíkszereda
 Kacsó Elemér – Temesvár
 Kacsó József – Hármásfalu
 Kakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István – Marosvásárhely
 Kánya József – Csíkszereda
 Katona Gizella – Kolozsvár
 Kedves Béla – Gyimesközéplek
 Kelemen Hunor – Csíkszereda
 Kémenes Bernadette – Gyergyószentmiklós
 Kerekes Ágnes – Nagyvárad
 Keresztes Éva – Brassó
 Dr. Kikeli Pál István – Marosvásárhely
 Király Gyöngyi – Marosvásárhely
 Király Zoltán – Kolozsvár
 Kiss Jenő – Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva – Kézdivásárhely
 Kocsis László – Marosvásárhely
 Kolbert Tünde – Borszék
 Kolombán-Antal József – Zetelaka
 Kolombán László – Székelyudvarhely
 Koncsag László – Szentegyháza
 Konsza Vilmos – Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kónya-Hamar Sándor – Kolozsvár
 Kopacz Péter – Sepsiszentgyörgy
 Kovács Amadé – Cernavodă
 Kovács Barna – Marosvásárhely
 Kovács Béla – Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos – Szatmárnémeti
 Kovács Eszter – Gyergyószárhegy
 Kovács Katalin – Csíkszereda
 Kovács Mária – Székelyudvarhely
 Kovács Piroska – Máréfalva
 Kovács Zsuzsanna – Bukarest
 Dr. Kozma Dezső – Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes – Zetelaka
 Köllő Éva – Borszék
 Kristó Tibor – Csíkszereda
 Kürti Miklós – Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér – Gyergyóremete
 Laczkó Szentmiklósi Endre – Gyergyóremete
 László Attila – Jászvásár
 László Bakk Anikó – Kolozsvár
 László Csaba – Csíkszereda
 Lászlófy Pál István – Csíkszereda
 Dr. László Ilona – Marosvásárhely
 Lázár Lilla – Csíkszereda
 Lázár Pál – Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc – Arad
 Léstyán Dénes – Csíkszereda
 Léstyán Sándor – Kézdivásárhely
 Loghin Gizella – Brassó
 Lőrincz József – Székelyudvarhely
 Luka Klára – Sepsikőröspatak

- Dr. Major Zoltán Zsigmond – Kolozsvár
- Dr. Makai Magoss Csaba – Felsőbánya
- Markó Béla – Marosszentkirály
- Markó Ilona – Csíkszentgyörgy
- Marton Erzsébet – Marosvásárhely
- Dr. Marton József – Gyulafehérvár
- Márton Ferenc – Temesvár
- Maştaleriu Erzsébet – Gyergyóremete
- Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
- Mátyás Endre – Szováta
- Mester Zoltán – Szováta
- Mihály János – Lövete
- Mihály Orsolya – Kolozsvár
- Miklós István Csongor – Csíkszereda
- Mikola Éva – Torja
- Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
- Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
- Mirk László – Csíkszereda
- Molnár Csaba – Csíkszereda
- Molnár Endre – Marosvásárhely
- Molnár Vilmos – Csíkszereda
- Murányi János – Székelyudvarhely
- Nádudvary György – Brassó
- Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
- Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
- Nagy Benedek – Csíkszereda
- Nagy Csilla – Csíkszentlélek
- Nagy József – Gyergyóremete
- Dr. Nagy Lajos – Sepsiszentgyörgy
- Nagy László – Marosvásárhely
- Nagy László – Zilah
- Nagy Melinda – Nagyvárad
- Nagy Miklós Kund – Marosvásárhely
- Nagy Sándor – Székelyudvarhely
- Nemes Előd – Sepsiszentgyörgy
- Novák Sándor – Marosvásárhely
- Oláh Sándor – Csíkszereda
- Orbán Gábor – Gyergyószentmiklós
- Orbók Ilona – Csíkszereda
- Pál Tibor – Kézdiszentlélek
- Pál Zoltán – Csíkdánfalva
- Pálffy József – Csíkszereda
- Papp Zoltán – Zilah
- Pásztor Ferenc – Sepsiszentgyörgy
- Patakfalvi Dénes – Székelykeresztúr
- Péntek János – Kolozsvár
- Pénzes Jenő – Bereck
- Péter Éva – Csíkszereda
- Péter Gergely – Csíkszereda
- Péter Péter – Székelyudvarhely
- Petres Sándor – Csíkszereda
- Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete (8 darab egyéves előfizetés)
- Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
- Dr. Rác Katalin – Marosvásárhely
- Ráduly János – Kibéd
- Rákosi Zoltán – Sepsiszentgyörgy
- Rancz Árpád – Csíkszereda
- Rokaly József – Gyergyószentmiklós
- Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
- Sándor Szilárd – Székelykál
- Sántha Emese – Marosvásárhely
- Sárkány Antal – Sepsiszentgyörgy
- Ft. Sárközi Sándor – Csíkszereda
- Sárosi Csaba – Kézdivásárhely
- Sárosi Teréz – Kézdivásárhely
- Sata Kinga Koretta – Magyarvista
- Sata Klára – Csíkszereda
- Sata Lóránd – Voluntari
- Seprődi József – Dicsőszentmárton
- Silye Béla – Székelyudvarhely
- Siklódi Olga – Székelyudvarhely
- Sóbester Klára – Marosvásárhely
- Sófalvi László – Székelyudvarhely
- Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
- Straub Etelka – Nagyvárad
- Suba Ilona – Marosvásárhely
- Szabó-Biró Brigitta – Csikjenőfalva
- Szabó Attila – Nagyalambfalva
- Szabó Csilla – Marosvásárhely

Szabó Enikő – Szentegyháza
 Szabó Ferenc – Gyergyóditró
 Szabó József – Székelyudvarhely
 Szabó Judit – Kézdivásárhely
 Szabó Judit – Csíkszicsó
 Szabó Magdolna – Csíkszicsó
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárad
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szalai Attila Örs – Székelyudvarhely
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szathmáry János – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Énlaka
 Szebeni Norbert – Sepsiszentgyörgy
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szentés D. Gáspár – Madэфalva
 Szentés Gábor – Madэфalva
 Szilágyi István – Kolozsvár
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
 Sáromberke
 Szöcs István – Szentegyháza
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Dénes – Réty
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tánczos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéplak
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tatár Irénke – Marosszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiálbis

Tódor Gábor – Homoródalmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely
 Tóth Mária – Arad
 Tötös Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy
 Török József – Lövete
 Török István – Koronka
 Török Mária – Csíkszereda
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Tuross Judit – Marosvásárhely
 Útő László – Székelykeresztúr
 Ványolós A. István – Székelyudvarhely
 Varga Lőrinc – Gyergyószentmiklós
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vén Ferenc – Kézdiálbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Víg Zsolt – Kolozsvár
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csíkkarcfalva
 Zrinyi István József – Mangalia
 Zsigmond Győző – Sepsiszentgyörgy
 Zsók József – Sepsiszentgyörgy
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

Apáczai Csere János Pedagógusok Há-
 za – Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár –
 Gyergyóremete
 Bernády Közművelődési Egylet –
 Szováta
 Csíki Székely Múzeum – Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon – Csíkszépvíz
 Derox Com Kft. – Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár –
 Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. – Székelyudvarhely

Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek- ség Csíkszeredai Segédpüspöksége	Községi Könyvtár – Etéd
Hargita Megyei Tanfelügyelőség – Csíkszereda	Községi Könyvtár – Felsőboldogfalva
Hargita Megyei Szociális és Gyerekvédel- mi Igazgatóság – Csíkszereda	Községi Könyvtár – Fenyéd
Haszmann Pál Közművelődési Egyesü- let – Csernáton	Községi Könyvtár – Galócás
Iskolai Könyvtár – Szárazajta	Községi Könyvtár – Gelence
Iskolai Könyvtár – Székelyszáldobos	Községi Könyvtár – Gidófalva
Kájoni János Megyei Könyvtár – Csík- szereda (2 db. egyéves előfizetés)	Községi Könyvtár – Gyergyóalfalu
Keramika Kft. – Csíkszereda	Községi Könyvtár – Gyergyócsomafalva
Kézdivásárhelyi Múzeum – Kézdivásárhely	Községi Könyvtár – Gyergyóditró
Kontur Kft. – Csíkszereda (5 db. egy- éves előfizetés)	Községi Könyvtár – Gyergyószárhegy
Kovászna Megyei Alkotóközpont – Sepsiszentgyörgy	Községi Könyvtár – Gyergyóremete
Kovászna Megyei Könyvtár – Seps- szentgyörgy (2 db. egyéves előfize- tés)	Községi Könyvtár – Gyimesfelsőlok
Kovászna Megyei Tanács – Sepsiszent- györgy (5 db. egyéves előfizetés)	Községi Könyvtár – Gyimesközéplok
Községi Könyvtár – Balánbánya	Községi Könyvtár – Hídvég
Községi Könyvtár – Barátos	Községi Könyvtár – Homoródalmás
Községi Könyvtár – Bardoc	Községi Könyvtár – Homoródszent- márton
Községi Könyvtár – Bereck	Községi Könyvtár – Kányád
Községi Könyvtár – Bögöz	Községi Könyvtár – Kápolnásfalva
Községi Könyvtár – Bölön	Községi Könyvtár – Karcfalva
Községi Könyvtár – Csernáton	Községi Könyvtár – Kászon
Községi Könyvtár – Csíkdánfalva	Községi Könyvtár – Kézdipolyán
Községi Könyvtár – Csíkkozmás	Községi Könyvtár – Kézdiszentlélek
Községi Könyvtár – Csíkmadéfalva	Községi Könyvtár – Kommandó
Községi Könyvtár – Csíkpálfalva	Községi Könyvtár – Korond
Községi Könyvtár – Csíkszentdomokos	Községi Könyvtár – Kőkös
Községi Könyvtár – Csíkszentgyörgy	Községi Könyvtár – Lemhény
Községi Könyvtár – Csíkszentmárton	Községi Könyvtár – Lövete
Községi Könyvtár – Csíkszentmihály	Községi Könyvtár – Maksa
Községi Könyvtár – Csíkszentsimon	Községi Könyvtár – Mikóújfalu
Községi Könyvtár – Csíkszépvíz	Községi Könyvtár – Nagyajta
	Községi Könyvtár – Nagybacon
	Községi Könyvtár – Nyárádmagyarós
	Községi Könyvtár – Nyárádújfalva
	Községi Könyvtár – Óklánd
	Községi Könyvtár – Oroszhegy
	Községi Könyvtár – Ozdola
	Községi Könyvtár – Parajd
	Községi Könyvtár – Réty
	Községi Könyvtár – Románandrásfalva
	Községi Könyvtár – Sepsibodok

- Községi Könyvtár – Sepsikőröspatak
 Községi Könyvtár – Siménfalva
 Községi Könyvtár – Székelyderzs
 Községi Könyvtár – Székelyvarság
 Községi Könyvtár – Szentábrahám
 Községi Könyvtár – Szenterzsébet
 Községi Könyvtár – Torja
 Községi Könyvtár – Újszékely
 Községi Könyvtár – Uzon
 Községi Könyvtár – Váralja
 Községi Könyvtár – Vargyas
 Községi Könyvtár – Zabola
 Községi Könyvtár – Zágón
 Községi Könyvtár – Zetelaka
 Kulturális Központ – Gyergyószentmiklós
 Magyarország Főkonzulátusa – Csíkszereda
 Manpres Distribution Kft. – Bukarest
 Nagy István Művészeti Líceum – Csíkszereda
 Németh Géza Egyesület – Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kolozsvár
 Petőfi Sándor Általános Iskola – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Gyergyószentmiklós
 Polgármesteri Hivatal – Kápolnásfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Tusnádfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Római Katolikus Plébánia – Tűr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Erdővidéki Szervezete – Nagybacon
 Sabi Team Biztosítási Ügynök Kft. – Csíkszentlélek
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Temesvári Római Katolikus Püspökség – Temesvár
 Turisztikai, Ifjúsági és Külkapcsolati Iroda – Gyergyószentmiklós
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Zetelaka Község – Zetelaka

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Abafáy-Deák Csillag – Budapest
 Alföldy Jenő – Kecskemét
 André András – Martonvásár
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Dr. Baricz Zsolt – Szeged

- Barta László – Budapest
Dr. Bartók Gergely – Budapest
Báthori Csaba – Budapest
Beke Mihály András – Budapest
Bereczky Gábor – Budapest
Bíró Miklós – Budapest
Birtalan Ferenc – Budapest
Dr. Botz Lajos – Pécs
Borbás János – Veszprém
Boga Tamás László – Szeged
Burján Pál – Pécs
Czakó Gábor – Budapest
Császár Zoltán – Budapest
Csender Levente – Üröm
Csontó Lajos – Pilisborosjenő
Dávid Ferenc – Szentés
Dávid Gyula – Szigetszentmiklós
Dr. Demeter Béla – Szikszó
Demeter József – Ballószög
Demse Márton – Budapest
Dénes Balázs – Szeged
Dr. Dobos László – Budapest
Dr. Erdei Antal – Gyöngyössolymos
Farkas Zoltán – Veszprém
Fazakas Lehel – Gödöllő
Fazekas Edit – Cegléd
Dr. Fazekas Márta – Budapest
Dr. Fázsy Szabolcs – Budapest
Fejér Istvánné – Szentés
Fekete Béláné – Budapest
Fekete Miklós – Szeged
Ferenz Ernő – Páty
Dr. Ferenczi Tibor – Budapest
Dr. Ferencz Csaba – Budapest
Ferencz I. Szabolcs – Budapest
Fritsch László – Budapest
Dr. Füleky György – Budapest
Fürjesi Csaba – Budapest
Füzi Michael Stephan – Budapest
Gál Ildikó – Budapest
Gáll József – Budapest
Gálffy Attila – Budapest
Gátay István – Devecser
Dr. Gottwald Péter – Győr
Guba Pál – Miskolc
György Tünde – Budapest
Gyurka Eta – Budapest
Halász Péter – Csongrád
Hankó Zoltán – Kistarcsa
Harmath Ilona – Baja
Dr. Hartványi Tamás – Győr
Dr. Hegedűs Imre János – Budapest
Herman Levente – Budapest
Horváth Zoltán és Imecs Emese – Budapest
Iancu Laura – Velence
Jámbor Zoltánné – Makó
Grófné Jancsó Zsuzsanna – Kalocsa
Ifj. Jancsó Gyula – Budapest
Jancsó Klára Katalin – Biatorbágy
Dr. Jánosy Ildikó Kinga – Szeged
Jánosiné Dandui Gyöngyi – Budapest
Juhász Béla – Abasár
Kádár Katalin – Ágfalva
Kántor József – Baja
Karap Ágnes – Budapest
Dr. Kata Mihály – Szeged
Keppel Gyula – Budapest
Kézdi Anna – Battonya
Király István – Mezőkovácsháza
Dr. Kiss András – Pócsmegyer
Kiss Anna – Budapest
Kiss Bálint – Budapest
Dr. Kiss Ferenc – Cserszegtomaj
Kis Krisztián Bálint – Szolnok
Kisslaki László – Kéthely
Kollár Albin – Dunakeszi
Kósa Lajos – Debrecen
Kosztá Csaba – Sukoró
Kovács Árpád – Ugod
Dr. Kovács Klára – Császár
Kökényessy Szilárd – Budapest

- Kófalvi Magdolna – Budapest
 Dr. Kőrös Erzsébet – Győr
 Dr. Kukorelly Pál – Keszthely
 Kulcsár Júlia – Budapest
 Dr. Kussinszky Péter – Budapest
 Kuti József – Tura
 László János – Debrecen
 Lezsák Sándor – Budapest
 Lezsák Tibor – Budapest
 Dr. Lukács Csaba – Fonyód
 Dr. Lukácsy József – Székesfehérvár
 Maczkó Gergő – Pogány
 Makai Judit – Budapest
 Márkus Béla – Debrecen
 Marosi Gábor – Budapest
 Márton Károly – Hőgyész
 Márton Lajos – Budapest
 Dr. Medgyessy István – Debrecen
 Miakich Gábor – Budapest
 Mihály-Kádár Katalin – Ágfalva
 Miklós András – Miskolc
 Dr. Molnár Jenő – Budapest
 Molnár Levente – Szigetmonostor
 Molnár Sándor – Balatonfüred
 Murányi Sándor Olivér – Budapest
 Dr. Nagy-Major Gábor – Pápa
 Dr. Nám Lóránt – Szombathely
 Németh István – Százhalombatta
 Németh Zsolt – Budapest
 Dr. Nyakasné Lázár Anna – Budapest
 Dr. Obrusánszky Borbála – Mende
 Dr. Oszoly Tamás – Budapest
 Pados József – Sárszentmihály
 Pálfi Sándorné – Berettyóújfalva
 Pappné Németh Andrea – Eger
 Pappné Pongrácz Csilla – Dunabogdány
 Papp Péter – Budapest
 Pataki Gábor Zsolt – Budapest
 Paulovics Tamás – Szentes (4 darab
 egyéves előfizetés)
 Péterfy Lajos – Bakonyszücs
 Péter László – Szeged
 Pintér Henriett – Budapest
 Polóny Levente – Budapest
 Pomogáts Béla – Budapest
 Dr. Porcza Antal – Mosonmagyaróvár
 Prohászka Géza – Balatonfüred
 Ragályiné Jeager Veronika – Budapest
 Dr. Sándor Pál – Simontornya
 Silay Ferenc – Szeged
 Simai László – Veszprém
 Dr. Szabó Béla – Göd
 Szakó Éva – Budapest
 Szakolczay Lajos – Budapest
 Száraz Miklós György – Budapest
 Szarka Gábor – Pomáz
 Szarvas László – Tura
 Szathmári István – Zsadány
 Szász-Fejér István és Katalin – Moson-
 magyaróvár
 Dr. Székely András Bertalan – Isaszeg
 Székely László – Budapest
 Szeles András – Encs
 Szepessy Béla – Nyíregyháza
 Szigeti Lajos – Budapest
 Dr. Szőnyi László Pál – Budapest
 Dr. Tekes Kornélia – Budapest
 Tiffán Zsolt – Villány
 Tóth Erzsébet – Budapest
 Tóth Wessely László – Budapest
 Tornai József – Érd
 Tók János – Kecskemét
 Dr. Udvarhelyi Olivér – Veszprém
 Ungváry Rudolf – Budapest
 Dr. Varga István – Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál – Budapest
 Vargha György – Tápióbecske
 Dr. Várszegi László – Pécs
 Dr. Vass Ágnes – Budapest
 Vass Szabolcs – Parád
 Dr. Veress Gábor – Balatonfüred
 Vitályos Ágnes – Budapest

Vörös István – Budapest
Zsolnai József – Hernád

INTÉZMÉNYEK

Algyői Faluház és Könyvtár
– Algyő
Baka István Alapítvány – Szeged
Bouchal Kft. – Budapest
Eötvös Loránd Kutatóhálózat Titkársá-
ga – Budapest
Erdély Barátainak Köre Kulturális
Egyesület – Szolnok
Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés) –
Budapest
Könyvtárellátó Kht. – Budapest
Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch
László – Budapest
Magyar Patrióták Közössége – Buda-
pest
MTA Társadalomtudományi Központ
– Budapest
MTA Titkárság – Budapest
Mogyoróssy János Városi Könyvtár –
Gyula
Móra Ferenc Népszínház Közhasznú
Egyesület – Algyő
Országgyűlés Hivatala – Budapest – 2
db. egyéves előfizetés
Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazga-
tóság – Budapest
Ótágú Síp Kulturális Egyesület – Szeged
Paksi Közművelődési Nonprofit Kft. –
Paks
Páholy Irodalmi Egyesület – Pécs
Páterház Panzió – Szentés
Robinson Tours Kft. – Balatonfüred
Szegedi Tudományegyetem Egyetemi
Könyvtára – Szeged
Dr. Varga Péter Pál Országos Gerinc-
gyógyászati Központ – Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Dr. Basa Emőke – Clifton
Borbély Melinda – Laguna Beach
Farkas Szabolcs – Milwaukee
Fodor Albert – New York
György Ildikó – Highland
Kirják Attila – New York
Kiss István – Hawley
Kovács Árpád – Maryland
Kovács László – Loveland
Ozsváth Ildikó – New York

Ausztrália

Leontine von Rheinberg – Melbourne

Ausztria

Dr. Bartók Miklós – Leopoldsdorf
Csipkó László – Bécs
Csutak Magda – Bécs
Dr. Forbáth Klára – Bécs
Galvácsy Imola – Bécs
Gellérd Andor – Bécs
Haverinen Varga Katalin – Linz

Franciaország

Buna István – Antony
Dčnes-Pichot Hanga – Chécy
Langrand-Escure Tünde – St. Pèray
Párizsi Magyar Intézet – Párizs

Horvátország

Péter Irén – Várदारóc

Németország

Dr. Dobó Attila – Rheine
 Dr. Dobó Tibor – Demmin
 Gaál Julianna – Aalen
 Haáz Katalin – Braunschweig
 Juliana Johrend – Buchen
 Kisslaki László – Steinbach
 Schultzs Orsolya – Rostock
 Szabó Kristóf Imre – Düsseldorf
 Szakács-Konnerth Mihály –
 Friedrichshafen
 Száva Péter – Krefeld
 Dr. Wieser Györgyi – Starnberg

Svájc

Gödri Zsolt – Benglen

Svédország

Antal Imre – Ljungby
 Csata Attila – Västra Frölunda
 Szentkirályi Csaga – Vällingby

Szerbia

Apró József – Topolya
 Benda Török Lívia – Moholgunaras
 Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
 és Kollégium – Zenta

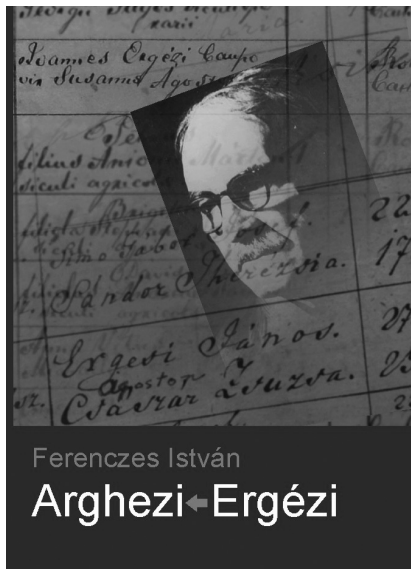
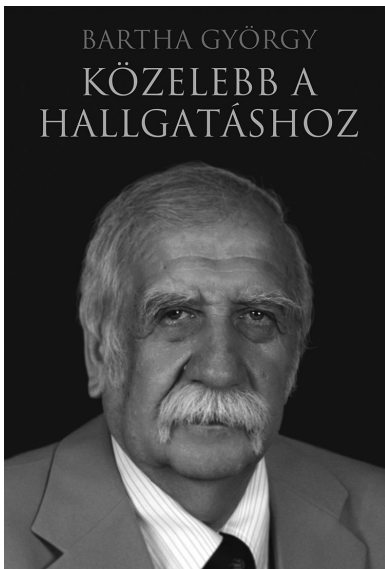
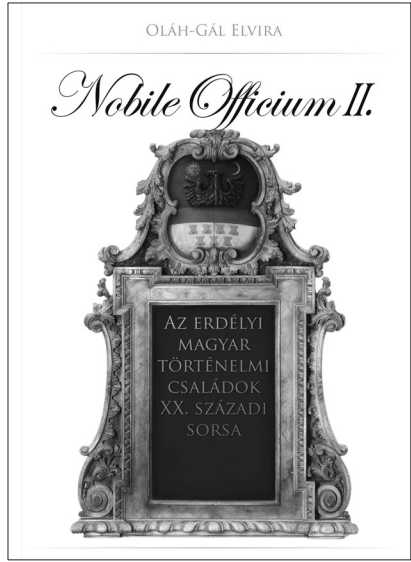
Csáki Edina – Topolya
 Fekete J. József – Zombor
 Jovan Jovanovic Zmaj Általános Isko-
 la – Magyarkanizsa
 Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
 Nyelvi Gimnázium – Szabadka
 Lengyel Emese – Topolya
 Nagybecskereki Gimnázium –
 Nagybecskerek
 Nagy Majláth Ágota – Topolya
 Nyirádi Hajnalka – Topolya
 Pressburger Kucor Blanka – Topolya
 Rancz Károly – Pancsova
 Surányi Roland – Óbecse (4 darab egy-
 éves előfizetés)
 Tari István – Óbecse
 Vajda Annamária – Topolya
 Vastag Gázsó Hargita – Topolya
 Zolcer Andrea – Topolya
 Zsiga Dávidházi Judit – Topolya

Szlovákia

Fehér István – Komárom
 Kiss Mónika – Őrös
 Pallér Péter – Komárom
 Selye János Gimnázium – Komárom

Magyarországon a *Székelyföld* folyóirat
 a *Magyar Napló* szerkesztőségében rendelhető meg:
 1092 Budapest, Ferenc krt. 14 sz., postán: 1450 Budapest, Pf. 77

Legújabb kötetek:

SZÉKELY KÖNYVTÁR

111MD30 0301

1. <i>Székely népballadák</i>	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagynyedi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. <i>Székely népdalok</i>	35,00 lej
17. Kőváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. <i>Régi székely költők</i>	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükör</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárius</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej

35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. <i>Székely népi imádságok</i>	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej
41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Böződi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. <i>Régi székely írók</i>	35,00 lej
57. Nagybaczoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendő</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
61. Bartha Miklós: <i>Nemzetpolitikai írások</i>	35,00 lej
62. Tamási Áron: <i>Bölcső és Bagoly</i>	35,00 lej
63. Székely János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
64. Ágoston Vilmos: <i>Godir és Galanter</i>	35,00 lej
65. Sütő István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
66. Orbán Balázs: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
67. Tamási Gáspár: <i>Vadon nőtt gyöngyvirág</i>	35,00 lej
68. Beke György: <i>Föld és lélek. Székely riportok</i>	35,00 lej
69. Ferencz Imre: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
70. Mózes Attila: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
71. Kacsó Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej

73. Szócs Kálmán: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
74. Lőrincz György: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
75. Tánczos Vilmos: <i>Elejtett szavak</i>	35,00 lej
76. Kőrösi Csoma Sándor: <i>az újabb kutatások tükrében</i>	35,00 lej
77. Tamási Áron: <i>Jégtörő Mátyás</i>	35,00 lej
78. Székely költők: <i>az árnyékos oldalról</i>	35,00 lej
79. Panigay Róbert: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
80. Magyari Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
81. <i>Látom az életem nem igen gyönyörű – A madéfalvi veszedelem tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1764</i>	35,00 lej
82. <i>Székely írók az árnyékos oldalról</i>	35,00 lej
83. Paál Árpád: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
84. Székely János: <i>Három dráma</i>	35,00 lej
85. Egyed Péter: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
86. Bartalis János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
87. Tamási Áron: <i>Négy dráma</i>	35,00 lej
88. Fábíán Ernő: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
89. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar I.</i>	35,00 lej
90. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar II.</i>	35,00 lej
91. <i>Bethlen Gábor leveleiből</i>	35,00 lej
92. <i>A székelyek (Rólunk írták)</i>	35,00 lej
93. Szabó Gyula: <i>Gólya szállt a csűrre</i>	35,00 lej
94. Zágoni Attila: <i>Válogatott paródiák és humoreszkek</i>	35,00 lej
95. Tompa Gábor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
96. Benkő József: <i>Transsilvania specialis (A székelyek földje)</i>	35,00 lej
97. Földi István: <i>Századelő az udvartereken</i>	35,00 lej
98. Gazda József: <i>A XX. század, ahogy megéltük</i>	35,00 lej
99. Király László: <i>Kék farkasok</i>	35,00 lej
100. Egyed Emese: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
100+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek II.</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a Székelyföld szerkesztőségében
vagy online a www.szekelyfoldfolyoirat.ro oldalunkon.

• P Á L Y Á Z A T I F E L H Í V Á S •

HEGYEK, FÁK, FÜVEK!

A Székelyföld folyóirat pályázata középiskolások számára

*„Hegyek, fák, füvek, erdők, haragzöld, azúr menny, szívem rokonai,
kedvesek, emlékeimben látlak szelíden bölintani,
izmaim emlékeznek ernyedőn, erdők, titok-ösvények, farkas szagúak,
lombkunyhók, égboltnyi lombfelhők, csukott szemű lombalagutak;”
(Szilágyi Domokos: *Hegyek, fák, füvek*)*

A számítógép, az okostelefon, a kütyük, a mesterséges intelligencia világában mit jelent nekem a természet? Mit az erdő, a hegyek, fák, füvek, tisztások, pihenők, kaptatók, lombkoronák? Mit a tavak, patakok, források, vizek? Hát az égbolt, a szél zúgása, a fellegek? Jelentenek-e valamit nekem? Megkap-e, elragad-e egy ködös őszi reggel látványa? Vagy ahogy pipálnak eső után a hegyek, mondjuk, a Szent Anna-tónál? Érzeme az ízét a számban a friss erdei szamócának, áfonyának, szedernek, mogyorónak, a gyógynövényekből készült teának, a vadon termő gombáknak? Mit ad, mit adott nekem a természet? Mit hozok, mit viszek ebből magammal majd egy életen keresztül? Hogyan adom tovább, továbbadom-e azt az utánam jövőknek? Otthon érzem-e magam a természetben? Vagy hol vagyok otthon inkább? Szabad vagyok-e, lebeghetek-e, szárnyalhatok-e kedvemre benne, bennük? Mit jelent nekem ez a szabadság?

Miért fontos nekünk a természet óvása, védeése? Mit kezdetünk felgyorsult világunkban ezzel a természeti örökséggel? Arra kérünk tehát benneteket, kedves középiskolásokat, hogy írjatok ezekről a kérdésekről!

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet) és prózai szövegeket (novellát, kisesszét – maximum 10 000 karakternyit) várunk tőletek, 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Székelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csíkszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.) vagy a szekelyfold@hargitamegye.ro e-mail címre. A borítékon / e-mailben, kérjük, tüntessétek fel: Pályázat: HEGYEK, FÁK, FÜVEK! Személyes adataitokat se feledjétek megírni: pontos név, életkor, iskola, osztály, lakcím, telefonszám, e-mail cím!

Beküldési határidő: 2025. október 31.

A pályázat díjai:

I. díj: 1000 lej

II. díj: 750 lej

III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2025 decemberében.

A díjazott művek közlési jogát a *Székelyföld* folyóirat fenntartja.